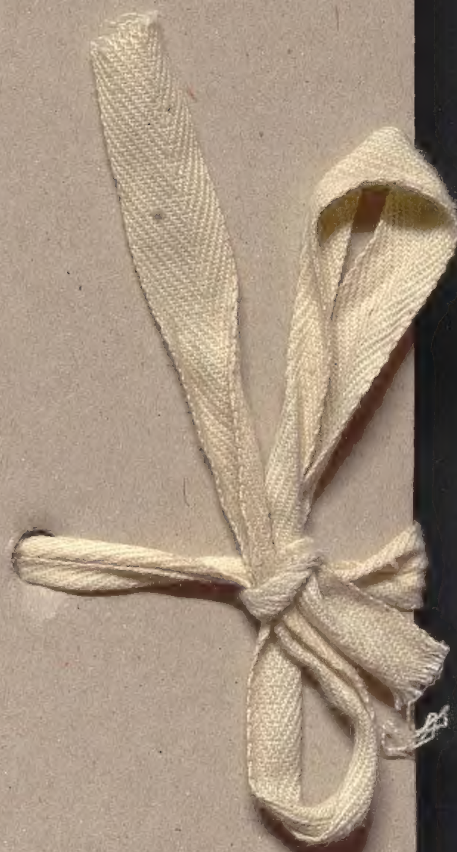

Pieczęcie rytował 1855 Stanisław Łukomski podług rysunku W. Kielisińskiego do Działyńskiego Lites.

Siegel des Mittelalters von Polen, Lithauen, Schlesien, Pommern und Preußen. Ein Beitrag zur Förderung diplomatischer, ~~und~~ genealogischer, numismatischer und kunstgeschichtlicher Studien über ursprünglich slavische Theile der preußischen Monarchie, mit XXV Kupfertafeln. Berlin, Druck von Gebr. Unger 1854.

drugi tytuł:

Collection de sceaux et de cachets du moyen age Polonais, Lithuaniens, Silesiens, Poméraniens et Prussiens relatifs aux études diplomatiques, généalogiques, numismatiques, et a l'histoire des arts des parties de la monarchie prussienne originairement Slaves par F. A. Vossberg, ornée de XXV planches, tirée a 200 exemplaires numerotes Berlin 1854. J. A. Stargardt, rue Charlotte 54. 4º kart 5 (tytuł francuski i spis francuski, tytuł, spis i przedmowa niemiecka.) str 1–46 (text objaśniający niemiecki) 25 tabl. sztych i, na ostatniej karcie winieta: anioł trzyma herb na którym lis leci po 3 r[z]katach; a na górze na hełmie gwiazda (czyj to herb, stoi przy niem cyfra 21. moje Nº exempl.) (Cena 6 Tal. 20 Sgr. F. q.)

Przy tak naczym tytule, pomimo iż dziś posiadamy tyle dzieł do sfragistyki jak n. p. Joan. Michael Heineccius: De veteribus Germanorum sigillis syntagma historicum. Francofurti 1719. fol. (gdzie mowa i o skulteciach) Leyser: De contrasigillio medii aevi. Helmstadii 1726. 4º Muratori De sigillis medii aevi. Mediolan. 1740. fol. Glafey: Specimen decadem sigillorum compleaum. Lipsiae 1749 4º Gercken: Anmerkungen über die Siegel. Stendal 1781–1786. 2 tomy — a z nowszych: Büsching (o pieczęciach szląskich) v. Praun, Vredius, Hergott, Lepsius, Melly; pomimo iż i w Polsce wiele o pieczęciach pisano i takowych wydano

metalowych puszek na pieczęcie u nas za Piastów nieużywano tylko w Grecyi, Niemczech (bulla aurea) Na przywileju danym 1284 arcybiskupowi Ryskiemu i Ryżanom przez Smoleńskiego zięcia Teodora Rostysława (w archiwum miejskim ryskim) jest pieczęć zawarta puszce srebrnej pozłacanej (p. 60 P. Keppen: Spisok ruskim pamiatnikam. Moskwa 1822) dopiero w wieku XVII za Zygm. III pojawiają się puszki drewniane, blaszane.
Pieczęć połockiego zięcia Jarosława Izasławicza z r. 1396 ma woskową pieczęć na jedwabnym zielonym sznurku

Miasto Kraków ma pieczęć 1) wielką 2) mniejszą z stojącym rycerzem 3) sekretną najmniejszą z herbami. W XVI wieku już zmienia ją pieczęć wielką w niej 3 bramy z drzwiami gotemi po boku berło i miecz w górze Korona: Sigillum Cracoviae Metropolis Regni Poloniae. (z r. 1616) — w XVII wieku nie ma już berła i miecza — na to miast w końcu XVII wieku orzeł w bramie.

Miasto Lwów ma Lwa stojącego w bramie od XVI wieku z dodatkiem 3 gwiazd i gór.

Miasto Bydgoszcz używa wosku ciemno zielonego herb, ręka.

Miasto Kraków już r. 1329 na Sigillum minus ma wosk czerwony (cf Ugoda z Sądeczem)

Ropczyce, Tarnow w XVI wieku mają wosk ciemnozielony.

Kunegunda ma 1278 wosk ciemnozielony.

Xiążęta pieczętują się biało; dopiero Kazimierz wielki r. 1354 używa wosku czerwonego.

Władysław xiąże opolski który ma 2 pieczęcie majestat. i 2 sekretne z gemmą i herbami używa tylko do sekretnych wosku zielonego

Leszek czarny ma wosk cieliste zaprawny.

Cechy pieczętują się ciemno-zielono, lecz ich introligatorów używa już 1605 wosku czerwonego.
Szlachta używa wosku zielonego
biskupi od XIV wieku czerwonego
Dopiero w XVII wieku nie zachowują zasad co do farby wosku.
Najdawniejsze taśmy pergaminowe od XIII wieku czasami sznury jedwabne z dowolnemi farbami.
Papier na dyplomatach w XV wieku.

Polon

Leszek biały książę krakow:

Zbroja w szyny kierzno długie, tarcza mu wisi na ramieniu przy piersi; hełm

(jak n.p. Czacki, Lelewel, Stronczyński O pieniądzach piastowskich i Zbiór dokumentów, Raczyński Codex diplom. majoris Poloniae, Ryszczewski Codex diplom. Pauli Starożytności i inne artykuły w pismach czasowych) autor znany już poprzednio z dwóch dzieł podobnej treści: Münzen und Siegel der preussischen Städte Danzig, Elbing, Thorn sowie der Herzöge von Pomerellen im Mittelalter. Berlin 1841. 4° z rycinami (1½ Thlr) i Geschichte der preussischen Münzen und Siegel bis zum Ende der Herrschaft des deutschen Ordens. Berlin 1842. 4° z rycinami 8 Thlr. nic tu nam o sfragistyce nie podał tylko chude (inne) notaty historyczne o książętach które w każdej historyi znaleźć można. Pracował nad dziełem o Sfragistyce polskiej K. W. Kielisinski i wygotował mnóstwo blach z których blachy Tabl 1-5 autor nabył po zmarłym a blachy Tabl. 7-15 i 22-24 ogłoszone już wprzódy w: Zbiór praw litewskich. Poznań 1841. wypożyczywszy od właściciela T. Działyńskiego tu odbić kazał. – Tablice 6, 16-21, 25 kazał dorobić opuściwszy jak powiada „owe poboczne nic nieznaczące dodatki (jakiemi są: wstęgi pergaminowe, „sznurki i puszki woskowe" – wcale niby przygania Kielisinskiemu; lubo nie są to poboczne akcessoria bo stanowią typy czasowe dyplomatyczne. O dodanych objaśnieniach historycznych, sam mówi że są niedołężne. Przejdźmy tutaj szczegółowe zawarte w tém dziele pieczęci:

T. I ryt. Kielisiński

1) Pieczęć owalna z zwyczajnego (zapewne) wosku na sznurku czerwonym jedwabnym (?) Leszka białego z dyplom. 1212 w katedrze Krak. (piesza) na niej książę stoi w zbroi i hełmie trzymając w prawej oszczep w lewej tarczę opięczętą napis … S. … ~~Leszeo~~ leszcon..

2) Pieczęć owalna z żółtego wosku na sznurku czerwonym jedwabnym Leszka białego z dyplom 1220 w Klasztorze w Mogile (piesza) na niej książę stoi w hełmie głowa obwiązana, pancerz jak się zdaje ze skóry pod którem są pręgi żelazne wszyte, sięga mu w kształcie sukni do kolan pod nim suknia długa (sagum – Waffenrock – kiezno) do łydek; w prawej trzyma oszczep z chorągiewką w lewej

tarczę spięzastą która mu wisi na pasie czyli szarfie (tego kształtu tarcza) napis: Sigill: Lestconis dvcis Polonie.

3) Pieczęć okrągła konna z zwyczajnego wosku na sznurkach jedwabnych z archiwum Kapituły Krak. z r. 1224, przedstawia księcia Leszka białego na koniu w zbroi, który bronią jakąś zamierza się na niedźwiedzia wspiętego na tył konia napis ..... Polonie....

W objaśnieniu st. i mówi autor iż Leszek biały zabity 1227 koło Marcinkowa (wcześniej poszedł za Röplem) lubo polscy historycy mówią że pod Gąsawą, a Dąbrowka że pod Dembną

Pieczęć okrągła duża na czerwonym sznurku przedstawia zbrojnego na koniu który ku jeźdźcowi ma głowę zwróconą. (z przywil. Leszka białego kapit. Krak. 1224 zepsuta)

Pieczęć tegoż na sznurku jedwabnym żółtym z różowym urwana.

Tab. II. (ryt. Kielisiński)

Polm

Grzymisława księżna pol.

4.) Pieczęć owalna z zwyczajnego wosku na sznurku czerwonym jedwabnym z r. 1228 Kobieta siedzi na tronie w koronie (a nie w mitrze książęcej!) w prawej ręce ma scepter w kształcie lilii napis +.. li.... ilave (typ bizantyjski)

Pieczęć Grzymisławy córki Andrzeja księcia bełskiego żony Leszka białego, o której nie piszą gdzie umarła i w kiedy. r. 1228

Pakosław wojewoda sandomierski.

5) Pieczęć okrągława z białego wosku na sznurku (w środku znak którego widać że z miecza.) M (litera M) i napis + Sigillvm (P).acoslai.. (w przywileju 1224 kapitulnego urwana przez Kielisińskiego) Taż sama pieczęć M napis..... ..acoslai pala (z rysunku Kielisińskiego) okrągła wielkości pięciozłotówki

jest to Pakosław kasztelan krakow. W objaśnieniu mówi autor że to herb Radwan (w najstarszej formie przytacza Niesieckiego który twierdzi że Pakosław herbu Radwan + przed 1222. – Lecz to mylne bo ow mniemany Radwan jest to litera M i oznacza słowo: Magnus lub Major (bo dwóch na owczas było braci Pakosławów) jaki to przydomek mu owczesne przywileje dają; był synem Lasoty z Mstyczowa (może to oznacza głoska M = Mstyczowski) herbu Lis (Ob: Helcel A. 2 O klasztorze Jędrzejowskim i będącym tam nagrobku Pakosława w Roczniku towarz. nauk. Krak. Oddz. Archeol. Tom I Zesz. 2. Krakow 1852. st. 80) – a więc nie Radwan – Treść podana p. Vossberga jakoby ow Pakosław r. 1228 był kasztelanem Krak. jest mylne bo przywileje mianują wtedy kasztelanem krak. Ostaszka a Pakosława zaś tylko wojewodą sandomierskim

Przybigniew z Kostyr.

Pieczęć okrągła w środku ⸸ do koła napis: + Sigillvm Pribignevi (wielkości dużego talara z przywil 1236 Comes Pribignevs haeres de Costiri w poznańskiem)

Raczyński Codex pag. 5.

Konrad xiążę mazowiecki.

6) Pieczęć okrągła woskowa na sznurkach czerwonych jedwabnych z r. 1238 i na potwierdzeniu donacji wsi Zegrze Konrada księcia Mazowieckiego przedstawia księcia na koniu w zbroi w hełmie konna (equestre) przedstawia księcia na koniu w zbroi szyszak spięzastym z spustką na nos pod pancerzem ma dłuższą do kolan suknię w lewej ręce trzyma tarczę w prawej chorągiewkę z 3 strzępkami: krzyżem napis + S Conradi dvcis.... dvc:... inie lacine (może Sandomirie?)

Łuskowata i szynowata zbroja – kiezno pod zbroją

(Tażsama pieczęć wielkości półtalara [na sznurku] w przywileju z r. 1228 jest rysowana w Stronczyńskiego: Wzory pism dawnych [1839] Nº 1. – Konrad xiążę mazowiecki i Kujawski (syn Kazmierza II Sprawiedliwego) ur. ~~1189~~ 1190 + 1247)

obacz Nr 52.

⌈ Taż sama pieczęć z r. 1228 sztych w Lites tom. I Pars II. na tytule sztych: S. L. s. 1855

~~Bolesław~~ wstydliwy

~~Odcisk~~ Polnu

misiurkowata zbroja – kiezno na zbroi

Inna pieczęć okrągła konna Bolesława wstydl. z (wosku [białego] z sznurk[ami] [czerwonym]) rytowana przez Kielińskiego 1834 z przywileju archiwum kapituły Krak. Xiążę jedzie na koniu w podobnem stroju w ręku trzyma oszczep na której chorągiewka z 3 strzępkami na nogach ostrogi (ręki Opatrzności brak) napis: + S. Boleslavi filii Lestconis ducis Polonie. (rytował osobno Kielisiński wielkości talara)

ob: Nyling

taż sama pieczęć na czerwonym jedwabn. sznurku 1254.

Kunegundy

obacz Przywil. Krak. 1266 i Sandeck. 1278

Polnu

Leszek czarny

ob. nagrobek

1) gruba ciekawa bo z czystego wosku czerwono zaprawnego

Nadanie soli z Wieliczki

(sznurek żółty i fioletowy)

(W zbiorze Pawlikowskiego

Konrad (syn Kazmierza Sprawiedliwego) Xiążę mazowiecki i Kujawski ur. 1190 narzucił się za opiekuna Bolesławowi wstydliwemu r. 1227 (i dla tego może się pisał sandomierskim) + 1247.

6) Drzeworyt w texcie na str. 3. Pieczęć owalna piesza Konrada Xięcia Mazowieckiego przedstawia księcia stojącego z hełmem od którego idzie szyna na nos dla zasłony (czego w drugich nie ma) głowa i szyja okryta łuską. Zbroja po kolana w łuskę w prawej ręce ma miecz dobyty prosty – Ubranie nóg i kolan w łuskę. U boku pochwa na pendencie – W lewej ręce trzyma włócznię z chorągiewką o 3 strzępkach; na rzemieniu w kształcie szarfy wisi tarcza napis do koła: + S. Conradi ducis Mazovie et Cuiavie. ⌋

Tabl. III (ryt. Kielisiński) ryt 1843.

7) Pieczęć konna [okrągła] (Bolesława wstydl. ~~[illegible]~~ z żółtego wosku [wielkości talara] na sznurkach czerwonych jedwabnych z r. 1235. Xiążę ku lewej jedzie na koniu w zbroi na której suknia z wierzchu (sagum) hełm ( ) płytki w ręce trzyma chorągiew z 2 strzępkami z krzyżem na wierzchu w górze ręka opatrzności napis + S. Boleslavi filii Lestconis ducis Polonie (wosk płowy (w zbiorze Pawlikowskiego) z białego wosku białego

8) Pieczęć piesza [duża okrągła] (Bolesława wstydl. z r. 1255 z szczerego wosku na sznurkach z jedwabiu czerwonego i żółtego [duża] (– Xiążę stoi w misiurkowatym uzbrojeniu całem na którem suknia wierzchnia (sagum) bez rękawów; szyja i uszy podobnież misiurką zakryte (suknia wierzchnia wdziewała się jak koszula) na głowie hełm przepasany [mię ostrogi] na pendencie wisi u boku miecz prosty (w prawej trzyma oszczep w lewej tarczę na której orzeł piastowski napis + S. Boles: lai. dei. gra. ducis. ~~[illegible]~~ cracovie et sadomirie. (z wosku białego zaprawnego) (w zbiorze Pawlikowskiego)

Tab. IV ryt. Kielisiński

9) Pieczęć duża [gruba] (okrągła z wosku [jednostajnego] ceglatego [niezaprawionego wapnem] (na sznurkach żółto i niebiesko jedwabnych z r. 1286 Leszka Czarnego z klasztoru w Mogile. Stół nakryty (mensa) na nim stoi krzyż i paląca się świeca w lichtarzu na prawo stoi święty w kapie infule trzyma kielich podniesiony ~~[illegible]~~ obiema rękami, koło głowy aureola okrągła; po [lewej] ~~prawej~~ przed stołem klęczy Xiążę w kiezynie z wierzchu z złożonemi rękoma z gołą głową mając pas miecz wiszący u boku za nim stoi chorągiew o 3 strzępkach a na niej herb Kujaw: pół lwa i pół

orła pod Koroną. Napis w górze + S. Stanisław — a dokoła + S. Lestconis dei gra ducis cracovie sandomirie & Siradien. (na odwrocie Contrasigillum jak pod N. 10)

10) Pieczęć okrągła z sznurkami Leszka czarnego. W środku: Półlwa i połorła pod Koroną (herb Kujaw) do koła napis + Sigil. Lestcois. par....... (Contrasigillum) (pewnie gdy do r. 1279 był Księciem Sieradzkim)

pisze p. Vossberg że Leszek czarny + 30 Septembra 1288

11) Pieczęć piesza okrągła z r. 1256 Przemysława I (Księcia wielkopolsk. ur. 1221 + 1257.) Rycerz zbrojny całkiem w misurkę, szyję i głowę z wyjątkiem twarzy ma również okrytą misiurką, po wierzchu Kierzno fałdziste do kolan bez rękawów; pas u niego wisi krótki miecz prosty, u nóg ostrogi z kolcami spiczastemi w prawej trzyma tarczę na której lew wspięty, w lewej chorągiewkę o 2 strzępkach na drzewcu, na głowie hełm płaski w kształcie czapki. W górze na boku wystaje ręka z obłoków błogosławiąca z każdej strony z boku wieża (beffroy) z oknami architektury bizanckiej, na wierzchu każdej wieży trąbiąca osoba w róg trzymany. Napis + Sigillum Premislonis Dei gra ducis Polonie. Wosk zwyczajne, sznurki ~~zie~~ ~~czerwone~~ zerwone. — Niewiedząc co lew znaczy na tarczy, Vossberg się domyśla iż to dowolne godło i mówi że Przemysław II obrał jeden herb orła dla całego państwa co potwierdza kontrasigla tegoż Przemysława II przedstawiająca Orła z napisem: Reddidit ipse suis victricia signa Polonis. Pieczęć duża (taż sama w Rzepeckiego Codex pag. 50.) taż sama Sityin w Lites T. II tab. II przez S. Łukomski

12) Pieczęć duża herbowa okrągła z zwyczajnego wosku z sznurkami ~~czerwonemi~~ konopnemi z r. 1289 Przemysława II Księcia wielkopol. (ur. 1257 zabity 1295) Tarcza a w niej lew wspięty napis + S. Premislonis dei gra. ducis Polonie.

13) Pieczęć duża piesza z wosku zwyczajnego z sznurkami z jedwabiu żółtego i różowego, z r. 1290 (Przemysława II Księcia Wielkop. Zupełnie podobna do N. 11 tylko że w tarczy zamiast lwa jest orzeł. Napis: + Sigillum Premislonis secundi dei gr. ducis Polonie.

Tabl. V (ryt. Kielisiński) Polon

14) Pieczęć duża piesza z r. (?) Przemysława II Rycerz zbrojny całkiem w misurce (Ketten...) która szyję i głowę z wyjątkiem głowy okrywa, na wierzchu fałdziste Kierzno

3

2)

? a na str. 28 mówi że + 1289 i przytacza jego pieczęć z r. 1289 na Tabl. XVIII.

<u>Przemysław I</u> (syn Władysława plwacza) xiążę wielkopolski ur. 1221 + 1257

taż sama pieczęć żółta na sznurku zielonym i czerwonym (z przywil 1252) sityich w Lites T. II tab. II. z przywileju (in filis sericeis rubei galantique coloris r. 1284)

a) z 1284 i 1290

b) Przemysława II

na przywileju w archiwum Kapituły Krak z r. 1290 jest ~~...~~ pieczęć większa na sznurku jedwabnym czerwonym i żółtym. pieczęć ~~...~~ prawie taka sama tylko że ~~...~~ w lewej ręce trzyma tarczę herbową z orłem a w prawej dzierżyt z proporcem. Po bokach na wieżach trębacze. Nad głową Księcia ręka nad głową błogosławiąca. Napis do koła: + Sigillum Premislonis secundi Dei Gra Ducis Polonie (obacz N. 13 gdzie ta pieczęć opisana)

c) Pieczęć żółta na czerwonym niciannym sznurku wyobrażająca jeźdźca w prawo, z mieczem podniesionym i tarczą na której 3 poprzeczne pasy do koła napis: + S. Premislonis di. gra. ducis. Polonie. (z przywil 1248 pridie Calendas maji In Gnezna — Pieczęć Przemysława I + 1257)

<u>Przemysław II</u> xiążę wielkopolski ur. 1257 + 1295 (R. 1290 pisze się Secundus Premisl dux Polonia)

1)

2)

3)

bez rękawów do kolan, u pasa duży miecz prosty [drawing] w prawej trzyma tarczę [drawing] a na niej orzeł polski w koronie z miesiącem na piersiach w lewej chorągiewkę o 3 strzępkach na której orzeł polski, na głowie hełm wysoki spiczasty [drawing] nad hełmem duch święty w postaci gołębia, z obłoków wystaje ręka błogosławiąca koło której nimbus z krzyżem [drawing], Książę stoi na smoku, po bokach 2 wieże z trębaczami. Napis + Sigillvm. Premislonis. secundi. dei. gra. ducis. Polonie. – a w tle samém: et. Cra.

15) Pieczęć sekretna mała Przemysława II z tyłu (na pieczęci Nr 14) przedstawia orła polskiego bez korony i napis dokoła: + II Premizl*

16) Pieczęć duża piesza Przemysława II woskowa z sznurkami z r. 1290 zupełnie podobna do Nru 11 tylko w tarczy trzymanej jest orzeł Napis: + Sigillvm Premislonis secvndi dei gra dvcis Polonie.

Ryxa (żona Mieczysława II Króla polskiego) 1000 + 1063.
(najgrubsza)

Polon Tabl. VI (ryt F. T. Hübner sc.)

15) Pieczęć gruszkowata średnio u dołu okrągła, w górze zwężona [drawing] z ciemnobrunatnego wosku w Królewskim archiwie w Berlinie z r. 1054 Ryxy córki Ezzona Pfalcgrafa reńskiego. [struck] zaśl. Mieczysławowi, r. 1000 + 1063. Najstarsza pieczęć polska (ogłoszona najprzód przez Przezdzieckiego (w Śladach Bolesławów) przedstawia popiersie królowej w bizantyńskim guście na głowie korona o 3 zębach [drawing] u szyi wisi okrągły medal na wstędze w ręce prawej (m)a berło w kształcie lilii
Napis :.: Richeza :.: Regina

Mieczysław stary książę Wielkopolski ur. 1131 + 1202
(2 pieczęcie)

[z wosku czerwonego na sznurku zielonym czerwonym żółtym

16) Pieczęć średnia piesza owalna pośrednia [drawing] z r. 1175 (w Wrocławiu) Mieczysława starego Księcia wielkopolsk. + 1202 Książę w zbroi i w kieczce ma na głowie hełm [drawing] okrągławy w lewej ręce wygiętą tarczę spiczastą [drawing] w prawej włócznię napis: [struck] Mesico dux maxim? (na pieczęci ślady 4 gwoździ świadczących iż ta pieczęć była przytwierdzona do rękojeści miecza (Schwertknopf) co jej wiarygodność potwierdza. Ogłosił ją najprzód Büsching w Urkunden Leubus: Tabl. II [struck] lecz licho)

16b) Inna pieczęć ([illegible] mała) tegoż z r. 1177, z żółtego wosku wisząca na sznurku zielonym, żółtym czerwonym jedwabnym wyobraża jeźdźca w prawo jadącego z dobytym mieczem ślad napisu dokoła: Mes..... dux (Przywilej datowany w Gnieźnie 1177 (opisał tę pieczęć Büsching: Urkunden st. 17 i odrysował Tabl. III Sig. V. Na przywileju tym podpisy: Misico dux totius polonie a między świadkami są: Boleslaus dux, Kazemirus dux, Misico junior dux, Ziedek archiepiscopus Gnezenensis, Lupus mazowensis episcopus, Ciroslaus episcopus wreslawensis)

tat sama pieczęć wedtug rycinki Kielisińskiego
walitea? Tab 3

17) Pieczęć duża piesza okrągła z zwyczajnego wosku z czerwonemi sznurkami jedwabnemi z r. 1315, króla polsk. Władysława Łokietka koron. 1319 + 1333. Pole w szachow: kratkowane nicę (z rozetami, Książe stojący w sukni (kieznie) z ręka: wami długiej po niżej kolan, fałdzistej, nieprzepasany. Na wierzchu ma płaszcz (fałdzisty) rozwarty którego koniec lewą ręką trzyma; w prawej chorągiew (odmiennego kształtu) cyte: rozaniasta na niej orzeł polski w koronie; na głowie mitra książęca u głowy włosy spły: wają w kędziorach. Z prawej strony (w polu na boku) tarcza a na niej orzeł polski w koronie; z lewej strony w polu tarcza a na niej półlwa i połorła (herb kujawski) nad tą tarczą hełm wysoki na wierzchu tego hełmu bogaty klejnot (nagłowek) przedstawiający skrzydło z piór. (grzebień)

Napis: * + * Wladislaus. dei. gra. dux. cracovie. sandomir. sirad. lan. cuja. (taż sama jest w Stronczyńskim wzory n° 25, z przywil. z r. 1317.) (taż sama na białym zaprawnym wosku sznurki żółte)

18) Pieczęć majestatyczna z wosku zwyczajnego z sznurkami zielonemi i czerwonemi duża, z r. 1386 okrągła, robota wyborna Królowej Jadwigi + 1399. Na tronie dużym gotyckim siedzi królowa w płaszczu suknię pod nim ma opiętą, Korona wysoka włosy rozpuszczone; w prawej ręce trzyma berło w kształcie lilii zakończone. W niszach tronu stoją 2 anioły a w dalszych niszach zaś tarcze herbowe: Z prawej strony Orzeł polski z lewej: głowa żubrza w koronie na szachownicy (Kaliski herb); u spodu tronu: tarcza a na niej pół lwa i połorła pod koroną herb Kujaw: Napis literami gotyckiemi hedwigis. dei. gracia. regine. polon ..... n. tra.... (terrarum?)... ie. syradi ...... s. mgd. . . .

Tab. VII (ryt. Kielisiński 1841 ze Statutu Działyń. N° 4.) Polon

19) Pieczęć duża (jak mały talerz) – największa okrągła (majesta: tyczna Władysława Jagiełły króla polsk. (1386 + 1434) (Księciem litew. od 1377 a królem litewsk. od 1380–1386 pisał się – Vossberg maluje go czarnemi farbami z powodu wojen z Krzyżakami i że ich piękny kraj zniszczył – audiatur et pars altera – str. 12) — z r. 1388 z zwyczajnego wosku z jedwabnemi sznurkami czerwonemi i zielonemi. Na wspaniałym tronie pod baldachimem z gotyckiemi iglicami i poręczami siedzi król bez brody z wąsami na spodzie ma ciasny kaftan idący do brzucha, spodnie obcisłe, trzewiki z długiemi

Władysław Łokietek król polski +1333.
(mniejsza u mnie)

a) na tej pieczęci jest contrasigillum 6)

4

trzewiki z szpicami, u nich ostrogi zakończone w kółko

6) R. 1325 pieczęć okrągła na sznurku czerwonym nicianym na niej Orzeł w koronie napis: + S. Wladizlai. dei. gra. regis Polon (archiw. kap. krak.) (jest w zbiorze Pawlikowskiego (wielkości talara) na wosku czerwonym) rys w Dawnym Codex p. 104.

chorągwie inny kształt

(jest w zbiorze Pawlikowskiego z sznurem żółtym i płowym)

mitra ścięta

R. 1320 na przywil. pieczęć duża majestatyczna wisząca na sznurku jedwabnym wioletowym, z jednej strony król siedzący na tronie w polu kratkowanem, z drugiej strony duża pieczęć (contrasigillum) orzeł polski w polu kratkowanem – z napisami – pieczęć płaska pierwsza majestatyczna. (Przywilej [illegible] zamiany kościoła S. Andrzeja na kościół S. Idziego... wladizlaus rex Polonie... Cracovia VI nonas Octobr. (t. j. 2go Oct.) 1320 Regni nostri anno primo.) (jest w zbiorze Pawlikowskiego)

Kazimierz Wielki: Pieczęć duża majestatyczna płaska z białego wosku; z jednej strony król siedzący na tronie i napis dokoła (jest sztychowana w Pamiętn. warsz.) z drugiej strony równej wielkości contrasigillum: Orzeł, napis łaciński dokoła; sznurek zielono czerwony z r. 1344 pieczęć

Jadwiga (żona Władysława Jagiełły) na tronie pierwsza – majestatyczne mała (tron gotycki) jest na przywil. 1354 sądeckim z orłem gdzie po raz pierwszy czerwony wosk

z r. 1387 i 1398

(Ob. 2 pieczęci mniejsze w Pomnikach Wiśniewskiego. – i na końcu opis)

Pieczęć mała woskowa czerwona orzeł z napisem Kazimierza Wielkiego (Ob. przyw. sądeck.) z r. 1354 litery antykwa łacińskie (wosk czerwony nastaje)

litery gotyckie. nastają

Władysław Łokietek (mała) wosk czerwony nastaje

Ȣ z tyłu Contrasigillum z czerwonego wosku wielkości [illegible] (owalnej) przedstawia orła piast. z zebranemi skrzydłami sam orzeł w koronie napis łaciński + s. wladislai duc. cracovien. ... et ... domin. (w zbiorze Pawlikowskiego pierwszy raz czerwony wosk) (sztych w Lites. Tab III)

król z wąsami bez brody

pieczęć duża z białego wosku zaprawn. sznurki białe i różowe (Zawł)

i sama
Są pieczęć sztych w Lites et res gestae Tom I Cz. II (sztych przez Kielisińskiego)

Pieczęci tej mniejszej używa Władysław już r. 1387 mówiąc że jeszcze większa nie wyrzezana (przywilej dla Sącza)

z sznurkami zielonemi i amarant.

pieczęć czerwona w białej woskowej kapsule

(taż sama pieczęć (na rzemyku) z przywil. 1392 jest rysow. w Strzeczyńskiej Wzory No. 43)

21(b) Pieczęć okrągła na taśmie pergam: przedstawia tarczę herbową 4 polową na niej 4 herby 1.4 Orzeł polski 2.3. Pogoń litewska - nadto tarczę mała tarcza z herbem ‡; po bokach tarczy herbowej floresy; napis gotycki: S. Wladislai dei gria. r. polonie. litwaniegs. prici. supm. he. russie. (z przywil 1423. - Jest rysow w Strzeczyńskiej Wzory No. 47)

nosami, taśmy z bogatym dokoła galonem na głowie korona [sketch]; w prawej ręce trzyma sceptro w kształcie lilij w lewej jabłko królewskie. Za królem 2 paziów w wąskich kaftanach z szarfami z galonów z długiemi włosami trzymają kobierzec pokrywający grzbiet i siedzenie tronu. Kobierzec ten w szachownicę która w każdej kratce ma orła polskiego (podobne bywają drzwi żelazne w Krakowie) Dokoła tronu po bokach 7 herbowych tarcz [sketch] od aniołków trzymanych z wyjątkiem herbu Rusi który jest pod bez aniołka nogami: 1) Orzeł polski w lewo patrzący Kraków 2) Głowa żubra w koronie z obręczą wnozdrach na polu szachowanem - dla Kalisza - 3) pół lwa i półorła pod koroną - dla Kujaw 4) Lew idący na górę - dla Rusi 5) głowa ukoronowana z wierzchu i spodu - dla Dobrzynia 6) tarcza mająca w jednej połowie 4 belek a w drugiej 20 gwiazd - dla Sandomierza 7) pogoń litewska z tarczą ‡ podwójno krzyżową na ręce pod koniem stoi smok na 2 nogach Napis literami gotyckiemi * S. wladislaus. dei. gra. rex. polonie. mnon. tiarum. wrac coonie. sadomie. syradie. lacie. cuyauie. litwanie. pnceps. supm'. pomoranie. russieqz. dns. et hes. etc.

20) Pieczęć (Sigillum minus) herbowa (odwrotna) wielkości talara na tyle pieczęci No. 19 (także r. 1388 osobno z wosku czerwonego w puszce z wosku białego) Władysława Jagiełły: w kratkowanem polu trzyma anioł tarczę na której herby: Polski - Pogoń - Kalisza - Kujaw. Napis gotycki: * wladislaus. dei. gracia. rex. polonie. litwanieqz. pns. supremus. t(et) hes. russ.

21) Pieczątka mała herbowa wielkości dwuzłotówki czerwonego wosku w białej woskowej puszce z sznurkami żółtemi i amarantowemi - Władysława Jagiełły z r. 1421. Tarcza na której 4 herby: 1.4 Orzeł polski 2.3 pogoń litewska - Napis gotycki: + wladislaus dei gracia rex polonie et cetera.

Tab. VIII ryt Kielisiński 1841 ze Statutu Działyń. N° 5. Kolm

22) Pieczęć największa z polskich – wielkości talerza (małego) – okrągła – majestatyczna Władysława Warneńczyka. Zupełnie podobna do pieczęci N° 19 i podług owego wzoru przerobiona. Król z wąsami. Kaftan ma sznurowany napis: S. wladislaus. tercius. dei. gra. rex. polonie. n̄nō. t'raru. ccouie. sadomie. syradie. lācie. cuyavie. litwanie. pinceps. supm? pomoranie. russieq. dn̄s. et. heres. ec. litery gotyckie

Największa pieczęć jest w Bielskim

z białego wosku w tyle contrasigillum (Łaskowskiego) N° 24.

Tab. IX ryt Kielisiński 1841 ze Statutu Działyń. N° 6. Kolm

23) Pieczęć z czerwonego wosku w puszce białej woskowej na taśmie pergaminowej – herbowa – Władysława Warneńczyka (ur. 1423 Król. 1433 + 1444) Tarcza herbowa na niej herby: 1. 4 polski Orzeł. 2. 3 pogoń litewska Napis: * wladislavs. dei gracia. rex. polonie. et cetera. – litery gotyckie – wielkości szłotówki.

(na przywil. z r. 1444 na taśmie rysow. w Stronczyński Wzory N° 53)

24.) Pieczęć herbowa z czerwonego wosku w puszce białej na taśmie – Władysława Warneńczyka z r. 1441 zupełnie podobna i tejże wielkości oraz z tym napisem co N° 23.

25) Pieczęć herbowa z czerwonego wosku w puszce białej na taśmach pergaminowych z r. 1440 Władysława Warneńczyka. Na tarczy 4 herby: 1. Orzeł polski 2. Pogoń. 3. Kalisza. 4. Kujaw. Nad tarczą mała tarcza z herbem ☨ może węgierskim (Vossberg p. 14 mówi iż to nowy herb rodziny Jagiellonów od przyjęcia Chrześcijaństwa r. 1386 bo na pogoni litewskiej bywa) Napis gotycki: S. wladislai. ter. dei gra. reg. polo. litwa. q pncēp. supm. et. hed. rossie. et cet. — wielkości 5 złotówki.

Pieczęć podobna ob. N° 21 b)

(r. 1440 pisze się: Wladislaus tertius Rex Poloniae Lithvaniae princeps haeres Russiae, Electus regni Hungariae.)

26) Pieczęć herbowa Węgierska Władysława Warneńczyka z r. 1440 z czerwon. wosku w białej puszce z sznurkami białemi i amarantowemi. Tarcza na niej 4 herby: 1) Cztery belki czyli rzeki węgierskie 2) Orzeł polski. 3) Pogoń litewska 4) Krzyż podwójny ☨ węgierski (Vossberg p. 14 mówi że Jagielloński) Napis: * wladislavs dei gracia hungarie polonie dalmacie, croacie rex et. – wielkości pięciozłotówki

Tab. X ryt Kielisiński 1841. ze Statutu Działyń. N° 7. Kolm

27) Pieczęć herbowa Kazimierza Jagiellończyka (ur. 1427 Kor. 1447 + 1492 – dotąd nieznaleziono dużej pieczęci majestatycznej. Vossberg p. 15 domyśla się iż zginęła w bitwie pod Chojnicami 1454) – z wosku czerwonego w puszce białej z sznurkiem biało-czarno-amarantowo jedwabnym kręconym z r. 1488 wielkości 5 złotówki. Tarcza którą z boku 2 małpy trzymają; na dole 2 jaszczurki (stąd może w Krakowie godło jaszczurek z tego czasu)

na tarczy herby: 1 Polski; 2) Pogoń. 3) Kalisza 4) Kujaw
Nad tarczą mała tarcza z podwójnym Krzyżem (Jagiello:
now herb?) Napis (dokoła: S. Kazimirus. dei. gracia
rex. polonie. magnus. dux. lithwanie. etc. Wielkości
5 złotówki. (z czerwon. wosku – wyłączyć Zawlikowsk.)

28) Pieczęć herbowa wielkości 5 złotówki Kazimierza Ja:
giellończyka z r. 1448 z wosku czerwonego w puszce białej
Tarcza z 4 herbami: 1.4) Orzeł. 2.3) Pogoń. Koło tarczy
z jaszczurki a nad tarczą litery: K. r. – Napis gotycki:
S. Kazimirus. dei. gracia rex. polonie. magnus. dux.
lithwanie. etc. – Sznurek biało-czarno-amarantowy

29) Pieczęć herbowa mniejsza wielkości połrubla: Kaz:
mierza Jagiellończyka z r. 1448. z wosku czerwonego w
puszce białej; Sznurek: żółto-czarno-amarantowy.
na tarczy która ma większą postać jest 4 herby:
1.4. Orzeł. 2.3. Pogoń. Napis gotycki: + Kazimirus. dei.
gra. rex. polonie. et. cetera.

30) Pieczęć sygnetowa mała (contrasigillum) Kazimierza
Jagiellończyka z r. 1450 z wosku czerwonego w puszce białej
Sznurek żółty-czarny-amarantowy – wielkości 2 złotówk.
Tarcza z orłem polskim; dokoła napis gotycki:
Kazimirus. dei. gra. rex. polonie...... ~ +

Jolm

Tab. XI. ryt Kielisiński 1841 ze Statutu Działyńsk. No 8.
(z dodatkiem)

31) Pieczęć herbowa duża większa niż talar Jana Alberta
(ur. 1460 Kor. 1492. + 1501) majestatycznej tego króla nie ma
bo od Kazimierza Jagiellończyka może już nie były w zwyczaju)
z czerwonego wosku w żółtej puszce z sznurkiem zielonym i
amarantowym i białym – z r. 1492. Pod koroną z kabłą:
kiem Tarcza herbowa którą 2 lwy trzymają na niej 5
herbów 1. Pogoń. 2 Lew Rusi 3 Kalisza 4 Kujaw. a w środku
5 Orzeł polski. W środku ~~pan~~ na linii działącej herby 3 i 4.
jest róża jakby gwóźdź wbity. Na dole mała tarcza z pod:
wójnym krzyżem Jagiellońskim Napis gotycki: + S. Johannis
albertus. di. gracia. rex. polonie. suppremus. dux.
litvanie. russie. prussie &c heres.

Korona z kabłąkiem pierwszy raz

32) Pieczęć sygnetowa mała wielkości 10 groszówki z czerwone:
go wosku w białej puszce Jana Olbrachta z r. 1500: herb.
Orzeł polski w tarczy nad nią litery S. K. (Zdaje się że to
pieczęć wyryta na pierścieniu i służąca po ojcu Kazimierzu
Jagiellończyku) (znaczy Signetum Kazimiri)

33) P. herbowa (wielkości rubla). Jana Olbrachta z r. 1493 z wosku czerwon. w puszce białej, sznurki szafirowe i amaranto: we. – Tarcza z 4 herbami: 1 Orzeł 2. Pogoń 3 Pogoń 4 Orzeł. Tarcza między 2 gałązkami winnemi, nad tarczą litery: i + a. – Dokoła napis: Joannes. Albertus. dei gra. rex. polonie. Supremus. dux. litwanie ec. +. – Litery gotyckie

(jest także w Stronczyński Wzory Nº 69 z przywil. z r. 1495)

34) Mała pieczątka ośmiokątna (OO) czerwona w puszce białej ~~[illegible]~~ dwie tarcze (na jednej orzeł na drugiej Pogoń) pod jedną koroną; bez napisu. (Vossberg który tę pieczątkę kazał wyrysować później na blasze Kielisińskiego, mniema że jest przed r. 1493.

Tab. XII ryt Kielisiński r. 1841 ze Statutu Działyński Nº IX Jolm

35) P. duża herbowa (jak wierzch filiżanki) Króla Alexandra Jagiellończyka (ur. 1461 kor. 1501. + 1506.) Wosk czerwony, sznurki wiolet-żółto-białe – z r. 1502. Tarcza pod koroną na tarczy 4 pola 1. Orzeł 2 Pogoń 3. Lew (Rusi) 4 Orzeł mający na piersiach koronę i koło głowy rękę z mieczem (Prus pierwszy raz używany) oraz w środku 5tą tarczę na niej poprzeczna belka (herb matki – austriacki) Dokoła tej głównej tarczy jest 6 herbów: 1 Głowa wołu koło niej słońce miesiąc a między rogami gwiazda. (Multan) 2. Kujaw. 3. Dobrzyń (głowa podwójnie ukoronowana) 4 herb Jagielloński krzyż podwójny ‡ 5. Sandomierski 6. Gryf (Pomorski) – napis gotycki dokoła: + Alexander. dei gra. rex. polonie. magnus. dux. lithvanie. russie. prussie qz. dns. et. heres.

Herb pruski powstał r. 1456 po oderwaniu Prus do Polski.
Pieczęć duża czerwona: 2 lwy trzymają tarczę pod koroną na niej 4 pola: Pogoń, Lew (Rusi) Głowa żubra, Pół gryfa i pół orła w środku tych 4 pól tarcza z orłem polskim u spodu pod dużą tarczą mała tarcza z podwójnym krzyżem ‡ napis gotycki: s. Johannis albertus dei gracia. rex polonie supremus. dux. lithvanie. russie. prussie et heres. (majestatyczna mniejsza)

36) P. mniejsza herbowa (jak 5 złotówka) Króla Alexandra z r. 1502. Z wosku czerwonego w puszce białej na taśmach pergaminowych. Dwa lwy trzymają tarczę pod koroną (kabłąkowatą) na niej w 4 polach: 1 Orzeł 2.3. Pogoń. 4 Orzeł. – Dokoła gotycki napis na wstędze: S. S. p. (sigillum serenissimi principis) dni. alexandri. dei gra. regis polonie. magni ducis. lithvaē ec.

(jest w Stronczyński Wzory Nº 77 rysow. z przywil. z r. 1505)

Napis na wstędze gotycki

37) Pieczęć herbowa litewska (jak półrubla) Kr. Alexandra z r. 1501. z wosku czerwonego w żółtej puszce na taśmach pergaminowych. Tarcza na niej pogoń (nie mająca jednak pewszyna ręce); dokoła na wstędze napis łacińskiemi majuskułami: S. Allexandri. mag. dvcis. Litvanye. Ru. e. ec

Taż sama pieczęć na wosku czerwonym z taśmą pergaminową (w zbiorze Pawlikowskiego)

Kolmu

Tab. XIII ryt. Kielisin. 1841 ze Statutu Działyńsk. Nº 10.

38) P. herbowa (jak 5 Złot) księstwa głogowskiego Zygmunta I (ur. 1467 kor. 1506 + 1548) z r. 1506 z wosku czerwonego w zwyczajnej puszce żółtej; tasiemki pergaminowe. Tarcza podzielona na 4 pola: z herbem w środku Herby: 1. Pogoń 2. 3 Belka Austriacka (herb matki Elżbiety austriack.) 4. Pogoń. 5 Orzeł w środku. Dokoła na wstędze napis gotycki: S. ii (lubn). p. Sigismdi. d. g. S. Kaziri. p. r. nati. lithvaie... supi. duc. ec.

39) P. herbowa litewska (jak 5 Złote) z wosku czerwonego w żółtej puszce z sznurkami zielonemi jedwabnemi - Króla Zygmunta I z r. 1544.: Tarcza z pogonią (bez pawęży na ręce) - Dokoła na wstędze napis majuskułami łacińskiemi: S. Sigismndi. dei. gra. magi. duc. litva.

sznurki Zygt litew. różne?

40) P. herbowa duża (jak wielka filiżanka) Zygmunta I z r. 1546 z wosku czerwonego, z sznurkami amarantowemi niebiesk. i białemi - W środku Orzeł polski na tarczy pod Koroną z kabłąkiem, dokoła ii herbów: 1 Pogoń (litew) 2. Lew (Rusi) 3. Głowa bawoła (Wołoszczyzny może Kalisza?) 4. Połtwa i półorła (Sieradza) 5. Jeleń w koronie na szyi (Lublina) 6. Głowa z 2 Koronami (Dobrzyń) 7. Krzyż podwójny (‡ Jagiellonów) 8. Gwiazdy i belki (Sandomierz) 9) Gryf (Pomorze) 10) Orzeł z ręką i mieczem (Prus) 11) Belka austriacka herb matki [herb] - Dokoła na wstędze napis gotycki: Sigismundus. dei gra. rex. polonie. magnus dux. lithuanie. russie. prussieq. dns. et heres.

Pieczęć z czerwonego wosku okrągła wielkości talara z aniołki trzymają pod Koroną kabłąkowatą z krzyżem tarczę herbową o 4 polach: Orzeł - Pogoń Pogoń orzeł - napis łaciński na wstędze łacińskie S. S. P. Dni. Sigismondi. d. g. regis: polonie magni duc. litvanie ec. (Pawl. z r. 1533)

41) Pieczęć herbowa (wielkości talara) Zygmunta I z r. 1533, z wosku czerwon. w puszce żółtej tasiemki pergaminowe. Pod ozdobną Koroną kabłąkowatą trzymają 2 aniołki tarczę z herbami: 1 Orzeł. 2. 3 Pogoń. 4. Orzeł. - Dokoła na wstędze napis literami łacińskiemi - S. S. P. Dni. Sigismondi. d. g. regis. Poloie. magni duc. litvanie. ec.

42) Pieczęć mała ośmiogranna sygnetowa na papierze Zygmunta I z r. 1535. W tarczy Orzeł polski; nad tarczą litery S(ignetum) D(omini) S(igismundi)

Kolmu

Tab. XIV. ryt. Kielisin. 1841. ze Statutu Działyń. Nº 11.

43) P. duża herbowa państwa z r. 1554 z czerwonego wosku z białemi i amarantowemi sznurkami - Zygmunta Augusta (ur. 1520 książę litew. od 1529 od 1530 koronow. Król pol. od 1548 wstąpit. nation + 1572) - wielkości dużego talara. - Tarcza herbowa

ozdobna z wygięciami (na niej 1.4. Orzeł 2.3. Pogoń) pod koroną odmienną (od Zygmunta I) kabłąkowatą trzymaną od 2 klęczących aniołów. Napis dokoła na wstędze łacińskie: mi majuskułami: Sigismondvs. Augustt. D.G. Rex. Polo: niae. Mag. Dvx. Lithva. etc.

44) Pieczęć ~~[illegible]~~ herbowa wielkości talara Zygmun: ta Aug. z r. 15[illegible] Wosk czerwony (sznurki ~~zielone~~ w puszce żółtej i amaran: towe. Tarcza herbowa (na niej: 1.4. Orzeł. 2.3. Pogoń) wygięta pod koroną kabłąkowatą (odmienne od Nr 45) napis na wstędze ten sam co Nr 43.

45) Pieczęć litewska herbowa (wielkości 5 złotówki) Zygmunta Aug. z r. 1539, sznurki zielone i amarantowe. Tarcza herbowa wygięta, na niej Pogoń. dokoła na wstędze napis łacin. majusk.: Sigismondus Augus. Rex. Polon. Ma. Dvx. Litvanie +.

46) Pieczątka mała sygnetowa 4graniasta na papierze pod woskiem czerwonym. Tarcza herbowa na niej 1.4 Orzeł 2.3. Pogoń, a w środku na małej tarczy Wąż Sforców nad tarczą Korona bez kabłąku. Po rogach litery: S. A. R. P.

Tab. XV. ryt Kielis. 1841. ze Statutu Działyń. Nr 12 Kolum

47) Pieczęć herbowa wielkości 5 złotów. królewicza Kazimierza św. (syna Kazimierza Jagiellończ. Vossberg mylnie mówi że ta pieczęć z r. 1454 jest króla Kazimierza Jagiellończyka) W prostej tarczy Pogoń – dokoła napis gotycki: + S. Ka..... .. ducis lithwanie. russie. ec.

48) Pieczątka mała sygnetowa na papierze ośmiograniata Fryderyka Kardynała królewicza (ur. 1468 bisk. Krak. 1488 arcyb. gniezn. 1493 Kardynał +1503) Anioł trzyma tarczę z Orłem po bokach litery łacińskie S(ignetum) F(riderici)

49) Pieczęć duża herbowa wielkości 2 talarów z wosku czerwo: nego sznurki amarantowe, żółte i białe Władysława Króla Węgier (syna Kazimierza Jagiellon.) z r. 1507. W środku pod koroną węgierska tarcza a na niej 5 herbów 1.4 cztery belki węgierskie. 2.3. Lew czeski w środku na małej tarczy ~~[illegible]~~ ‡ Krzyż Jagiellon: 5 Orzeł polski. Dokoła 6 herbów: 1. ~~[illegible]~~ (Dalmacji) ski (może Węgier?) 2. 3 głowy leopardów w koronach (Dalmacji) 3. Lew Rusi (Vossberg p. 23 mówi że Rusi / 4. Orzeł Polski. 5. Łasica (? Vossberg nie wie) Bulgaryi lub Sławonii 6. Korona (podług Dalmacyi Vossberga Kroacyi ~~mylnie~~...) Dokoła napis łaciński: S. Sere. (Kroacyja ma w herbie szachownicę) Princip. Wladislai. D.G. Regis. Hungarie. Bohemie. Dalmacie. Croacie. etc.

50) Piecz. herbowa (wielk 5 złot.) Fryderyka Kardynała z r. 1496 wosk czerwony, sznurki amarantowe. Pod kapeluszem kardynalskim i krzyżem tarcza herbowa 1.4 Orzeł 2.3. Pogoń; w środku mała tarcza z belką austriacką (herb matki Elżbiety Austriaczki) – bez napisu.

51) P. herbowa (wielk. 5 złot.) Fryderyka Kardyn. z r. 1491. z czerwonego wosku w białej puszce sznurki wioletowe i białe. Anioł trzyma tarczę z Orłem polsk. Dokoła napis zatarty na wstędze: S. Frederici. d. g. electi. confirma. crac.

1855 (z roku 1223)

Mazovien

Ta pieczęć sztychow. przez S.d. podług rysunku Kielisin: jest na tytule: Lites ac res gestae. . Tomus I Łaś I.

ob. N° 6. a. b.

Pieczęć na rzemyku przedstawia jeźdźca w lewo z chorągwią długo aż po za tył konia spadającej; napis: S. Kazimiri. dv= cis. mazovie + (Pieczęć [illegible] Kazimierza Księcia Kujawskiego + 1268 – przyszyta do późniejszego dyplomatu z r. 1393 – a może też i pieczęć Kazimierza xięcia warszawskiego + 1354)

Pieczęć mała na taśmie wielkości rubla przedstawia tarczę (tarcza z orłem) z orłem bez korony do koła napis łaciński nieczytelny. (Pieczęć Bolesława Księcia płockiego sztych w Lites Tom I ~~pag.~~ Łaś I pag. 355 – z przy: wilejów z r. 1343.)

Tab. XVI. (ryt. C. E. Weber)

52) Piecz. okrągła (wielk 5 Złot) Konna Konrada xcia Ma= zowieckiego z r. 1223. wosk zwyczajny sznurki amaran= białe
towe – Jeździec z gołą głową w kierznie fałdzistym na koniu w lewo jadącym w lewej trzyma chorągiewkę z 2 strzępkami w prawej laskę z krzyżem. – Dokoła napis łaciński: F + S. Conradi. Dvcis. Mazovie et Cuiavie. t. (w zbiorze Ławikowskiego)

53) P. okrągła duża (jak filiżanka) z zwyczajnego wos= ku wosku sznurki amarantowe – Bolesława xięcia mazowieckiego z r. 1297 (~~moje błędy~~) (syn Ziemowita od 1262 Książę płocki 1288 uzurpator księstw c Krak. od r. 1294 Książę mazowieck. + 1313 roku śmierci nie podaje p. 25 Vossberg.) Matka boska w długiej sukni z rękawami opiętemi z chustką na głowie spadającą siedzi na stołku i błogosławi jedną ręką. Dokoła głowy ma okrąg nimbus (rysunek) Przed Marią klęczy rycerz w zbroi jedną rękę zdejmu= je z głowy szyszak drugą ręką trzyma tarczę z herbem (rysunek) za księciem widać przednią część stojącego konia. W środku + M (co oznacza Marią.) Napis łaciński do koła: + S. Boles= la[i] s. Mazovie ? tai sama sztych w Lites T. II tab. 5. przez S. L. (jest w kapitule poznańskiej)

54) P. okrągła konna (wielk. talara) Konrada xcia ma= zowieck z r. 1247. Książę siedzi na koniu w zbroi łusko= watej (Karacenie corazino) z hełmu spływa na nos sztaba w prawej trzyma dzidę z proporcem a w lewej tarczę (rysunek) – napis łaciński: S. Conradi. dvcis. Cracovie. e. mazovie. +

55) P. okrągła (wielk. talara) piesza (Ziemowita xcia Mazow. i czerskiego (syn Konrada mazow. 1249 otrzymał część Mazowsza mianowicie Czersk i Płock. + 1262 (Vossberg nie wie wkędy p. 24) Książę w zbroi z szyn (Schuppenpanzer) która ma fałdach rozwarty, a pod nią kierzno do kolan – na głowie hełm spiczasty (rysunek) z szyną na nos. Tył głowy i szyja osłonięta misiurką, u pasa wisi pochwa w prawej trzyma tarczę długą wygiętą po brzegach gwoździami nabitą, w lewej dobyty miecz zamierzając się, na tarczę wspina się lew (jest to forma z pieczęci i pieniędzy czerskich) Dokoła napis łaciński: S. Semoviti dei gra. dvcis Mazovie et Cirnensis (Ta pieczęć jest z r. 1247 rysunek jej w Stronczyńskiego: Pieniądze Piastów st. 210. Wzór wzięty z Czech bo na monetach Sobiesława Księcia czesk. z r. 1125 – 1140 podobna walka przychodzi)

56) P. duża konna okrągła (jak mały talerzyk) Trojdena Księcia Mazowieck (syna Bolesława xięcia mazow. – był Księciem czerskim i sochaczewskim + 1341.) z wosku zwyczajnego na taśmach pergaminowych. – Tło z gałązek dębowych Książę je= dzie na koniu hełm spiczasty jak klejek (rysunek) tył głowy okryty misiurką z kółek pancerz z Karaceny, kierzno długie w lewej ręce włócznia, na prawej którą trzyma lejce konie wisi (Rettungsfeuf[?])

tarcza [tarcza] nabijana w srodku kołkami poprzek, i niemenie na koniu nabijane kołkami, strzemie na kształt [strzemię] – dokoła napis łaciński + S. Trojdeni dei gracia dvus chirnen sis. et. szechoviensis.

Tab. XVII ryt. C. E. Weber.

57.) P. mała (wielk. 5 złot.) herbowa Ziemowita xiecia Mazo-wieck. i czerskiego (syn Trojdena; najprzod xiążę liwski, rawski, gostyński, od 1351 płocki, sochaczewski, od 1354 czerski i warszawski, r. 1375 mazowiecki + 1381) z r. 1343, okrągła. – W srodku na tarczy smok z skrzydłami na 2 nogach (pewnie herb Czerska a potem Mazowsza), dokoła tarczy ozdobny sukowate i kresy, dokoła napis łacinsk. lit. S. Semouiti dei. gracia. ducis. cirnensis + Tasmy pergamin. Rytych w Lites. Tom I Part I. pag. 359 z przywileju z r. 1343)

58) P. duża (wielk. filiżanki) piesza okrągła Ziemowita xiecia mazow. i wizniewskiego (syna Ziemowita xiecia płockiego + 1345 = podług Lelewela + 1381 ob. Naruszewicz) z r. 1343 – tasmy pergam. – Xiążę stojący na pancerz z metalowych płatków, pod pancerzem kierzno fałdziste do kolan, na rękach od piersi do łokcia równie pancerz z szyn metalowych, szyja goła, spodnie opięte razem z obuwiem spiczastem hełm trojgraniasty [hełm] w lewej trzyma włocznię z żelazem [żelazo] i w prawej miecz a na nim tarczę w srodku mającą grzbiet i wybijane brzegi [tarcza] – tło ma latorosle kwiatów – Napis łacinski dokoła + S. Semouiti. dei. gra. ducis. mazovie. ac. dni. wisnenn.

59) P. duża piesza (wielk. dużego talara) Jana xiecia mazowieckiego, czerski i warszawsk. (syn Ziemowita xiecia mazow. + 1428) – Natle z latorosli Książe stojący bez kierzna; ma pancerz krótki z drutu, szyję podobnież pancerzem okryta, hełm gładki [hełm] w prawej miecz prosty [miecz] w lewej tarczę herbową z orłem polskim – Napis łacinski do koła: + S. Johannis. dei. gra. ducis. mazoe. et. dni. warsevij. – sznurk.

60) Pieczęć herbowa duża (wielk. talara) z wosku czerwonego z tasmami pergam. Stanisława i Janusza Książąt Mazowiec. (synów Konrada, Xiąż. od r. 1503 + 1525) z r. 1520. Tarcza a w niej 4 herby 1. 4 orzeł polski z koroną. 2. 3. Smok bazyliszek o 4 nogach – z boku tarczy [tarcza] latorosle – napis łacinsk. głosk. na wszędzie do koła Stanislaus. et Janussivs. d. g. duces. mazovie. Russie. etc.

61) Pieczęć duża piesza (wielk. filiżanki) Bolesława xiecia mazow. i warszaw. (syna Jerzego, xiecia czerskiego od r. 1428 Książe + 1462) – Lelewel pisze że + 1455 ob. Narusz. –) z r. 1462 (?) Pod baldachimem gotyckim na postumencie ozdobnym stoi Książe w zbroi z płat z fartuchem z płat, spodnie opięte, obówie z wypustkami [obuwie] bez szpiców ze płaszczem obszernym, na głowie mitra [mitra] w lewej proporzec wąski długi w prawej miecz prosty u którego rękojeść odmienna: [miecz]

Mazovien.
Ziemowit stary

~~[illegible]~~
na tarczy herbowej
2° pieczęć okrągła przedstawia orła bez korony do- koła napis .... Semovit .... mazovie. et. dni. cir- nens (z przywileju 1355 – jest w Stronczyński Wzory nº 35.) ~~[illegible]~~ ~~przywilej z r. 1355~~

Pieczęć duża z wosku białego: Orzeł bez korony napis łaciński .... Semovit.. ovie. .... cirnen. (pieczęć nie głęboko rznięta) Paw!

Rytych przez S. F. rycerz w Lites Tom I Part I pag. 355. (z przywileju z r. 1343 wydanego w Rawie w zbiorze Działyński.)

(jest także w Stronczyński Wzory nº 85. 86. na przywileju z r. 1524)

Kazimierz (syn Konrada) Kśiążę Kujawski (ojciec Leszka czarnego) + 1268. Kujawien

Pieczęć tę p. 28 Vossberg mylnie przypisał Leszkowi czarnemu (bo podpis ukruszony) – jest ona Kazimierze xięcia łęczyckiego i Kujawskiego z r. 1252 do koła napis + S. Kazimiri dei grecia ducis lancicie et cuiavie (tak jest na przywileju w Stronczyńskiego wzory pism dawnych)

na przywileju Kapituły Krak. z r. 1251. jest taż sama pieczęć zawieszona na czerwonym sznurku jedwabnym z napisem do koła + S. Kazimiri dei gracia ducis lācicie et cuavie.

Taż sama pieczęć sztych w Lites Tom II Tab. V

Po bokach stoją zamki grody z wieżą a pod każdym tarcza herbowa na kopsztolu; Tarcza z prawej ma orła polsk. – tarcza z lewej zaś 4 pola: 1.4. orzeł polski 3.4. smok o 2 nogach (Vossberg p. 27 mówi że orzeł herb Warszawy, a smok herb Czerska lub Rusi) napis dokoła gotycki: .... boleslai. dei. gracia. ducis. mazo. et. rusie. trarum... (magnus) dns. ē. hes. e.......

Tab. XVIII ryt C. E. Weber w Berlinie 1850.

62) P. większa (wielk. talara) Leszka czarnego z r. 1289. (Kśięcia krakowskiego) – okrągła. Kśiążę stoi w kieżnie przepasany, na głowie korona ♔ w lewej trzyma tarczę na której orzeł (✱) prawą przebija prostym mieczem wspiętego gryfa, w górze ulatujący aniołek trzyma gałązkę z lilią na boku z prawej zamek z wieżą, na strzelnicach zamku stoi proporzec o 3 strzępkach wąski zatknięty i osoba która trąbi w róg. Napis łaciński do koła: ....ei. gra. dvi. .... a ...... ensis. (Podobne walki z niedźwiedziem i lwem na pieczęci Leszka białego przed r. 1227 i Ziemowita mazow. przed 1262 oraz na monetach czeskich Władysława 1109–1125 i Sobiesława 1125–1140) – na denarach Władysława II Kśięcia polsk 1139–1148 – z bawołem na brakteatach Bolesława V wstydliwego 1227–1279)

63) Pieczęć duża (wielk. filiżanki) Ziemowita Kśięcia Kujawskiego i dobrzyńskiego (syna Kazimierza, + przed r. 1307) – W środku Chrystus ukrzyżowany na krzyżu, nimbus ma ⊕ po prawej osoba (może Kśięcia wyciągająca ręce do krzyża: po lewej święty w długiej sukni (jak habit) trzyma turybularz koło głowy ma nimbus – Napis łacińsk. scholast. + S. Semoviti .. (do) brinen. — z roku 1291.

64) Pieczęć większa duża okrągła (wielk. filiżanki) Przemysława xięcia Kujawsk. i bydgoskiego (syna Ziemomysła (xięcia inowrocław), + 1339) z r. 1307, na podstawie stoi Kśiążę z gołą głową z lokami; szyja goła, pancerz ~~z płatami dobrzego pięśćiony~~ na całe ciało z łańcuszków, na nim kieżno bez rękawów w kształcie [skreślone] koszuli na piersiach grzywna (klejnot, monisto pod szyją) w prawej trzyma tarczę herbową na której pół lwa i pół orła (herb Kujawski) w lewej prosty szeroki miecz ⚔ na ~~[skreślone]~~ ręce wisi mu na długiej wstędze hełm zamknięty ⌂; z prawej wystaje z obłoku błogosławiąca ręka w nimbusie ⊕ Dokoła napis scholast. łacin. + S. Premislii. dei. gra. dvcs. cviacie.

65) Pieczęć herbowa okrągła (wielk. dużego talara) Kazimierza xięcia Kujaw. (1287–1352; syn Ziemomysła x. kujaw. i inowrocław. ; ojciec Władysława białego mnicha) z r. 1307 z zwyczajnego wosku sznurki białe i amarantowe. – Tarcza herbowa, na niej pół lwa i pół orła; dokoła napis scholast: + S. Kazimiri. dei. gracia. ducis. cuiavie.

66) Pieczęć herbowa okrągła (wielk. półrubla) Leszka xięcia Kujawsk. (syn Ziemomysła xięcia Kujaw: od r. 1287 Książę Kujaw od 1296 pomorski, żył 1339) z r. 1314 z sznurkiem – Tarcza herbowa na niej półlwa: pół orła przebite z boku mieczem (czyli raczej miecz spoczywa na nich z boku – pierwszy raz podobna odmiana w herbie Kujawsk.) – Napis dokoła scholastyczny: + S. ducis Lestconis

67) Pieczęć herbowa okrągła (wielk. półrubla) Przemysława Księcia Kujawsk. (+1339) z r. 1305 z sznurkiem – Tarcza herbowa pochyło leżąca w niej półlwa: pół orła nad tarczą hełm z 3 pawiemi piórami – po bokach latorośle. – Napis scholast.: + S. Premolii. de. gra. duc. cviavie.

Tab. XIX ryt. C. E. Weber.

69) Piecz. konna okrągła (wielk. dużego ~~małego~~ talerza) Władysława (zmarłej 1251) xięcia opolskiego (syna Kazmierza zmarłego 1233 i Violi; Księciem opol. od 1233, r. 1234 dostał Rudę, od 1242 Książę kaliski + 1288 był Księciem oświęcimskim) z r. 1247. Książę na koniu w zbroi na której fałdziste kiezno, hełm ma spłaszczony czterograniasty w prawej drzewce z proporczykiem nałożone, na lewej wisi puklerz trójgraniasty. Za Księciem gwiazda. – Dokoła napis scholastyczny: + Sigillum ducis Wlodizlai de Opol.

68) Pieczęć konna okrągła (wielk. małego talerza) jedna z ładniejszych i bogatszych ~~[struck]~~ z r. 1378 Władysława Xcia Opolskiego (syn Bolesława II xcia opol. i ~~[struck]~~ Eufemii córki Karola Andegaweń króla węg. Książę opol 1370, dopomagał Ludwikowi wujowi swemu do korony pol. za co został palatynem węgierskim oraz r. 1373 dostał Wieluń i Ruś w dziedzictwo, r. 1377 ustąpił Królowi Ludwikowi węg. niektóre części Rusi za Dobrzyń i Gniewkow, r. 1378 został namiestnikiem w Polsce, lecz znienawidzony musiał kraj opuścić. Po śmierci Ludwika był pretendentem do korony pol. R. 1391 za długi zastawił Krzyżakom zamek Złotoryję nad Wisłą; Jagiełło odebrał mu Dobrzyń i Gniewków, r. 1392 zastawił Krzyżakom Dobrzyń + 1401 żona Agata (córka Ziemowita starszego xięcia mazowieck. W przywileju zastawy Dobrzynia zaś żona jego zwie się Offka) (przywil.: Offka; Matka Agatafii) Książę w zbroi całkiem hełm spłaszczony na łbach(?), zbroja z płat. Od piersi pancerza wisi na łańcuszku sztylet, na drugim łańcuszku przy piersi ma przypięty miecz który trzyma dobyty w lewej, miecz spiczasty krótki, gęsi(?) z kojęsi(?) w gwiazdę hełm mający tylko otwór na oczach przykryty szeroko spływającą materią klejnot (cimier na hełmie w kształcie parasola na nim 2 orły polskie widać że haftowane) a w górze pawie pióra; obuwie z blach szpiczaste, ostrogi wysokie spiczaste, prawą ręką trzyma lejce konia. Koń przykryty od głowy rzędem bogatą deką spływającą na dół do nóg i na ogon, a na niej haftowane orły polskie oraz tarcze ⛉ siodło wysokie trzyma się go z tyłu wyrobiony piesek łapkami. Napis gotycki: + ladislavs. dei gracia. dux et dns opolien et * – welunensis et.

2a pieczęć okrągła na taśmie pergam. przedstawia ~~pod~~ herb: pół orła z lewej, a pół orła z prawej strony, nad niemi korona. Dokoła napis: + Lestconis dei gra dv cviav. (Z przywileju 1303 w którym się pisze Lestco dux Cujavie et dominus de Wisegrod – W Stronczyński Wzory № 21. – Leszek ten r. 1304 pisze się Lestco dux cujavie et dominus Juvenis Wladislavie wspomina braci swych Przemysława i Kazimierza Książąt kujawsk.)

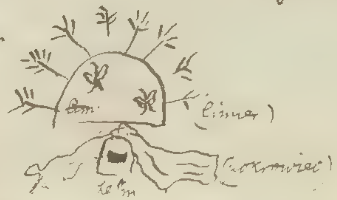

Schlesien **Władysław xiążę Opolski** 1247 + 1286

Vossberg p. 30 fałszywie pisze że Kazmierz Xże Opolski + 1233, lecz umarł on 1230 ~~[struck]~~ d. 6 maja (ob. F. B. Heide w piśmie Eunomia 1833 H 35) bo na przywileju z r. 1230 żona jego Viola pisze się wdowa (Henzel Urkundensammlung pag. 308) Również fałszywie pisze Vossberg że Viola Bułgarka wdowa po Kazimierzu Xciu Opolskim + 1251 bo wspomniana jest jako żyjąca r. 1258 na przywileju fundacyjnym klasztoru dominik. w Raciborzu (ob. Bzowski Propago pag. 5) Xięciem opolskim został dopiero 1247 po śmierci brata Mieczysława II + 1246.

(Matka Wład. opolskiego była nie Eufemia lecz ~~[struck]~~ Elżbieta ~~[struck]~~ urodzona z Bolesława xięcia świdnickiego i jednej z 4 córek Władysława Łokietka jak dowodzi K. Stadnicki Synowie Gedymina T. II p. 236)

2a) pieczęć duża z Księciem siedzącym i 2 herbami Polski i Rusi na żółtym wosku i sznurku czerwonym i zielonym z r. 1378 (ob. Przywil. Lwow.)

Taż sama pieczęć jako contrasigillum na zielonym wosku wyciśnięta z r. 1378. na przywileju w klasztorze S. Jędrzeja w Krakowie

Herb Wielunia?) pierwszy nieznany a drugi Agnus Dei później

Taż sama pieczęć na taśmie pergam. z przywileju niemieckiego 1390 - jest rysowana w stronicy prz. wzoru N° 40. Taż sama pieczęć na sznurku jedwabn. zielonym i czerwonym 1386. jako pieczęć sekretna contrasigillum

Przemysław xiąże opolski i oświęcimski (syn Władysława i Zuzanny wielkopolskiej 1284 + 1295.

Lprzywilej dla Klasztoru w Mogile d^to Racibor 1284 - widać że ojciec za żywota dał mu Opole i Oświęcim - Vossberg p. 30

mitra

70) Pieczęć (odwrotna (contrasigillum) ~~sekretna~~ na tyle pieczęci N° 73 wyciśnięta w zielonym wosku w zwyczajnej puszce - z r. 1373 (wielkości 5 złot.) Władysława Xcia opolskiego (+ 1401) w środku gemma okrągła główka młodego chłopca (widać że ta gemma wprawiona w pieczęć) dokoła tej główki gałązki i 3 herbowe tarcze: (nad głową) Orzeł polski xięstwa opolskiego. 2 po lewej: Lew wspięty (Rusi) 3. po prawej 2 rogi myśliwskie w kształcie koła ku sobie zwrócone (Vossberg p. 32 mniema że to herb Wielunia) napis dokoła gotycki: ladislaus dux - opolien dns russie - et welunens. (~~może~~ to ~~koła~~ ~~nie~~ ~~rogi~~ ~~Tab.~~ ~~...~~)

71) Pieczęć mniejsza wielkości (półtrubla) Władysława xięcia Opolsk. (+ 1401) w środku wprawiona gemma okrągława mająca główkę młodego chłopca; po rogach [około niej 6 łuków w obwodzie koliste] 4 tarcze herbowe: 1. Orzeł polski Xtwa Opolskiego. 2. Lew wspięty i połorła (herb Kujawsk. i gniewkowski) 3) ~~Koło~~ ~~przetrącone~~ [albo raczej 2 rogi myśliwskie] z sprzęgami (herb Wieluński) 4 Głowa z 2 wąsami koronami (herb Dobrzyński) - Napis dokoła gotycki: ladislav. dei gra ~~...~~ dux op / in. ofie ~~...~~ [cuyau] - ecnenoishn. (może haeres?) (może po r. 1377?)

72) Pieczęć piesza z wosku zwyczajnego, sznurki żółte i ponsowe z r. 1284 (w Klasztorze w Mogile) wielkości duże: go talara - Przemysława xięcia opolskiego i oświęcimskiego (syn Władysława xięcia opolskiego + 1288 i Zuzanny Księżniczki wielkopolskiej już r. 1284 był panem Oświęcimia może mu ojciec za żywota puścił Oświęcim - później dostał Racibórz, + 1295 miał córki Offke zakonnicę w Raciborzu i Annę zaślubioną Mikołajowi II Księciu Opawskiemu który za nią w posagu 1295 dostał Racibórz) Książę uzbrojony całkiem w karacenę, stoi, z pod pancerza wygląda mu fartuch (kiecka) do kolan w prawej trzyma wąski proporzec z 3 strzępkami, w lewej tarczę z orłem polskim. Hełm zasunięty na twarz ma kratkowy wisier na hełmie ma podwójny szereg piór (cimier) napis dokoła literami scholastycznemi: S: Premisl. dei gracia ducis opolien: dni d Osvencim.

73) Pieczęć majestatyczna (tronowa) z wosku zwyczajnego z sznurkami zielonemi i ponsowemi z r. 1373. Władysława xięcia opolskiego (+ 1401) - Tło gałązkowe, na stołku zwyczajnem i poduszce siedzi Książę z brodą i długiemi włosami. Suknia opięta na niej pancerz płatowy, spodnie rzezane pas nabijany kółkami, trzewiki spiczaste na rękach pancerz płatowy płaszcz przewieszony długi, mitra w kształcie czapki, w prawicy trzyma miecz prosty spiczasty z potężnym guzem u rękojeści po prawej stronie tarcza herbowa z orłem (Opola) z lewej tarcza

herbowa z lwem wspiętym (Rusi) – Dokoła napis gotycki + la: dislavs. dei gracia. dux. opoliensis. et terre. russie domin' et heres. — Pieczęć ta ma na odwrocie contrasigillum Nr 70.

Tab. XX ryt. F. Hübner 1851. Pomorze

74) Pieczęć okrągła piesza (wielk. dużego talara) z wosku czerwono brunatnego, sznurek porsowy – z r. 1170 Kazimierza xiążęcia pomorskiego (młodszy syn zabitego r. 1136 Wratisława i 3dy królewny duńskiej, Książe pomorski od 1151 + 1182 w Jerozolimie) Książe stojący w koszuli drucianej z kołek która i tył głowy i ręce zakrywa, na głowie hełm spiczasty z szyną na nos w prawej trzyma włócznię a w lewej tarczę wygiętą na której lilije – napis scholastyczny: Kazi..... rinceps

75) Pieczęć konna okrągła (wielk. ~~długiego~~ dużego talara) z wosku czerwono brunatnego, sznurek porsowy – z r. 1170 Bogusława xiążęcia pomorskiego (syn starszy zabitego r. 1136 Wratisława i Heili czyli Heleny księżniczki saskiej, + 1187) Książe na koniu w koszuli z łusek idącej do kolan i tył głowy i ręce okrywającej, na głowie hełm spiczasty z szyną nosową (jak na Nr 74) w prawicy dobyty miecz spiczasty, w lewicy tarcza wygięta mała spiczasta u dołu – napis scholastyczny: Bogozlavs di gra p'nceps. liuticor'.

Pieczęć przedstawia jeźdźca w prawo jadącego, z tyłu nad koniem krzyż, do koła napis: S. domini Zwantepolc. de danceke. + (na przywilejach z r. 1220–1266 w archiwum Królewieck.)

76) Pieczęć konna okrągła (wielk. dużego talara) z wosku zwyczajnego – z r. 1241 Sambora księcia pomorskiego – Książe na koniu, suknia długa spływa, na lewej ręce ma tarczę spiczastą, w prawej długi wąski proporzec – pod koniem kwiat lilii Napis: S(amb)... o(ris) (Pomeranior(u)m ducis + (Sambor syn Mestwina I zmarłego 1220 od 1233 Książe pomorski + 1281 w Inowrocławiu.)

Pieczęć trójkątna z rogami zaokrąglonemi wyobraża gryfa wspiętego przedniemi łapami w górę, w obwodzie napis: Sigillum Sambori ducis Pomeranie (W przywileju z r. 1260 w archiwum Królewieckiem)

77) Pieczęć piesza okrągła (wielk. dużego talara) Elżbiety Księżny pomorskiej (córki Kazimierza Wielk. Króla pol. zaśl. Bogusławowi V. Księciu Pomorsk. w Poznaniu 1343 + 1361 – Koło z krzaków stoi kobieta w długiej sukni fałdzistej i w płaszczu z głową ma obwiniętą welonem; na sukni na piersiach orzeł polski; w prawicy trzyma tarczę herbową na której gryf pomorski, w lewicy hełm z bogatym ubraniem z piór. – napis scholastyczny: + S Elyzabeth dei gracia ducisse slavorum et cass' * (Kaszubów)

78) Pieczęć piesza okrągła (wielk małej filiżanki) z r. 1373 Kazimierza V Księcia pomorskiego, dobrzyńskiego (syn Bogusława V + 1373 i Elżbiety Królewny polski jako pretendent do Korony polsk. dostał od Króla Ludwika Dobrzyń r. 1370 + 1377) W bramie ozdobionej gotyckiemi wieżyczkami stoi książe z gołą głową cały w zbroi płatowej, w prawej trzyma długi miecz spiczasty na dół, w lewej mały miecz czyli sztylet; przez ramie ma

(cimier)
Zylindrów

na wstędze zawieszoną tarcze na której głowa u Koronowa na starca (herb Dobrzynia) pod nogami wilk lub lew. Po prawej stronie tarcza herbowa z gryfem pomorskim nakryta hełmem na której bogaty nagłowek w kształcie korony kończący się spiczasto z główką psa. Dokoła napis gotycki: + S. kazimiri. dei. gra ducs stetinensis. dobrin. pomoranie. slavie. casubie. et dni rugie. –

79) Pieczęć herbowa okrągła (wielkości talara) z żółtego wosku; sznurek zielono-ponsowy – z r. 1403 Bogusława VIII Księcia pomorskiego (syna Bogusława V i Elżbiety Królewny polskiej; r. 1386 został Kanonikiem Kamieńskim, później się ożenił i + 1417) – W podłużnych 6 półkolach pole kratkowane z kwiatkami, w nim tarcza herbowa z gryfem pomorskich; nakrywa ją hełm z spiczastym przyczółkiem (cimier) zakończonym w pioropusz. – Dokoła napis gotycki: + S. Bugeslai. dei. gra. duc. stetinensi. (jest w archiw. [illegible] senat. Krak.

Pomerellen

Tab. XXI ryt. F. Hübner.

80) Pieczęć tronowa (wielk. talara) okrągła z r. 1288 z wosku czerwonego z jedwabnem sznurkiem Salomei (córki Sambora II Księcia pomorskiego a żony Ziemomysła (+ 1287) Księcia kujawskiego, + 1314) Kobieta w fałdzistej sukni i płaszczu siedzi na tronie z złożonemi rękoma. Napis scholastyczny (Salomea) relic. zemo. [illegible] d. g. d (ucissa) cujavie)... taż sama w Lites Tom II [illegible] przez Żukomskiego.

82) Pieczęć owalna spiczasta z zwyczajnego wosku z sznurkiem; z r. 1292 tejże samej Salomei (co Nr. 80) na niej znaki: ± (krzyż) pod nim XPC (Christus) a niżej JHI (Jesus) – napis dokoła scholastyczny S. Salome... ... duc cvia.

83) Pieczęć okrągła (wielk pięciozłot.) z wosku zwyczajnego z r. 1308 Swenzona (r. 1317 wojewody gdańsk, 1287 woje: wody świeckiego, 1291 wojew gdański i stołpiński, 1302 wojewoda pomorski + około 1308) – Mężczyzna siedzący na koniu trąbi w róg, przed nim (zamiast drzewa) pies goni jelenia – napis scholastyczny: + S. Svenzonis palatini gdanensis.

84) Pieczęć woskowa okrągła herbowa Piotra de Neuenburg z r. 1308 (starosta pomorski żyje 1317 syn Swenzona wojewody gdańskiego, od Króla polskiego Wacława dostał miasto Neuenburg nad Wisłą protoplasta rodziny Podkomorzych czyli Puttkamerów) – (wielk. 5 złotów) w tarczy herbowej gryf na 2 nogach zakończony (w rybi ogon) (więc ojciec nie miał herbu) – Napis + S. (Petri de) Neun(burg)....

85) Pieczęć herbowa okrągła (wielk. półrubla) z r. 1310 Wojciecha (Alberta) gdańskiego kasztelana (Burghauptmann) polskiego (który bronił Gdańska przeciw Woldemarowi xiążęciu brandeburskiemu r. 1308, trzymając stronę Łokietka wzięty od Krzyżaków w niewolę do Malborga 1310), – W środku zamiast herbu monogram (litera A) – dokoła napis scholastyczny: + Alberti castella. gdan.

86) Pieczęć herbowa okrągła (wielk. półrubla) z r. 1310 Wisława czyli Unisława gdańsk. kasztelana (który bronił Gdańska 1308 z Albertem razem i r. 1310 siedział w niewoli krzyżackiej) – W środku kotwica koło której gwiazda i księżyc napis dokoła: + S: Unislai castellani gdane.

herb Kotwica albo Sztumberg

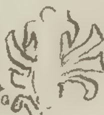
87) Ł. herbowa okrągła (wielk 5 złot.) z r. 1308 Stanisława z Ganszy byłego wojewody świeckiego (Stanislaus de Ganshe quondam palatinus in Swecz) W środku herb w kształcie krzyża zakończony 3 strzałami i jednym krzyżem – Napis scholastyczny: S. Snislai palatini svec. +

88) Pieczęć herbowa wielkości dwuzłotówki z r. 1308 – okrągła – Hugona (brata Stanisława kasztelana świeckiego) – W środku herb w kształcie krzyża zakończony 4 strzałami: Napis zatarty scholastyczny ... SOBS. ...a ... ugo. – z taśiemką

89) Pieczęć herbowa (wielk 2 złot.) okrągła hrabiego Pawła kasztelana świeckiego (Comitis Pauli castellani svecensis) z r. 1308. – W środku lilia – dokoła napis scholastyczny + S. Pauli.s..... – z taśiemką

90) Pieczęć herbowa tarczowata (wielk 5 złot) hrabiego Adama (syna Pawła kasztelana świeckiego) z r. 1309. – W środku kotwica przewrócona. Dokoła napis scholastyczny: + S. Ade. de. stle. – z taśiemką

(Z tych pieczęci widać iż rycerstwo nad Wisłą jeszcze na początku XV wieku nieużywało stałych herbów)

91) Pieczęć pierwsza podłużna mała. (). Rüdigera opata oliwskiego z r. 1308. – Opat stoi w infule z pastorałem w kapie (na sposób rańki, czyli razej ornacie który był na sposób długiego okrągłego kołnierza) a w prawej pastorał w lewej trzyma księgę – Dokoła napis + Sigillvm. abbatis. de. oliva. – Litery scholastyczne – z taśiemką

92) Pieczęć pierwsza podłużna () mała Gotfrieda opata peplińskiego z r. 1307 – Opat stoi w infule, ornacie, z pastorałem w prawej a książką w lewej. Dokoła napis scholastyczny: + Sigil. Abbatis de novo doberan. – z taśiemką

93) Ł. herbowa okrągła (wielk 2 złot.) z r. 1307 Jana z Rogowa komtura lubieszowskiego zakonu Krzyżaków. – W środku kielich w kształcie czary w nim głowa, a koło niej krzyż i gwiazda (przypomina

niemieckie podanie o czarze Chrystusa Graal.) Napis do: koła scholastyczny + S. fris: iohannis: dei gr(acia)... ro= gow. — z tasiemką.

94) Pieczęć okrągła herbowa (wielk. złotówki) z tasiemką, pomorskiego rycerza Gotszalka de Zei na z r. 1307. W środku lilia dokoła napis scholastyczny: + S' Godscalc..... (w kształcie herbu Bonarów)

Tabl. XXII ryt. Kielisińsk. 1841 z Działyńsk. Statutu Nr. I. z dorytowaną pieczęcią)

Witold Alexander (syn Kiejstuta) xiążę litew. Lithuanum + 1430

95) Pieczęć tronowa okrągła (wielk. małego talerza) Witolda xięcia litewsk. [illegible] (ur. 1350 1382 pojmany od Jagiełły, r. 1383 uciekł do Krzyżaków od których ochrzczony pod imieniem Wiganda [illegible]; r. 1386 na nowo w Krakowie wychrzczony otrzymał imię Alexandra, 1388 Książę Kiernowski, 1390 wielki xiążę litewski r. 1398 xiążę smoleński i Rusi, nazywa się królem Litwy i lennikiem Jagiełły, + 1430 przed koronacją swoją.) — Na stolcu tronowem na poduszce siedzi książę w sukni opiętej w płaszczu fałdzistym z futrzanym szerokim kołnierzem na głowie biret (do książęcych podobny), w prawicy berło proste w lewicy tarcza herbowa z pogonią. Tło ozdobne. Po bokach tarcze herbowe: 1) Krzyż (może Wołynia mówi Vossberg p. 44 2) 2) niedźwiedź idący (Kijowa podług Vossberga) 3) Pogoń bez tarczy [illegible] herb trzyma w ręce Trok książę Litwy 4) Rycerz stojący z kopią i tarczą) Dokoła napis podług Vossberga p. 44 — gotycki: + * Sigillum * allexandri * alias * witowdi * dei * gra * ducis * .... lithwanie ..... allie * et. cetera * (Pieczęć ta jest znana z drzeworytu w Bielskiego Kronice pol. i Kronice świata gdzie jest napis: Sigillum Alexandri Alias Witawdi magni ducis Litwaniae et Russie et cetera (widać że allie źle Vossberg czyta) ⌈

Niedźwiedź był herbem ziemi chełmskiej i ziemi żmudzkiej

1)

Krzyż herb województwa wołyńskiego i Łucko (Jabłonowski Heraldyka str. 40)

Niedźwiedź wspięty herb Xtwa Żmudzkiego (Jabłonowski Heraldyka str. 39.)

Mąż zbrojny pieszy znak państwa(?) przez syna litewskich zawojowanego a potym odpadłego (Jabł. str. 40)

⌈ ta pieczęć sztych w Litew. Tom I. Part II z napisem podobnym jak w Vossbergu (jest to taż sama pieczęć sztychów. przez Kielisińskiego)

96) Pieczęć okrągła konna (wielk. dużego talara) z wosku zielonego w zwyczajnej puszce z taśmami pergam. z r. 1385 okrągła Witolda w. x. lit. — W kratkowanym polu jeździec w zbroi w płatach z hełmem spiczastym na koniu w ręce ma dobyty miecz ostry — Napis [illegible] Tauński: + Sigilum. witawt. ducis. trakken. (trokensis?) — (twarz zakryta)

2)

Rycina tej pieczęci w Wiestnik Europy 1828 Zesz. XXII

Rycina p. Kielisińsk. ryt. 1834 (na przywileju z r. 1385) w Wiszniewski Pomniki T. IV. str. 90.)

(jest w zbiorze Pawlikowskiego)

97) Pieczęć okrągła konna (wielk. półrubla) z czerwonego wosku w żółtej puszce z sznurk. jedwab. — Witolda w. x. lit. z r. 1426. Jeździec uzbrojony na koniu w lewo z mieczem dobytym w prawej (na lewej ma tarczę) z herbem (xiestwa Trockiego) hełm z spuszczonym więzrem napis gotycki + S. Allexandri als. wytowdy. dei. gra. magni. ducis. lithwan.

3)

ob. Przyjaciel ludu

(rytowana z tej jeszcze przez Kielisińskiego)

(taż sama pieczęć z przywileju 1426 jest rytowana w Stronczyński wzory Nr 50)

98) Pieczęć piesza okrągła (wielk 5 złot) W. X. Litew. Witołda z r. 1379 – (przerobiona ze sztychu Kielisińskiego) Rycerz w spuszczonym hełmie lejkowatym ∆ [prawej] w kierznie po kolana w jednej [lewej] ręce ma miecz w drugiej tarczę ÷ Napis Tamiński: + S. ducis. vitavti * 4) (rytował osobno Kielisiński)

Tabl. XXIII ryt Kielisiński 1841 z Statutu Działyńsk. No 2) Lithuanum 5)

99) Pieczęć herbowa duża (jak mała filiżanka) okrągła z czerwonego wosku w żółtej puszce z ponsowym sznurkiem Witołda W. X. Lit. z r. 1404. – Tarcza herbowa podzielona na 4 pola: 1) Krzyż + (podług Vossberga p. 43 Wołynia) 2) Pogoń z włócznią (Litwy) 3. Rycerz stojący z włócznią i tarczą (Trok ?) 4) Niedźwiedź idący (podług Vossberga: [wtasielmuedz] ~~koń~~) tarcza ta trzymana od 2 ludzi gołych otoczona 3 półcyrkułami i 3 szpicami – Napis gotycki: S. Allexandri. alias. wytowdi. di. gra. ducis. lythwanie heredis. trocens. dniq; R(~~usie~~ ?) luces' (Łucka ?) mylnie ryt. Kielisin: R(?) 2d.

taż sama na przywileju dla Krakowa z r. 1403 na czerwonym wosku na sznurku karmazynowym; na odwrotnej stronie mała pieczęć na czerwonym wosku (contra sigillum) No 100.

(rytował osobno Kielisiński)

6)

100) Pieczęć konna sekretna okrągła (wielk 2 złotych) z czerwonego wosku contrasigillum pieczęci Nr 99 – Witołda W. X. Lit z r. 1404. – Jezdziec uzbrojony na koniu w prawo z dobytym mieczem – Złota napis gotycki: S. withow... ducis. lithuanie ~

Korybut Dymitr xiążę litewski +1399. (syn Olgierda)

Pieczęć z 2 stronami główna bez napisu – odwrotna z napisem.

101) Pieczęć konna okrągła z zielonego wosku z tasmami pergamenow. (wielk 5 złot) z r. 1385. Korybuta x. lit. i [siewiersk. i] nowogrodzkiego (syna Olgierda – wykrzczony dostał imie Dymitr – brat Jagiełły – Jagiełło odebrał mu xięstwo siewierskie 1393 + w bitwie 1399 – Vossberg nie dodaje że się urodził 1358) miał 3 synów: Fedor 1422 – 1433. Iwan z 1431, Zygmunt król czeski +1435. podług Vossberga: podług Nar: buta miał 2 synów: Fedora i Iwana Zygmunta – co pewniejsze) W polu kratkowanem rycerz na koniu w ~~lewo~~ [w prawo ręku] trzyma włócznię – nie ma napisu.

taż sama pieczęć z r. 1385 ryt. przez Kielisińskiego r. 1834. w Wiszniewskiego Pomniki T. IV st. 90 (zdaje się że to będzie pieczęć Konstantyna Koryatowicza xięcia podolsk. z r. 1385 może ?)

1)

obie te pieczęci 1) 2) w zbiorze Pawlikowskiego na jednej z r. 1385.

102) Strona odwrotna (contrasigillum) pieczęci No 101 tejże samej wielkości [w 4 wierszach] napis literami ruskiemi ПЕЧА|ТЬ КNАЗ|А КОРИ|БУТА Pieczat Kniazia Korybuta

ryt. Kielisiński 1834 w Wiszniewsk. Pomniki T. IV st. 90 2)

Tab. XXIV ryt Kielisiński 1841 z Statutu Działyńsk No 3. Lithuanum

103) Pieczęć konna okrągła (wielk. 5 złot) z czerwonego wosku w żółtej puszce z tasmami pergam. z r. 1433 Zygmunta Korybuta Księcia lit. (młodszy syn Kiejstuta ur. 1378 (Vossberg nie wie p. 44) okrzczony 1386 dostał nazwę Zygmunt, r. 1422 obrany królem czeskim, od 1433 książę lit +1440.) – Rycerz zbrojny na koniu z spuszczoną przyłbicą z mieczem dobytym, na puklerzu ma [IIII] napis gotycki: ✦ S. Sigismun.... magn. dux lith. rus. et.

104) Pieczęć herbowa (wielk półrubla) z zielonego wosku w żółtej puszce z tasiemką pergam. z r. 1385. Ligwena księcia lit syna Olgerda i Maryi Księż. Twerskiej (Vossberg p. 44 nic nie

ryt. Kielisiński 1834 w Wiszniewski: Pomniki T. IV st. 90.

104 b) Pieczęć okrągła (wielk. rubla) Kiejstuta z r. 1379 (objaśnienia i textu brakuje) – Zbrojny rycerz w hełmie spiczastym (w jednej ręce [prawej] trzyma wlewo) trzyma miecz dobyty, w drugiej [lewej] tarczę, nad [nią] pancerz do krzyża z szyn; tło w kratki i gwiazdy; dokoła napis łaciński: S. Kinstutte. dux. de. Tra: cken. (Kiejstut ur. 1297 + 1381) rytował osobno xiążki pi

Andrzej syn Włodzimierza Olgierdowicza ma pieczęć na wosku czarnym z wyobrażeniem chorągwi i napisem ..... „Kniaz. andrjea. wladimirowicza" z r. 1446

Alexander Koriatowicz wnuk Gedymina xiążę włodzimirski i podolski + około 1376

Taż sama pieczęć wyciśnięta na zielonym wosku (w. Przez: dziecki: Podole Wołyń T. I.) z taśmą pergam. na przywileju 1375 (litograf. lecz nie dobrze)

Przywilej ten Alexandra Koriatowicza zabitego od Tatarów byłby ciekawy bo po r. 1375 (ob jego dyplomat w którym się pisze Księciem podolskim) ustają o nim wiadomości – więc zginął po r. 1375.

Świdrygiełło na dyplomacie z r. 1438 ma sznurek ponsowy; na pieczęci pogoń lit. – na innej pieczęci z r. 1445 sznurek ponsowy biały niebieski

Städte und Bischöfe

Poznań miasto 13..

2ᵃ: pieczęć mniejsza okrągła w środku tarcza herbowa z ortem polskim pod nią na krzyż 2 klucze złożone napis + secretum. civitatis. poznanie. (z przywil. 1344 contrasigillum – jest w Codex Raczyński pag. 105)

Kalisz miasto 13..

taż sama pieczęć na czerwonym wosku z sznurkiem różowym (w zbiorze Pawlikowskiego)

wie o nim – Lingwenij czyli Lingwenis Otrzymał na krzcie imię Symeon, r. 1388 przysiągł wierność Jagielle był Księciem nowogrodzkim i mścisławskim r. 1389 od Jagieł. ły otrzymał ~~Nowogródek~~ Sandomierz Wielki Nowogród. Pierwszą żonę miał Marię córkę Dymitra Iwanowicza (wiel. xiężna moskiew. Donskiego) żyła z nim 1394 + 1399. Z obu żon zostawił 2 synów: Teodora i Jerzego na którego synie Iwanie + 148. linia męska się skończy: ła Lingwenij żył 1411) w środku tarcza [herb] a koło niej litery (B C Λ A) dokoła napis: + ПУАТЬ KNAЗA ЛЬГВЕN. (Pieczęć Kniazia Lyngwen) z zielon. wosku (półustawem) majuskuł) (w zbiorze Pawlikowskiego)

105) Pieczęć herbowa okrągła z pustaw okrągła (wielk. półrubla) nimmt weiter nicht bekannten Li: thauischen Fürsten Bono und den Jagel: lonen (Voss. p. 44) ~~[illegible]~~ Iwana Księcia litewskiego (może Iwana + 1392 syna Witolda – lub Iwana Żodzie: wita brata Jagiełły + 1358 – lub Iwana Księcia nowogrodzkiego syna Włodzimierza Olgierdowicza, 1445) – Tarcza na niej herb [herb] – Dokoła napis półustawem: ПУТАТНИА KNAЗА BANA (z przywileju kapitul: nego w którym się Jagiełło ręki Jadwigi stara – może pan xię Drohiczyński)

106) Pieczęć konna okrągła (wielk. półrubla) z wosku czerwonego w żółtej puszce z taśmą pergamin. Alexandra Księcia kijowskiego włodzimirskiego podolskiego (syna Koriata-Michała Gedyminowicza 1365) z r. 1375 (r. 1366 otrzymał on Łuck i Włodzimierz – Lelewel) Na koniu jedzie święty w kaftanie po kolana, miecz u boku, koło głowy nimbus [nimbus] pod nogami konia smok, w tyle drzewo. (jest to św. Jerzy) Napis łaciński: + S. Alexandri. dus. Vladimiries.

Tab. XXV ryt F. Hübner.

107) Pieczęć wielkości dużego talara z XIV wieku (wielk. dużego talara) okrągła miasta Poznania (r. 1253 dostało prawo niemieckie, już 990 było miastem – W środku brama z 3 wieżami; w bramie 2 klucze na krzyż. nad średnią wieżą tarcza z ortem polskim; na prawej wieży S. Paweł na lewej S. Piotr, koło każdego gwiazda i księżyc [gwiazda] napis dokoła łaciński: + Sigillum. ciuitatis. poznanie. taż sama w Raczyński Codex p. 105. z przyw. 1344.

108) Pieczęć okrągła (wielkości dużego talara) z XIV wieku drugiej połowy miasta Kalisza (stare, r. 1282 otrzymał prawo niemieckie) – W poziomym kratkowanym polu tarcza herbowa, na niej brama miejska zamknięta z 2 wieżami, nad bramą stoi stróż jedną ręką trzyma dużą trąbę w którą trąbi a w drugiej maczugę, koło głowy gwiazda. napis gotycki: + sigillvm. maivs. ciuitatis. Kalissiensis. [illegible]

109) Pieczęć mała okrągła z XIV (wieku (wielk. półtrubla) miasta Gniezna w środku we wzorzystem polu tarcza herbowa w niej orzeł polski z koroną; nad tarczą głowa w koronie. Dokoła napis łaciński: S. civitatis. gneznensis.

Gniezno

110) Pieczęć mała okrągła (wielk. półtrubla) z XV wieku miasta Inowrocławia (miał prawo niemieckie przed r. 1298) – pomiędzy dwoma wieżami tarcza a w niej orzeł polski, nad tarczą gałązka – napis gotycki: sigillum. civitatis. iuvenis. ladi.

Inowrocław

111) Pieczęć biskupia (wielkości talara) okrągła z czerwonego wosku w żółtej puszce z ponsowym, zielonym i szafirowym sznurkiem (?) z r. 1465 Jana VI Gruszczyńskiego arcybiskupa gnieźnieńskiego (1464 + 1473) – Na bogatym tronie siedzi biskup w kapie i infule, prawicą błogosławi, w lewicy trzyma laskę z krzyżem; pod nogami tarcza herbowa a w niej Róża. – napis na wstędze gotycki: S. iohāis dei grā scte ecc. gnesnēsis archiepi + pr.

(Roboty pięknej i wytwornej)

Jan Gruszczyński arcyb. gniezn.

112) Pieczęć biskupia okrągła (wielkości talara) z czerwonego wosku w żółtej puszce z sznurkiem płowym z r. 1438 Zbigniewa Oleśnickiego biskupa krakowskiego (1423 + 1455.) Trzech świętych patronów w środku biskup siedzi z pastorałem błogosławiący z nimbusem (S. Stanisław) koło niego po prawej stoi S. Wacław w mitrze książęcej w płaszczu z nimbusem w jednej ręce trzyma puklerz z orłem polskim w drugiej proporzec wąski z orłem polskim; po lewej stronie (S. Florian) w zbroi i płaszczu z gołą głową i nimbusem w jednej ręce ma włócznię a w drugiej tarczę na której krzyż (Vossberg zowie go nie Zbilicyner); pod nogami S. Stanisława tarcza z herbem Dębno tw koło niej klęczy biskup z złożonemi rękami z pastorałem i infułą. Napis gotycki: dokoła: sigilum. sbignei. dei. et. apostolice. sedis. gracia. epi. cracovien. sis. + [illegible]. – Robota bardzo wytworna i piękna.

Tabl. z dnem otwartym na którym tekst z lecącą liszką i na dole liczba 21.

Zbigniew Oleśnicki Kardynał.

Na przywileju Iwana władyki łuckiego z r. 1398 wisiała pieczęć na niebieskim lnianym sznurku

Pieczęć mniejsza tegoż biskupa Zbigniewa Oleśnickiego z wosku czerwonego: w środku pod baldachimem biskup u dołu herb Dębno z boku Święta (Łucyja?) z różyczką, z drugiego boku książe święty stojący trzymający w jednej ręce halabardę w drugiej jabłko z krzyżem (z roku 1436 dla Kosciota w Biezdziedzy)

Pieczęć wielka owalna: trzy baldachimy gotyckie w środkowem w polu kratkow. siedzi biskup z aureolą księgą i pastorałem w palliuszu z prawego boku święta Łucyja z różyczką, z lewego boku stojący Wacław w mitrze z proporcem i jabłkiem – na spodzie pod baldachimem klęczy biskup en face z złożonemi rękami po bokach 2 tarcze z herbem Dębno pod kardynalskiemi kapeluszami napis gotycki: s. sbignei. tt. scē. prisce. pbr. – cardinalis et epi cracovien. – i monogram

(wszystkich pieczęci 114)

Pieczęcie rytowane osobno w Kielisińskim

Władysław Jagiełło xiążę litewski

(jak się zdaje z r. 1385.)

1) Pieczęć okrągła (wielk rubla) rytow 1841. Na tle gwiazdami obsianym jeździec w prawo na koniu w zbroi z płat, bez tarczy, hełm spiczasty Δ w ręce miecz dobyty - napis gotycki: iagal. dey. gracia. rex. in. lettov. (obacz na dole nº 7)

Witold

2) Pieczęć Witolda podobna do Nru 97 zupełnie

3) Pieczęć Witolda podobna do Nru 97 zupełnie

4) Pieczęć (wielkości półrubla) okrągła: jeździec w spiczastym hełmie z włócznią (dorzutenia) - napis łaciński: + S. Vitoldi. ducis. litvanie. et. doi. grodni.

4) Pieczęć mała herbowa (wielkości złotówki) w środku herb ☓ dokoła napis ruski

ПЕЧАТЬ ІВОНАНТОВА (półustawem).

Peczat Iwonantowa (Podobny herb na pieczęci Nr 88)

może Iwanco capitaneus vilnensis (Jagiełły) z przywil 1385 Kraków. Kapit. 2/2

5) Pieczęć Nr 99 taż sama. (Witolda)

6) Pieczęć Nr 104b) taż sama.

Świdrygiełło (Bolesław) syn Olgierda xiążę litew + 1452

1º Pieczęć mała okrągła: jeździec w lewo z dobytym mieczem napis: S. boleslavi. ducis. litwanie

2º pieczęć na sznurku karmazynowym z r. 1438 na czerwonym wosku.

3º pieczęć na sznurku niebieskim: karmazynowym z r. 1445.

7) Pieczęć okrągła ~~[illegible]~~ (wielk talara) z taśmą: Rycerz w zbroi z płat z ostrogami bez tarczy z dobytym mieczem w hełmie łyżkowatym jedzie na koniu, u boku wisi mu sztylet. - Tło gwiaździste napis gotycki: * iagal. dey. gracia * rex * in * lettov. (Obacz w górze nº 1)

8) Pieczęć Nr 98 taż sama.

Jadwiga Królowa

(cf. Przywil. w Cod. dipl. crac.) (ryt. 1834) 9) Pieczęć herbowa (wielk. ~~[illegible]~~ rubla) okrągła z wosku (czerwonego) z taśmą pergam. z r. 1387 - Królowej Jadwigi: (w obwódce z 3 tuków złożonej) Aniołek trzyma 2 tarcze herbowe na jednej (lewej) orzeł polski na drugiej (prawej) głowa strusia w koronie a koło niej 2 pióra (herb Andegaweński znajdujący się i w psałterzu Królowej Małgorzaty) pod temi trzecia tarcza na której pogoń litewska z oszczepem napis gotycki: * s. hedvigis. d.g. regina. polonie. pricepsq. litwanie. suma. (M. Wiśniewski: Pomniki historyi T. IV p. 90)

(cf Przywil w Cod. dipl. crac.)
sznurek amarant

10) Pieczęć herbowa okrągła wielk półrubla z wosku (czerwonego) z taśmami pergam. - Królowej Jadwigi z r. 1388 (w obwódce z 3 tuków złożonej). Aniołek trzyma 2 tarcze na (lewej) herb Sandomiski (belki i gwiazdy) na drugiej (prawej)

orzeł polski. – Napis Tacinski: + s. hedewigis. dei. gracia. [illegible] regine. polonie. et. (M Wisniewski: Pomniki Tom IV str. 90) rytow. 1834.

---

11) Pieczęć herbowa podłużna (wielk półtrabla) na wosku z sznurkiem – z r. 1235 hrabiego Mstuj Kasztelana oswięcimskiego – na niej herb i napis Tacinski: + sigillom comitis Mstuy. (Przezdziecki Podole Wołyń Tom II)

12) Pieczęć (wielk. talara) podłużna z wosku na sznurku: z r. 1235 Kościół z wieżą; na dachu chorągiew o 3 strzępkach. Napis Tacinski: [illegible] S. cracoviens..... b. wenceslai. (Przezdziecki Podole Tom II)

13) Pieczęć [illegible] (wielk. talara) podłużna z r. 1235. Wisława biskupa Krakowskiego: Biskup stojący: Napis Tacinski + sig.... avi cracovien. episcopi. Przezdziecki Wołyń, Podole Tom II)

14) Pieczęć na wosku żółtym (wisząca na sznurku wielkości 5cio złotówki) [illegible] (na przywileju z roku 1279) przedpąsowym jedwabnym przedstawia herb ośmiokątny taki czyli 4 krzyże w kółku Napis do koła: + S. Warsii castellani cracovn. (Z rysunku Kielisinskiego – oryginał w archiwum Kapituły Krak. Nr 67.)

15) Pieczęć okrągła wielkości dużego talara wisząca na zielonym nicianym sznurku, wytłoczona na wosku czerwonym przedstawia Orła polskiego w Koronie do koła napis: + S. Kazimiri di gra reg. poloie. (Z przywileju Kazimierza wielkiego 1353 w Archiwum Kapituły Krak. No. 132.)

16) Pieczęć okrągła wielkości nobla wisząca na różanym sznurku przedstawia popiersia dwoch świętych z gotyck. napisami: + S. Wenceslaus. + S. Stanislaus, pod którémi 3 osoby w obramkach klęczące modlące się; do koła napis: + S. Minus. Capituli. Cracovien. eccle. (Z przywileju: Nos capitulum Cracovien. 1373 w archiw. Kapituły Krak. No 170)

18) Pieczęć podłużna z wosku białego wisząca na różowym z czarnym sznurku przedstawia na tle krzyżykami zapełnionem tarczę z 3 Koronami z poza której wyglądają popiersia z prawej S. Stanisława, z lewej S. Wacława. Napis do koła: S. maius. capituli. ecce. cracoviensis. (Przywilej z r. 1432.

Mstuj Kasztelan

Pieczęć mała owalna Mikołaja wojewody Krak. z r. 125 [illegible] w środku: napis + S. Nicolai comitis. do koła (Z rysunku Kielisinskiego)

Kapituła Krak.

Wisław z Kościelca herbu Zabawa bisk. Krak. 1231 + 1242.

Warsz

Podobna pieczęć wielkości dwuzłotówki [illegible] dokoła napis wytarty ..... S. ot + ... (w Comitis castellani Cracov. aprobatio donationis villae Gostcha Gerardo decano cracov. per Boleslaum ducem crac. 1292 (czy 1262 ob. Mie-siecki i spis aktów Kapitulnych) (Z rysunku Kielisinskiego)

Kazmierz Wielki Król. pol. ur. 1310 + 1370.

taż sama na sznurku czerwonym i zielonym

Kapituła Krakowska 1373

Ta każ sama z r. 1426 na ciemno zielonym wosku, tasiemki pergaminowe.

a)

b) 1432.

Ludwik Andegaweński Król węgier i Polski ur. 1326 + 1382

Pieczęć z białego wosku na zielonym nicianym sznurku przedstawia monarchę na tronie z berłem i jabłkiem w ręku, z lewej strony herb rodziny Anjou z drugiej herb orzeł polski; pod nogami pies, dokoła napis: + S. Lodovici. dei. gracia. regis. hungarie. polonie dalmacie. chrobacie. etcetera. (w archiwum senatu Krak. – Ludwik król polski 1370–1382)

Kazimierz Wielki Król polski + 1370.

Pieczęć mała na wosku czerwonym wyobraża orła polskiego w Koronie dokoła napis: S. Kazimiri di. gra. reg. polonie ✕. (w archiwum senatu Krak – Kazmierz Wielki 1333–1370)

2º inna pieczęć duża wielkości małego talerza przedstawia orła polskiego w Koronie w polu kratkowanym napis: + Kazimiri. di. gra. reg. polonie. ccovie. sadom. sira. ivlado. cvyav. pomaraie. (głoski łacińskie.)

Sąd magdeburski zamku Kraków.

Pieczęć na czerwonym wosku z rzemykiem przedstawia głowę kudłatą w Koronie, ozdobna tuszkowata obwódka otacza głowę do koła napis: +. S. juris. theutunici. in. castro. craco. (w archiwum Kapituły Kraków.)

Lublin miasto

Pieczęć przedstawiająca kozła, dokoła napis: S. civitatis lublinensis. (Vossberg)

Płock miasto

Pieczęć przedstawiająca na tle kratkowanem ukośnie kościół o 2 wieżach między któremi wysoki szczyt z krzyżem, dokoła napis: S. civium. plocensium. (Vossberg)

Warszawa miasto 1459

Pieczęć przedstawiająca na tarczy ♡ popiersie kobiety na ptasich nogach w rękach trzymającej miecz i tarczę okrągłą, do koła napis: S. Civitatis Varsovie. (z przywileju r. 1459.)

Władysław Łokietek. ur. 1260 kor. + 1333.

Pieczęć (wielkości małej filiżanki) na czerwonym jedwabnym sznurku z herbem pół orła, pół lwa (podkowa) i do koła napis: + S. Wladislai. dei. gra. dvcis. cuiavie. et. siradie. (Przywilej z r. 1298 nos Ladizlaus dei gra. dux regni Polonie et dominus Pomoranie, Cujavie, Lancyciae ac Syradie – w zbiorze Rzyszczewskiego – Władysława Łokietka)

Także ma pieczęć szytych przez S.Ł. w Lites Tab. II. 1. z przywileju z r. 1299 in Gnezdno: Wladislaus dux regni Poloniae, Pomoraniae, Cujaviae, Lanciciae ac Siradiae. napis łaciński. lit. w podwojnem paśku perłowym wisiał in filis sericeis rubei coloris

0000
VYLA
0000

Zofia (żona Władysława Jagiełły) +

Pieczęć mała z czerwonego wosku na sznurku jedwabnem białym czerwonym i niebieskim; przedstawie aniołka trzymającego 2 tarcze z orłem i pogonią na dole pomiędzy tarczami litera S. Napis do koła: + S. Zophia. dei. gracia. regina. polonie. (z przywileju 1424 – Zofia żona Władysława Jagiełły)

Wacław król czeski i polski

Wielka pieczęć okrągła majestatyczna z płowego wosku na sznurku zielonym z żółtym. monarcha z głową odkrytą siedzi na krześle z poręczą w ptaszym fałdzistym [illegible]em w prawej ręce miecz lewa na piersiach przy niej tarcza [illegible] tar ind. wokoło napis w 2 rzędach: wencez.... ios.... [illegible] et. heres. regni. bohemie.... r.... (w 2 rzędzie) li ios. dominos. et. heres. regni. bohemie. = Na odwrocie contrasigillum rycerz na koniu w lewo hełm z wielkim skrzydłem tarcza z orłem na lewej ręce w prawej dzida z proporcem na którym lew czaprak zwieszisty wokoło napis w 2 rzędach: Wenczlaus. secundus. dei. gra. do.......... us.... : mimos. est. heres..... r. chiov...... vie (w zbiorze Pawlikowskiego)

Sandomierz miasto

Pieczęć okrągła wielkości talara: w środku brama nad nią alta: na po bokach 2 wieże. Nad altaną tarcza herbowa nakryta hełmem przy którym wisi mat cryalna osłona i bogaty grzebień duży (cimier) z piórami napis: + S. regis. polonie. et. civitatis. sandomirie. (z czasów Łokietka)

Pieczęć biała na sznurku białym żółtym czerwonym jedwabnym wyobraża jeźdźca zbrojnego (w hełmie) w kierznie na koniu ku lewej jadącego, w prawej ręce trzyma włocznię z proporczykiem w lewej długą tarczę na dole kończastą na której orzeł; napis do koła: + Wlodizlaws. dei. gracia. dux. Polonie (z przywil: 1239 d. 25 April. nos Wlodizlaus ducis quondam Odonis filius dux Polonorum = Opis w Büsching Urkunden st. 162. — Władysław plwacz syn Ottona xiążę wielkopolski + 1239)

Pieczęć czerwona na sznurku czerwonym i żółtym przedstawia jeźdźca na koniu w prawej ma włócznię z proporcem, na szyi wisi mu tarcza z orłem: napis do koła: + Wolodizlaws. dei. gracia. dux. in. vste. (z przywil 1233 d. 18 Julii — Opis w Büsching: Urkunden st. 116. — Władysław plwacz xiążę wielkopolski + 1239.)

Pieczęć żółta na sznurku czerwonym i zielonym wyobraża jeźdźca w lewo obróconego z chorągwią na której gwiazda i z tarczą z orłem; do koła napis: Sigillum Bolezlavi dei gracia ducis Polonie (z przywil. nos Premisl et Boleslaus dei gratia duces Polonie .... In Owenzk 1252. VII Nones Novembris — Bolesław pobożny xiążę wielkopolski syn Władysława plwacza + 1278)

Pieczęć żółta na rzemyku (z przywil: nos Bolezlaus Dei gracia dux Polonie maioris ... ad petitionem venerabilis domine K. ducisse Cracoviensis matris nostrae dulcissimae nec non ob reverentiam domine Agnetis filiae felicis memoriae ducis Henrici Zlesie sororis de Trebnichia ..... civitatem Sarnow cum villis ab omnibus nostris juribus per decennium absolvimus .... Acta A. 1262 in colloquio per Duces Bolezlaum ducem cracovie et Henricum wratislav. et Wladislaum de Opol in loco Conventus Dancow in litere dysotwarte.) — (Bolesław pobożny + 1278 — Przywilej Trzebnickiego klasztoru.

Pieczęć mała okrągła: popiersie biskupa pod nim herb Dębno; napis gotycki: S. Jacobi. dei. gracia. epi vladislaviens. (z r. 1469 w zbiorze Pawlikowskiego. — Jakub Sienieński herbu Dębno biskup kujawski

<u>Władysław</u> plwacz xiąże wielkopolski + 1239

(jest i w Raczyńskim Codex pag. 8 — z r. 1235) (taż sama) (duża)

inna

Pieczęć okrągła wielkości małej filiżanki okrągła wyobraża jeźdźca galopującego ku lewej, w prawej ręce trzyma proporzec w lewej cugle na lewem ramieniu z ukosa zawieszona tarcza. Napis podwójny w środku: + secretum. meum. est. — zewnątrz + w ...... x I polonie. (z dyplom 1237 (Raczyński Codex pa 18)

inna jeździec galopujący ku prawej, w lewej ręce trzyma nałożoną włócznię, za plecami gwiazda. Pod koniem smok napis uszkodzony (z dypl 1237 Raczyński Codex p. 18)

<u>Bolesław pobożny</u> xiążę wielkopolski + 1278.

Pieczęć z płowego wosku na płowym sznurku przedstawia rycerza przebijającego gryfa napis do koła: + S. Bolezlavi. dei. gracia. ducis. Polonie. (z przywileju 1262 Bolezlaus majoris Polonie dux ... Prope Dancow IV. Calend. Februar. — W klasztorze S. Jędrzeja w Krakowie.

Taż sama okrągła wielkości filiżanki małej rycerz w długim kierznie (z tarczą) przebija stojąc mieczem gryfa nad nim z obłoków ręka błogosławiąca, za nim wieża na której trębacz trąbi. Napis do koła: + S. Bolezlavi. dei. gracia. ducis. polonie. (z przywil. 1262 — W Raczyńskiego Codex st. 50)

Opis tej pieczęci z r. 1252) z XV wieku mówi: Imago hominis scutum ante pectus habentis ense serpentem jugulantis et c.

<u>Jakub Sienieński</u> herbu Dębno bisk. kujaw. 1464 — 1473. + 1480 arcyb. gniezn.

Kapituła poznańska 1238

(jest i w Raczyńsk. Codex p. 5 taż sama z r. 1234.

inna owalna duża: w bramie gotyckiej św. S. Piotr z kluczem napis: + Sigillum. capituli. ecclesie. poznanien. (2 przywil. 1363 - w Raczyński Codex p. 127)

Pieczęć na czarnym wosku owalna mała na sznurku zielonym białym czerwonym niciannym przedstawia S. Piotra z kluczem w ręku. (Pieczęć Kapituły poznańskiej z przywil. 1238) napis do koła (z r. 1234) Tailiński + S. Capituli. poznanien. eccle.

Paweł herbu Grzymała biskup. poznań. 1238 (jest i w Raczyńsk.) 1209+1242 p. 5 taż sama.

Pieczęć owalna na czarnem wosku mała na sznurku niciannym zielonym białym czerwonym (z przywil. 1238 Pawła biskupa poznańskiego. Przedstawia biskupa stojącego z pastorałem i błogosławiącego napis: + Sigil. . . . poznanen epi. z przywil. 1234.

Elżbieta córka Władysława Łokietka żona III Karola Roberta I Andegaweńskiego króla węgiersk. 1339 - 1374.

Pieczęć mała z czerwonego wosku na sznurku ponsowym i granatowym przedstawia obwódkę z 4 łuków w niej pod koroną 3 herby: w koronie (andegaweńska - orzeł polski - i herb kujawski wtarczach do koła napis: + S. Elisabeth. Dei. gra. regie. senioris. pol. . . . (Z przywileju Ios Elisabeth D. G. senior Ungarie et Polonie regina ... datum Cracoviae in Vigilia Assumpt. S. Mariae Virg. Gloriosae A. D. M° CCC° LXXIIII° - w archiwum senatu Krak. Szufl. 5 N° 103)

(obacz pieczęć inną majestatyczną z r. 1339 w Codex dipl. Cracov.)

Michał herbu Godziemba biskup kujaw. 1228 1215+1256.

2° pieczęć na taśmie pergam. owalna przedstawia biskupa z pastorałem w lewej ręce, a prawicą błogosławiącego + S. Michae . . . . . ep.

Pieczęć owalna na sznurku przedstawia biskupa siedzącego z książką w lewej z pastorałem w prawej do koła napis: Sigill. Michaelis vladizlavi . . . . epi 9 (z przywil. 1228 - w Stronczyńskiego Wzory N° 2) - Michał biskup kujawski

Gunter herbu Prus biskup płocki 1228 1227+1232.

2° pieczęć owalna przedstawia stojącego biskupa z książką w lewej z pastorałem w prawej ręce do koła napis: Sigil. Gunteri. episcopi. mazoviensis. (z przywileju 1230 - w Stronczyńskiego Wzory N° 3)

Pieczęć owalna na sznurku przedstawia biskupa prawą ręką błogosławiącego w lewej pastorał: Napis: + S. Gunteri. epi. plocensis. ecclesie (z przywileju 1228 - w Stronczyńskiego Wzory N° 2) - Gunter bisk. płock.

Kapituła płocka 1228

Pieczęć owalna na sznurku przedstawia N. P. Maryją siedzącą na krześle trzymającą w lewej ręce dziecię P. Jezusa a w prawej kwiat. Napis: + S. Capituli. sce. marie. plocensis (z przywileju 1228 - w Stronczyńskiego Wzory N° 2 - Pieczęć Kapituły płockiej)

Kanonik płocki 1228

Pieczęć owalna na sznurku przedstawia kapłana stojącego w komży trzymającego w prawej ręce lilią a w lewej książkę. Napis: + S. decani. plocensis - z przywileju 1228 - w Stronczyński Wzory N° 2. - Pieczęć kanonika płockiego)

Pieczęć owalna na tronie w bramie gotyckiej siedzi święty biskup; pod nogami w bramie osoba klęcząca napis. S. Johis. dei. gr. epi. poznan. (z przywil. 1363. w Raczyńsk. Codex p. 127)

Pieczęć okrągła na czarnym wosku na taśmie pergaminowej przedstawia rycerza trzymającego lewą ręką tarczę z herbem Leliwa nad którą tarczą hełm z Leliwą, w prawej miecz spuszczony nad którą ślad popiersia N. P. Maryi dziecię trzymającej (jak obłok jak w Starożytnościach galicyjsk.) Napis do koła: + Sigillum. Tarnovie. civium. Spicmeri. (Pieczęć Tarnowa miasta z przywileju danego w Tarnowie 1460)

Tarnow miasto 1460.

Pieczęć okrągła na czerwonym wosku na sznurku białym i czerwonym przedstawia biskupa świętego z nimbem koło głowy i z pastorałem który przed sobą trzyma tarczę herbową z orłem polskim. Napis podwójny: S+ igillum universitatis studii cracoviensis generalis ~ ~ a w środku: sanctus Stāslavs + wladislavs r. polie. (Z przywil. 1461 – Ob. Inwentar. privil archivi Civit. Cracov. N.ro 85_ jest bez napisu drzewo ryt w J. Muczkowski: Rękopisma Marcina Radymińskiego. Kraków 1840. – była to srebrna pieczęć większa uniwersytecka sprawiona w XV wieku zaginęła 1656 przez rabunek szwedzki

Piotr Szafraniec z Pieskowej skały podkomorzy krak 1418

Jan Szafraniec podkanclerzy Kor. 1418.

ob. Przywil. Krak.

Uniwersytet Krakowski 1461.

taka sama na przywil z r. 1510 wisząca na taśmie pergaminow.

Pieczęć okrągła przedstawiająca tarczę herbową na której z berła w kształcie krzyża ułożone. napis ~~do~~ wgorze na wstędze: Sigillum universitatis Cracov. (Pieczęć mniejsza rektorska Uniwersytetu Krakow)

Biskupie jurzdyka krakowska

Pieczęć owalna: S. Stanisław bez infuły z Piotrowinem napis. Sigill. scabinale. in. episcopie. Wosk czerwony z r. 1605

Jarosław

Pieczęć owalna wosk czerwony, ~~a~~ biskup stojący u dołu herb Jastrzębiec napis: si. iaroslai. epi. laudicensis (Z przywil 1423.)

Jan Elgot Kanonik krak.

Pieczęć okrągła z wosku czerwon: S. Katarzyna u dołu herb Wieniawa. napis + s. johanis. de. elgoth. canonici. crac. (Z przywil 1423)

Pieczęć owalna na płowym wosku na sznurku czerwonym jedwabnym przedstawia biskupa z gołą głową trzymającego w prawej ręce książkę w lewej pastorał; napis do koła: Sigillum oti . . . . . ingntii (Z przywil. 1212 z archiw kapit. Krak. – Pieczęć Wincentego Kadłubka biskupa Krakow)

1207–1218 rezig

Wincenty Kadłubek biskup krak: (+1223.

Pieczęć okrągła na płowym wosku na sznurku czerwonym jedwabnym przedstawia (z boku widziany) kościół mający przy wchodzie dwie wieże (ołtarz) napis zepsuty: (Z przywil 1212 – Pieczęć Kapituły Krakow)

Kapituła Krakowska 1212

taż sama na ~~białym~~ czerwonym ~~wiszącym~~ sznurku wosk płowy napis: Sigill. Cracoviensis eccle. sci. venceslai + (Z przywil 1220 z ... Pawlikowskich)

Gedeon herbu Gryf biskup. Krak. + 1186.

Pieczęć owalna (duża) na taśmie pergam. (szczątki) z wosku przedstawia biskupa siedzącego na tronie (z przywil. 1167 archiw. kapit. zepsuta wierzchnia część. — Gedeon herbu Gryf biskup krakowski.

Mikołaj kanclerz książęcy 1224.

Pieczęć owalna mała na czerwonym jedwabnym sznurku przedstawia kapłana stojącego w birecie dokoła napis: Sigillum Nicolai Cancellarii (z przywil. Leszka Białego 1224 archiw. kapit. krak.)

Prandota z Białaczowa bisk. Krak. 1242 + 1266.

Pieczęć podłużna (owalna) z płowego wosku na sznurku różowym przedstawia biskupa w infule z pastorałem w lewej ręce a błogosławiącego prawą siedzącego na tronie którego poręcze zakończone w głowy z pyskami zwierzęce, Napis do koła: S. Prandote Dei. gra. epi. cracovien. (z przywileju 1263 – 1266 Prandota z Białaczewa biskup Krak. wosk biały)

Paweł z Przemankowa bisk. Krak. 1266 + 1292.

taż sama pieczęć z r. 1286 na sznurku zielonym.
taż sama pieczęć z r. 1288 na sznurku czerwonym z zielon. (z contrasigillum) (jest w zbiorze Pawlikowskiego)

a)

Pieczęć podłużna na czerw. i żółtym sznurku przedstawia biskupa w lewej trzymającego pastorał prawą błogosławiącego siedzącego na tronie którego poręcze z lwy stanowią. Napis do koła: Sancti S. Pauli. Dei. gracia. episcopi cracovien. +. (z przywileju 1273 Nro 62 arch. kapit. Krak. — Paweł z Przemankowa biskup Krak.) z biał. wosk Paweł.

Kapituła krakowska r. 1273

a)

taż sama z r. 1326 na niciannym zielonym sznurku
" " z r. 1337 " jedwab. czerwonym z zielon. "
" " z r. 1363 " " czerwonym sznurku.
" " z r. 1372 " " czerwon. i zielon. "
} z contrasigillum

b)

Pieczęć (duża) podłużna na czerw. i żółtym sznurku przedstawia kościół z jedną wieżą z oknami na kościele proporzec a nad proporcem gwiazda. Napis dokoła: S. Cracoviensis. ecclesie. sci. Venceslai (z przyw. 1273. Nro 62 arch. kapit. krak. — Kapituły krakowskiej) — Na odwrotnej stronie pieczęć sekretna (contrasigillum) okrągła przedstawia popiersie biskupa z nimbem błogosławiącego (S. Stanisław) dokoła napis: Servo. verifico. roboro. notifico. +

Paweł z Przemankowa biskup krak.

Pieczęć owaln. z biał. wosku: biskup siedzi na ławie której lwy rodzaj po boku jedną prawą błogosławi w lewej trzyma pastorał: napis łaciński: S. pav: li. dei. gracia. episcopi. cracovien. (Pawlik. z r. 1293)

Na pieczęci podłużnej Pawła z Przemankowa jak wyżej jest na odwrocie mniejsza owalna contrasigillum przedstawiająca popiersie biskupa błogosławiącego z napisem: + S. Stanis + secretu. cracov. epi. (z przywil 1288 na sznurku czerwonym z zielonym Archiw. Krak. Nro 30 — Paweł z Przemankowa biskup Krak.

Pieczęć podłużna zielonym z żółtym jedwabnym wyobraża biskupa siedzącego na ozdobnym gotyckim tronie z pastorałem w lewej, a błogosławiącego prawą dokoła napis: ..... Nankeri. dei. gracia. episcopi. cracou..... (Z przywil. 1322 Nankera bisk, Archiw. kapit. Krak. Nro 95)

Nanker herbu Oksza biskup Krak. 1320-1319

Pieczęć podłużna na niciannym fioletowym sznurku przedstawia P. Maryję trzymającą dziecię pod nią łuk gotycki (pod zniszczony i napis) (Z przywil 1326 — Jarosław herbu Janina Archidiakon i kanonik Kraków. +1339)

Jarosław herbu Janina kanonik Krak +1339

Pieczęć podłużna na sznurku jedwabnym czerwonym z zielonym przedstawia biskupa siedzącego w infule z pastorałem w ręku i ręką do błogosławieństwa podniesioną. Pod nogami biskupa herb Rawicz panna na niedźwiedziu, napis: S. Johis. dei. gra. epi. cracoviensis (Z przywil. 1337. — Jan Grot z Słupczy bisk. Krak.)

Jan Grot z Słupczy bisk. Kraków. 1328 +1347

tejże sama z r. 1346 na wosku czerwon. na sznurku czerwonym jedwabnym.

Pieczęć podłużna duża pięknej rzeźby na taśmie pergam: w bramie gotyckiej stoi biskup w infule prawą błogosławi, lewą trzyma pastorał, napis: S. Mathie. dei. gracia. epi. wladislaviensis (Z przywil. dan. w Brzeżin 1351 —

Maciej Gołańczewski bisk. Kujawsk. +
1323+ 1368

Pieczęć podłużna duża podłużna pięknej rzeźby na taśmie pergam. przedstawia P. Marię w koronie na kresle złożonym z zdziecią[t]kiem siedzącą na kresle złożonym z 2 zwierząt dzikich, pod nią sklepienie o 3 łukach w których 3 osoby klęczące: Napis . . capit.... wladislaviens.... (Z przywil 1351 — Kapituły Kujawsk.)

Kapituła Kujawska 1351

Pieczęć na sznurku zielonym jedwabnym przedstawia biskupa siedzącego w infule z pastorałem błogosławiącego. Nad głową tron łukowaty gotycki u dołu herb w nogach, napis: S. Jaroslai dei gra — gneznen. archiepi (Z przywil. — (z więzami nerwowe)

Jarosław Skotnicki herbu Bogoria
arcyb. gniezn. 1341+1376.

Pieczęć na zielonym sznurku, pod gotyckim tronem nad głową siedzi biskup, u dołu tarcza herbowa taurynski napis: S. Bodzathe. dei. gracia. episcopi. cracovien (Z przywil 1364 w arkiw. Kapit. Krak. no 156. — Bodzanta Jankowski bisk Krak. (Lodzik)

Bodzanta Jankowski bisk. Krak. 1348+1366
prawą błogosławi w lewej pastorał
z herbem Róża

Pieczęć okrągła na czerwonym i zielonym sznurku jedwab. z biskupem siedzącym u dołu tarcza z herbem Jelita. napis: + S. Floriani epi. cracovien. (Z przywil 1372 Arch. Kapit. Krak. No 165

Florian Mokrski biskup. Krak. 1367 +1378.

Władysław biały xiąże łęczycki + 1374

Pieczęć okrągła wielkości 5 złotówki na czerwonym plecionym sznurku na tarczy herb kujawski t.j. pół orła (lewej) pół lwa (z prawej) napis + ... wytarty (z przywil: Wladislaus D.G. Dux lanchicien: sis et dobrinensis. . . . In Lancicia a. 1335 — Władysław biały syn Kazmierza xiąże łęczycki i dobrzyński + 1374)

Krzesław z Chodowa herbu Poraj kaszt. sandeck 1383.

Pieczęć mała okrągła na tasmie pergam: tarcza z herbem Poraj; napis zatarty (z przywil: Creslaus de Chodow castellanus sandecensis . . . In nova Sandecz 1383. —

Iwo Odrowąż z Końskich biskup krak. 1218 + 1229.

Pieczęć owalna na płowym wosku, sznurek różowy przedstawia biskupa siedzącego napis Sigillum . . . . . cracoviensis (z przywilej ju 1220 Iwona Odrowąża bisk. krak. — w zbiorze Gwalb. Pawlikowskiego.)

Kapituła gnieznieńska . . . 13..

Pieczęć okrągła z wosku płowego przedstawia świętego biskupa siedzącego z palmą męczeńską z podwójnym napisem: wewnątrz: Scs. Adalbertus — zewnątrz: + S. Capituli. sancte gnesnen. eccle. (W zbiorze Pawlikowskiego z XIV wieku)

Mikołaj Trąba arcyb. gniezn. 1412 + 1421.
(ob. pieczęć z r. 1420 przywil. Krakow.)

Jan Gruszczyński ~~herbu~~ Poraj arcyb. gniezn. 1464 + 1473.

Pieczęć okrągła czerwona: Biskup z krzyżem w ręku siedzący, pod nim herb Poray; napis gotycki: S. Johais. dei. gra. scte. ecc. gnesnensis. archiepi + pr. (w zbiorze Pawlikowskiego — Jan Gruszczyński arcyb. gniezn. + 1473)

Wincenty Kot herbu Doliwa arcyb. gniezn 1436 + 1448.

Pieczęć duża okrągła płowa. Biskup z krzyżem stojący pod baldachimem gotyckim, po bokach anioły trzymają tarcze z herbem Doliwa. napis gotycki: +S. vincentij. sancte. ecclesie. gnesnen. archiepiscopi. et. primatis. (w zbiorze Pawlikowskiego — Wincenty Kot arcyb. gniezn + 1448)

Wojciech Jastrzębiec Rytwiański arcyb gniezn 1422 + 1436

Inna pieczęć podłużna na tasmie pergam pod gotyckim baldachimem stoi biskup z pastorałem pod nim pastorał z krzyżem po bokach z tarcz herbowe na jednej [illegible] a na drugiej hełm na którym siedzi Jastrząb, [illegible] napis gotycki: S. maius. alberti. iastrzabecz. archiepi. gnesnensis. et. primat. (w zbiorze Pawlikowsk.)

Pieczęć mała okrągła na czerwonym wosku z tasmą pergam. Z opiersie biskupa, pod nim herb Jastrzębiec [illegible] napis gotycki: S. alberti. archiepi. gnesnen. (Z zbioru Pawlikowskiego — Wojciech Jastrzębiec Rytwiański arcyb. gniezn. 1422 + 1436)

Jan Rzeszowski biskup krak. 1471 + 1488

F w aureoli w jednej pastorał drugą błogosławi

Pieczęć okrągła czerwona: Biskup siedzący z pastorałem u dołu herb Półkozic napis gotycki: S. Johannis. dei gra. epi. cracovien. (z r. 1488 w zbiorze Pawlikowskiego Jan Rzeszowski bisk. krak. + 1488)

Pieczęć okrągła na rzemyku przedstawia na tle kratkowanem jeźdźca w zbroi z głową nie nakrytą, jadącego w prawo trzymającego tarczę na której orzeł polski w lewej ręce, a włócznię z proporcykiem o 3 strzempkach długim w prawej ręce. Napis do koła: + Sigillum. Kazimiri. ducis. Cuiavie. (z przywileju 1238 – jest w Stronczyńskiego Wzory № 9 – Kazimierz xiążę Kujawski 1228 + 1268 syn Konrada I)

Kazimierz xiążę Kujawski 1228 + 1268

~~Pieczęć okrągła przedstawia orła, koronowanego napis .... Semovit .... mazovie ... (z przywileju 1355 w Stronczyńskiego Wzory № 35 Ziemowit zwany ...~~ ~~[illegible]~~

Pieczęć owalna na taśmie pergam. przedstawia biskupa trzymającego w prawej ręce pastorał a w lewej klucz; do koła napis .... eri. S. Friderici. dei. gra. colmensis. (z przywileju 1265 – jest w Stronczyńskiego Wzory № 7. – Fryderyk de Hausen krzyżak bisk. chełmiński 1264+1274)

Fryderyk von Hausen krzyżak biskup chełmiński 1264+1274.

Pieczęć owalna na taśmie pergamin: przedstawiająca kapłana trzymającego w obu rękach na piersiach książkę napis: ....(joh)anis ppos.... crosvicie.... z przywileju 1265 – w Stronczyńskiego Wzory № 7.

Kanonik Kruświcki 1265.

Pieczęć owalna na taśmie perg. przedstawiająca biskupa św. z nimbusem koło głowy błogosławiącego prawą ręką a lewą trzymającego pastorał; napis do koła: S S. Johis. dei. gra. epi. plocensis. ecce. (z przywileju 1312 – jest w Strzeczyński Wzory № 24 – Jan III biskup płocki +1318)

Jan III herbu Nałęcz biskup płocki 1310 +1318

Pieczęć owalna na taśmie perg. przedstawiająca kościół o 2 wieżach do koła napis: + SS. Plocensis. ecclesie. sancte. marie (z przywil. 1312 – jest w Strzeczyński Wzory № 24 – Pieczęć Kapituły płockiej)

Kapituła płocka 1312

a)

na tejże samej pieczęci jest na odwrocie mała pieczęć okrągła (contra sigillum) przedstawiająca głowę w koronie z nimbem do koła napis + Abigv. v. demoppetvvm pmo (nie czytelny) (z przywil. 1312 – jest w Strzeczyński Wzory № 24 – Pieczęć sekretna kapituły płockiej)

b)

[illegible]

Pieczęć maia pierścieniowa (na sznurku) owalna popręż: na przedstawia na tarczy orła polskiego w lewo dziobem zwróconego z napisem do koła: (z przywileju: Boleslaus dux Mazovie 1417 — Jest rysow. w Stronczyński Wzory Tabl. 46. — Pieczęć Bolesława xięcia mazowieckiego i warszawskiego +1455 syna Jana księcia warszawskiego) (wielkości awanzysera)

<u>Ziemowit</u> młodszy xiążę mazowiecki i rawski 1424

Pieczęć mała okrągła (wielkości awanzysera) na tasiemce pergam. przedstawia tarczę z orłem polskim w lewo zwróconym do koła napis (gotycki) S. Semoviti .... (z przywil 1425 — rysow. w Stronczyński: Wzory № 49 — Ziemowit młodszy (syn Ziemowita starszego) książę mazowiecki i rawski 1426) w ....

<u>Kazimierz</u> xiążę mazowiecki i bielski + 1446.

Pieczęć mała okrągła (wielkości awanzysera) na tasiemce pergamin przedstawia tarczę z smokiem czy bazyliszkiem, do koła napis gotycki: S. Kazimir.... Mazovie (z przywil. 1425 — rysow. w Stronczyński Wzory № 49 — Kazimierz (syn Ziemowita starszego) xiążę mazowiecki i bielski +1446.

<u>Jan</u> książę mazowiecki +1495

Pieczęć mała okrągła na tasiemce pergamin. wielkości półtalara przedstawiająca anioła który trzyma tarczę ukośnie na pół przedzieloną [symbol] u góry w tarczy Orzeł, u dołu w drugiej połowie smok czyli bazyliszek — Napis z a tarczy (z przywil: Joannes dux Mazoviae Russiae ... in Łomża 1494 — Jest w Stronczyński Wzory № 68 — Jan xiążę mazowiecki i wiski (syn Bolesława) +1495)

<u>Anna</u> księżniczka mazowiecka 1526.

Pieczęć okrągła na tasiemce pergamin wyobrażająca tarczę herbową na której orzeł bez korony koło tarczy floresy, napis do koła ..... ducis. mazovie. russie.... (z przywil: Anna dux et tutrix Masoviae, Russiae etc .... in Czersko 1506 — Jest w Stronczyński Wzory № 87. — Anna xiężniczka mazowiecka córka Konrada żona Stanisława Odrowąża 1506 – 1526)

<u>Salomea</u>

ob. przyw. Krak. z r. 1267.

Von schlesischen Siegeln. Breslau 1824 gedruckt in der Kupferschen Buchdruckerei. 4° Mit 4 Steindrucktafeln. 4° textu kart 4. i tabl. litogr. 4. (na których 28 pieczęci i 4 mogramy) na końcu autor: Büsching.

1) Henryka I x. szlask. z r. 1226 (jest i w Klose I p. 348) piesza w pancerzu sygnowym w kierznie z tarczą i proporcem)
2) Henryka IV piesza z r. 1279 (jest i w Klose I p. 523)
3) Tomasza bisk. wrocł. z r. 1290 (biskup stojący z pastorałem)
4) Henryka bisk. wrocł. z r. 1307 (biskup siedzący na tronie który trzymają 2 psy, pastorał ma w środku baranka bożego)
5) Henryka x. głogowskiego z r. 1308 (Xiąże w mitrze siedzi na tronie trzymając różdżkę z różami - przytem małe contrasigillum a na nim orzeł szląski)
6) miasta Sagan S. Burgensium de Sagano z r. 1321 w bramie wieży stoi człowiek z gołą głową w kierznie, trzyma włócznię i puklerz z orłem herbowym; na boku wieży herb: orzeł szląski a z drugiej strony hełm z pawiemi pióry.
7) Henryka de Baruth proboszcza wrocławskiego z r. 1325: w górze głowa S. Jana, na dole tarcza herbowa w niej kozioł.
8) Konrada oficiała wrocławskiego z r. 1325 (osoba siedząca

Tabl. II

9) Bolesława X. Lignickiego z r. 1330 (Xiąże stoi z dobytem pałaszem i tarczą w hełmie z klejnotem w kierznie, po bokach trąbią 2 osoby.)
10) Nankiera bisk. wrocł. z r. 1331. W górze S. Jan pod nim biskup klęczy, na boku 2 herby: Topor. i Bróz.
11) Nankera bisk. wrocł. z r. 1331. Biskup siedzący koło niego Topor (herbowy)
12) Kapituły Wrocławskiej owalna z r. 1331 S. Jan Chrzciel chrzci P. Jezusa.
13) Bolkona Xcia Münsterberg z r. 1336. Xiąże konno na koniu deki w orły przybrane, przytem Kontrasigillum orzeł szląski
14) Bolesława Xcia Opolsk. z r. 1336 Xiąże w kierznie stojący z gołą głową, trzyma miecz i tarczę z orłem.
15) Bolesława Xcia Lignickiego z r. 1337. Xiąże na koniu w kierznie trzyma miecz dobyty i tarczę z orłem, na głowie ma hełm a na nim siedzi orzeł jako klejnot, przytem contrasigillum: hełm na nim jako klejnot orzeł siedzący (na koniu deka z orłami)

12b) Pieczęć owalna z żółtego wosku na sznurku jedwabn. żółtym i czerwonym przedstawia głowę S. Jana Chrzc. odciętą. Do koła napis: + Sigi. capituli. ecclesie + johannis. bapa tiste (Przywilej z r. 1218. Opis w Büsching Urkund. p. 68. - Pieczęć Kapituły wrocławskiej)

16) Apeczkona de Frankenstein oficiała wrocławskiego: w górze biskup, na spodzie siedzi osoba inna ta księga z r. 1341.

Tablica III

17) Przecława bisk. wroc. z r. 1342. W górze [illegible] a spodu biskup klęczący.

18) Henryka x. żagańskiego z r. 1342. w bramie stoi książę w bogatym pancerzu z gołą głową trzyma tarczę z orłem na boku jedna osoba trzyma hełm a druga proporzec z orłem.

19) Katarzyny xiężny z Brzegu z r. 1350: kobieta siedzi na tronie i w każdej ręce trzyma tarczę z orłem.

20) Wacława x. lignickiego z r. 1350 tarcza herbowa na niej w 4 polach: 2 orły i 2 szachownice.

21) Cesarza Karola IV z r. 1355 majest. siedząca. przytem kontrasygilum brama z napisem Aurea Roma.

22) Cesarza Karola IV z r. 1350 majestatyczna siedząca, przytem contrasigillum Orzeł siedzący.

23) Agnieszki xiężny Fürstenberg. z r. 1391. Kobieta stojąca. (Jest w Kłosie II. z Fol p. 370.)

Tablica IV 24) Wacława bisk. wroc. z r. 1394. W górze S. Jan, w środku biskup siedzący, u spodu tarcza herbowa z szachownicą, na bokach 2 herby: 6 lilij i orzeł polski.

25) Miasta Świdnicy: z r. 144. Dzik u spodu litera S.

26) Ludwika Xcia lignickiego z r. — hełm a na nim pawie pióra.

27) Agnieszki xżny. Hynawskiej kobieta do połciała z gołą głową trzyma 2 herby: orła i [kielich]

28) Opata S. Wincentego w Wrocławiu: W górze S. Jan pod nim P. Maria z dzieciątkiem po bokach 2 biskupów — bez roku.

29) Monogram X. Henryka I [monogram]

30) monogram Henryka ~~bisk.~~ a cyb. [illegible] [monogram]

31) Monogram Wawrzyńca bisk. wroc. [monogram]

32) Monogram Kapituły wrocławskiej [monogram]

Te same pieczęcie znajdują się w Büsching: De antiquis silesiacis sigillis et eorum descriptione authentica in tabulis silesiacis reperta. Vratislaviae 1822. (tu opisał 28 pieczęci z rycinami)

Bolesław I xiążę oleśnicki (mało znany wiślany) 1213 – 1252 ?

Pieczęć woskowa żółta na sznurku niciany czerwonym przedstawia rycerza z odkrytą głową w prawej miecz do góry w lewej tarczę z orłem trzymającego między dwoma wieżami z których trębacze trąbią: napis do koła: + Sigillum : Bolezlai : Ducis : Slezie : (Z przywil. 1213. — Opisał Büsching Urkunden st. 46 — Bolesław I (syn Henryka I Brodatego) Xiążę Oleśnicki

Pieczęć taż sama czerwona na sznurku niciany czerwonym (1252)

Pieczęć żółta na sznurku czerwonym jedwabnym przedstawia osobę w mitrze w prawej ręce z mieczem do góry dobytym w lewej z tarczą na której orzeł, w pancerzu i kierznie do kolan sięgającem; stojąca w bramie gotyckiej łukiem i dwoma wieżami niskiemi ograniczonej po bokach. Do koła napis w 2 wierszach: + S. Bolezlai. di. gra . heredis. regni. polonie. ducis. slezie. dni (gneznic?) .... ensis. et. olesnizensis. (Z przywileju 1213. — Opisał Büsching: Urkunden st. 43 — Bolesław I (syn Henryka I Brodatego) Xiążę Oleśnicki

B. opat lubuski 1220

Pieczęć owalna żółta woskowa na taśmie pergamin. Przedstawia stojącego duchownego w prawej trzyma pastorał w lewej Książkę napis: + Sigill. abatis. de. lubens. (Przywil. z r. 1220 opis. w Büsching Urkund. st. 80. — B. opata cysterskiego lubuskiego

Henryk II pobożny xiążę lignicki i wrocławski ur. 1191 + 1241. (Opiekun Polski)

Pieczęć czerwona woskowa na sznurku niciarnym białym: Osoba w mitrze Książęcej w długiem aż do kostek kierznie w prawej trzyma miecz dobyty w lewej tarczę u dołu kończastą z orłem; Po bokach gałązki palmowe. Napis do koła + Sigill: Henrici: filii: ducis Zlesie. (Przywil. z r. 1224 — opis. w Büsching Urkunden st. 89 — Henryk II pobożny syn Henryka I brodatego i S. Jadwigi, ur. 1191 + 1241)

Taż sama pieczęć na sznurku żółto-biało-niebieskim jedwabnym (z r. 1228)

Taż sama pieczęć na sznurku żółtym i czerwonym (z r. 1239 nos Henricus Dei gratia dux Zlesie Cracovie et Polonie ...)

Kazimierz xiążę opolski ur. 1179 + 1230

Pieczęć okrągła czerwona woskowa na sznurku czerwono-żółto jedwabnem; przedstawia rycerza w hełmie i kierznie długiem na koniku prawej jadącego na lewej ręce tarcza z orłem, w prawej wyciągniętej trzyma miecz; ręce i nogi w pancerzu. Do koła napis: + Sigillum. Kazimir. ducis. filii. Mes: conis (Przywil z r. 1226 — Opis w Büsching. Urkund. st. 91. — Kazimierz xiążę opolski syn Mieczysława i Ludmilli ur. 1179 + 1230)

Konrad I xiążę głogowski i oleśnicki opiekun Polski
1312 + 1366.

Pieczęć z wosku żółtego na sznurku niciannym zielonymi fioletowym przedstawia księcia w mitrze sie: dzącego na tawie, w lewej ręce trzyma gałązkę z 5 kwiatami, prawą zaś na piersiach. Tło zasiane kra: tą ukośną w której krzyżyki: Napis do koła w 2 wier: szach: + S. Conradi. dei. gracia. heredis. regni. polonie. ducis. slezie. domini. glogoviensis. et. poznanie * +. Na odwrocie mała pieczęt: ka z orłem który przez piersi skrzydła ma przepaskę potksiężycową: napis: S. Con. Ducis. glogovie. (Z przywil. Nos Conradus Dei Gratia heres regni Polo: niae Dux Slesie, dux Kalisien. et Olsnicen... Actum in Lubens 1312 fer 6a ante diem Philipi et Jacobi. — Konrad I syn Henryka III wiernego księcia głogowskiego i Matyldy brunświc: kiej † 1312 + 1366.)

mniejsza

Henryk II xiążę Głogowski opiekun Polski
1307 – 1338

Pieczęć brunatna woskowa na sznurku jedwab: nem czerwonym zupełnie taka sama jak poprze: dzająca (Konrada I) na tle kratkowatym Książę siedzący na tawie (z gałązką w prawej ręce, z lewą na piersiach; tło krat: kowane z krzyżykami. Napis do koła w 2 wierszach: + S. Heinrici. dei. gracia. heredis. regni. polo: nie. ducis. slezie. domini. glogovie. et. pozna: nie + . Na odwrocie mała pieczątka na ciemno zielonym wosku z orzełkiem i napisem. (Z przy: wil: Nos Heynricus secundus Dei gratia hae: res regni Poloniae Dux Slezie, dominus Glo: goviae et Poznanie et Kalisi... A. 1312. — Henryk II książę głogowski syn Henryka III i Ma: tyldy brunświckiej 1307 – 1338)

(jest w Stronczyński Wzory N° 23 z przywil. z r. 1310)

mniejsza
(2a z r. 1308 na wosku czarnym)

Pieczątka mała okrągła na taśmie pergam. wyobraża orła szląskiego bez korony mającego przez piersi skrzydła przepaskę. Napis: + Sigillum. Cunradi. ducis. Olonitzensis. et. Koslensis. (Z przywil. 1466 – Jest w Stroniczyńskiego Wzory № 58. – Konrad V. czarny (syn Konrada II) zwany Kanter xiąże oleśnicki + po 1466 (Sommersberg mylnie + 1452 podaje)

Pieczątka mała okrągła na taśmie pergam. wyobrażająca orła polskiego z napisem do koła: S. Margaretha dei gracia ducissa olsnensis. (Z przywil. 1466 – Jest w Stroniczyńskiego Wzory № 58 – Małgorzata córka Ziemowita młodszego xięcia rawskiego a żona Konrada V czarnego)

Konrad V xiąże oleśnicki (czarny) 1466.

(z dyplomat.) Konrad I haeres regni Polon. dux olsnicensis + 1366 żona a) Elżbieta wrocławska + 1328 2) Eufemia xiężna Kozielska 1377.

Jadwiga jan: 1338 ma Konrad II (d. Grossere) dux olsnens. et Kozlen. antiquus + 1411 d. 10 Junii. Żona a) Agnes xiężn. cieszyń + 1371 b) Beata x. świdnicka + 1395.

Konrad czarny Kantner 1421 + przed 1473 żona Małgorzata mazowiecka + 1492 | Konrad III młodszy biały 1431–1473 | Konrad Kryziak 1431 biskup wrocław + 1447.

Małgorzata (córka Ziemowita xięcia mazowiecko-rawskiego) żona Konrada

Pieczątka okrągła mała na taśmie pergamin. przedstawiająca orła szląskiego do koła napis gotycki: S. Cunradi. albi. iunioris. dni. olsnte. et. Koslen. Z przywileju 1473 – Jest w Stroniczyńskiego Wzory № 63 – Konrad III młodszy biały (syn Konrada II starego) xiąże kozielski i oleśnicki + 1492)

Konrad III młodszy biały xiąże oleśnicki + 1492

Pieczątka mała ośmiograniasta pierścieniowa na taśmie pergamin: wyobraża orła szląskiego ku prawej stronie zwróconego na tarczy herbowej; do koła napis gotycki: Prim. [illegible] ds. Oss. (Z przywil. 1466 – Jest w Stroniczyński Wzory № 59 – Przemysław xiąże oświecimski i toszeński – Premislaus –

Przemysław xiąże oświecimski 1466.

Pieczątka mała okrągła pierścieniowa na taśmie pergamin. wyobraża tarczę z herbem Półkozic t. j. osła głowa; do koła napis gotycki na wstędze: S: Conradi de Pritlawics. (Z przywil. 1466 – Jest w Stroniczyński Wzory № 59 – Konrad Przecławski dworzanin Konrada czarnego książęcia oleśnickiego)

Konrad z Przecławic szlachcic oleśnicki 1466 z Szląska herbu Półkozic.

Pieczęć zniszczona na różowym sznurku przedstawia siedzącą osobę. (Z przywil: Kazimirus dux Thessinensis .... In Thesin 1357 z archiwum kapit. krak. № 139)

Kazimierz

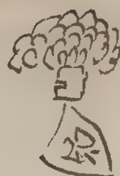
Pieczęć na fioletowym sznurku: na tronie gotyckim siedzi książę – zepsuta (Z przywil: Bolko D. G. dux Slesie dominus de Furstenberg in Swidnicz et Marchio Lusatiae .... in castro Jauor 1367 – w archiw. kapit. krak. № 160.

Bolesław

Mieczysław xiążę opolski +1296

Pieczęć okrągła z wosku płowego na sznurku czerwonym z zielonym: Rycerz stojący w prawej trzyma chorągiew w lewej tarczę z orłem napis S. Mesconis. di. gra. dvcis. op (oliens. et.) thesin. (W zbiorze Pawlikowskiego №. 14

Władysław

Pieczęć okrągła duża z wosku płowego na sznurku zielonym i różowym. Na tle kraciastem w gwiazdy ukośna tarcza z orłem na jej rogu hełm z pękiem piór niby pawich łacińskie napis: +S* vladizlai * dei* gra: cia* dvcis * de * ossvencin. (W zbiorze Pawlikowskiego №. 15.

Jan

Pieczęć mała okrągła z wosku płowego, sznurek zielony: Orzeł piastowski bez korony napis: S. Johis. dvc. osswen. et. scolastici. crac. (W zbiorze Pawlikowskiego №. 16

Kazimierz

Pieczęć mała okrągła wosk płowy, sznur czerwony: Orzeł piastowski bez korony, napis: S. Casimiri. dvcis. de. Bythom. 1289 (W zbiorze Pawlikowskiego №. 17.

Jan

Pieczęć mała okrągła ciemno-zielona na taśmie perg: na hełmie siedzi orzeł z berłem: napis: +S. Johannis. dei. gra. dvc. oswec. (W zbiorze Pawlikowskiego №. 25. z XIV wieku

Wacław

Pieczęć mała okrągła czerwona: Orzeł, napis: + S. dvcis. wecelai. oswancen sis. (z roku 1449 W zbiorze Pawlikowskiego №. 28 napis gotycki)

Jan

Pieczęć mała okrągła wosk płowy, sznur zielony, tarcza z orłem piastowskim napis: +S. Johannis. dei. gra. dvc. oswen. (z XIV wieku W zbiorze Pawlikowskiego №. 36.

Bolek

Pieczęć mała okrągła ciemnozielona: tarcza herbowa ukośna nad nią hełm z piórami jakby pawiemi: napis: +S. Bolkonis. dvcis. slesie. et. domini. swidnicensis. (W zbiorze Pawlikowskiego №. 23.

Pieczęć Przemysława xięcia oświec. (w Stronczyńsk.) z r. 1466.
" Przemysława x. opolsk. i oświecim z r. 1284 (Vossberg)
" Władysława x. opolsk. (i oświecim) z r. 1247 (Vossberg)

Mieczysław II xiąże opolski 1235 + 1246

Pieczęć żółta na czerwonym jedwabnym sznurku przedstawia zbrojnego w długiem kietznie który stojąc trzyma w prawej ręce włócznię w lewej tarczę na dole spiczastą. Napis ... Sigillum Mesconis Duc...... (Z przywileju 1244 Nos Mesco dux de Opol ... in Ratibor 1244 – Opis w Büsching Urkunden st. 168. — Mieczysław II książe opolski syn Kazimierza i Wioli 1235 + 1246)

Pieczęć żółta na sznurku czerwonym i żółtym jedwabnym przedstawia jadącego zbrojnego w tle gwiazdami zasianym, na koniu ku prawej; w lewej ręce trzyma tarczę, w prawej wyciągniętej miecz dobyty. Pod koniem lilia; dokoła napis: S. Mesconis ducis .. Opol. (Z przywileju: Nos Mesco dux de Opol... in Ratibor 1245 – Opis w Büsching Urkunden st. 174. – Mieczysław książe opolski + 1246

Mieczysław III xiąże opolski raciborski i cieszyński 1289 – 1307.

Pieczęć żółta na sznurku zielonym – (Z przywileju: Nos Mesco dux opolien dominus in Ratibor.... in Ratibor. 1289. — Mieczysław III xiąże opolski raciborski i cieszyński 1289 – 1297 – 1307 syn Władysława xięcia opolskiego i Eufemii księżniczki wielkopolskiej)

Leszek książe raciborski syn Przemysława xięcia + 1337.

Pieczęć żółta na taśmie pergaminowej wisząca mająca odwrotną stronę contrasigillum z orzełkiem. (Z przywileju: Nos Lestco dux Ratiboriensis... 1307 ... i drugi in Ratibor 1316. – Leszek xiąże raciborski syn Przemysława + 1337)

Henryk I brodaty xiąże lignicki i wrocławski ur. 1168 + 1238

(ob Klose I p. 449.

Pieczęć woskowa duża na czerwonym niciannym sznurku ma na jednej stronie w żółtym wosku rycerza z chorągwią i tarczą na której półksiężyc i krzyż napis: Sigillum henrici ducis Zlesie. Na drugiej stronie pieczęć mniejsza czerwona przedstawia 3 osoby środnia siedząca (Z przywil: Nos Henricus dux Zlesie et Cracovie.... cum tutelam et gubernationem filiorum... fratris nostri ducis Casimiri Mesconis et Wladislavi gerentes essemus redeuntes de Cracovia et de colloquio patrui nostri ducis Conradi in monas: terio domo dei s. sive in Cirnavus constituti.... In Cirnivus 1234 – Henryk I brodaty + 1238)

Jadwiga św. (żona Henryka I xięcia lignick. brodatego) 1186 + 1243.

Pieczęć żółta owalna na białym niciannym sznurku przedstawia kobietę stojącą w szerokiej sukni z długiemi szerokiemi rękawami w prawej wyciągniętej ręce trzyma berło, w lewej kulę (Napis... Hediwigis.... Zles... (Z przywileju 1228 – Opis w Büsching Urkunden st. 105. – Jadwiga św. córka Bertolda margrab. Meranii żona Henryka I brodatego zaśl. 1186 + 1243)

Anna (córka Premysla Ottokara I) żona Henryka II pobożnego Księcia lignick. i wrocław. zaśł. 1216 + 1265.

Pieczęć owalna woskowa żółta na sznurku białym niciannym przedstawia niewiastę zwróconą ku prawej stronie trzymającą w prawej ręce różczkę po bokach z dołu gałązki. Napis: Anna. di. gra. iunior. zlesie. ducissa. (z przywileju r. 1228 – Opis w Büsching Urkunden st. 105 – Anna córka Premysla Ottokara I Czeskiego żona Henryka II pobożnego Księcia lignic. i wrocław. + 1265.)

Bolesław II łysy xiążę lignicki ur. 1217 + 1278

Pieczęć ~~żółta~~ czerwona na sznurku ~~czerwonym zielonym~~, żółtym jedwabnym wyobraża mężczyznę z gołą głową stojącego trzymającego w prawej ręce dobyty miecz w lewej tarczę z orłem. Po bokach wieże na której trębacze trąbią. Napis do koła + Sigillum Bol'slai ducis. slesie (z przywil: Nos Bolezlaus dux Zlesie et Polonie ... ex consensu reverendissimae matris nostrae Annae ducissae Slezie et libero arbitrio fratrum nostrorum ducum Henrici et Cunezonis imo et Wlodislai. A. 1245 – Opis w Büsching st. 171 – Bolesław II łysy czyli Rogatka xiążę lignicki (syn Henryka II pobożnego) ur. 1217 + 1278.)

Taka sama pieczęć żółta z sznurkiem czerwonym, zielonym i żółtym na przywil. 1243.

Takaż sama żółta na sznurku czerwonym i żółtym z r. 1243

Takaż sama na sznurku czerwonym jedwabnym wosk czerwony z r. 1243 (gdzie wspomina fratres suos Heinricum, Cunradum et Wlodizlaum

Konrad xiążę głogowski ~~[illegible]~~ biskup pasawski + 1298

Pieczęć czerwona na sznurku czerwonym i żółtym ~~[illegible]~~ niciannym przedstawia mężczyznę w długiej sukni stojącego trzymającego w obu rękach księgę na piersiach; napis: + Conradus. Dei. gra. rector. eccle. pataviensis (z przywil: Nos Boleslaus dux Zlezie et Polonie una cum fratre nostro Cunrado electo pataviense ... 1249 – Opis w Büsching Urkunden st. 180. – Konrad ~~biskup padewski~~ saw... potem xiążę głogowski syn Henryka II pobożnego + 1298)

Pieczęć z żółtego wosku wielkości dwóch [illegible] talerów, wisząca na sznurku z czerwonych i zielonych nici wyobraża z jednej strony: pod wiszącym baldachimem rycerza w mitrze książęcej w prawej ręce miecz w lewej tarczę z orłem piastowskim trzymającego; po bokach baszty, na jednej z tych orzeł na drugiej ścienka wieża do koła napis ...... dom..... ... heredis glogovie .:: s. et koslensis.

Konrad II Książę Oleśnicki 1372. (+14..)

Na odwrotnej stronie pieczątka mała w zielonym wosku contrasigillum przedstawia orła z napisem dokoła: + S. Ducis Conradi. do. Olsnicz

(contrasigillum)

(Przywilej pisany: Nos Conradus secundus dei gra: cia dux Slezie dominus Olsnicen et Kozlensis dominus... Datum in Bythum proxima feria 5a ante festum S. Andreae Apost. 1372 w archiwum kapituły Krak. No 166 – Jest to Konrad II Książę na Oleśnicy i Koźlu + około 1400 syn Konrada I Księcia na Oleśnicy i Elżbiety córki Henryka VI Księcia wrocławskiego)

Przemysław xiążę cieszyński 1374.

Pieczęć na czerwonym wosku wisząca na płowym jedwabnym sznurku przedstawia orła piastowskiego bez korony. Do koła napis: + S. Prsemislc.. ducis. Thessinesis (Przywilej pisany: Nos Prsemislaus dux Theschnensis .... In Kochlowicz in crastino S. Vincentii martyris 1374 – w archiwum kapituły Krak. No 171. – Jest to Przemysław xiążę cieszyński +1410 syn Kazimierza III Księcia cieszyńskiego)

Jan Książę opawski +1409

Pieczęć na żółtym wosku wisząca na zielonym jedwabnym sznurku przedstawia jeźdźca z rogami w hełmu na kształt lutni wygiętemi z mieczem podniesionym w prawej a tarczą z orłem w lewej ręce; koń przykryty długą fałdzistą deką tło całe małemi orzełkami ozdobione do koła napis: S. Johannis + dei + ‡ + gracia du.... Na drugiej stronie

a

[illegible]

(contrasigillum)

b.

pieczęć odwrotna mała (contrasigillum) w zielonym wosku wybita przedstawia orzełka z napisem: S: Johis: oppavie: et: rathiborie: ducis. (Przywilej: Nos Johannes D. g. Oppavie et Rathiboris dux .:: Rathiboriae 1391 in vigilia S. Batholom. Ap. – w archiwum kapituły Krak. No 216 – Jest to Jan II Książę opawski i raciborski ~~+ 1420~~ 1419 d. 12 aug. syn [illegible] Księcia opawskiego Mikołaja II i Anny księżniczki raciborskiej)

(Taż sama pieczęć pojedyncza na wosku czerwonym na sznurku różowym z r. 1368)

Bolesław I wysoki
xiążę dolno-szląski
1127 + 1201.

Pieczęć mała okrągła wielkości pięciozłotowki z dołu
z wosku żółtego wisząca na sznurki zielonym różowym
żółtym (na niej) rycerz zbrojny w ketmie i misiurce sieynowej trzy:
ma w prawej ręce miecz do góry w lewej dziryt z pro:
porcykiem napis do koła: + bolezlavs dvx zle

(mała)

(Robota gruba – jest rysowana w Büsching: Urkun:
den des Klosters Leubus 1821. 8º. Tab. I – z przywi:
leju 1175 – Bolesław I wysoki xiążę Szląska dolnego
ur. 1127 + 1201.)

Pieczęć na brunatnym czyli (raczej) czerwonym wosku na
sznurku jedwabnym zielonym różowym i żółtym przed:
stawia rycerza na koniu w lewo jadącego z tarczą na lewej
ręce na której orzeł z krzyżem i półksiężycem na piersiach
w prawej ręce chorągiewka długa do koła napis:
+ Botzlavs. di. gra. dvx. zlesie. Cracovie. et.
Polonie. (Bolesław I wysoki z przywileju r. 1175
opisana w Büsching Urkunden st. 10; podług Stenzla
przywilej ten fałszywy jednak taka sama pieczęć
przychodzi na autentycznem przywileju z r. 1201.)

(większa)

Pieczęć na wosku czerwonym wisząca na jedwabnym
sznurku czerwonym zielonym, żółtym, duża okrągła
wielkości dna filiżanki, przedstawia rycerza na
koniu ku prawej jadącego z gołą głową trzymającego
na piersiach w lewej ręce tarczę na której krzyż, w
prawej ręce dzidę z długim proporczykiem o 3 strzemp:
kach z środku konia spada na dół opona. Napis do:
koła + . Sigillvm. Bolezlai. dei. gra. dvcis.
zlesie (z przywileju 1175; Bolesław I wysoki –
pieczęć rysowana w Büsching Urkunden Tabl. II –
podług Stenzla przywilej fałszywy co się jednak
nie zdaje)

(największa)

Żyrosław (II) biskup
wrocławski herbu Poray
1175 + 1181.

Pieczęć owalna: () z wosku czerwonego na
sznurku czerwonym zielonym żółtym przedstawia bis:
kupa w infule siedzącego na kresle przy którem poręcze
kończą się w pyski zwierzęce otwarte, prawą rękę ma
do góry wzniesioną do błogosławienia w lewej trzyma
pastorał. Napis do koła: + Sigillv. Zirislai. Wra:
tizlaviensis. epi. (Z przywileju r. 1175 – rysowana
w Büsching Urkunden Tabl. II – Żyrosław (II) biskup
wrocł. herbu Poray, 1175 – + 1181.)

Cyprian biskup wrocławski
norbertanin 1201 + 1207

Pieczęć owalna (z czerwonego wosku na sznurku z jedwa:
biu wioletowego, białego i czerwonego przedstawia biskupa
stojącego w prawej trzyma pastorał w lewej książkę otwarz
tą. Napis do koła: Sigil. Cipr... Wratizl. Epi. (Z przywi:
leju r. 1202. – opisał ją Büsching Urkunden st 31 – Cyprian
norbertanin biskup wrocławski 1201 + 1207)

Wawrzyniec bisk. wrocław.
herbu Gwiazda 1207 + 1232.

pieczęć owalna biała sznurek
biały i czerwony niciany – przywil 1217.
na tasiemce pergamin. (1222.)

Pieczęć z wosku czerwon. na sznurku niebieskim: Biskup sie:
dzący na krzesle przy którem poręcze z pyskami zwierzęcami; prawa
ręka do góry wzniesiona błogosławi, w lewej pastorał. Napis do koła:
+ Sigill: Laurentii. Vratizlaviensis. epi (Z przywil 1211 – i z r. 1215
z sznurkiem czerwonym – Opisał Büsching Urkund st. 45. 53. – Wawrzyniec
biskup wrocławski herbu Gwiazda 1207 + 1233)

Thebesius Ligniz. Jahrbücher (są tu szląskie pieczci)

(Klose:) Von Breslau Dokumentirte Geschichte und Beschreibung in Briefen. Breslau b. Wilh. Gottl. Korn. 1781. 8°. są tu pieczęci sztychowane:

1) Pieczęć okrągła z r. 1228. Książę stoi w zbroi szynowej która do kolan sięga, pod nią kierzno do kolan, kołpak, hełm: [symbol] w jednej ręce ma włocznię z proporczykiem w drugiej trzyma na pasie zawieszoną tarczę [symbol] napis do koła: t. sigillū. henrici. ducis. zlesiē. (T. I p. 349)

2) Pieczęć okrągła z r. 1252: Książę z gołą głową w kierznie do kolan stoi, w prawej jednej ręce ma proporzec na którym orzeł w lewej drugiej tarczę [symbol] na której orzeł szląski napis + Henricus. dei. gracia. dux. zlesie. (T. I p. 491)

3) Pieczęć okrągła Władysława (syna Henryka III) proboszcza wyszogrodzkiego i kanclerza 1260: biskup w płaszczu z książką siedzi na tronie koło niego z boku siedzi mnich i pisze na kolanie: + S. Wladislai. ppti. wissegraden. et cancellarii (T. I p. 503)

4) Pieczęć okrągła Henryka IV z r. 1272: W bramie otoczonej wieżami stoi z gołą głową książę ma uzbrojenie całe druciane na niem pancerz stalowy i fartuch do kolan, w jednej ręce ma miecz dobyty, w drugiej tarczę [symbol] z orłem szląskim: napis + S. Henrici. IIII. dei. gra. ducis. slesie. — Kontrasigillum: Lew stojący na 3 nogach, jedną ma podniesioną i ogon zadarty. Napis + S. H. IIII. dei. gra. duc. sle. (T. I p. 523)

5) Pieczęć okrągła: z r. 1314. W bramie z wieżami stoi książę z gołą głową, ma kierzno do kolan w jednej ręce trzyma miecz nadół spuszczony prosty z wiszącym rzemieniem, w drugiej tarczę z orłem. napis: + S. henrici. sexti. dei. gra. ducis. slie. et dni. wratizlavie. (T. I p. 615)

6) Pieczęć duża okrągła Kobieta stoi na konsoli ze złożonemi rękami suknia ma stan opięty w którym od szyi do brzucha guziki w środku rękawy opięte mają od łokcia do pięści na szwie guziczki guzate. Na niej płaszcz z przodu otwarty z wierzchu

Henryk I brodaty książę lignicki i wrocławski (opiekun Polski) ur. 1168 + 1238.

(wosk czerwony sznurek czerwony i żółty jedwabny na przywileju 1202; sznurek zielono-żółty jedwabny wosk czerwony na przywileju 1203; sznurek czerwony na przyw. 1211. Opisane w Büsching: Urkunden, tab. 37. 42. 45.

— Pieczęć taż sama. [illegible]
Wosk czerwony pieczęć wisząca na niebieskim sznurku 1222.
" " " " na pergam. taśmie 1223.
" " " " na białym niciany sznurku 1224
" " " " żółty biały niebieski niciany 1228
na taśmie pergamin 1231.

Henryk III [illegible] książę wrocławski opiekun Polski (syn Henryka II pobożnego) + 1266.

Taka sama pieczęć z wosku żółtego na czerwonym sznurku z r. 1250 (Nos Heinricus dux Slesie et Polonie .. In Niza 1250)

gładki, spodem hermelinami podbity pod szyją spięty
agrafą w gwiazdę. Na głowie czepiec watowany z
wiszącemi na wstęgach dwoma bulami (podobnie
jak na nagrobku Borkowej) Tło w kraty i gwiazdy
z jednej strony tarcza z orłem szląskim nad nią hełm
na którym jako klejnot stoi orzeł szląski z rozpostar-
temi skrzydły. Z drugiej strony tarcza w niej szachow-
nica. nad nią hełm mający klejnot w kształcie szacho-
wnicowanej parasolki. napis do koła * Ag-
nes dei. gra. ducissa. sle. dna. de.
furstinbg. swydnicz et volawo &. napis
gotycki z r. 1373. (T. II Theil II p. 370.)
7) Pieczęć konna: Książę na koniu całkiem w zbroi ma
pałach bogaty w jednej ręce trzyma miecz dobyty do pasa
łańcuszkiem przytwierdzony w drugiej tarczę z orłem
Hełm ma zakryty z wiszącą oponą na hełmie klejnot
w kształcie parasola z szachownicą. Koń ma bogatą spa-
dającą dekę z wyszytemi orłami. na karku konia stoi
orzeł. Napis: + S. Bolconis. ducis. slezie. et
domini. de. munsterberk. (z r. 1373) – Kontra-
sigillum: Tarcza z orłem nad nią hełm zamknięty z
wiszącą oponą i klejnotem w kształcie parasola z sza-
chownicą. Napis + S. Bolkois. ducis: munsterbergn.
(Tom II Theil II p. 370)
8) Pieczęć owalna (): Orzeł polski napis: + S. civi-
um. de Wratislavia (z r. 1283) (Tom II Theil II p. 42.)
9) Pieczęć okrągła: S. Jan Chrzciciel z nimbem koło głowy
stoi w bramie wśród wież gotyckich napis: Sigillum
civitatis. wratislavie (z r. 1303) (Tom II. Th. II p. 42.)
10) Pieczęć okrągła: W bramie koło wież stoi S. Jan
Chrzciciel w długich sukniach w jednej ręce trzyma
w okrągłym nimbie baranka bożego. Koło głowy ma
nimbus którego spadający gołąb dziubem dotyka.
Na murze z jednej strony anioł, a z drugiej strony
osoba trąbi (z r. 1418) Napis: Sigillum. univer-
sitatis. civium. in. wratislavia. (Tom II Th. II p. 42.)
11) Głowa S. Jana z brodą na tle w kraty i gwiaz-
dy napis do koła: + Secretum. civitatis. wra-
tislavie (pieczęć okrągła z r. 1433) (Tom II Th. II p. 42.)

Okrągła wielkości pięciozłotówki + Sigillum Ade filii Leonardi
na koniu zbrojny z chorągwią i tarczą [herb] na której
niewyraźny herb.
(Ade castelani z r. 1257)

Okrągła wielkości pięciozłotówki orzeł piastowski w lewo
patrzący .... ~~Bo~~ Przemislai. ducis. th.....
z przywileju którym potwierdza Przemysł dux Thesinensis
zapis przez Zbysława de Witanowicz żonie Katarzynie
wieś Witanowice. (Zerwana w puszce białej na ne=
myka) z r. 1377. in Oswiecim in die b. Catherinae

Okrągła wielkości pięciozłotówki biskup siedzący na tronie
z pastorałem drugą ręką błogosławi w nogach herb [herb]
Obok głowy dokoła napis na wstędze S. iohannis. dei.
gra. epi. cracovien.
(Jana Rzeszowskiego z r. 1472)

Owalna wielkości filiżanki w gotyckiej szafce stoi
biskup w infule z pastorałem błogosławiący na dole
klęczący mały biskupek z złożonemi rękami po bokach pod
wieżyczkami dwa herby: Bróg napis gotycki + S. ~~Petri~~
Pet'. iur. utriusq. doctor. epi. cracovien. sed. aplce. pro-
thonorii.
(z r. 1395)

Owalna wygnieciona wklęsło z mieczem w środku herb [herb] napis
nieczytelny – z biał wosk z r. 1220.

Z tegoż czasu owalna wklęsła z mieczem ~~...~~ niewyraźna napis do koła:
Spes mea Christus.

Scheda d' Associazione.

li

Il sottoscritto si associa alla **Biblioteca classica Italiana.** che u[...] Sezione letterario-artistica del Lloyd Austriaco in Trieste, in dispense di circa 80 p[...] doppie colonne, al prezzo di carantani 12 ovvero centesimi 60 di Lira Austr. la d[...] acquistare

Copie [illegible] dell' **opera intiera** alle condizioni espresse nell'avviso del 10 Novembr[...] le dispense, all' atto della consegna.

Opat tyniecki

Pieczęć podłużna czerwona: Biskup stojący trzyma w prawej ręce pastorał w lewej herb tyniecki (2 klucze) u dołu herb Jastrzębiec napis gotycki: sigillum . stanislai . abbatis . tinciens . dnā . pana . (t.j patientia) (W zbiorze Pawlikowskiego Stanisława Roskoszki opata tynieckiego 1430 + 1438)

Owalna duża biskup w infule stoi na konsolu w polu kratkowanem w prawej trzyma pastorał w lewej małą tarczę z 2 kluczami i mieczem. Dokoła napis tacińsk. lit: + S. msczslai . abbatis . tinciensis . or . s . bene. (w zbiorze Pawlikow.) z r. 1403.

Klasztor tyniecki

Pieczęć mała okrągła ciemnozielona na taśmie pergam: Tarcza z herbem tynieckim (2 klucze) koło niej S.S. Piotr i Paweł napis: Sigillum . conventus .... tinicienfis. (W zbiorze Pawlikowskiego)

Mikołaj Lanckoroński

Pieczęć mała okrągła wosk czerwony sznurek czerwony zielony i fioletowy: herb Zadora napis łacińskiemi litery: S. Nicolai . Lanzkoronski . de . Brzezie . (W zbiorze Pawlikowskiego)

Wojtowska

Pieczęć mała okrągła ciemno zielona na taśmie pergam. Kilof i topór na krzyż, u dołu R u góry orzełek; napis + S . Scultetorum . reciensis. (z XIV wieku w zbiorze Pawlikowskiego)

Teodor Lubartowicz + po 1463

Pieczęć na sznurku ~~zółtym~~ czerwonym i niebieskim woskowa czerwona wielkości czwartaka przedstawia tarczę herbową na niej Pogoń litewska z dobytym mieczem jadąca w prawo: napis gotyck. lit. (z r. 1428 Theodora Lubartowicza Księże Łucki ~~[illegible]~~ i halicki

Andrej Księże Kijowski - ~~[illegible]~~ 1446

Pieczęć mała na sznurku porsowym wyobraża chorągiew do koła napis печать князя андрея владимировича. (Z przywil 1446 - Andrej Włodymirowicz wnuk Olgierda Księże Kijowski ~~[illegible]~~)

Michał xiążę słucki +1481.

Pieczęć na papierze wycisnięta na wosku czerwonym przedstawia Pogoń litewską w lewo jadącą napis nieczytelny (z r 1455 Michał Alexandrowicz Kniaź Słucki i Kopylski +1481)

Pieczęć Bogdana Chmielnickiego okrągła:
kozak stojący w czapce na ramieniu musz:
kiet u pasa szabla napis: + ПЕЧАТЬ·
ВОИСКА ЕГО КОРОЛЕВЬСКОИ МИЛОСТИ
ЗА ПОРОЗКОГО.

Pieczęć duża woskowa na czerwonym jedwabnym
sznurku czerwona, wśrzeczin tukach tarcza herbowa
na niej głowa ~~żubra~~ bawoła mająca pomiędzy rogami
gwiazdę z jednego boku różę a z drugiego słońce
napis do koła + ПЕЧАТЬ IW СТЕФАНА ВОЕВОДЪ
ГОСПОДАРЪ ЗЕМЛИ МОЛДАВСКОИ* * (z przywi:
leju 1434 – Stefan IV hospodar multański syn
Alexandra I czyli Lacka 1433 + 1448) z dynastyj
Dragoszów.

Pieczęć duża woskowa czerwona na sznurku
jedwabnym białym i czerwonym: głowa bawoła
między rogami gwiazda po bokach róże i księżyc.
napis + ПЕТРЪ ВОЕВОДА ГОСПОДАРЪ ЗЕМЛИ
МОЛДАВСКОИ. (z przywil. niebieskim inkaustem pi:
sanego 1456 – Piotr II zwany Czaber syn Stefana
IV hospodar multański 1448 + 1469.)

Taż sama pieczęć z r. 1456 wisząca na sznurku
niebieskim 1456.

Pieczęć duża na sznurku ponsowym z r.
1460 (Stefan V zwany Woda syn Bogdana hospo:
dar multański 1459 + 1492 z dynastyj Dragoszów

Pieczęć mała czerwona na sznurku ponsowym
przedstawia głowę żubra z gwiazdą między rogami
napis + ПЕЧАТЬ СТЕФАНА ВОЕВОДЫ (Stefan
V Woda + 1492 — z przywil 1463.

Wrocław z Gorzyc kapelan poz:
nański 1276

Pieczęć mała owalna: Popiersie P. Maryi z dzieciątkiem Jezus
u dołu pod trzema łukami klęczy ksiądz z złożonemi rękami
napis: S. Wrozlai. hēdis. de. Gorice. (z dypl. 1276 – Wrocław
kapelan międzyrzecki z dyecezyi poznańskiej Raczyński
Codex pag. 50)

Kazmierz wielki (majestat)
Pieczęć ta z sztychów podług rysunku
Kielisińsk. przez S. L. r. 1855 jest w
Lites et res gestae T. I Pag. I
Taż sama litograf. w Przyjac. lud.
taż sama sztych: w Pamiętn. warsz.

Pieczęć duża wielkości talerza: Na ławie tronowej siedzi Król
w Koronie w prawej ręce trzyma berło długie w lewej jabłko z krzyż:
jem w tyle za nim 2 ~~[illegible]~~ dziewnie popiersia utrzymują rozpię:
ty kobierzec kratkowany pod nogami w trójkącie herb kujawski
półlwa i półorła; do koła (tauszki napis: + Kazimirus. di. gra. rex.
polonie. ccovie. et. sādom. siradie. necn. cvyavie. pomora:
nie. (z przywil. 1352. – w Raczyński Codex p. 112 – Kazmierz
wielki) [Tło kratkowane.]

Kazmierz przy Krakowie 1436

Pieczęć okrągła na płowym wosku na rzemyku pergam.
ma literę K. nad nią Korona po bokach 2 głowy uko:
ronowane napis: S. Scabinorum. Kazimirie. civitatis.
(z przywileju 1436)

Ludwik Król.

(jest w Guagninie Tacińskim dość dobre)

Pieczęć duża majestatyczna z białego wosku niezaprawnego na tronie z stopniem, z zapiastym po bokach w kośnotki ozdobnym, siedzi Król z brodą i wąsami w Koronie ♔ w prawej berło-laskę ⚜ w drugiej jabłko, sukni ma na spodzie ciasną a powierzchu paludament spadający na lewe ramię nogi: ⬠ spoczywają na poduszce — tło pieczęci zasiane gwiazdami z prawej strony herb andegaweński o 2 polach (Sandomierska ~~z wielki lilie~~ 🛡) na lewej stronie herb orzeł polski napis Taciński: + S. lodouici. dei . gracia . regis . hungarie . polonie . dalmacie . crouacie . etcetera.

(w zbiorze Pawlikowsk.)

Jadwiga Krolowa.

Pieczęć z czerwonego wosku wielkości pięciozłotowki ✠ w czterech łukach gotyckich aniołek trzyma 2 tarcze: jedna z orłem polskim druga z koroną z której strusia głowa, a na dole trzecia z pogonią: napis gotycki: + s + Heduigis + d + g + regi: na + po . . . . . cips + litwanie + supma

(W zbiorze Pawlik.)

Kapituła gnieźnieńska

Pieczęć duża z biał. wosku: Biskup w mitrze z aureolą siedzi na stołku z poręczami i nogami w kształcie zwierzęcym. w jednej ręce trzyma różyczkę, w drugiej lewej pastorał ʃ napis Taciński + s: capituli . sancte . gneznen . ecclie — w środku napis drugi: [illegible] = scs. adal = bertus.

z XIV w. (Pawl.)

Kazimierz Wielki	Z czerwonego wosku wielk. dwuzłotówki orzeł w koronie pod nim K. K. koło ogona do koła. S. Kazimiri. de gracia. regis. Polonie (łaciński)
Władysław Łokietek	Pieczęć duża z biał. wosku poł orła i poł lwa napis łaciński. (Łokietka.)
Michał opat tyniecki	Pieczęć owalna biała zapraw. na sznurku jedwabnym biskup stojący w mitrze w lewej pastorał prawą błogosławi napis łaciń. + s. fra.. is: michael. secundi. Tincie abbis (tyniecki)
Iwo Odrowąż biskup krakowski	Owalna z biał. zapraw. wosku biskup siedzi na ławie z poręczami zwierzęt pyski w jednej ręce pastorał drugą błogosławi; napis łaciń: Sigillum Y.... pi + cracoviensis. z r. 1220 sznurek różowy
Kapituła krakowska	Z zielon. wosk. podłużna dazi tarcza herbowa w niej 3 korony nad nią z głowy go[…] świętych jeden koło jednej pastorat koło drugiej proporczyk napis + S. mains. capituli. ecce.. = cracoviensis (gotycki)
Opat tyniecki	Z czerwon. wosku biskup siedzący na stołku z poręczami łaskowatemi w jednej ręce ma pastorał i herb z kluczem z mieczem tyniecki drugą ręką błogosławi w nogach tarcza herbowa ☩ napis gotycki na wstędze pogiętej: sigillum.... ... tinciens. okrągła ~~cięż~~ z XV wieku wielk 5 złot.

Jan z Sprowy Odrowąż arcyb. gniezn. + 1464.

z czerwon. wosk. wielk 5 złot w 4 sztukach gotycki stoi: błogosławiący biskup z pastorałem pod nim tarcza Ω (odrowąż) gotycki: s. johannis dei gr. = archi epi gnesnensis.

Uniwersytet Krakowski

z czerwon. wosk. okrągła wielk talara wśrodku biskup w aureoli w mitrze jedną trzyma pastorał drugą tarczę z orłem polskim Dwa napisy gotyckie: * sigillum universitatis studii cracoviensis* środkowy: sanctus ~~stanisla~~ stanlaus = wladislaus r. polle.

Okrągła wielkości pięciozłotówki: W polu gdzie cyzelowanem stoi biskup z aureolą jedną ręką błogosławi drugą trzyma pastorał. w nogach herbowa tarcza z orłem piastowskim napis w 2 rzędach)... Sigillum. universitatis..... 2) St.. Sanctus. (z r. 1475) (2 rysunki Kielisińskiego)

Sąd tyniecki

z czerw. wosk. wielk 2 złot. tarcza herbowa w niej 2 klucze i miecz napis gotycki s. iuris. supremi: monasterii tinci.

Kazimierz Wielki
(jest w Gnieźnie)

Pieczęć duża z białego wosku na tarczy w kształcie kościoła (tumby) siedzi król bez wąsów paludament zarzucony na lewe ramie buty długie przygaście w lewej ręce ma jabłko z krzyżem w prawej berło-laskę długą [berło] koronie [korona] w tyle dwoch chłopców trzymają nogę krzesła w gwiazdy u spodu tronu herb [herb] pod lwa: pod gryfa napis łaciński Kazimirus di gra rex polonie ~~cr~~ ccovie. sandom. sirad. lancii. cuyaw. pomeranie. — sznurek zielony

Pieczęć duża okrągła wielkości małego talerza w polu kratkowanem orzeł polski w koronie w lewo zwrócony napis do koła: + Kazimiri. di. gra. reg. polonie. ccovie. sandom. sirad. lanc. cuyav. pomoranie (Jest sztych: w Lites et res gestae Tom I. Pars I prez S. L. 1855 podł ryc: Kielisińskiego.)

Klasztor tyniecki

Pieczęć okrągła duża z zielon wosk S. Piotr i S. Paweł: S. Monasterii Tin ciensis. napis łaciński

Mścisław opat tyniecki

czerw. wosk
~~Duża okrągła w 3 kółkach pół okrągłych w polu kratkowanem tarcza herbowa~~

Pieczęć owalna wosk zielony. W polu kratkowanem z ~~krzyżykami~~ gwiazdami stoi na konsolu biskup w lewej trzyma pastorał w którego zakrzywieniu krzyżyk i od którego wisi ręcznik z frendzlami w drugiej ręce trzyma tarczę na niej 2 klucze i miecz napis łaciński s. mscislai. abbatis. tinciensis. or. s. ben. = Sznurek zielony (z r. 1403) (Pawl.)

Wacław xiążę oświecimski. 1490

Pieczęć okrągła mała czerwona w kółku okrągłym orzeł w prawą stronę zwrócony bez korony napis gotycki: + s. dvcis. wenceslai. oswantiensis – Sznurek czarno-żółty (z r. 1490)

Kazimierz x. oświecimskie

Pieczęć okrągła mała czerwona w środku na tarczy herbowej orzeł bez korony z głową w lewo zwróconą napis łaciński: s. kazimiri. dei. gra. dvcis. osventinensis. (Pawlik.)

Bolko xiążę cieszyńskie

Pieczęć okrągła mała czerwona tarcza herbowa z orłem bez korony w lewo zwróconym napis gotycki: * s * bolkoo * dvx tesinnsi * s * dei * gracia. (Pawlik)

Klasztor zwierzyniecki

Pieczęć woskowa biała owalna biskup siedzi na ławce prawą błogosławi ~~lko~~ w lewej pastorał: napis łaciński S'. eccles. sci avgu de zwerincia (z XIII w.)

Piotr Szafraniec

Pieczęć woskowa okrągła na rzemyku wielkości dwuzłotówki: Tarcza z herbem Stary Koń (bez topora) dokoła napis gotycki: s. Petr. schaffraniz. d. pesskova. (z r. 1434 pieczęć Piotra młodszego Szafrańca z Pieskowej Skały podkomorzego Krakow.) (z rysunku Kielisińskiego)

właściwie sfragistykę do umiejętności systematycznych przywiódł Heineccius r. 1709.

<u>Sfragistyka</u> Wiadomość o pieczęciach polskich z autografu ś. p. Tadeusza Czackiego. (Biblioteka warszaw. 1850. Tom II Czerwiec st. ~~[illegible]~~ 567 – 570.

1088 Sieciech: herb Topor (na dziale Lubomirskich)
1113 „Scarbimirus palat crac" herb W (pieczęć z wosku szarego na dziale Jaśka i Witala de Wielopole) na zawiasce
1263 „Casim. Lanc et Cuj. Dux" (osoba w kompromisie z Krzyżakami)
Bolesław Wstydliwy – kolor żółty.
1286 Leszka czarnego Osoba z napisem.
1310 Henryk x. Szlaski pan Polski sznurek paliowy
1325 Osoba kobiety z berłem Elżbiety matki Ludwika sznurek verde pons (na miasto Brzeznica)
Krzyżacy: Ucieczka P. maryi do Egiptu (w rekognicyi Joannis de Zlock że rożne dary od Przemysława dostał.)
133. Krzyżacy: Pieczęć wołowa z krzyżem między rogami (na zawieszeniu broni z Kazimierzem W.)
Książęta Oświęcimscy – sznurek szafirowy
Kazimierz W – sznurek zielony
1326 Wacław xiążę mazowieck – sznurek granatowy z białym – na drugim ponsowy.
1329 Jan Król czeski: Osoba na koniu z mieczem
1366 Olgerd x. lit. i bracia: Osoba na koniu z kopią napis ruski (na traktacie z Kazimierzem W. – na drugim przywil. Osoba z mieczem w jednej a z tarczą w drugiej ręce; napis ruski.
1375 d. 29 czerwca Władysław xiążę opolski: na koniu w szyszaku – sznurek ponsowy (w darowiznie wsi Dressowa w Samborskim tu się pisze Dominus Russiae)
1385 Jadwiga – Kobieta w czepku koło niej orzeł (może anioł orła trzymający?) sznurek zielony i czerwony (w potwierdzeniu przedaży Odrowąża)
1386 Jagiełło: Pogoń (w posłaniu Skirgajła do Litwy) – r. 1387 Pogoń, orzeł, niedźwiedź głowa żubrza, sznurek karmazynowy (w układzie z Skirgajłem) – ~~[illegible]~~ 1389: Orzeł tylko (w rozejmie z Krzyżaki)

1386 d. 12 Jun: Michał xiążę Zasławski : Lew rozpięty (w przyrzeczeniu że powróci na rozkaz króla)
1392 Anna żona Witołda : Kobieta piastująca dwoje dzieci na łonie - sznurek karmazynowy (w zapewnieniu wierności Jagielle)
1392 Witołd : Pogoń (w zapewnieniu wierności Jagielle) — 1412 tegoż pieczęc większa : Osoba siedząca w majestacie po prawej 2 herby Krzyż i niedźwiedź po lewej 2 herby : Pogoń i osoba z kopią - napis - tegoż Kontrasygillum także mniejsze sama pogoń (na przymierzu Jagiełły Witołda i cesarza Zygmunta)
1430 Świdrygajło (?) Pogoń (zapewnienie pokoju Jagielle przez Świdrygiełł)
1432 Michał Zygmuntowicz : Pogoń (zapewnienie wierności Polsce)
1433 Bolesław x. mazowiecki : Osoba na dół spuszcza miecz
1434 Świdrygajło : Pogoń
1438 Władysław III Warneńczyk Król siedzący na majestacie trzymający jabłko oberto naokoło 7 herbów wojewódzk. - sznurek różowy biały i czarny (potwierdzenie praw Zygmunta do Litwy) — R. 1443 cztery pola : 2 orły i 2 pogonie (zapis Stogniewowi z Szumska)
1439 Zygmunt W. Xiążę litewsk. Osoba na tronie z mieczem w ręku, na boku 4 herby Krzyż niedźwiedź, pogoń i osoba z kopią - jedwab porsowy (umowa z Jagiełłą)
1442 Kazimierz Jagiellończyk : Pogoń (na nadaniu w Litwie) — 1456 : Orzeł, pogoń zubrza głowa i pół lwa grzbietami do siebie obrócone (w zastawie Rowa Odrowążowi) — 1457 sama Pogoń (w zastawie Rogózna)
1443 Sanguszko : Człowiek na koniu zabijający smoka (w wyznaniu że Ratno od Króla dzierżawi)
1461 Konrad, Kazimierz, Bolesław i Jan xiążęta mazowieccy : Osoba z chorągiewką w drugiej ręce z mieczem na dół ; sznurek granatowy (przywilej na młyn w Prasznyszu.
1480 Janusz xiążę mazowiecki : Osoba z mieczem stoi na spodzie orzeł w drugiej ręce tarcza i napis (na wójtostwo w Łomży)
1487 Konrad xiążę mazowiecki : Osoba na koniu z chorągiewką, pod spodem 4 orły i 2 większe napisu. (sprzedaż 3 morgów w Brodeczy)

Pieczęć duża Władysława ~~Łokietka~~ (wiel[kości] filiżanki) W środku tarcza herbowa na niej orzeł bez korony z ostremi żeb[r]ami na skrzydłach bez korony na skrzydłach żebro zakończone [rysunek] dokoła tarczy gałązki z obwódki[em] koralowe i z kres[k]owe dokoła napis literami łacińskie: mi + S. wladislai + dei + gra + ducis + mazovie + dni + plocens + et + vione
(Sztych w Lites T. II na tytule jako winieta ryt. Łukomski Stan. z Poznania.)

Pieczęć wielkości dużego talara Mistywoja Księcia pomorskiego z r. 1273 : W bramie z 2 słupów utworzonych mających kapitele okrągłe (romańsk?) mężczyzna stojący w kierznie fałdzistym aż po kolana sięgającej na głowie ma przyłbicę spuszczoną z otworami na oczy: w prawicy trzyma oszczep w lewej tarczę małą [rysunek] na któ[ry]ej orzeł – rękawy ma obciste. napis dokoła łacińskie między z perłowemi obwódkami + S' dni Miesvcii. ducis. pomoranie. – Sznurki ~~...~~ jedwabne (fili sericei coloris Morelli), stary opis łaciński tejże pieczęci czyta zaś napis: S. domini Mistinogii ducis Pomora: niae a drugi raz S. domini Mistiwoni ducis Pomoraniae – Pieczęć ta sztych przez S. Łukom: skiego w Lites Tom II Tab. I.

R. 1284 wisi taż sama pieczęć in filis sericeis rubei et viridi coloris a r. 1290 in filis moreli coloris.

Pieczęć Salomei córki Sambora II pomor. a żony Ziemomysł. Księc. Kuj Wielkości pięciozłotówki do poł zniszczona: Na tle gwiaździstem na ~~tronie~~ tabie ~~siedzącej~~ (stojąc) osoba w długich fałdzistych szatach ręce ma złożone reszty napisu: . . . . relic ~~Kebissa~~ (może relicte ~~m...~~ zemomisl ~~...~~ (mistiwoje?) – Sztych przez S. Ł. w Lites Tom II Tab. I. – taż sama w Vossberg. Tab. XXI No. 80

Pieczęć mała wielkości cwancygiera na niej Orzeł w koronie mający ostre zębra na skrzydłach napis do koła Tacinski + S: wladis: lai. dvc. cracovie. et. sandom.
jest sztychowana w Lites Tom II Tab. 3 przez S. Łukomskiego 1855.

Pieczęć wielkości małej filiżanki: Rycerz w hełmie szpiczastym jak lisek w zbroi z fartuchem wychodząc z zamku przebija lwa czy gryfa mieczem który mu każe tarcz napis do koła: + S. zemomizlii. di gra. ducis. de wladizlav. iuniori. (na sznurku litery Tacinskie)
sztych. w Lites Tom II Tab. 6. No 1.

Pieczęć mała jak S. Złotówka: Tarcza w środku na niej pół lwa i pół orła pod koroną + S. Wladislai.... Dei gracia ducis Cujavie et Siradiae.
sztych w Lites T. II Tab. 6. No 2 przez S. Łukomskiego 1855

Pieczęć mała wielkości dwuzłotowki. Tarcza na niej pół lwa i pół orła pod koroną do koła napis Tacinski: + S. lestconis.... ccit. ho.
sztych w Lites T. II Tab. 6. No 3.
jest to pieczęć Leszka Księcia Kujaw.

Pieczęcie polskie (Władysław Jagiełło.)

Pieczęci duże: Król siedzi na tronie z jabłkiem i berłem tło w kraty gdzie w przedziałkach same orły do koła 7 herbów które aniołki trzymają 1) orzeł polski 2) głowa zubra 3) połowa orła 4) Lew 5) głowa w koronie 6) 4 belki z Gwiazdami 7) pogoń pod którym snopek, napis gotycki: Wladislaus dei gra rex polonie n non terrarum cracovie sadomie syradye lanc cuyanie, litwanie princeps supremus pomeranie rusrieque dominus et heres re.

(Witold w.x. lit.)

na tronie z mieczem w ręku w mitrze xiążęcej siedzi xiąże trzyma herb pogoń pod którą herb Zbrojny stoi z oszczepem i tarczą na drugiej stronie herby Krzyż i niedźwiedź napis got: sigillum Alexandri alias Witowdi magni ducis lithwanie — ursie et cetera

(Wacław x. mazowiecki i płocki) (1326)

rycerz w misiurce na której kosula trzyma proporczyk z 3 koicami w drugiej ręce kusze czyli tarcz szczyt napis rzymsk liter. sigillum Wenceslai dei gracia ducis zovie Domini Plocensis

(Kazimierz x. mazowiecki bisk. płocki)

orzeł polski nad którem infuła ! Kazimiri dei gracia ducis mazovye rusrie et episcopi plocensis.

(Bolesław x. mazowiecki)

Zbrojny rycerz w liżyscej mitrze i ptaszem w jednej ręce miecz w drugiej proporzec długi trzyma nad nim ~~got~~ i koło niego zabudowania gotyckie napis Got: Boleslai dei gracia ducis Mazov et Rusrie — — — magnus dominus et haeres pieczęć wielka

(Władysław x. mazowieck.)
Szczyt orzeł polski napis Rzymski: †Wladislai dei grat† ducis †Mazovie† et †D'ni† Bloensis† et Visnet.. (piecz wielka)

(Władysław x. opolski)
pieczęć wielka koń nakryty długo spływającą deką haftowaną w orły polskie i szczyty siodło jak kociołek wysokie trzyma go i tylu nosek łapkami siedzi wnim rycerz zbrojny ma na boku puginał w ręku miecz głowę ma przykrytą jakąś materyją której 4 końce jak wstęgi ulatują na hełmie tarcza z pawiemi piórami okrzona tarcza ma 2 przyne pola i 2 orły napis got. Ladislaus dei gratia dux et dux opolen et welunensis &c.

(1303)

(Leszek x. Kujawski)
pieczęć wielka pół orła pół lwa napis łac: S. Lestconis ducis Cuiavie et D'ni Wladislavie.

(Jan x. mazowiecki)
pieczęć wielka rycerz zbrojny stoi w jednej ręce trzyma tarczę z orłem w drugiej miecz napis łac. S. Joannis D. Gra. ducis Mazov. et D'ni Warsev. V.

(Konrad x. mazowiecki)
pieczęć wielka rycerz zbrojny na koniu trzyma proporczyk z orłem polskim podnim tarcza z 4 polami w której 2 orły i 2 smoki dokoła z wstęgi napis gotycki: Sigillum Conradi dei gratia ducis Mazovie Russie terrarum etcetera et domini Czirnensis max prin in.

Wzory pism dawnych (Stronczyńskiego I) zawiera 89 dokumentów litograf na pół arkuszach niektóre z pieczęciami i 12 pieczęci wielkich na 4 tablicach kosztuje 50 fl. Cmze,

(Konrad x. Mazowiecki) (r. 1228)

In Nomine Dni Amen Nos Conradus dux Mazouie et Cujavie notum facimus ~~ziemi~~ usi Goplou w ziemi kujawskiej Krzyżakom na wiecznie: Sed ne vetustas magis oblivionis hanc donationem posit in posterum perturbare hanc paginam sigillis nostro et — nostrorum omnium ducum Polonie nec non et episcoporum et testium qui predeccion donacionis in futurum subscriptioni duximus roborare. quorum hec nomina sunt omes Cracov ... et cujavia Comes Zecheus judex curie ... castellanus — venator — ... — subcamerarius — sub ... subpincerna. Datum in Brzesc Anno incarnationis dominico Mille CC XX VIII Nono Kl Mey pieczęć na jednej koch jedna mała ... a druga O jak talar owal rycerz zbrojny w kosułi na głowie czapka ... wszystkie pierwsza i druga w drugiej między trzyma do koła podpis S. Conradi ducis — Zovie et Cujavie + (Tainsk liter) w dyplom wiele skrócari (1228)

(Władysław biskup płocki)

In Nomine dni nri Jhu Chri Amen. Notum sit omnibus presentem literam inspecturis 1228. pieczęć 4 owalne biskupi pieczętowali się biskup z pastorałem z książką lub błogosławiąc — Kapituła pieczętowała się swiętem a dziekan księdzem w komży który książkę w jednej a rękę w drugiej trzyma sigill Michaelis Vladislai — Epi — S. Gunteri epi plocensis ecclesie = S. Capituli Sce Marie plocensis = S decanis plocensis.

(Gunter bisk) (1230)

In nomine sancte et individue trinitatis Ego Conradus divina miseratione dux Mazov. ... acta sunt Anno incarnacionis dni Mil CCXXX Ego Gunterus episcopus Mazov. subscripsi pieczęć owalna biskup z książką sigillum Gunteri Episcopi Mozoviensis (około 1230)

(Kanonik Kruświcki) (1265) (r. 1238)

Prepositus Crusvicie pieczętował się xiędzem owalna.

(Kazimierz x. Kujawski)

Nos Kazimirus dei grat dux Cujavie Anno gratie 1238 Indictione XI. tertio calend. Julii pieczęć okrągła na gruncie kratkowanym jeździec w zbroi i gołą głową trzyma w ręku proporzec polskim chorągiewkę jak kutan w 3 strzępki u końca wąska: sigillum Kazimiri ducis Cujavie. wisi na pergaminie

In nomine domini Amen. Ne ea que geruntur cum lapsu temporis labant ... in lingvarum testimonio et scripti memoria perhennari. Noverit igitur presentis et futuris temporis posteritas quod nos Boleslaus dei gracia dux Polonie comiti Bazzononi villam Baizonowiczi uwalniago a citacione scilicet cujus ...
castri et castellani aedificatione castri a conductu ducis quem non ducant
nullo camerario citentur nisi annulo ducis ab expeditione a powos a
strosa z naraz a septuaginta a Nestane, a Podworowe, ab Opolea
bove et vacca annuali a poradlne quod ipse et posteri sui super hominis
ves in singulis solucionibus recipiet et si duo homines sui invicem se occiderint
ipse poenam capitis accipiet in eisdem. Actum et datum in Poznania infra octavas
beatorum Apostolorum petri et pauli Anno domini 1257 presentibus:
(Kazimierz x. Łęczycki) 66 (1257)

1257 pieczęć okrągła rycerz zbrojny w koszuli i korona na głowie w ...
trzyma tarcze z orłem drugą przeszył mieczem lwa stojącego na dwóch łapach
nad rycerzem r. ... z obłoków w tyle rycerza zamek z wieżą z muru na
rogu trzy jeden dokoła S. Kazimiri dei gracia ducis Lancisie et Cuiavie.
(1278)

In nomine domini Amen. Humanae omnes actiones memoria perpetua indigentes
plerumque ab hominum noticia dilabuntur que scriptarum seu testium maximine
non renoventur igitur nos Premizl dei Gratia dux Polonie Anno 1278
Kl. Aprilis per manus Thomis notarii curia nostra.
(1296)

Dum vivit litera vivit et actio comissa littere cujus affectio nutrit memo-
riam et roboracionem suscipit merumonium. Premisl dux Polonie Sdeslao
hoereditatem Camon jure teutonico locandam na 8 lat uwalnia ich absolutione po-
lonica 1290
(1290)
(Henryk xiążę szlązki)
Henricus dux Silesie et dominus Glogovie rycerz w koszuli z mieczem i dzidą z tar-
czą na której orzeł szląski między wieża a zamkiem z zamku panna wyjo-
nik z kwiatkiem mu podaje pieczęć okrągła. 1290.
(1303.)
(Leszek x. Kujawski) 1303 pieczęć okrągła pół orła pół
lwa nad nimi korona ~~Lestko dux Cujavie et dux de Visogrod r. 1303~~ Lestkonis dei gra duc Cujav.

(Henryk x. szląski) (r. 1310)
Henricus secundus heres regni Polonie dux Slesie dominus Glogovie Posnanie
1310 pieczęć okrągła duża na kratkowanym gruncie na tronie do marca pociej
nym w xiążęcej mitrze siedzi opisu S. Heinrici ducis Sle-
(Kapituła płocka)
pieczęć owalna Kościół z dwiema S. S. Ilocenpt ecclesie sancte marie
na drugiej stronie Kontra sygillum lwa w Koronie z świętą jasną
u téjmy napis
(1307)
(Władysław Łokietek-Król)
Pieczęć duża Okrągła rycerz w pancerzu trzyma chorągiew (jakby z drzewa
na zawiasach) na chorągwi orzeł polski pod chorągwią orzeł polski w herbie
a na drugiej stronie pół orła i pół lwa Kontrasygillum orzeł polski mniejsze 1307
Wladislaus rex pol. dux crac. sand. sirad. lanc. cujav.
(1355)
(Ziemowit x. mazowiecki)
34. Pieczęć duża okrągła orzeł dokoła Semovit — —
mazovie et dni lirnensis. r. ~~13 5~~ 1355.
(1390)
41 (Władysław x. Opolski)
pieczęć okrągła wielkości pół talara w środku głowa koło niej 4 herby na górze orzeł
polski na boku pół orła pół lwa na dole (herb) a na boku między orłem a tym głowa
w górze i u dołu w koronowana napis gotycki Ladislai dei gra ducis opol. cujav.
— — 1390 r. niemiecki przywilej
(r. 1392)
(Władysław Jagiełło Król)
Nadanie wsi minus Zabno in districtu Mosinen nobili Lasek vexillifero de Craycow
w Tarnowie przez Krola Władysława 1392. pieczęć wielkości pół talara anioł
trzyma tarczę na 4 pola przedzieloną 1) orzeł 2) pogoń 3) żubrza głowa z obręczą w nosie
4) pół lwa pół orła dokoła gotyckie litery: Wladislaus dei gra rex polonie litwanieq
pnc supremus heres russ: takiej samej używał syn jego Warneńczyk tylko
u góry zamiast anioła był krzyż węgierski.

(Ziemowit i Kazmierz xiąż. mazowieccy.) (r. 1425)

Ziemowit i Kazmierz Xiazęta mazowieccy pieczętowali się orłem polskim z napisem gotyckim wielkości ~~pół~~ (20 kr.) 1425.

(Janusz x. mazowiecki.) (r. 1449)

Joannes dux Mazovie Russie 1494 pieczęć wielkości pół talara anioł trzyma tarczę za pół (✓) przedzieloną w której orzeł i kawka stojąca czyli smok

exactio duorum grossorum alias poradlne in terra Siradiensi na tem podatku upewnia Krol Jan Albert dług 500 grzywien srebra od Mathia Głowackiego starosty sieradzkiego wypożyczony Cracovie 1496.

(Alexander Kr. polski)

Pieczęć Krola Alexandra wielkości talara dwa lwy trzymają tarczę na której 2 orły i 2 pogonie w górze korona krol. napis got. S. g. dni Alexandri dei gra regis polonie magnidux litva. x.

(Stanisław i Janusz x. mazowieccy) (r. 1524)

Stanisław i Janusz pieczętowali się pieczęcią wielkości talara tarcza z 4 polami 2 orły i 2 smoki: Stanislaus et Janussius D. G. Duces Mazovie Russie etc. Taż głoska. (1524.)

Przyp.: W Bielskim czy Gwagninie: Władys. i t. p. w Samistniku wierszem. – W Lelewela źródła – w Kodexie dyplom.: Raczyńsk. i Ryszczewsk. – W Sapiecha Adnotationes pa 78 (Przemysława) – W Bielskim: Władys. Łokietka Kazim. W. Ludwika. Jagiełły. Kazimierz Jagellończ. (?)

1520 Zygmunt I potwierdzając dla Lwowa herb miasta pozwala używać wosku czerwonego.

Von den Sigillen des Ordens und andrer geistlichen Personen nebst den ältern und neuern Sigillen und Wapen der Städte. pag. 303–313. Der Liefländischen Chronik Andrer Theil von Liefland unter seinen Herren Meistern von Johan Gottfried Arndt. Halle 1753. fol. (jest u. ywot Hilihena)
Der Liefländischen Chronik I Theil von Liefland unter seinen ersten Bischöfen oder die Origines Livoniae sacrae et civilis d. es. J. D. Gruber ubersetzt von Joh. Gottf. Arndt. Halle ~~1747~~ 1747.
Pieczęci duże okrągłe O mniejsze 1. 2. 3. eliptyczne 4. 5. owalne 6. 7.

Magister Livoniae używał najprzód Narodzenia Chrystusa do XV wieku – później Ucieczki do Egiptu S. Józef z Matką boską, Jezusem i Osiełkiem (podobnie jak pruski)

Landmarschalcus Livoniae używał jezdca zbrojnego na koniu z włocznią i tarczą (podobnie jak pruski tylko w wosku zielonym

Komendatorowie i Adwokaci krzyżaccy mieli osobne herby w żółtym wosku

Xięstwu ~~Ku~~ inflantskiemu nadał Zygmunt August d. 26 Septemb. 1566 herb: w czerwonem polu gryf srebrny z mieczem, na piersi ma cyfrę S. A z koroną.

Biskupi, kapituły klasztory miały oddzielne pieczęcie

Miasta: 1) Ryga: w bramie 2 klucze na krzyż a w środku nich krzyż arcybiskupi

2) Rewal: 3 niebieskie leopardy w złotem polu

3) Narwa dawniej: ryba pod koroną – teraz w polu niebieskim miecz ukośnie a po każdym boku kula armatnia

4) Pernawa (dawniej Embeck): z obłoków wystaje ręka trzymająca krzyż srebrny –

5) Dorpat: 3 wieże w bramie miecz i klucz na krzyż

6) Wenden: w herbie miasto z wieżami

7) Lemsel: Lust o 5 końcach

8) Wolmar: głowa bawola w środku między rogami ~~dał~~,

9) Walck: Ręka z szablą.

10) Fellin: tarcza niebieska z srebrną różą.

11) Hapsal: pół zamku – lub kotwica
12) Arensburg: wieże z bramą w której orzeł
13) Mitawa: Głowa żubra w polu czerwonem
14) Goldingen: S. Katarzyna
15) Liebau: lew czerwony trzymający lipę
16) Windau: Róg myśliwy nad którym krzyż
17) Bauske: Lew
18) Pilten: 2 pastorały nad któremi kula
19) Grubin: żuraw trzymający kamień w nodze
20) Hasenpot: ksiądz stojący z kielichem
21) Tuckum

pag. 314 – 337. von den Müntzen so in Liefland gepräget worden (i o polskich)

Kielisinski Kajetan wyrytował na miedzi 74 pieczęci.

(Stronczyński) Wzory pism dawnych w rze: rysach wystawione. Warszawa 1839. Część I tabl. 85 fol. są tu pieczęcie ~~Bolesław~~ ~~mazow~~ (nº 39) ~~Bolesław~~ ~~mazow~~ z r. 1477 (nº 16) Fryderyk bisk. chełmiński z r. 1265 (nº 7) Gunter bisk. mazow. z r. 1230 (nº 3) i t. p. 47 pieczęci.

Voßberg F. A. Müntzen und Siegel der preußischen Städte Danzig Elbing, Thorn, sowie der Hertzoge von Pomerellen im Mittelalter. Berlin 1841. 4º. st. 54 i 4 tabl. ryt. jest tu 20 pieczęci: Elbląga z r. 1242, 1350, secret 1424 signet 1424, 1454 advocat. 1350, eccles. convent. dominic 1238, civitatis 1335, 1478. Gdańska 1400: sekret. Torunia 1232 secret 1232, 14.. nowego miasta 1264. — Xiążąt: Mestwin 1266 Przemysław 1295, Sambor 1260, Świętopełk 1220 i 1248.

Voßberg F. A. Geschichte der preussischen Müntzen und Siegel von frühester Zeit bis zum Ende der Herrschaft des deutschen Ordens. Berlin 1843. 4º. st. 216 z 20 tabl. i drzeworytami w texcie. są tu pieczęcie: Allenstein Baldenburg, Birgelow, Bischoffstein, Braunsberg (2) Straßburg (Brodnica) Culm (Chełmno) (4) Culmse (Chełmża) Conitz (Chojnice) Christburg (Kiszporg) (2) Dirschau (Tczew) ~~[illegible]~~ Schlochau (Człuchów) Gutstad, Hamerstein mewe (Gniew) Graudentz (2) Gutstad, Hamerstein Heilsberg, Hela, Kneiphof, Löbau (Lubawa) marienburg (malborg) Melsak, Neumarkt (nowe miasto) Wormditt (Orneta) Putzig (Puck) Rößel, Stargard, Stuhm, Tolkemit, Tuchol(z) Warmińskiej Kapituły, Wartenburg.

Kodex dyplomatyczny Wielkiej Polski wydany przez Edw. Raczyńskiego. Poznań 1840. 4º. (jest 20 pieczęci gliptycyn.)

Von denen Siegeln des deutschen Ordens (w Erläutertes Preußen 1725. Tomus II. Stück XIII pag: 1—40)

Krzyżacy mieli następne pieczęci: 1) mała, sekretna na niej Krzyż z drugim czarnym balkowatym a wśrodku tarcza i na niej orzeł jednogłowy napis: + sec. fris. herici. tusmer. mgri. grāl. — (z r. 1344) 2) Wielka: P. Maria siedząca na tronie na lewej ręce trzymająca dziecię Jezus; w prawej zaś berło; napis: + s. mgri. general. hospital. s. marie. theut. ierlmtni. (z r. 1246) 3) Pieczęć Landmeistrów czyli zastępców Mistrza używana w XIII w: P. Maria trzymająca Dziecię Jezus siedzi na ośle którego S. Józef z laską prowadzi (Ucieczka do Egiptu); napis + s. preceptoris. dom. s. marie. theut. in Pruzia. (z r. 1286) (później nieużywana) — 4) Pieczęć szpitalnika wielkości talara: żebrak siedzący na stołku i trzymający nogę na wannie, koło niego człowiek stojący w obłokach Krzyż; napis: + s. hospitalarij domynor. theutonycorum (Sitt. [illegible] — z r. 1484) — 5) pieczęć Komturów ta miała różne herby n. p. hetm: i napis + s. commendatoris. de Balga. 6) Pieczęć Konwentów: pies leżący między krzakami napis + sigillum. convent. de. natangen. (z r. 1497) =

Wosku używano najprzód żółtego potem czarnego, w końcu czerwonego

sznurki jedwabne r. 1286 czerwone z żółtem.

Kazimierz Jagiellończyk pozwolił Gdańskowi r. 1457 a Władysław IV r. 1637 Brunsbergowi używać czerwonego wosku

Pieczęć duża Gdańska: Okręt do koła napis: Sigillum: burgensium in Dantzigk

Pieczęć mniejsza miała okręt i napis: Secretum civitatis Dantzigk

W dziele: Alexandra Gwagnina: Kronika Sarmacyey Europskiej przez Marcina Paszkowskiego przełożą. Kraków w druk. Mikołaja Loba 1611 fol. są następne pieczęci w drzeworytach:

Księga I str. 74. Pieczęć majestatyczna Władysława Łokietka: Król siedzi na tronie mającym kształt kopiąta, w koronie z złotym Krol: na lewem ramieniu spr. ... berło liliowe w tym, w prawej ma [illegible] jabłko z krzyżem, w tyle z ... ... opona. U spodu pod herbu: pół lwa i pół orła. Napis do koła: + Wladislaus dei gratia rex Poloniae nec non terrarum Cracoviae Sandomiriae, Siradie = Lanciciae Cuiaviae.

Księga I str. 77 Pieczęć majestatyczna Kazimierza Wielkiego

Księga I str. 82 Pieczęć majestatyczna Ludwika Króla

Księga II str. 50. Pieczęć majestatyczna Kazimierza Jagiellończyka (na przywilejach nie ma ...) Król siedzi w koronie z jabłkiem i berłem na tronie gotyckim wieżyczki z boku i nad głową: w tyle pleców kobierzec kraciasty: po bokach w wieżach gotyckich z figurami stoją (nazię) kontrofiance tarcze w ... 8 herbów: 1 Orzeł polski 2. Głowa żubra z obręczą w nozdrzach 3. Półlwa i półorła (Sieradz) 4. Lew (Rusi) 5. Głowa w koronie (Dobrzynia) 6. Orzeł z ręką z mieczem Lit. 7) Belki i gwiazdy F

F (Sandomierza) 8) Pogoń – Do koła podwójny napis:
* Kazimirus de g. rex. pol. nec. non. ter. crac. san. syr. lan. cuia, magnus dux Litvaniae. Russ = * Prussiaeq. nec. non. colmen. elbinen. et. Pome. do. et. haeres.

Pańszczyzna była już w Polsce w XII wieku. Mieczysław Stary r. 1145 robiąc zapis z pewnych wsi klasztorowi cysterskiemu w Łądzie powiada iż mieszkańcy tychże wsi powinni co roku 3 dni pracować z całą familią koło roli (segetes purgare), i dzień młóć (triturare) oraz na S. Michał dawać 60 snopów pszenicy (siligniś), korzec (modius) owsa, ćwierć (mensuram) [skreślone] ~~pszenicy~~ żyta (tritici), 3 miarki (urnas) jęczmienia (brasii), 3 kity lnu, 5 kop (capecia) zboża (annone) żyjąc, 3 wozy siana zwieźć, oraz 3 wozy drew i 2 kłody sosienkiąc i zwieźć. Są tam wspomniane wsie Thur, Sobotka. Radagoste wieś 1242 (w tymże.)

Dziesięcina duchowna już r. 1155 wspomniana jest w przywile: ju papieża Adriana IV danym klasztorowi Augustianów w Czerwiń:

sku.

Sól warzona była z Rusi prowadzona, sól kopana pochodziła z Krakowa (z Wieliczki). (Przywilej Kazimierza Sprawiedliwego dla klasztoru cystersów w Sulejowie 1176) gdzie wspomina iż rocznie w daninie brani od króla 9 bobrów (castores) – Łapanie bobrów w rzece Narwi wspomnione w przywil. 1233–

Pieczęć z wosku jest na wązkiej pergaminowej wstążce przy przywileju Dzierz: ka dla klasztoru w Busku 1190 lecz nie wyraźna. Pieczęć Fulco: na bisk. Krak. 1207 na cienkim sznurku z białych nici kręco: nici nym owalna przedstawia biskupa siedzącego w infule z pastorałem (owal) – Pieczęć Leszka białego 1212 na ~~sznurku~~ pergamin. Pasemce pergamin przedstawia rycerza zbrojnego w prawej włócznie w lewej tarczę trzy: zbrojny stojący mającego – Pieczęć i Tawosza 1212 dla klasztoru w Busku jedwab była już na sznurku jedwabnym różowym i Leszka białego także z r. 1221 – Pieczęć Konrada xięcia Mazowieckiego z zielonego wosku na czerwonym jedwabnym sznurku z r. 1221 przedstawia jeźdźca jeździec zbrojnego w hełmie spuszczonym i z włócznią w prawicy w płaszczu na koniu, a druga tegoż Konrada z r. 1222 z białego wosku na czerwonym

sznurku jedwabn. przedstawia stojącego
zbrojnego w prawej miecz dobyty, w le=
wej tarczę długą i chorągiew. – Pieczęć
kapituły krak. z wosku biał na sznurku
jedwab. czerw. przedstawia kościół z wieżą
1228 – ~~[illegible]~~ Pieczęć
bisk. wrocł. 1232 z zielonego wosku na
czerwonym sznurku przedstawia biskupa
siedzącego – Pieczęć Bolesława Xcia Ma=
zowieck. 1246 na zielonym sznurku –

Pieczęć miasta Nowego Sądcza z r. 1323
na której S. Małgorzata – z białego
zwyczajnego wosku na sznurek ama=
rantowy jedwabny.

Wosk czerwony do pieczęci najprzód r. 1277 na pieczęci Bonacursus arcybiskupa tyryjskiego dla zakonu niemieckiego jest z wosku i czerwonej Minii (rother Bleioxid)

damascirtes Feld und Siegels

Faltstühl (składane)

Seloncensis (Semigallen) Semigallensis

Bulle papieskie mają sznurek konopny = jeżeli był Gnadenbrief - jedwabny

Pieczęć z r. 1327 Vladimiriae fer. 3a post Reminiscere dla Wernera von Urseln Wielkiego mistrza: (10 marca) na tronie siedzi Król z berłem w prawicy: S'. domini. Georgi. regis. rusie + = Pieczęć na odwrocie: jeździec na koniu w hełmie spiczastym, w prawicy ma chorągiew w lewicy tarczę trójkątną na której lew + S' domini. georgi. ducis. ladimerie. wosk żółty na taśmie pergam. (Napierski Index I p. 83 Nr 316 w Królewcu) (Karamzyn IV nota 204, 268, 276)

1329 Pieczęć zielona w puszce białej przedstawia zwierzę dzikie otwierające paszczę na 2 psy.... ducis. Semoviti. Mazovi... (I p. 83 Nr. 318)

1329 pieczęć żółta okrągła na niej tarcza trójkątna a w niej smok + S'. troydini. ducis. mazovie. et. cirrersis. (I p. 84)

1391 Witand xiążę łucki i grodzieński - Iwan xiążę Holszański syn Algimunda.

1402 Jeździec z podniesionym mieczem: S. boleslavi-
dvcis. litvanie (Świdrygiełła – wosk zielony) I p. 138

Najdawniejsze monety ruskie są naśladowane z byzantyńskich
z jednej strony przedstawiały księcia siedzącego na stolcu
a od XV wieku konno, z napisem: „Kn. na stole" a na
odwrocie: „A se jeho serebro."

Sbornik snimkow s drewnych pieczatej prytożennych k gramotam i drugim jurydyczeskim aktam, chraniasz-czymsia w Moskowskom Archiwie Ministerstwa Justicii, sostawlennyj dyrektorom Archiwa L. J. Iwanowym.

Moskwa 1858. 4º. str. III. 43 i 20 tabl. litograf.

Jest tu 550 wizerunków pieczęci; pomiędzy niemi z XIV wieku 5; z XV wieku 53, z XVI wieku 162; z XVII wieku 320; z XVIII wieku 10. Z pieczęci tych pokazuje, że niebyło rodzinnych herbów; tylko napisy okazują czyja pieczęć a nie wizerunek. Na pieczęciach z końca XVI wieku są wizerunki wzięte z rzymskich gemm; na dawniejszych napisy kopiowane z starych monet tatarskich i perskich. I tak na pieczęci z r. 1565 bojaryna Nikity Romanowicza jest wybita kopia monety hana Złotej Ordy Dżani-Bega II z r. 1365

Cesarze bizantyjscy od IX wieku używali pieczęci ołowianych (sigillion) potem z zielonego wosku

W Rosyi używano w XVII wieku jeszcze zamiast herbów i zamiast podpisów własnych znaków czyli monogramów, które i w lasach wycinano znacząc granice (Grenzmarken). Takie znaki przychodzą też w Moskiewskim Archiwie w tak zwanych Piscowych Kni-gach n.p. ǂ, ⊓, \\\, V, X, ⊕, ≻—≺ i t.p. oraz zwierzęta n.p. orzeł, cietrzew, jeleń. (Obacz: O znakach zamieniawszych podpisy w drewnej Rosii L. J. Iwanowa; w Izwiestijo imperatorskago archeologiczeskago obszczestwa. St. Petersburg 1861 Tom wtoroj Wypusk II p. 102 – 111.

Russkaja heraldyka. Soczynenie Aleksandra Lakiera
(Русская геральдика. Сочиненiе Александра Лакiера)
Sanktpeterburg, w typografii II-go Otdjelenija Sobstwen=
noj Je. J. W. Kancelarii, 1855. 8º maj. Kniga I (Część
1. Historia herbów zachodniej Europy. – 2. Historia pieczęci w
Rossii. – 3. O cesarskim i miejskich herbach) kart niel. 2, str.
1–304. k. n. 2 (rejestr) Tablic litograf. I–XVIII. (Tablice 1–3
do ogólnej obcej heraldyki, Tabl. 4–7 Pieczęcie najdawniejsze Książ=
ząt ruskich, Tabl. 8–10 pieczęcie i herby duchownych i patryarchów
ruskich. Tabl. 11 pieczęcie z XVI, XV wieku wyobrażające naślado=
wanie gemm starożytnych. Tabl. 12 Pieczęcie Nowogroda –
Tabl. 13 pieczęcie stare duchownych ruskich. – Tabl. 14 Pieczęcie
prowincyi ruskich. – Tabl. 15–18 Pieczęcie Cesarstwa rossyjsk. –
Kniga II (Część 4 Historia szlacheckich herbów) k. n. 2, str.
305–632, k. n. 2 (rejestr i poprawki.) Tablic litogr. XIX–
XXV (na tych 7 tablicach są same 170 herby polskie) i Tabl. duża
litogr. (Rodostownaja tablica Kniażeskich i dworańskich
familij ot Ruryka i Gedymina proiszedszych.*)

(II p. 410–472 Spis herbów polskich i fami. lij ruskich które takowe używają. Tych herbów używanych polskich jest 231.)

*) przerobiona z tablicy znajdującej się w Tomie II Herbownika 1798.

Najdawniejsza pieczęć ruska z XII wieku (1125–1132) Księcia Mścisła=
wa Włodzimierowicza dla monasteru Św. Jerzego w Nowogrodzie
(Ob: Karamzyn Tom II Rozdz. 8) jest ona srebrna pozłacana
(nakształt plomby) z jednej strony przedstawia Chrystusa na tronie
z napisem IC XC, a z drugiej S. Michała zabijającego smoka, bez
napisu. (Lakier I tabl. IV № 1) – Na przywileju Wielkiego Księcia
Michała Jarosławicza dla Nowogrodzan z r. 1295 jest także
pieczęć srebrna pozłacana mająca z jednej strony S. Michała a z
drugiej S. Mikołaja (Lakier I, tabl. IV. № 3) – Tegoż Księcia z r. 1305
podobna ale z ołowiu po obu stronach ma świętego Michała
i Chrystusa (Lakier I tabl. IV. № 4). (pag. 107. 108. 109)
Pieczęć Smoleńskiego Xięcia Iwana (Teodora) Alexandrowicza z r. 1228
(dla Rygi) jest srebrna wisząca na różowym jedwabnym
sznurku okrągła ma z jednej strony lwa idącego bez napisu, z
drugiej strony napis: Welikoho Kniazia Fedora peczat" Teodor
było drugie imię tegoż Księcia (Lakier I pag. 109 tabl. IV № 6
Są podobne pieczęcie srebrne pozłacane Książąt Moskiewskich z r. 1353, 1356 (wszystkie małe okrągłe)

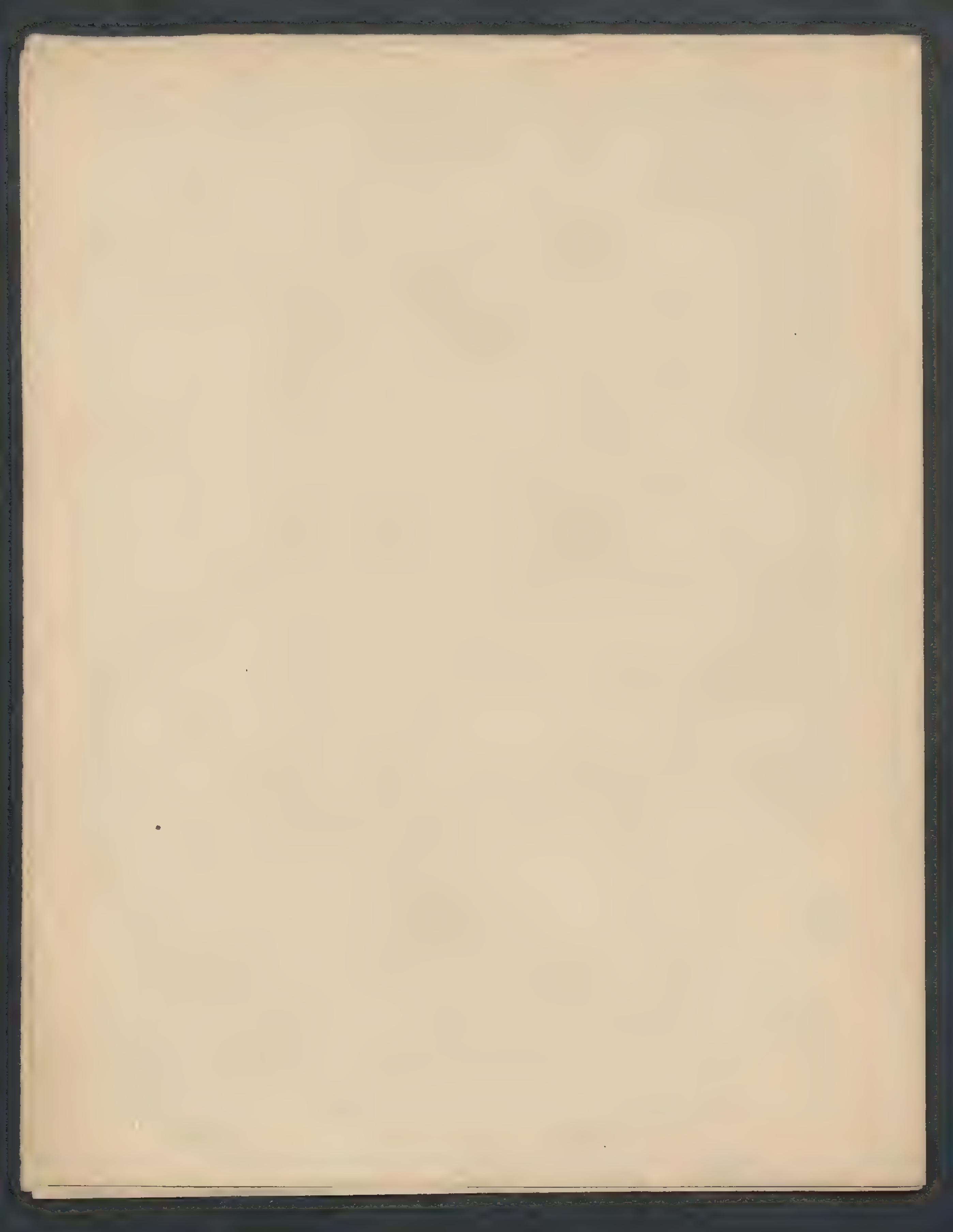
Wielki Xiążę Moskiewski Wasyli Wasylewicz r. 1428 używał
za pieczęć gemmy (głowy imperatora) z napisem ruskim do koła.
Pierwszy Jan III Wielki Xiążę moskiewski (na wzór cesarzy rzymskich
i greckich (byzantyńskich) zaczął używać w herbie orła
dwugłowego czarnego. Pieczęć jego okrągła ma z jed-
nej strony S. Jerzego na koniu przebijającego smoka,
a z drugiej strony orła dwugłownego go tego w
środku mającego na każdej głowie koronę. (La Kier
I p. 224 Tabl. VI No 4). Tego dwugłowego orła w
herbie państwa używał Car Iwan Wasylewicz Groźny
pierwszy mającego w środku orła tarczę z Św. Jerzym, al-
bowiem dawniejszy herb Xiążąt był Św. Jerzy na
koniu.
Herby pojedynczych prowincyj i miast w Rossyi usta-
nowione Ukazem Senatu rządzącego z d. 8 Marca 1730.
Herby te rysował i układał heroldmajster hrabia
de Santi z Piemontu
Rodostowne księgi w Rossyi zaprowadzone za Cara
Teodora Alexiewicza porządnie, przepisane z genealogicz-
nych rejestrów robionych za czasów Iwana Wielkiego-
i powtórnie za Cara Iwana IV. Z powodu oprawy w axamit
zwana ta księga Barchatnaja kniga; oryginał jej zachowuje
się w Senacie rządzącym w departamencie heroldyi. W księdze
tej w 44 rozdziałach są wywody genealogiczne 289 familii
(pomiędzy innemi Rozdz. IV familia 20 Xiążęta Czartoryscy – Rozdz.
IV familia 24 Xiążęta Sanguszki). Wydaną została przez Mi-
kołaja Iwanowicza Nowikowa: Rodosłownaja kniga iz-
wiestnaja pod nazwaniem Barchatnoj. Moskwa 1787. 2 tomy
(z dopełnieniami genealogicznemi) – Try spiska rodostownych
knig (w X tomie Wremennik Moskowskago obszczestwa
Istorii i Drewnostej Rossyjskich)

Herbownik dworańskich rodów Carstwa Polskago, Wysoczajsze utwerżdennyj w 1853 g. Warszawa 8º. 2 Tomy (wydał Muchanow)

Litta: Familie celebre d'Italia (są tu ~~[illegible]~~ tablice genealogiczne familii Pazzi di Firenze.)

Herby rossyjskie: Piotr Wielki założywszy Kamelaryj heroldyi (Rodostownaja pałata) wezwał na dyrektora takowej barona Fryderyka Hujsena r. 1702; r. 1722 przy Senacie rządzącym ustanowił odrębnego Heroldmajstra Kołyczewa, który to urząd Katarzyna I nadała ~~[illegible]~~ r. 1724 hr. de Santi z Piemontu – R. 1797 na rozkaz cesarza Pawła pod dyrekcyją Księcia Kurakina zaczął wychodzić: „Obszczyj Gerbownik dworjanskich rodow Wserossijskija Imperii naczatyj w 1797 godu. St. Petersburg 4to z sztychowanemi herbami i krótkim opisem i wywodem historycznym. Tom I 1798 – Tom II 1798 (zawiera herbów 150) – Tom III i IV 1799 – Tom V 1800 – Tom VI 1801 – Tom VII 1803 – Tom VIII 1807 – Tom IX 1816 – Tom X 1836. –

R. 1841 wyszło prawo o heroldyi w Rossyi. (6 Sentjabr. 1841 Nº 14862), a r. 1842 Heroldia przyłączona jako Departament Senata.

Beiträge zur mittelalterlichen Siegelkunde Ungarns (von Arnold v. Ipolyi-Stummer) p. 245–250 w Mittheilungen der k.k. Centralkommission zur Erforschung und Erhaltung der Baudenkmale. Wien 1859. 4º Heft September (4 Jahrgang)
Cerographia seu notitia de insignibus et sigillis regni Hungariae. Tyrnaviae 1734. (autor jezuita Szegedy lub Koller) – Pray: Syntagma histor. de sigillis regum et reginarum Hungariae pluribusque aliis. Budae 1805 – Palma: Heraldica regni Hungariae. Vindobonae 1766 – Schwartner: Introductio in rem diplom. Hungariae. Budae 1802. 2ª edit. – Perger: Bevezetés a diplomatikaba. Pest 1821 – Nagy: Magyarország családai. Pest. 4 Tom. Kövary: Erdély nevezetesebb családai. Kolozsvar 1854. – Wagner: Collectanea geneal. hist. Hungar. familiar. Pest. 1802. Decades 10.
Początki pieczęcioznawstwa (sfragistyki) pierwszy Mabillon rzucił po nim Heineccius, nadto do osobnej gałęzi przywiódł rozwinęli dalej: Leyser, jako też Foustain i Fasoin: (Nouveau Traité de diplomatique) Gerken i. t. p.
Sfragistykę uważano jako poboczną gałąź dyplomatyki pod względem genealogicznym, heraldycznym i jurydycznym dopiero nowszemi czasy Kugler, Lepsius, Melly, Sava zaczęli pod względem historyi sztuk pięknych i archeologii pieczęcie rozpatrywać.
Pieczęcie Kapitut, konwentów miały: patronów, Chrystusa, Bogarodzicę, Aniołów, Apostołów, świętych
Pieczęcie ~~[illegible]~~ Kapitut: 1) Sigillum majus, authenticum, privilegiale (do przywilejów) 2) Sigillum minus, memoriale, secretum, contrasigillum przy doplomatach mniej ważnych, poświadczeniach (litterae communes, memoriales, simplices, patentes, clausae) które tylko czasową miały moc prawną.

(praefula pergaminea, pensula)
Do wieszania używano najprzód pergaminu, potem sznurów z nici lub jedwabiu różnej barwy (najczęściej czerwonej niebieskiej, białej lub zielonej) na co w Polsce nie było stałej zasady jak we Francyi lub Anglii.
Wosk naturalny: biały, żółty, szary, ciemnobrunatny stosownie do czasu i rozkładu chemicznego. Od Łokietka czerwony. Konwenty w Polsce używały białego lub zielonego wosku
(orbicularia)
Co do formy: najstarsze: okrągłe później szpiczasto owalne (oblonga pensilia) Książęta nie używali owalnej lecz okrągłej do pieniedzy podobnej (wyjątek stanowi pieczęć mieczowa sekretna Śląskiego Mieczysława)
(ob: Leyser: De contrasigillis)
Co do wieku pieczęci najdawniejsze z XII wieku
W XV i XVI (i później) wieku dla lepszej trwałości pokrywano pieczęć nakładką papierową co zwano custodia (za Jana III na opłatku)

Heineccius (Syntagma historicum de veteribus Germanorum aliarumque nationum Sigillis. Francofurti 1719. 2a edit.) był pierwszy, który sfragistyce naznaczył miejsce pomiędzy pomocniczemi naukami historycznemi i uwagę na ważność pieczęci w badaniach historycznych zwrócił. Po nim uczeni benedyktyni francuscy (Nouv. Traité de Diplom. T. IV) nauce tej również prace poświęcili. Nowszemi dopiero czasy, przy powstającem zamiłowaniu do średniowiecznej archeologii, pieczęciarznawstwo jeszcze większego dostąpiło zaszczytu odkąd się przekonano, iż pieczęcie są najdawniejszemi zabytkami sztuk plastycznych, że w nich w porządku chronologicznem możemy przejrzeć rozwój wzrost i upadek gliptyki, i że w takowych bogaty nader zasób do dziejów sztuki i badań archeologicznych leży. Kugler (Kunstgeschichte) Lepsius (Sphragistische Aphorismen) Köhne, Edw. Melly (Beiträge zur Siegelkunde des Mittelalters. Wien 1847) Voßberg (Geschichte der preußischen Münzen und Siegel unter der Herrschaft des deutschen Ordens - Siegel des Mittelalters von Polen, Lithauen, Schlesien) Römer-Büchner (Die Siegel der deutschen Kaiser - Siegel der Stadt Frankfurt am Mayn) Masch (Siegel des Mittelalters aus den Archiven der Stadt Lübeck) Karl von Sava (Die mittelalterlichen Siegel der Abteien und Regularstifte im Erzherzogthume Oesterreich - w Jahrbuch der K.K. Central-Comission zur Erforschung und Erhaltung der Baudenkmale III Band. Wien 1859 4o str. 195 - 248) Büsching, Quantin (artykuł: Sceaux w: Dictionaire raisonné de diplomatique chretienne publié par l'abbé Migne. Paris 1846 str. 696 - 778) Köhne, uprawiali nowszemi czasy pod tym względem to nader w materiały bogate pole sfragistyki.

Gerken: Anmerkungen über die Siegel zum Nutzen der Diplomatik. Stendal 1786.

Manni: Osservazioni istoriche sopra i sigilli antichi de' secoli bassi.

Hergott: De sigillis.

Karl von Sava: Bemerkungen über Waffen, Rüstung und Kleidung im Mittelalter, mit Rücksicht auf die österreichischen Fürstensiegel (w piśmie: Quellen und Forschungen zur Vaterländischen Geschichte, Literatur und Kunst. Wien bey W. Braumüller 1849. 4o. str. 313 z 2 tablicami wzorów hełmów i tarcz)

Pieczęcie Konne ustają w XIV wieku, na ich miejsce tronowe
Pieczęcie piesze wcześniej ustają.
Pieczęć tronowa
Pieczęć podwójna (Münzsiegel)

Pieczęcie od XIII wieku rozleglejsze przybrały znaczenie. Zaczęto roz:różniać: pieczęć większą (Sigillum commune vel majus) pieczęć średnią (Signetum - Contrasigillum) i pieczęć małą (Secretum)
Pieczęć średnią czyli odwrotną (Contrasigillum) przybijano zwykle na ważniejszych dokumentach dla lepszej wiarygodności, albo:wiem pieczęć wielka zwykle znajdowała się w rękach kancl:erza. Z początku sami książęta używali pieczęci średniej później biskupi i miasta. Wogóle dopiero w XII wieku zaczęto więcej uży:wać pieczęci dawniej używano (monogrammów czyli podpisów signetum i bull metallowych) Pieczęć służyła za świadka (Teste sigillo, - Harum quibus est sigillum appensum testimonio litterarum)

Forma pieczęci w najdawniejszych czasach była okrągła - w XIII wieku stan duchowny zaczął używać pieczęci podłużnych które mi pieczętowały opactwa, Klasztory, zakony. Xiążęta nie używali pieczęci podłużnych. (Migdałkowate, baniaste)

od Kilku cali do 10 linij i mniej wpreciwu

Wielkość pieczęci. Najdawniejsze pieczęcie były małe. Od nasta:nia pieczęci odwrotnych coraz większe pieczęcie bywają.

Materiał pieczęci. Papieże używali ołowiu do pieczęci (bulla) cesarze i królé złota (który to zwyczaj przyszedł z Grecyi) Same matryce robiono najczęściej z srebra, żelaza (robili je złot:nicy) czasami używano nawet starych kameów (n.p Władysław xiążę Opolski). - Do pieczęci woskowych dodawano wapna lub gipsu Kredy dla białości i lepszego tłoczenia - aże do czasów Kazimierza Wiel:kiego. Taki wosk zaprawiany jest kruchy. Dopiero w XVI wieku za:częto wyciskać na papierze przylepionym do wosku.

w XII i XIII wieku wosk niezafarbowany nieco brunatny przeżyty. Od XIV w. zakony używają [illegible] wosku zielonego w ciemkim pokładzie w polsce z wosku czerwonego w XVI wieku wszyscy już i cały nawet zaczynają używać wosku czerwonego

Kolor pieczęci. Lak czerwony (najprzód w Hiszpanii używany) robiony był z smoły, Kredy, [illegible] i cynobru nastał dopiero w XVII wieku (Cire d'espagne) za czasów Ludwika XIII. - Najdawniej:sze pieczęcie są koloru białego powszechne (Leszek czarny pierwszy ma cały wosk lekko różowo zabarwiony) Wosku żółtego zaczęto używać dopiero w XV wieku; ten z czasem brunatnieje. - Wosk czerwony najprzód blady (na Leszka czarnego pieczęci) był zaprawiany wegeta:bilicznemi farbami; od czasów Kazimierza Wielkiego farbiono cy:nobrem. W Niemczech pierwszy Fryderyk barbarossa na wzór cesarzów Konstantynopolitańskich zaczął używać wosku czerwonego; w Anglii Wilhelm czerwony. Najprzód sami Królowie używali czerwonych pieczęci później biskupi, Klasztory, duchowni i senatorowie. Miasta potrzebowały pozwolenia Królewskiego do użycia wosku czerwonego.

Pieczęć wielka była z wosku czerwonego Contrasigillum najczęściej zbiałego. — Wosku zielonego w Niemczech zaczęto używać w wieku XIV najprzód używały go miasta i zakony, ~~potem~~ oraz szlachta. Wosk czarny używany w XV wieku od szlachty. Wosku niebieskiego u nas nie używano.

Pieczęci wiszące (Sigilla pensilia) już od VIII (wieku i XI) były w użyciu. W XVI wieku zaczęto używać puszek (Kapsuł) drewnianych później ślązanych.
Lubo niektóry dyplomatycy chcieli dowodzić że były pewne reguły i przepisy do użycia kolorów lub jedwabiu: jednak widzimy iż bez ścisłej zasady używano do przywieszenia pieczęci pergaminowych wstęg (lemnisques) jedwabiu, nici, strun, sznurków kręconych. Za Alexandra III papieża zaczęto najprzód używać różno kolorowego jedwabiu (mi-partie) kolory jedwabiu były czerwony, niebieski, żółty, biały. W XVI wieku używano sznurków kręconych przetykanych złotem (roboty pasamonniczej) w XVIII wieku zaś pasamonów i wstążek. Wstęga pergaminowa zwała się cauda. — Pieczęci woskowe przylepiane (agglutinata sigilla (sceaux plaqués)

Napisy na pieczęciach. (epigrafika) Aż do XIII wieku kapitalikami aż do XIV wieku uncyalne a odtąd do XVI w. gotyckie litery. Napis poczynał się od krzyża, gwiazdy i S. lub Sigillum. Napisy tainskie najczęściej dokoła napis od XV wieku na wstędze; pojedyncze słowa przedzielane były punktami, gwiazdami, lilijami.

Ozdoby, znaki, herby (Początek herbów Marko) Koń oznaczał dygnitarza. Osoby siedzącej na tronie zaczął używać najprzód Henryk I w Anglii Edward spowiednik w Niemczech we Francyi Henryk I w Polsce Łokietek. Korona, Berło. — Koń uważany był za godło panowania (?). Wacław używał tronu i jako contra:

Sfragistyka specialna: Pieczęcie książąt, królów, szlachty, kobiet — Sądów — miast, — Osób duchownych z biskupów, kapitut, kościołów, księży, opatów, klasztorów, kościołów, Oryginalnych stępli pozostało bardzo mało: z mosiądzu, żelaza, srebra Po skonie każdego króla łamano pieczęcie.
W XVI wieku robota więcej płaska i płytka.
W XII wieku pieczęci okrągłe później duchowni używają ściśle owalne (wyjątkiem Ostrawi)

Napis oddzielony jest od samego pola i na zewnątrz linijami perłowemi; później zamiast owych brzegów umieszczano dokoła wstęgę z napisem. Napis poczyna się krzyżem. Skrócenia: scs, sci, sce (sanctus) ecce (ecclesiae) 9(us). Interpunkcyje są punkta, kwiaty, gwiazdy lub rozety — Pisma na najdawniejszych lapidarne czyli gockie majuskuły; w XV w. gotyckie minuskuły

Pieczęcie nader są ważne. W czasach gdy jeszcze malarstwa mało mamy zabytków: pieczęcie są pomnikiem wiernym sztuki i obyczajów. Są to najdawniejsze zabytki rzeźby i plastyki. Wiele ozdób dostrzegamy w pieczęciach tronowych czyli majestatycznych. — Najdawniejsze pieczęci (np. Ryxy) były naśladowaniem gemm i antykaliów starożytnych nawet później (n.p. Władysław xiążę Opolski) używał podobnej gemmy. — W dziejach sztuki tem ważniejsze są pieczęcie, iż z powodu z [illegible] znacznej liczby takowych w różnych latach można mieć pogląd na rozwój tej gałęzi sztuki. W nich to mamy bogaty zasób mało dotąd jeszcze użytkowany do obznajomienia się z symboliką kościelną, ikonografią, kostiumami świeckiemi i duchownemi, uzbrojeniem architekturą, narzędziami, obyczajami i zwyczajami, podaniami i t.p. przedmiotami w różnych epokach. — W pieczęciach książąt trudnili się rzeźbiarze takowych, najczęściej złotnicy (bo do ich rzemiosła należało wyrabianie i wyrzynanie pieczęci) rzeczywistości a nawet chcąc być wiernymi pierwotworom w twarzach starali się naśladować podobieństwo. Zawsze tam prócz tego w każdej epoce właściwy typ konwencyjny, właściwa cecha. Począwszy od XII aż do XVI wieku znajdujemy w pieczęciach obfite materyjały do powzięcia wiadomości o rozlicznych przekształceniach ubioru książęcego i królewskiego oraz uzbrojenia. Zbroja odporna, jako to hełmy

Na początku XV wieku sztuka wyrzynania pieczęci doszła swego szczytu, z końcem XV wieku zaczyna upadać albowiem więcej się sztuce medali poświęcano. Za [illegible] Jana Olbrachta [illegible] niknął na pieczęciach osoby i figury miejsce ich zastępują herby z ozdobami: wartość ich pod względem archeologii ustaje i tylko mają znaczenie pod względem heraldycznem.

Pawlikowski ma najliczniejszą sfragidiotekę

pancerze, tarcze: podobnie jak i ~~[illegible]~~ broń za=
czepne: kopije, miecze, sztylety – oraz ozdoby
jakoto: klejnoty hełmowe, czapraki, pro=
porce, kierzna (suknie wojenne noszone na
zbroi) pasy – oznaki godności: korony, ber=
ła, trony (herby) – reszta uzbrojenie koni dokładne
dają w pierścieniach wyobrażenie swego czasu.

Hełmy na pieczęciach najdawniejszych XII wieku mają kształt koniczny, lejkowaty. Były one otwarte (bacinetum – bascinet – Bickelhaube – Sturmhaube). Hełm taki pokrywał tylko wierzch głowy jako najszlachetniejszą części ciała; kark i szyja zakryte były kapturem misiurkowatym (kolczym) – [illegible] twarz zaś była niepokryta. [illegible]. Taki hełm ( ) widzieć na pieczęci pieszej Leszka białego z r. 1212 w kapitule Krakowskiej; taki widzieliśmy na wystawie archeologicznej krakowskiej (wykopany w Gdeczu). – Później nieco zaprowadzono ulepszenie, dodano nosal czyli szynę spuszczoną na nos od hełmu zabezpieczającą od cięcia. (Nasal – Nasenspange) Widzimy ją po raz pierwszy na pieczęci konnej Konrada księcia mazowieckiego z r. 1238. Około r. 1230 nastaje hełm więcej zaokrąglony, z ozdobami szynowatemi u dołu i w poprzek złoconemi (Pieczęć Bolesława wstydliwego piesza z r. 1255). Później jeszcze dodano nosal szerszy pokrywający pół twarzy z wykrojonemi otworami na oczy. Aż do początku XIV wieku niewidzimy ozdób na wierzchu hełmu. Z końcem XIII wieku nastaje hełm zamknięty mający postać faskowatą z otworem horyzontalnie wyciętym do patrzenia. Hełm taki zamknięty (Fasshelm, Kübelhelm) pokrywał twarz całą: a na pokrywie twarzowej miał otwory wycięte dziurkowate nakształt kraty dla łatwiejszego dostępu świeżego powietrza.

Przyłbica, szyszak, hełm miał policzki (Visier)

Z końcem XIII wieku pojawiają się na hełmach ozdoby jako to pawie pióra, skrzydła orle. Ozdoby te zwano klejnotem (Zimier). Na pieczęci Przemysława księcia opolskiego z r. 1284 widzimy na hełmie podwójny szereg piór pawich i pokrycie twarzy (Visier) kratkowane a na pieczęci Elżbiety księżny pomorskiej z r. 1344 orle skrzydło. Równocześnie pojawia się na hełmie na początku XIV wieku pokrowiec z materyi aby hełm od zniszczenia deszczowego i rdzy zabezpieczyć (Helmdecke). Pokrowiec ten bywał jasno barwisty w środku XIV wieku i na początku XV wyszywany długi spływający: a należało do zaszczytu jeżeli w boju został w strzępki pocięty i poszarpany. i takie to poszarpane pokrowce dały początek arabeskowym ozdobom herbów (czyli tak zwanym wąsom) w XVI wieku w heraldyce używanym. Taki bogaty spływający pokrowiec hełmowy widzimy na pieczęci konnej Władysława xięcia opolskiego z r. 1378. — W XIV wieku doznaje hełm tę zmianę iż pokrycie twarzy dla większej wygody nosa bywa kanciaste w środku. Hełmy te sięgały aż do podbródka: zwykłą ich ozdobą były pawie pióra. Dopiero w XV wieku pokrycie twarzowe bywa ruchome do spuszczania i otwierania z wycinanemi otworami. Hełmy takie spuszczane (Bourguinots – Turnierhelm) służyły do turniejów. – Pod hełmem noszono czepiec z płótna watowany i stępnowany (Hersenir – Bundhaube) sięgający na uszy, aby żelazo nie gniotło: na ten czepiec kładziono hełm który przywięzywano pod brodą za pomocą rzemieni idących od skobli na ten cel u dołu hełmu umieszczonych. – W końcu XIV wieku kształt ozdób hełmowych bywa rozmaity częstokroć dziwaczny. Rogi, dzwonki, trąby, całe zwierzęta, ptaki postacie napotykamy na hełmach, które potem weszły do heraldyki jako główna część składowa.

czyli szczyty (Schild)
Tarcze (najdawniejsze mają postać trójgra=
niastą: (⛉) wierzch jest u góry okrągławy ze dołu
spiczasty. Tarcza ta wygięta sięgała od ramion
aż do kolan. Taką widzimy na pieczęci Leszka Bia=
łego z r. 1220. Około r. 1250 tarcza trójgraniasta
traci u góry swe zaokrąglenie ⛉. Na początku
XIV wieku tarcze bywają szersze krótsze do formy serca
więcej zbliżone, płaskie nie mające wygięcia. Tar=
cze te na początku XIII wieku wieszane były na rze=
mieniu idącem przez ramię i zawdziewane na
rękę za pomocą 2 rzemieni z tyłu w poprzek przy=
twierdzonych. Tarcze bywały z drewna obite skórą
i okute blachą kruszcową. Malowano je zewnątrz
(którą to robotą w Krakowie osobny cech łakier=
ników się trudnił – Schildmaler) czerwono, zielo=
no, biało, dawano na nich herby lub obijano
materią bogatą wyszywaną. Bolesław wstydli=
wy zaczął używać na tarczy orła polskiego
(Książęta austriaccy od r. 1170 – 1230 podobnież na
tarczach używali orła, później belki ozdobionej
powojem, w polu kratkowanem). W XIV wieku
giną tarcze drewniane nastają puklerze żelazne
i rondelle wybijane kosztownie pokryte rzeźbą
lub guzem (Tartsche, Rondell). Rzeźba bywała
ryzowana lub wykładana złotem lub srebrem
(Tauschierarbeit – niello)
Zbroja w najdawniejszych czasach był to rodzaj
grubego kaftana sięgającego po kolana z kilka=
kroć złożonego i przeszytego płótna na którem
naszywane były łuski z skóry warzonej w oleju lub
rogu albo metallu (Brigantine – Corazzo –
Karacena – Kuraß). Łuski te naszywane miały
postać dachówek, lub gontów. Prócz tego naszywano
pierścienie z początku jeden koło drugiego (Ringhemd)
szwy zaś taśmami skórzanemi pokrywano. (Taką
zbroję widać na obrazach: Die Bilder der Hed=
wigslegende Tab. XIX) (Lederverstärktes Ringhemd)
Zbroję tę zwano po łacinie brunia (Brünne, Panzer=
nisch) miała ona kształt tuniki. Później nastaje
kolcza zbroja (Cotte de mailles, Panzerhemd)

najdawniejsze były okrągłe puklerze (runder
Schild) podługowate zwano pawęzą
(pavoise) więcej czworograniaste i krótsze
a szersze: tarcza

robiona z Kółek w ten sposób iż w każde pojedyncze Kołko cztery inne wchodziły. Zbroja taka miała kształt koszuli, dozwalała ruchu swobodniejszego wszelako była Kosztowna (bo robienie drutu dopiero na początku XIV wieku weszło w użycie) Dla tego też tylko Książęta w nich widzimy. Zbroja ta kolcza miała z przodu rozpor (dla wkładania lepszego); pod nią noszono przeszywany kaftan watowany lub skórzany (Lendner). Do tej zbroi należał kolczy kaptur pokrywający tył głowy szyję i uszy; rękawice (maniculae) i spodnie kolcze. Dopiero w drugiej połowie XV wieku nastaje zbroja płatowa składająca się z tych części Pleszek na piersi (Brustharnisch) Pleszek w tył (Rückblech) Naramnica (Armschienen) Karwasze, rękawice (z palcami lub na pięść) nabiodrki (Beinschienen) Nagolenniki. Tych części płatowych uzbrojenia coraz więcej przybywało tak iż w XV wieku było już całe uzbrojenie płatowe (pancerz i półpancerzyk) (Plattenharnisch). Na najdawniejszych pieczęciach koszula kolcza sięgająca do kolan; część jej spodnią zwano Szorcel (Schurz)

Kierzno noszono po wierzchu zbroi dla zabezpieczenia takowej od wilgoci. Były to tuniki bez rękawów sięgające czasami do kostek i mające z przodu i z tyłu po pas rozporki dla łatwiejszego siadania na koń. Ta suknia (Waffenrock) bywała z axamitu, jedwabiu, haftowana złotem lub srebrem w herby u dołu miewała frędzle lub bramowanie.

Obówie stanowiły najprzód nogawice kolcze aż do końca XIV wieku było spiczaste. Ostrogi do XV wieku były kolczaste krótkie, z końcem XIV w. nastają długie z kółkami.

Oszczep czyli Kopia (Speer) miała w górze grot żelazny oprawny na oszczepisku czyli drzewcu oraz proporczyk który najprzód kończył się w 3 strzępki, miewał krzyż a potem orła. — Tylko Książę panujący lub wysoki urzędnik (taką widzimy konną pieczęć na której trzyma rycerz proporczyk: Sigillum Ade filii Leonardi-castellani z r. 1258) mógł używać na pieczęci proporca lub kopii; reszta rycerzy używała miecza dobytego (n. p. na tarnowa pieczęci z XV wieku)

Tergli Brustblech

Kołnierz, naszyjnik

Prawo noszenia proporca należało do godności wysokich zrazu, proporzec oznaczał panowanie a miecz sądzenia prawo. Ile panujący miał ziem tyle miał proporców. Prócz tego był proporzec główny Królewski którą zwano Gończa chorągiew na niej był [illegible] z krzyże złote w polu lazurowym (Gwagnin polski I p. 168)
‡

Miecze na pieczęciach bywają proste z jelcem prostym rękojeść kończy się w guz okrągły. – Koncerzy (Bohr: schwert) nie przychodzi na pieczęciach. – Na pieczęci konnej Władysława xięcia opolskiego widzimy miecz przypięty na Taricuszku do zbroi (z r. 1398) podobnież na Taricuszku puginał (sztylet albo Julich Dolch) Miecze wisiały na pasie ze skóry spiętym na sprzączkę później wybijanym puklami i rozetami złotemi lub srebrnemi

Nakrycia głowy: Mitra Książęca (tylko na śląskich pieczęciach) – Korona zakończona w zęby lub w liście koniczynowate (Laubkrone) kabłąku górnego zwykle niema dopiero później za Kazimierza Jagiellończyka się pojawia. – Berło najdawniejsze kończyło się w rękę wskazującą potem w lilię a w końcu w pączek kwiatowy niby

Ornat królewski: Płaszcz, tunika po kolana za Władysława Jagiełły ma kształt opięty (supan) (Tunica – Soppa, Soppula). Płaszcz (Pallium chlamys) bramowany na pieczęciach Łokietka i Kazimierza wielkiego jest spięty na prawem ramieniu spinką, za Ludwika już związany bogatą wstęgą pod szyją. Płaszcz ten był jedwabny złotem przetykany lub futrem drogim obszyty

Trony najprzód proste ławy z ozdobami w kształcie tumby z arkadami u dołu. Za Kazimierza W. także Ludwik ma tron szafiasty z poręczami bocznemi i tylnemi z wnękami po boku. Później tron ten twory bogate ściany rzeźbione w łuki gotyckie z makowicami i wnęKami, wieżyczkami. W XV wieku widzimy wspaniałe wieży z kowate baldachimy świadczące o bogatej kompozycji stylu gotyckiego

Koń z początku bez ozdób; później taki zawodnik czyli biegun miewał siodelną zbroję zelazną która okrywała kark, głowę i piersi. Uzdzienica prosta z nasyjnikiem (naszelnikiem) i wędzidłem (Stangenzügel). Krzyżowe uzdy (Zaum Gebiss) czyli Kryzi, Kagniec (Maulkorb) Munsztuk później nastały. Koń ma nabrodki lecz nie ma naczelniku (naszelniku Nasenriemen) od uzdzienicy idą lejce niezmienne. Z początku siodła niskie pod którem wojłok spięty popręgiem. Później siodło z wysokim tylnym i przednim ozdobnym łękiem. Koń był nakryty długą deką (czaprak Schabrake).

siodło rumelskie w jaszczur oprawne w XVII w.

kiem, dywdykiem, czołdarem, bogato haftowa-
nym w herby i spływającym aż po kolana Ko-
niowi. Strzemiona były trójgraniaste wisiały na
puślisłach. Siodła wybijane były skurą atłasami-
tem. i jeśli miały wysokie łęki: blachą srebrną
Czołdary bogate nastają w końcu XIV wieku
(Couverture [Stoßdecke], Stratum) sięgające
po za ogon koniowi. Strojenie głowy końskiej
w pióra strusie lub inne ozdoby za granicą wszęs-
nie używane dopiero z końcem XV wieku do nas
zawitało.

Pieczęci Klasztorne bywają okrągłe a od XIII wieku aż po XVI. przeważnie owalne (jednak są wyjątki n.p. Karmelitów Krakowskich). — Do XIV wieku wosk biały: odtąd zielony na pokładzie który spoczywa w białej puszce. czyli napisy: Gotyckie majuskuły; w XV w. niemieckie minuskuły w XVI wieku nowe lapidarne pismo

na pieczęciach patronowie, lub sceny z życia P. Maryi: P. Maria z dzieciątkiem Zwiastowanie, Śmierć Maryi, Koronacyja Maryi, Narodzenie

P. Maria z dzieciątkiem stojąco a najczęściej siedząco na tronie; dziecię na prawym lub lewym ręku lub siedzące na łonie, częstokroć dziecię stojące przy niej ~~[illegible]~~ na tronie tulące się do niej. — Głowa w Koronie z zasłoną włosy w lokach spływają. — 2 Anioły koronują ją — Stojąca w Koronie na kształ życia. — ~~Wogóle~~ suknie ma długą sięgającą po szyję. rękawy szerokie lub wąskie wedle mody, pasek; na sukni płaszcz — Dziecię Jezus zawsze bez korony włosy krótkie w tunice na piersiach otwartej — nigdy nago: dopiero w XV wieku nago.

Nimbus z Krzyżem był tylko oznaką 3 osób Trójcy

Zwiastowanie: Anioł z lilją i ~~[illegible]~~. P. Maria i wśrodku wazonik z kwiatem

Śmierć Maryi: Apostołowie i P. Jezus, Aniołowie, P. Maria leżąca na łożku

(za główny wzór: Jacobus a Voragine: Legenda aurea)

S. Trójca: Bóg ojciec starzec trzyma syna na krzyżu lub leżącego na łonie nad głową którego Duch Św.

Bóg Ojciec na tęczy z każdej strony ust miecz jako symbol wszechmocności i sprawiedliwości.

S. Michał zwycięża Satana zgołą głową, włosy lokowanemi

Apostołowie (S. Paweł ma długie ~~włosy~~ łysy i brodę, S. Piotr brodę krótką włosy kręcone z Księgą i kluczami, S. Jędrzej brodą bujną ma laskę z krzyżem, S. Jan młody — trzymają każdy Księgę i atrybuta

Ewangieliści od 5 wieku w postaci 4 zwierząt (Apokalips. IV. 6. 7)

S. Dorota ma koszyk z różami i jabłkami

S. Jerzy ma kolczugę a na niej pancerz pieszo lub konno w tyle klęczy dziewica królewna z Syleny

S. Grzegorz wielki ma tyarę i krzyż podwójny

Duchowni lub biskupi klęczący przed P. Marią lub na dole w pieczęciach owalnych

Korony: są liściowe; krąg z 3 koniczowatemi liśćmi

Faldistorium w kształcie X krzesła, trony

Kościoły (kapituł) był symbolicznością

Kogut na Kościele (oznaczał wołanie do pokuty (Math cap. 26. V. 74)

Ręka błogosławiąca

Żegnanie u Katolików: (Zeiger [Daumen]) Mittelfinger gestreckt (ma to oznaczać S. Trójcę) die übrigen 2 gebogen (ma to oznaczać boską i ludzką naturę Chrystusa.

Żegnanie u Greków: Zeigefinger gestreckt, Mittelfinger gebogen (IC - Jesus) Daumen und Goldfinger gekreuzt, kleiner Finger gebogen (so den Namen Christi bezeichnend)

~~[illegible]~~ Durandus: Rationale divinorum officiorum.

Lepsius: Sphragistische Aphorismen. Halle 1842. I Hft. (o ubiorze biskupów)

Molanus: De historia sacrarum imaginum

Thesaurus hymnologicus von Dr. Herman Daniel. Halle 1841. 2 Thle

Menzel: Christliche Symbolik

Münter: Sinnbilder und Kunstvorstellungen der alten Christen Altona 1825. I. II Thl.

Biskup siedzi na stołku bez poręczy tylnych którego nogi krzyżowe (Faldistorium) ma Dalmatykę pod nią talar na Dalmatyce zaś planeta (ornat) i pallium

najdawniejsze malowania [malowane] okien były en grisaille t.j. szyby zielone w deseń [ciemne] ołowiem oprawiane w mozaikę.
Dalsza odmiana bogatych ornamentów, bogata kompozycya, sploty ozdobne.

Ob: Wiskowatow: Istoryczeskoje opisanie odeżdy i wooruzenia rossyjskich wojsk. Petersb. 1841.
Velten: Opis arsenału carskosielskiego

Starzy Słowianie już w najdawniejszych czasach używali hełmów z żelaza lub spiżu jak nas o tem pomniki znajdywane w mogiłach przekonują; hełmy te w kształcie miednicy z wygiętym brzegiem były często kroć ćwiokami do skurzanego pokrycia głowy przymocowane (Ob: Starożytności galicyjskie). Kształtem swym zbliżają się wielce do etruskich czyli raczej rzymskich. W XII wieku służyła czapka okrągła lub spiczasta (do frygijskiej podobna) z rozlicznej stosownie do stanu materyi, za hełm, dodawano tylko do niej obręcz żelazną rozmaitej szerokości dla zabezpieczenia głowy od cięcia obręcz ta czyli okowa miała nieraz w kształcie języka przedłużenie na nos. (Taki hełm spiczasty z przedłużeniem nosowem widzimy na pieczęci Konrada Księcia mazowieckiego z r. 1238 i na pieczęci Kazimierza Księcia pomorskiego z r. 1170.) Później robiono cały hełm z żelaza z obręczą czyli szyną skroniową (Stirnreifen) i z przedłużeniem na nos (Nasenberge) le nasal. Kark i szyję chroniono misiurką z drutu, [illegible] (Halsbrünne) która za pomocą zatyczki do hełmu przyczepiano. Aby twarz całą ochronić dodawano nieraz na hełmie płatę z żelaza z wyciętemi na oczy dziurami; płata owa na zawiasach dała się na wierzch hełmu otworzyć, lub też podobną płatę na twarz robiono z drucianej misiurki (Visir). Z końcem XIII wieku płatnerze zaczęli robić miast kształtów zakrzywionych i nitowanych sztuczniejsze trybowane hełmy w różnych kształtach. W Anglii używano w XII wieku skurzanych lub watowanych hełmów z skóry prasowanej na całą głowę w kształcie czapki z obręczą żelazną skroniową. Przedłużenie żelazne nosowe (nosal) znika już w pierwszej połowie XIII wieku miejsce jego zajmuje naoczník (Visir) z żelaza lub drutu. Głównem źródłem do opisu hełmów z tego okresu są pieczęcie i monety.

L nasacec

II

Hełm, przyłbica, kapalin, szyszak, nagłówek

W XIV wieku niknią druciane misiurki czyli naszyjniki, miejsce ich zastępuje hełm spadający aż na szyję (Sturzhelm) z wyciętemi otworami w kształcie szparków na oczy. Hełmy te przypinano za pomocą łańcuszków do blach pancerza tak iż szyja cała była okryta. Z początku hełmy takie kładli na pokrycie druciane, dla tego też ich wielki rozmiar.

Szyszak: (Pileum ferreum [398]) Haube, Eysenhut 1410)
(ross: Szełom)

Hełmy takie z otworami na oczy, turniejowe zaczęły się ukazywać już w XIII wieku. Hełmy te zdobiono różnemi ozdobami (Helmschmuck) z piór, materyj wyszywanych lub ozdób z skury prasowanej albo metalu [owej blachy] częstokroć najdziwaczniejszych kształtów (Helmzierde, [Helmdecke] = Helmzimmer) które później dały początek heraldycznym ozdobą. (Na pieczęciach Przemysława Księcia Kujawskiego [z r. 1303] widzimy pojedynczy taki hełm turniejowy okrągławy z wyciętym prostym otworem na oczy – na pieczęci tegoż z r. 1305 taki hełm ozdobiony jest 3 pawiemi piórami – na pieczęci Władysława Łokietka z r. 1315 hełm taki turniejowy ma na wierzchu skrzydło z dużemi piórami – Podobne skrzydło z piórami na hełmie turniejowym okazuje pieczęć Elżbiety żony Bogusława V Księcia pomorskiego z r. 1343. – Na pieczęci Kazimierza V Księcia pomorskiego z r. 1373 widzimy taki hełm turniejowy z materialnem przykryciem na którem korona a w środku wysoka piramida zakończona głową psa. – Na pieczęci Bogusława VIII Księcia pomorsk. z r. 1403 taki hełm turniejowy z otworem na oczy i wkładany aż na piersi, ma bogate pokrycie materialne a na nim piramidę zakończona w duży pióropusz – Na pieczęci Władysława xięcia opolskiego z r. 1378 hełm turniejowy z otworem na oczy ma duży pokrowiec materialny a na hełmie potkolisty baniasty klejnot z wyszywanemi orłami polskiemi i powtykanemi weń pawiemi piórami – jest to najozdobniejszy wzór takiego hełmu turniejowego) Ozdoby hełmowe w XV i XVI wieku do wielkiej posunięto wykwintności jak świadczą opisy turniejów i maszkarów.

Hełmy turniejowe miały na twarzy grzbiet ostry wystający i boki twarzowe spadziste, aby włócznia łatwo się ześlizgnąć mogła (Stechhelm, Turnierhelm.) Do boju używano mocnego okrągławego hełmu (Kesselhaube [salade]) dobrze wywatowanego, oraz żelaznych naszyjników i podbródków (Bartschruben) przyśrubowanych do pancerza piersiowego

III

Hełmy w XV i XVI wieku mają [przyłbicę] ruchomą zasuwę żelazną na twarz (Visir, [la visière] bourguignon ponieważ je najprzód w burgundzkich hełmach robiono jew wojnach noszono.) Sadzono się na przepych w hełmach, były oddziel[illegible] najfantastyczniejszych kształtach i postaciach zwierząt byli fabrykanci (Helmschmiede) Z tyłu u grzbietu hełmu była rurka do zatkania ozdoby czyli klejnotu hełmowego. Spod zasuwy była nieraz twarz zakrywająca twarz od cięcia. W XVI wieku zarzucono ozdoby fantastyczne a przypinano tylko strusie pióra. Giermkowie i pachołcy (hołomkowie) nosili prosty okrągły kapalin (Sturmhut) w XVII wieku używano pojedynczych hełmów bez zasuwy a w XVIII w. znikły hełmy miejsce ich zajęły czapki lub obie kapelusze. Hełmy były rytowaniem ozdobione (niello – na sposób hiszpański) czyli czzowane

lub pióro czapli
(później grzebień (franc. morion) na sposób florencki
lub guzik

szyszak szturmowy

Ordalia były w Polsce już r. 1222 w przywileju Konrada xięcia Mazowieck: „examen ferri et aquae et duellum antiquitus collatum suscipientes."

Monety najdawniejsze polskie opisali Czacki, Lelewel, Bandtkie, Stronczyński, J. J. Reichel: (Die Reichel'sche Münzsammlung in St. Petersburg) Köhne: (Mittheilungen der numismatischen Gesellschaft in Berlin 1846. Memoires de la société d'archeologie et de numismatique de St. Petersbourg 1849) pruskie F. A. Vossberg Geschichte der preussischen Münzen und Siegel bis zur Ende der Herrschaft des deutschen Ordens. Berlin 1842. 4º. 8 Thlr. – Münzen und Siegel der preussischen Städte Danzig, Elbing, Thorn so wie der Herzoge von Pomerellen im Mittelalter. Berlin 1841 4º. 1½ Thlr.) Węgierskie: Schönwisner i Rupp; Ruskie: bar. Szoduar (Obozrienie russkych denieg i inostrannych monet upotreblawszych sia w Rossii s drewnych wremen. Petersb. 1837. 2 Tomy 11 Rubl. 43 Kop.) Czertkow (Opisanie drewnych russkich monet. Moskwa 1834. 3 Rubl 70 Kop.); Czeskie Voigt (1771–1787) Mader (1797) H. Ph. Cappe (Die ältesten Münzen Böhmens. Berlin 1846) W. Hanka (1855) – Najstarsze nasze monety były bite podług wzorów bawarskich saskich i angielskich. Monety czeskie w kształcie denarów poczynają się z Księciem Wratysławem r. 912–925 na nich napisy: Vratislav dux, civitas Praga, Curim nazwy mincarzy Tatua, Mizleta, Nilad dalej Onoma Theou lub Ecclesia na monetach Wratysława ręka boża lub kościół na monetach św. Wacława 925–936: ręka boża

(dextera domini) krzyż S. Andrzeja, popiersi z koroną – na monetach Bolesława I (936-967) miecz, ptak, kościół lub ręka – na monetach Bolesława II (967-999) krzyż z 4 kółkami, kościół... – moneta Władywoja księcia Czech syna Mieczysława polskiego i Dąbrówki ma napis: Vladivoj dux – Mizleta – Praga (t.j. mincarz)

Broń pierwiastkowa: topór kamienny, drewniana maczuga, włócznia, miecz krótki obosieczny i ostry w końcu. Broń ta i uzbrojenie u Rzymian i Celtów bywały spiżowe dopiero po Chrystusie nastały ze stali

Miecz w X i XI wieku miał żelezce i głownię bardzo szeroką do 3 cali długą zwężającą się ku końcu, rękojeść krótka bezbronna. W XIII wieku głownia bywa coraz węższa do 4 stóp długa; rękojeść ma na końcu jelce (garde - Parirstange) z kulą lub guzem spłaszczonym na końcu półokrągło wygiętą końcami ku głowni. Pochwa axamitem powleczona była w obu końcach srebrem lub złotem misternie okutą. Miecz taki nosił przed rycerzem giermek armigier dopiero do boju go przypasywano. Pas rycerski (cingulum) bogaty, na szerokim rzemieniu axamitem obity złotem i drogiemi kamieniami nasadzany lub guzami i blachami. Urządzenie rycerstwa w stan oddzielny mający swe prawa i obyczaje biorące początek z ustanowieniem zakonów rycerskich miało wpływ i na uzbrojenie. Miecz, koncerz, topór (hache d'armes) buzdygan później godność wojskową oznaczający lub buława (Streitkolben - Masse d'armes - Szestoperac) oszczep czyli dżiryt (z arabsk. dżeryd) włócznia, kopia, łuki, strzały, kusze, bełty, cepy żelazne stanowiły broń. Łucznicy (archers) kusznicy (arbaletiers) stanowili roty wojenne uzbrojone krótkiemi mieczami i tarczą.

Za czasów Bolesława Chrobrego pieszy rycerz (podług Dytmara) wiele znaczył, później zaczęto walczyć konno (Ritter - Chevalier).

Zbroje od IX do XIV wieku: Kolczuga (jaque de mailles Panzerhemd) z początku do kolan, później na całe ciało

i głowę, lub pancerz skórzany blachami nabijany. Szyszak czyli hełm w XI w. wązki ostrokręgowy ledwo pokrywał wierzch głowy, z przodu opatrzony nosaccem nasal; — z końcem XII wieku hełm stalowy zamknięty cięższy (heaume – Helm) (ob. Pieczęć z r. 1178) — w XIII w. szyszak lżejszy z otworem na twarz (pieczęć z r. 1231). — Po wierzchu zbroi noszono lekką zwierzchnią suknię (Kierzno – sagum – Waffenrock – cotte d'armes – sajan) z początku do półgoleni i do stóp fałdowana bez rękawów na obu nogach z przodu rozcięta dla jazdy konno, haftowana w herby bogato. — Tarcze (targes) z herbami używano już w XIII w. (z początku było mało herbów: Długosz w swych Clenodia ledwo ich setkę wyliczył później się namnożyło) z początku wielkie trójkątne w XIII w. wypukłe później zaokrąglone. — W XIV w. już całkowite zbroje stalowe, buty żelazne z długiemi nosami (en poulaine) ostrogi, miecze długie obosieczne, czasem w zęby wężykowato powycinane (Flamberge – miecz płomienisty, którym Anioł strzegł raju w biblii) Miecze z owych czasów są nawet do 7 stóp długie cięto niemi oburącz, rękojeści ozdobne. W XV wieku sławne były miecze z fabryk w Toledo. W XVI wieku weszły w użycie miecze trwalsze i lepsze do cięcia o jednem ostrzu z zachodu, a zakrzywione z wschodu (Kord, szabla, pałasz) u rękojeści garda czyli krata, z Hiszpanii szpady (spadone) które u nas zastępowano długim koncerzem w XVI wieku. Szpada weszła do Polski za Henryka Walez. zaprowadzone zaś w wojsku za Augusta II. — Bagnet zaczęli używać Francuzi r. 1692. Szable w Polsce sławne były Demeszki (z Damaszku i Persyi) Karabelle używane w lekkiej jeździe. Sztyletów w Polsce nieużywano.

Strzały najdawniejsze były z kości lub ze spiżu później z żelaznym płoszczykiem (ostrzem ptaszkim) długie 1½ łokcia. Łuki bywały z rogu tatarskie. Kołczan czyli sahajdak na strzały był skórzany (Köcher) Kusze (arcubalistae – arbalete – Armbrust) w XIII wieku służyły do rzucania kul kamiennych, później do ćwiczeń kurkowych w towarzystwach strzeleckich, do bełtów.

Duże kusze naciągano hewarem (Kurbn) strzelano z nich bełty czyli szypy. Broń palna już w XIV wieku używana, od niej r. 1337 zginął Gedymin. Rusznice (pixides – Handbüchse) już w XV wieku były. R. 1458 mieszka w Krakowie Niclos Bochsenmeister (Puszkarz) – W XVI wieku są już działa spiżowe, folkonery (Feldschlangen) wężownice (serpentyny, Kolubryny) kartany, półkartanie, bazyliszki, falkonety, taraśnice długie, hakownice, babki, śmigownice.

Szable i miecze w XVI wieku robiono w Sewilli, Kordubie, Toledo – w Niemczech w Sollingen (z figurą lisa) w Polsce za Zygmunta III Jan Hieronim Caccia z Bergamo, Bernard Servalli, Piotr Gianotti, Jan Gibboni otworzyli sławne kuźnice stali pod Kielcami. Szable polskie zwano: Batorówka, Zygmuntówka, Augustówka (od cyfry króla) miecz (długi obosieczny) koncerz (szabla ciężka długa) Kord (pałasz żelazny) czeczuga (szabla krótka tatarska) Karabella, serpentyna

buzdygan, buława (clava Kolben)
Ciekan, kilof (malleus, Streithammer)
Kiścień (caestus Streitkolben)
Wiekiera (Sturmhammer? Streithammer z drzew.)

nakolanki = crurigal
obojczyk = collibar
pleszek na piersi (thorax, pectorale
naramnica (brachiale)
nabiodrki (ocreae Beinschienen)
przyłbica, szyszak, hełm (galea)
policzki u szyszaka (buccula Wangen)
Rękawice żelazne (manicae)
Kierzka (calyptra Schurz) rodzaj fartucha na zbroi?)

pawęża (pavois)

Koszula druciana z kółek nie nitowanych (zwała się w Rosyi = Bajdana)

Książęta mieli trzewiki na 2' długie panowie 1' król 3e. Zakazywał ich [illegible] Karol IV. 1367. we Francyi

Kolczuga (Koszula druciana) misiurka początku wschodniego (Halsbrünne) miały czasem kołka lutowane, a czasem nitowane (bechter ros. bachterec, bechterec lub Kołontar albo Kałantar) które były droższe. W muzeum wileńskim jest kolczuga księcia Hleba Borysowicza który zginął w bitwie pod Orszą ta osobno na każdym kółku ma wybity napis stanowiący razem [illegible] modlitwę. Kolczuga sięgała do pół bioder i do pół ramion. Do niej należał szyszak stalowy lekki mały zwany misiurka okrągły [illegible] stalowy.

I Okres.

Najdawniejsze uzbrojenie jest u nas podobnie jak w całej Europie szczątkiem cywilizacyi dawnych Rzymian. Przetoż widzimy na najdawniejszych pieczęciach u nas za Leszka białego r. 1220 pancerz łuskowaty (Karacena) składający się z kaftana (Kaftana) z grubej skóry lub kilkakrotnie przeszytego płótna na którem nićmi z jelit bydlęcych kręconemi przyszyte były metalowe łuski (brigantine – Schuppenpanzer) Kaftan podobny często do kolan dochodził, czasem tylko do pasa przyczem podobny fartuch opasywano; pod takim uzbrojeniem noszono długą suknię (Kierzno Wappenrock) Ręce i nogi były nieuzbrojone. (Tę długą suknię czyli Kierzno zwano: broigne, potac. brunicia, Brünn Wappenrock, a pancerz: lorica squammata, Schuppenpanzer) Hełm był okrągławy w kształcie miednicy mający koło czoła wygięty brzeg czyli Kanię, mały, kończył się u wierzchu przeszło w kolec lub guzik, tarcza była mała podługowata u spodu spiczasta z wierzchu wygięta, równa, wygięta, trzymana w lewej ręce (szczyt) miecz krótki równy, kopia bez chorągiewki która się na niej dopiero w XII wieku pojawia, ostrogi kolczaste bez kółek.

W XIII wieku za Bolesława wstydliwego widzimy znaczną odmianę w uzbrojeniu.

II Okres

Przez krucyaty przybyły do Europy znaczne odmiany w uzbrojeniu a nawet przepych i ozdoby z wschodu. Uzbrojenie składało się z zupełnego ubioru skórzanego lub płóciennego grubego na którym przyszyty był pancerz z kółek czyli z drutu. Wdziewano kaftan podobny z rękawami, opięty, spodnie podobne z trzewikami opięte, kaptur (camail Halsberg) okrywający głowę, kark i szyję. Na taką zbroję którą wyrabiali iglarze (Kranwürker – ryngmachery) kładziono zwierzchnią suknię materialną po kolana bez rękawów (Kierzno sagum) w takiej zwierzchni sukni widzimy na pieczęciach Bolesława wstydliwego i Przemysława II. Hełm na kształt konicznej od niego wisi spodu żelazny język (nasal) zakrywający nos jak na pieczęci Konrada mazowieckiego 1247 i Ziemowita mazowieck. r. 1262.

Wiadomości o uzbrojeniu i dzieje takowego tworzą także część historyi wewnętrznej i oświaty (Sitten- und Culturgeschichte) i malują doskonale charakter pojedynczych narodów i plemion. Sposób wojowania albowiem i boje w dziejach ludzkości jako główny odczynnik i działacz życia (koniecznym) w dziejach ludzkości przeważną odgrywają rolę; zwłaszcza gdy chodzenie w zapasy z sobą i walkę ciągłą stanem normalnym ludzkości nazwać można, a spokój tylko periodem osłabienia sił zapaśników. – Dość tylko obaczyć jak trafnie malują broń drewniana i kamienna narody dzikie stojące na pierwotnym dopiero stopniu kształcenia się – lekki łuk i dalekolotne strzały mieszkańca wschodu – krótki i w bliskiem pojedynczem pojedynku przydać się mogący miecz, lekki puklerz, spiżowy hełm i łuskowaty pancerz Greka i Rzymiana – ciężkie żelazne zbroje średnich wieków – aż do morderczych dział i strzelb prochowych nowszych czasów. Chcąc dokładne mieć wyobrażenie o wojnach i bitwach dawnych czasów które nam historyą opisuje, trzeba też obeznać się z dziejami uzbrojenia. Jak ważne podobne studium jest nie tylko dla historyka ale i dla artysty dowiedli tego badacze dziejów uzbrojenia jakiemi są Allou, Meyrick, Gille, Hefner, Leber i t.p. Büsching, St Palaye

W czasach gdy męstwo pojedynczych osób zwłaszcza dowódców było nieraz stanowcze przeto też dokładano wszelkich starań aby się zabezpieczyć od szkody nieprzyjacielskiej broni; przeto też od najdawniejszych czasów używano broni którą na broń zaczepną czyli oręże i broń odporną czyli uzbrojenie podzielić można. Gdy oręże zmianom mniej podlegały, zastanowimy się tu przeto tylko nad dziejami uzbrojenia u nas.

ostry (ma początek od ość) ostrze miecza (mucro)
topór po czesku ~~[illegible]~~ pero (Penna, vel securis) stąd nazwa sześciopierać wbuzdyganie)
nastrój (instrumentum) albo ustrój sarissa)
dłuto (celtis) kopia (hasta) drzewce
oszczep (framea) raciszcze (hastile)
jelce (capulus) oszczep (lancea)
głownica vagina (nożenki)
klejnot (conus) strzeliszcze (missile)
grot (cuspis)
poszwa (pochew) ~~[illegible]~~ kalosa)
oszczep (framea) tulich (pugio)
grzywna (torques ornamentum colli)
sudlice (Quiris Spitzstangen)
szczyt (clipeus) jelce (capulus)
puklerz (scutum)
tarcza (parma)
pawęza (Langschild, scutum)

Sava: Bemerkungen über Waffen in: Quellen und Forschungen zur vaterländischen Geschichte Wien 1848

Hefner: Die Trachten des christlichen Mittelalters

J. Gille: Le Musée de Tzarskoë-Sélo

Leber: Die kaiserliche Zeughaus

Sacken Edv. Die k.k. Ambraser Sammlung. Wien 1855. I Bd.

Allou: Études sur les casques (w Mémoires de la société des antiquaires de la France nov. serie T. IV)

Hełm po rusku szełom.

5

Miecz długi i szeroki prosty do 3' długi u wierzchu ma kształt krzyża zakończony guzem używany często do pieczęci (jak na pieczęci Mieczysława gornośląskiego z r. 1175) także i do przysięgi zamiast krzyża. Na kopii wązka chorągiewka. Tarcze trójgraniaste dużą nieraz całą postać pokrywające noszone na pasku przez ramie zawieszonym. Czasem zamiast pancerza, noszono na watowym kaftanie samą koszulę drucianą która przyszła ze wschodu (używana dotąd u Czerkiesów) i przetoż misiurką zwana (od Misr – Egipt) koszula taka była droga, bo drut i kółka robiono z wolnej ręki; dopiero w XIV wieku wynaleziono sposób ciągnienia drutu w Europie [?]. Aby tak kosztowne uzbrojenie z kółek od prochu i zardzewienia zabezpieczyć wdziewano na wierzch lekką suknię (Kierzno – Waffenrock) z bogatej materyi. Pod taką suknią noszono też czasem bogatą karacenę łuskowatą. Hełm ma kształt koniczny. Ostrogi długie z kółkami. Na tarczach w XIII wieku herby się pojawiają.

Okres III

W XV wieku nastaje uzbrojenie z płat żelaznych. Z początku tylko pancerz z płat dopiero w drugiej połowie XV wieku cała zbroja z płat. Częściami jej hełm (z wizyrem, przyłbica) spuszczanem na twarz, na nim ozdoba z piór lub innych rzeczy (Cimier – klejnot) czasem hełm ten dla kosztowności okrywano materią (Helmdecke) płaty szyjne (Halsbergen, Kragen) płaty, pokrywające rękę (naramienniki) rękawice łuskowate; pancerz kosztownie wyrabiany nieraz od płatnerzy zwykle ma w środku grzbiet dla ośliznienia ciosu na nim haki dla założenia włóczni lub przywieszenia łańcuszków na którym wisiał krótki sztylet (Misericorde) dla dobijania nieprzyjaciela (koncerz) taki widzimy na grobie Łokietka i Kazimierza Wielkiego, fartuch z płat (Schurz, Krebs Bauchreifen) (Beintaschen) do tego przytwierdzone karwasze, dalej nagolenniki wreszcie trzewiki łuskowe spiczaste które w XV wieku dopiero kształt okrągły przybierają. To uzbrojenie było szmelcowane blachmalem, złocone, wykładane (damaschino, alla gemina, Tauschierarbeit) – miecz bywał długi 5–6 stop. walono nim obiema rękami, krótki zwał się kordelas (gardelas, cortelas, coltellaccio) stąd kord; szable krzywe używane za Stefana Batorego przy piechocie przyszły ze wschodu. Buzdygan przybył od Węgier (buzogany) u Sebow Sześćoperac rodzaj Streitkolben

grot

płatnerz (brennarius)
Karwasze (maniae) blachy piersiowe (pectorale) (część cięż. zbroi) nagolenice (Beinwanten) opaska (Schurz) harnasz (cały rynsztunek) naramiennik (skorki) brewica (przyłbica) najsławniejsze wyrabiają w Korosan w Persyi

w Norymberdze r. 1306

Wyrabiano sławne zbroje z płaskorzeźbami lub emalią (niello) w Florencyi, – niebiesko szmelcowane (czarne) nabijane i wykładane złotem. Pod pancerzem noszono kaftan łosiowy lub pancerz watowano pilśnią, aksamitem

na głowach były muszle (Armbrugen) (Armbuckeln)

Cała zbroja ważyła często do 80 funtów. Pancerz (pancerium pectorale) kosztował r. 1410 dwie kopy groszy. Pancerz (lorica – Harnisch) składa się z 2 płat czyli blach (plechi) z których przednia (thorax) i tylnia była. Dwa obojczyki pokrywały wierzchy ramion; obojek (collibar) – głownia; naramienniki – zarękawia czyli narączaki i rękawice. Nog strzegły blachownice czyli nabiodraki, nakolanki (crurigal) buty czyli nogi spoczątku spiczaste później zaokrąglone.
Zbroje na konia miały blachy piersiowe i zadnie naszyjniki na grzywę, nagłowki na łeb, siodła z blachami na łękach.

Kapalin

Brzeszczot, Drzewce (hastile Schaft, Zbroisko, Schäfflein)

Szefelin (Schäfflein) Wurfspiess mit ... byty 1626 (Podczaszyński ... mylnie sądzi że to były tarcze Recenzyja wystawy starożytn. w Warszawie 1856. Kronika 1857 Nr. 19)

Cepy z drzewakiem : bijakiem (flagellum)

Wprowadzenie strzelby ognistej wywołało znaczne odmiany w uzbrojeniu mianowicie zaniechanie stalowej zbroi.

bardysz (lunata securis; Hellbarde förmiger Spiess)

Halabart (bipennis)

brzechwa (strzała bez żelezca tyle co wereszka z przytamanym ptoszczykiem)

brzeszczot (głownia pałasza niezprawna)

obojczyk (collare Koller)

Kaplerz (obojczyk) naramiennik

Karwasz (krótka szabla i rękawice)

Łęczysko (gdzie się strzała nakłada)

oksza (siekiera)

szełom (kołpak)

Karaceny nasuwane bywały na kosiowej skórze

temblak

Belt (spiculum)

rohatyna (venabulum Schweinsspiess)

hełm (galea)

pancerz (lorica)

płaty (thorax)

szłap (cassis)

kłobuczek (calyptra)

Klejnot (crista)

przyłbica (sidra vel fidia)

tubie (puzdro na łuk – corythus)

zamka, czamka (drążek u munsztuka który się składał z czanek, wędzidła i podbródka)

sekiel, bachmat, badawia, świerzopa, parepa, marcha, hester, inochodnik ciekun, barzy (nazwy koni)

Halabarda czyli partyzana (ronsard) Koń miał także płaty: na czoło z wszystkiemi dziurami na oczy i nozdrze, na szyję oraz na boki. Na to kładziono bogaty pokrowiec (caparation – czaprak – parsa – deken) nieraz z herbami (siodło z podkami ma wyraźnie grzebienie z przodu i z tyłu (nieraz figurkami n.p. na pieczęci Władysława Opolczyka, ~~od~~ pieskiem, ozdobione)

Okres IV

Zbroje znikają, ~~by~~ z nastaniem prochu, tylko pancerz na piersi, hełm i karwasze zostają; wszelakoż długo jeszcze panowie jako znak rycerstwa każą się malować na portretach w zbroi i na nagrobkach także wyrabiać

Ręczna broń palna zaczęta r. 1330 była w używaniu w Niemczech z początku luntem podpalana; r. 1517 wynaleziono w Norymberdze zamek (Radschloss – à rouet) czyli krzesiwkiem, Muszkiet wszedł w używanie 1554 w Francyi pistolety wynaleziono 1364 w Perugia które w Pistoja poprawiono stąd nazwa a może od piszczała

Nazwy zbroi. siódma zbroja (septenaria arma ad proportionem corporis) 1535 = Zbroja węgierska w pasy = zbroja zwana gąski 1606 = Zbroja w 4 pasy usarska z szyszakiem 1608 – Czarne szarzone miejscami żebrowane zbroje 1648 – Kirys 1628

Zbroje łuskowate (początku saraceńskiego – dostały się z Krzyżakami) jako wygodniejsze były w XVII w. w używaniu. Karacena (franc. i włosk. corazin. rossyj. Kujak oraz juszman czyli jumszan jeżeli miała łuski i kółka) – Karacena Jana III w Dreźnie.

Półpancerz (była tylko przednia blacha)

Ładownica (amelija)

Pawęża (pawieśi (scutum manuale 1532 malowane) paiż (malowany)

Tarcze (targe) ~~[illegible]~~ czworoboczne z blachy kowanej

Puklerz (Bouclier) bywał okrągły (scutum)

Rondel (Rondache) tarcza okrągła

Rzędy na konia składał się ~~[illegible]~~ a) z siodła które miało przód czyli łęk przedni dość wysoki kulą zakończony tylnicy, siedzenie szerokie, tebinki czyli klapy boczne czworoboczne, strzemiona. Siodło było wybite axamitem i blachą złotą lub srebrną na łękach b) Dywdyk c) Podogonie d) Napierśnik e) Uzda z munsztukiem nachrapnikiem i gubą z piór

Ostrogi

Buława czyli buzdygan mające 5 lub 7 skrzeli lub piór stalowych

pieczęcie biskupie mają biskupa siedzącego lub stojącego
mniejsze tylko herb (secreta)

Kościołów   miejskie scabinorum - consulum
opatów i klasztorów (z pastoratem)   cechów
Kanoników kapituł   Kościół   szlachty
Księży   księdz klęczący   rzemieślników

contrasigilla (secreta) w XIV wieku dla fałszowań
pieczęci na mieczu

sznurki u papieży konopne (humilitas pontificia servus servorum
dei - ex membrana (lora membranacea) najprzód
sznurki jedwabne najprzód jednostajne potem dwu-
trzykolorowe

"Primo igitur ea veluti propria sigillis laus est quod
mediae aetatis res, ubi nummis quodammodo desti-
tuimur, quam maxime illustrent
Joh. Michael. Heineccius De veteribus
Germanorum sigillis opera 1719.

sigilla sunt nummis elegantiora
litery łacińskie - gockie
dla genealogii, sztuki więcej   lorica
misiurka (~~camisia~~ tunica ferrea) z obrączek, (hamata albo squam-
mata z łusek, płaty
kaftan bez rękawów camisia)
cassis galea (szłom) na nim zawór (~~[illegible]~~ humerum)
equestre - pedestre
Herby kiedy? Korona - mitra - także
ubiór koni, zbroja (thorax ferreus)
Lorica ferrea (misiurka).
clypeus - calcar - gladius - vexillum

Pieczęcie były w poszanowaniu : litali minime respondebant nisi coram annulo — o pieczęci historia Ładnickiego - utraceniu

podrabiający karano śmiercią — powierzano je tylko wysokim urzędnikom, z śmiercią łamano pieczęcie

Signetum sigillum parvum — sigillum majus et minus

Bulla — decretum (contrasigillum) mniejsze

Bulla aurea u Byzantyńskich cesarzów najprzód (używana najwięcej od cesarza Karola IV)

najprzód od cesarzów potem od mniejszych naśladowane — u nas nie znane (od Węgrów Rusów, Bulgarów, ówczas przy ważniejszych interesach)

Papieże pieczętowali ołowiem

Kolor pieczęci wosku: żółty (najdawniejszy) czyli biały którego używali Książęta, biskupi czerwony (z używany z Byzancyum mimo zapowiadań używany tylko odpowiadających do XVI w. zielony nieużywany przed XIV wiekiem (?) są rzadsze (wyższej farbowienia wosku przybył z Grecyi)

czarny w XV wieku tylko, mieszane t.j puszka z wosku innego a pieczęć innego powstały dopiero w XIV w.

z końcem XV udzielano pieczętować się czerwonym woskiem

najdawniejsze okrągłe w kształcie gruszki później owalne

najprzód mniejsze potem coraz większe.

za Karola Wielkiego pierścienie do antyków podobne

Ostro w kształcie lilii oznacza świętości

miecz dobyty znak państwa panowania później i inni niż Książęta używali

equestria na najdawniejszych koń nie ma ozdób (później n.p Władys: lawa Opolskiego w kształcie pieska siodło

Hełm jako ozdoba (Zimmeria in Galeis - znak)

Jeździec oznaczał summam dignitatem (rządzącego)

Chorągiewka oznaczała pierwotnie feudum później jus terri: toriale — Wieże w kiedy i jaki kształt — wieże oznaczają miasto mające prawo niemieckie rozwijają na nich patronowie (beffroy)

miasta miały radzieckie, ławnicze i sekretne pieczęcie

Każde miasto miało tyle pieczęci ile Weichbildów (n.p. Kleparz Kazimierz

Hauptsiegel (sigilum universitatis, [burgensium] consulum - sigillum majus
sigillum capitale) - (na otwartych literae patentes)
Geheimsiegel (secretum [parvum - minus] na listach zapieczętowanych, testa-
mentach
Signete - kleine (Contrasiegel) (signetum - najczęściej
bez napisu - powszechnie sądzono że cesarz Zygmunt
je na początku XV wieku zaprowadził - co mylne
Gerichtssiegel (sigillum ad causas - sigillum juratorum
(Scheppensiegel)
Grundsiegel

Siegelstempel (typarium) z srebra lub z spiżu jaspis
noszono na łańcuszku srebrnym
Zamykano je (cf ukradł złodziej Ładnewskiemu)
Taxa (Gefällen) od pieczętowania
Odnawianie pieczęci przyczem psuto dawny stempel

Gestalt: rund, dreieckig, viereckig, oval
Größe złoto, srebro, ołów biały, żółty.
materiał: 1) wosk nie zabarwiony: jednostajny lub w puszce
często brunatny
2) Wosk ciemnozielony od XV wieku miasta Konwenta
mają puszkę białą
3) Wosk czerwony - na Rusi i Litwie smoła - Lak - Opłatek
w XVI wieku puszki drewniane - potem mosiężne
w XVI wieku papierowe pieczęcie
Inschrift, Schriftrand, Linien, Anfangskreuz ~~Kreuz~~ później
gwiazdy - Abbreviaturen
Erklärungen Inschriften z. S. Stanislaus
a) Lapidar oder gothische Majuskelschrift z początku cienkie
potem grubsze
b) gothische Minuskelschrift w XV wieku ~~w końcu~~
c) neuere Lapidarschrift z końcem XV wieku
Schutzheiliger - Gebäude - Schildhalter - Ornamente

BERLIN, 21. März 1861

Die Malerische Länder- und Völkerkunde,

deren Anzeige ich Ihnen hierbei zu überreichen die Ehre habe, will das Interessanteste, und **nur dieses,** aus dem gesammten Gebiet der Länder- und Völkerkunde in ein malerisches Gesammtbild zusammenfassen. Die Naturmerkwürdigkeiten und Natureigenthümlichkeiten der einzelnen Erdtheile, Zonen und Länder, das Merkwürdigste aus der Thier- und Pflanzenwelt der verschiedenen Gegenden, die Schilderung der Bewohner nach ihren Race- und Sprachverwandschaften, Sitten, Religionsansichten und Gebräuchen, ferner die Geschichte der Entdeckung und Erforschung der verschiedenen Länder, vor allem die noch so wenig und ungründlich bekannten Resultate der neueren und neuesten Reisen — alles dieses wird das Werk enthalten, aber alles nur in so weit, als es für die grosse Masse der Gebildeten von Interesse.

Das Buch ist daher weit entfernt, ein Lehrbuch der Geographie zu sein oder sein zu wollen, sondern es will **stets** unterhalten, wo es belehrt — eine Eigenschaft, die zwar alle populären Werke prätendiren, aber in Wirklichkeit nur unendlich wenige besitzen.

Der mitfolgende Probe-Abdruck einzelner Seiten aus dem Buche selbst wird Ihnen den besten und unmittelbarsten Maassstab dafür abgeben, ob ihm die Vorzüge eigenthümlich, die ich von ihm rühme.

Ich meinerseits schmeichle mir, dass Sie diese Probe nicht lesen werden, ohne Selbst Interesse für den Gegenstand zu gewinnen und wenn ich mich hierin nicht täusche, so betrachte ich im Voraus die Bitte um Ihre freundliche Verwendung als erfüllt, die hier um so erfolgreicher sein wird, da der Inhalt für den Hochgebildeten dasselbe Interesse hat, wie für die grosse Masse.

Ich hoffe darum auch, dass das Werk für Sie ein Gegenstand recht lohnender Verwendung sein wird.

Mit Hochachtung und Ergebenheit

GUSTAV HEMPEL.

Auf je 6 Expl. fest das siebente frei!

Von **GUSTAV HEMPEL** in **Berlin** verlange:

à Cond.

Zimmermann. Malerische Länder- und Völkerkunde. 1. Lieferung.

Anzeigen zur unentgeltlichen Verbreitung.

Subscriptionslisten.

Berlin, Druck von W. Buxenstein.

Pray: Sintagma historicum de sigillis regum et reginarum Hungariae Budae 1805.

Gerken Anmerkungen über die Siegel 1781. I Th.

Kamee stare

Beiträge zur Siegelkunde des Mittelalters von Dr Eduard Melly I Theil Wien 1846 Friedrich Volke's Buchhandlung. 4o. K. 3. fl. 269 i 12 tablic. 20 drzeworytów 3 tabl. p. 152 pieczęć + S. Advocati et civium in nova Sandecz

Heineccius: De veteribus Germanorum aliarumque nationum sigillis Francof. 1709. fol. zwrócił uwagę na waż: ność pod względem historii, epigrafiki, sztuki i archeologii: postawił ich w jednej rzędzie z numizma: tyką.

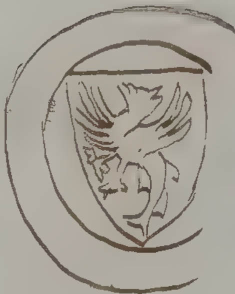
Co do sztuki: Kugler, Köhne, Ledebuhr, Lepsius baron Hillfried, Vossberg

„Der Wahn, daß jedes Archiv eine förmlich zu ver: schließende Pandorabüchse, und jede Urkunde ein Ge: heimniß sei, hat sich aus den Köpfen vieler Archivare noch lange nicht verloren, und solche halten es für ehrenvoller, die Wächter der ihrer Bewahrung anvertrauten Schätze, als die Vermittler zwischen wissenschaftlichen Schätzen und wissenschaftlicher Erforschung derselben zu sein. Der bei weitem größere Theil der Urkunden ist aus jedem ansehnlichen Archive aber kein Interesse und ohne allen Nachtheil der Geschichte übergeben worden, und es bedarf nicht erst meiner Erwähnung, daß jenen Archiven welche ihre Urkunden zugänglich u. Verbehaltnen geöffnet haben, aus dieser liberalen Maßregel keinerlei Schaden zugemuthet, wohl aber der Geschichte der wichtigste Vorschub geleistet worden ist" (p. 2)

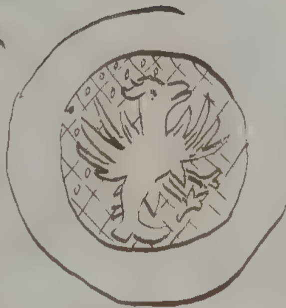
Pieczęć zagrzebia: + S. comuni. de. monte. graci.
(widok zamku na górze) pag. 175.

+ S' svenzonis pala:
tini gdanensis
1308 (Tainfx.)

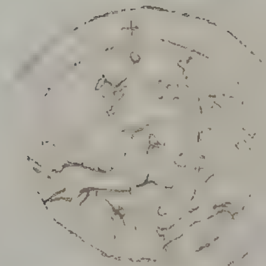
S' petri de
neunburg
1308 Tain.

+ S lavrencii filii
swenzonis
x. 1308

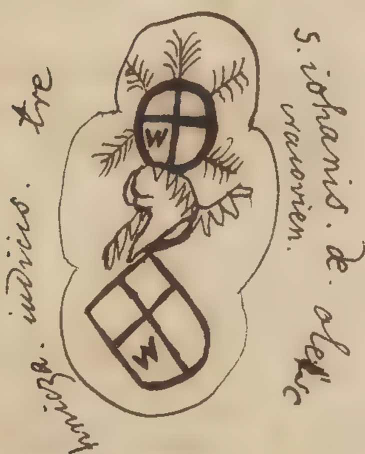

Minister. Erlass für Kultus u. Unterricht v. 5 März 1869 Z. 8946 Wiederherstellung der alten Inschriften

k. k. Statthalterei Erlass v. 15 März 1869 Z. 12062 Abtragung der Bursa Jerusalem und Philosophorum

(Ostoja)

Doberlaus de Coschczicze subjudex terrae cracov. 1406 (wosk biały)

~~litery nieczytelne~~

(1403)

in dorso: pro domo canonicali

pro domo penes Collegium Juristarum nunc est inclusa cum aliis in unum Collegium.

1406 (wosk biały)

Barthossius de Gori judex terrae crac. 1443 wosk zielony (1437)

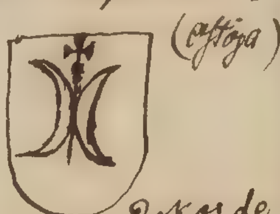
johannes Bohun de Dunossy judex terrae crac. 1468

([illegible] Tarnawa)

johannes de Pyelgrzimowice subjudex terrae crac. 1468

~~XXXV~~

(Ostoja)

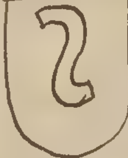
johannes Rokos de Coschczicze judex terrae cracov. 1456 (wosk ciemnozielony

(odrowąż)

Nicolaus Strasch de Byalaczow judex terrae crac. 1480 (wosk biały.)

(Szreniawa)

Martinus de Cowari subjudex terrae crac. 1480 (wosk biały

S. Barthossiy de Gori iudicis (terrae crac.) 1443 (wosk biały)

(Radwan)

S. Petri de Czikowice subiudicis (terrae crac.) 1443 (wosk ciemnozielony)

(1437)

(Gryf)

Gregorius de Branicze
Succamerarius Sophiae Reginae
Polon. 1439 (wosk ciemno
zielony)

(Lotkozic)

Michael (de Bogumilowice)
judex terrae
Cracov. general.
1403 (wosk
biały – herb Lotkozic)
(napis scholast. majuskul.)
1415.

(Gryf)

Cristinus Mischka
de Neprzesna
subjudex terrae Cracov.
general. 1415

(Ostoja)

Mathias Woyewodka haeres
de Sczodrkowicze-1442 wosk
biały – napis nieczytelny

(Strzemie)

S. Nicolai Taschiczki
(de Luzlawice) judicis
tere Cracovi. (1535)
(napis italiką)
(wosk biały)

(Wieniawa)

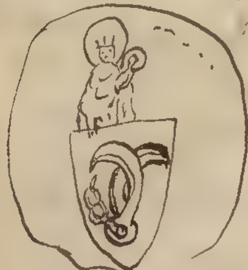

Joh. Slabosz
de Puthno (wicze)
subiud. ter. crac.
(1535)
(napis italiką)
(wosk biały)

(Leliwa)

+ Sigillum . domini . spitkonis .
heredis . de . molsten .
Wosk biały, taśma pergam. napis gotycki mały
Spytek palatinus et capit. crac.
r. 1394

S. ade arpbrii . sce .
maie . canonia . et . offi :
cial . crac .
Wosk zielony; napis gotyką
minusk. (r. 1413 – herb
Prus 2° czyli wilcze kosy
Adam archipresbiter s. Mariae, Canon.
et officialis Crac. Vicarius in spiritualibus
(na taśm. pergam.)

S. nicolai . officij –
alis . cracovien .
Wosk czerwony, napis gotyką
minusk. na niciach jedwabnych
różowych i zielonych. (R. 1402
herb Geralt Mikołaja z Gorzkowa
Dziekana S. Flor. Kanonika i officiała Krak.
Decret. Dr. Rektora Uniw. Krak.

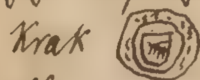

S. Nicolai de Borzinow
decret. doct. archidiac. crac.
Wosk czerwony, napis gotyką na
wstędze na taśmie perg. R. 1446
S. Apolonia z [illegible] kleszczami
trzyma tarczę z herbem Topacz
canon. crac.

Pieczęci familijne Szafrańców na przywileju z r. 1402 dla Akademii Krak. obejmującym darowiznę wsi Trątnowic. 1) Pieczęć [illegible] z wosku zwyczajnego szarego Piotra Szafrańca subdapifer cracov. ma w tarczy Konia

nad tarczą hełm (hundkopf) zakończony w górze klejnotem [illegible] z koroną i wstęgami u wierzchu napis wielkiemi scholastycznemi: S PETRI SAFRANECZ. 2) Pieczęć druga mała okrągła czerwona ma tarczę Starykoń i napis gotycki do koła * s * iohis * .... jest to pieczęć Jana Szafrańca Kustosza i Kanonika Krak

3) Pieczęć trzecia ciemnozielona ma tarczę Starykoń i napis gotycki * s. iohis. ple. de. modln.... jest to pieczęć Jana plebana w Modlnicy

Pieczęć Pawła z Bogumiłowic sędziego ziemsk. Krak. biała okrągła ma tarczę z herbem Połkozic, a pieczęć Krystyna Myszki z Nieprzesny podsędka Krak ma tarczę z herbem Gryf — bez nagłówków. z r. 1415.

Pieczęć urzędu wójtowskiego Kleparskiego zielona okrągła ma relikwiarz ręki S. Floriana z napisem

scholastycznym majuskułami S. Scabinorum de Sancto Floriano. z r. 1442.

Pieczęć żółta Jana Bohun de Dinossy sędziego ziemsk. Krak. ma tarczę z Śreniawą bez krzyża — a pieczęć Jana z Pielgrzymowic podsędka Krak. ma herb Prus 1º — z roku 1468

Pieczęć Klasztoru Klarysek S. Jędrzeja w Krakowie ciemnozielona elliptyczna ⬯ przedstawia w polu gwiaz: dzistem klęczącą zakonnicę z aureolą koło głowy: Napis gotycki: Sigillvm abbat... andree de crac. (Z r. 1473 (formae oblongae) (Ksienią była Elzbieta Ziemianka)

Pieczęć Opata tynieckiego Jana Sutowskiego okrągła czerwona piękna przedstawia siedzącego biskupa w mitrze z pastorałem i błogosławiącego; z prawego boku tarcza z herbem Klasztoru tynieckiego; u spodu tarcza z herbem [herb]; dokoła na wstęgach napisy gotyckie 1497

Pieczęć Konwentu tynieckiego okrągła zielona przed: stawia w polu gwiazdzistym stojącego S. Piotra i Pawła Napis do koła scholastyczn. majuskuł:... minvs convent.... z r. 1497

Pieczęć mała czerwona Jana Rzeszowskiego biskupa Krak. ma tarczę z herbem Połkozic nad nię infuła i pastorał wystają. Napis dokoła na wstędze gotycki - z r. 1481.

Pieczęć czerwona średnia okrągła na niej tarcza [herb] z her: bem Wieniawa, dokoła napis gotycki małemi: . s* mgri iacobi de Schad' - na odwrocie w wosku białym takaż sama mała pieczątka formy ⬯ - Z roku 1483 Jacobus de Scha: dek Decret Dr. Canon. Crac. Vicarius in Spiritualibus Cracov. generalis +1489 legował 500 dukat węg. na założenie ołtarza S. Joannis ante Portam latinam w Katedrze Krak. połączonego z profesurą Quarti Decretalium prawa Kanon. w uniwers. Krak.

Pieczęć z zielonego wosku okrągła: Matka boska trzyma dzieciątko Jezus, pod nią tarcza herbowa (Doliwa?) napis gotyck. małemi: S. raphael – de sca: can crs. (Rafała z Skawiny kanonika i officyała Krak. z r. 1444.

Pieczęć z zielonego wosku okrągła. Matka boska trzyma dzieciątko Jezus; pod nią tarcza herbowa pół pola warcabnicy (Zabawa?). – Napis scholastyczno gotycki majuskułami: S. Stanislai de Swiradzicz... – Sznurek zielony jedwabny – (Stanisława Świradzkiego kanonika proboszcza Kieleckiego i wikariusza generaln. Krak. z r. 1492. – Taż pieczęć zielona z r. 1470 wisi na taśmie pergamin.)

Pieczęć zielona na taśmie perg. z herbem Topor na tarczy sześciokątna napis gotycki: S+ math+ he+ in+W+ iudicis Kalis. Mathias de Wansosze iudex Kalisiensis. (1403)

Pieczęć zielona okrągła na taśmie z herbem Topor na tarczy ~~okrągłe~~ w obwodce sześciokątnej; napis gotycki: s. alberti h. de ws. (Albertus sive Woytko de Wszeradowo castel. Kaminen.) (1403)

Pieczęć zielona okrągła na taśmie pergam. tarcza z herbem Nałęcz i napis gotyck: + S stancewo d. d. ravpli – (Sandivogius de Ostrorog vexillifer poznan.) (1403)

Połaniec miasto

Pieczęć okrągła z czarnego wosku na taśmie pergam. Orzeł w koronie stojący na rogu myśliwskim z skrzydłami rozpiętemi do lotu. r. 1449 Napis majuskułami scholastycznemi: + S: in. polanecz civitat. (: consulas, advocatus et scabini)

Pieczęć okrągła z czerwonego wosku na taśmie pergam. z r. 1450. Stephanus de Przeląg Advocatus juris supremi theutunici Maydeburgensis castri Cracov. provincialis una cum septem juratis judicii ejusdem – Dobrze wypukła litery majuskuły scholastyczne.

(Venditio praedii in Łobzow per Joan. Teschner consulem crac. mgro Paulo Lyskowski de Lyskowicze Prof. S Theol.)

Pieczęć okrągła rajców Krakow. z stojącym S. Wacławem w zbroi z włócznią i tarczą, po prawej orzeł polski po lewej korona, z napisem majuscul. scholast. s. minus. civita – tis. cracovie = * S. wence – zlaus * – r. 1364 była białego wosku na taśmie pergam. = Taż sama pieczęć z r. 1474 z czerwonego wosku na sznurku z dartego jedwabiu ciemnoczerwonego i czarnego. (fila sericea rubei et nigri coloris)

Pieczęć okrągła ławników Krak. z S. Stanisławem do półciała z białego wosku na taśmie pergam. r. 1461. (pressula pergaminea)

Pieczęć czerwon. woskowa w tarczy orzeł polski (miasta Piotrkowa z r. 1447) bez korony w prawo zwrócony

Pieczęć czerwona mniejsza koronna z r. 1416 Tarcza o 4 polach na której herby ziem i nadnią mała z podwójnym ‡ krzyżem familijnym jagiellońskim: [tarcza 1 2 / 3 4] herby: 1) Orzeł polski 2) Pogoń litewska 3) Głowa żubra na szachownicy kaliska 4) pół orła i półlwa pod koroną kujawska. napis minuskułami gotyck: S. wladislai. dei. gra. reg. polonie. litwanie. q. pnce. supmi. hes. russie. – nici białe, różowe modre. (Władysława Jagiełły)
Taż sama czerwona na niciach jedwabnych białych, różowych i czarnych z r. 1418, – Taż sama na różowe i czarne z r. 1432.

Takaż pieczęć mniejsza z r. 1392: aniołek trzyma tarczę 4 polową z herbami [tarcza 1 2 / 3 4]. Napis gotycki mały: * wladislaus: dei: gra: rex: polonie: litwanieq: pncps: dominus: et: her. russ: (Sznurek czerwony) – Taż sama z r. 1393 (Sznurek zielony i różowy)

Takaż sama pieczęć tylko nędzniej rznięta z r. 1440 z herbami 4 ziem w tarczy i małą tarczą z podwójnym krzyżem, napis dokoła minuskułami gotyck. S. wladislai. tr. dei. gra. reg. pdo. litwaq. pncip. supmi. et hed. russie. etc. – Wosk czerwony, nici jedwabne białe, różowe, czarne. (Władysława III Warneńczyka.

Pieczęć mniejsza Koronna z r. 1486 ma tarczę czteropolową na której orły i pogonie napis minuskułami gotycki: Kazimirus dei gracia rex Polonie magnus dux lithwanie et heres russie et cetera. Sznurek jedwabny rożowy = taż sama pieczęć z r. 1485 na taśmie pergam. = Taż sama z r. 1468 Sznurek biały rożowy niebieski.

Pieczęć mała sygnetowa Jana Alberta z orłem polskim bez napisu na rożowym sznurku z r. 1496.

Pieczęć mniejsza Koronna Krola Alexandra z r. 1502

Piotr Wysz z Radoliny bisk. Krak.

Pieczęć Piotra Wysz z Radoliny biskupa Krak. z r. 1406 woskowa biała duża formy elliptycznej; pod baldachimem środkowym gotyckim w środku stoi biskup z pastoratem błogosławiąc (S. Stanisław); pod nim biskup klęczący; pod baldachimami gotyckiemi bocznemi na konsolach które stanowi orzeł 2 tarcze herbowe z herbem Leszczyc czyli Brog. Dokoła napis gotycki minusk.: s. pet' iur.ᵒ utriusq'. doctor. epi. cracouien. sed'. aplce. prothonorii. (podobna pieczęć czerwona na takimże sznurku z r. 1404)

Na odwrocie małe Contrasigillum okrągłe z tarczą w którym herb Brog; napis gotycki: sigillum petri. epi. cracouiensis

Sznurek z nici jedwabnych czarnych i różowych.

/: Opis stary z r. 1413 nazywa baldachim ten gotycki: figura admodum Sciborice (Ciborium) habens a lateribus 2 turres :/

Zbigniew Oleśnicki, bisk. krakowski

4 pieczęcie

1) Pieczęć Zbigniewa Oleśnickiego bisk. Krak. z r. 1425 okrągła biała woskowa; pod baldachimem stoi biskup, po bokach z jednej strony aniołek trzyma herb Dębno, po drugiej drugi aniołek herb Kapituły Krak. 3 Korony. Dokoła napis gotycki: S. sbignei. dei. gra— epi: cracouien.

Sznurek z nici jedwabnych różowych.

4) Pieczęć mniejsza czerwona na niciach jedwabnych różowych i czarnych (jako proboszcza S. Floriana i kanonika Krak. z r. 1422): herb Dębno pod hełmem na którym klejnot z Dębnem. Napis minuskułami gotycki: s. sbignei * de. oleschnicz.

2) Pieczęć tegoż z r. 1452 duża czerwona piękna formy eliptycznej na 3 oddziały pod baldachimami gotyckiemi: w środkowym siedzi biskup z pastoratem święty, z prawej strony w oddziale święta dziewica trzyma palmę, z lewej strony Xiążę święty trzyma proporczyk i jabłko z krzyżem. Pod spodem bogatych konsolów, poklęczy pod baldachimem biskup ze złożonemi rękami, po bokach 2 tarcze z herbem Dębno na kryte kapeluszami kardynalskiemi. Napis gotycki minuskuł.: d. sbignei. t't'. sce. prisce. pbi — cardinalis. et. epi. cracovien.

Sznurek z nici jedwabnych różowych.

3) Pieczęć z r. 1420? duża czerwona piękna tegoż okrągła na niciach różowych i czarnych. W środku siedzi święty biskup (Stanisław) w lewej ma pastorat, prawą błogosławi, pod nogami jego tarcza z herbem Dębno. Z prawej strony stoi S. Florian (rycerz) z tarczą (na niej krzyż); z lewej stoi święty (xiążę) trzymający proporzec i tarczę z orłem. Tuż koło niego klęczy biskup ze złożonemi rękami. Napis gotycki minuskułami ... m. sbignei. dei. et. apostolice. sedis. gracia. epi. cracouen. sis +

/: podobnej pieczęci używał Jan z Oleśnicy sędzia ziem. Krak. 1406 :/

Pieczęć z zielonego wosku, tarcza z herbem Róża dokoła na wstędze napis gotycki minuskułami: s. nicolai de mihalovo castellani crac. – na taśmie perg. – z r. 1434 – okrągła

Pieczęć żółta woskowa na taśmie perg. na tarczy herb Odrowąż; napis do koła majuskułami scholastycznemi czyli romańskiemi + s. mezlai. svbivdicis. crac. – z r. 1481.

wosk zielony napis gotycki minusk. * andree archi: diac. cracouien. (Andrzej Myszka z Nieprześnej herbu Gryf. oficyał krak.)

podłużna – z r. 1424.

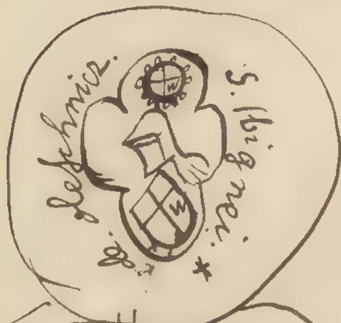

mała okrągła, wosk zwyczajny, napis do koła gotycki minusk. na wstędze: s. creslai .... Krzesław de Kurozwenki castel. lublin et tenutar. in Piotrkow z r. 1448 – Na odwrociu małe contrasigillum z pojedynczą tarczą herbową bez napisu

Okrągła mała, wosk zielony, na tarczy herb Pobożic, nad nią hełm z koroną i klejnotem nakształt szyi konia napis do koła nieczytelny gotycki mały: Johannes de Czyżow cast. et capit cracov. 1449 – ~~czerwone małe ...~~

(czerwona na niciach jedwabn. rozowych i czarnych)
Pieczęć Zbigniewa Olesnickiego Protonotar. Apost. canonic. gneznen. cracov. sandomir. Praepositus S. Floriani z r. 1422 d. 5 Mai (gotyckie małe

Pieczęć Wojciecha Jastrzębca bisk. Krak. z r. 1422 d. 18 Octobr. na wosku czerwonym wisi na niciach rożowych jedwabnych.

Pieczęć biała na niciach jedwabnych rożowych Zbigniewa Olesnickiego bisk. Krak. 1425 d. 3 Febr.

Pieczęć czerwona duża piękna na niciach rożowych i czarnych jedwabnych: Biskup święty w środku siedzi i błogosławi - z boku S. Florian i S. Wacław oraz biskup klęczący - na dole herb Dębno. Napis gotycki mały: + s'igillum. sbignei. dei. et. apostolice. sedis. gracia. epi. cracouen. sis + Cracoviae 1427.

№ ....

Hohe k. k. Statthalterei!

69

Pieczęć Zbigniewa Oleśnick. Monogram Jana de Elgoth 2.

1425 d. 12 Maji Cracoviae – Sbigneus episcopus crac. significat quod Nicolaus Pieniązek praepositus eccles. cathedr. Crac. 3 laneos agri in Marszewice a nob. Spytkone Polukopek emerat ex quibus censum annuum 13½ marc. Vicariis eccles. Crac. (et scholaribus ut cantent promisis) Salve regina quotidie
praesent. canonicis Paulo de Wyprze scholast. Dzivisio praepos. Skarbimir. Nemerza de Chrzelow custode S. Floriani Jarosłao de Słuszow canon. crac.

1425 die dominico Invocavit Cracoviae – Wladislaus rex Custodiam ecclesiae S. Floriani donat Professoribus S. Theologicae Univ. crac.
z dużą Majestatyczną białą pieczęcią na niciach różowych i zielonych jedwabnych (odlewana jak widać w formie czaszy drewnianej)
(napis w zięciu: „Czytał Michał Wiszniewski w roku 1842"

pieczęć z białego wosku na taśmie pergam. napis gotycki mały herb nie wyraźny

1420 ipso die S. Dorotheae Cracoviae. – Nos Petrus Lunak de Wysnicze, Petrus de Curow, Ofka relicta Przibconis de Damianicze, Marcissius et Przibislaus fratres uterini de Poramba, Martinus de Langanow et Petrassius de Damianicze haeredes patroni ecclesiae parochialis in Konuscha supprimunt duos rectores parochialis ecclesiae in Konuscha et constituunt unum tantummodo rectorem atque praebendarium cui decimas in Birkow, Lios Kowicze et Polukarczicze assignant. Praesent: Andrea archidiac. et offic. Nicolao de Lapanow Jaschone Budconis de Czechel, Martino (Bessera) bysky canonicis crac. (z 7 pieczęci została tylko trzecia)
(Erectio prabendae in locum alterius rectoris)

na c. k.

Uniwersytecie Jagiellońskim

w Krakowie

odbywać się mających

w półroczu letniem

roku szkolnego 1870.

Pieczęć z zielonego wosku na taśmie pergam.
napis gotycki mały – herb Gryf

Andreas Mischka (de Dziewrzesna) scholast.
gnezn. canon. et official. crac.
Cracoviae d. 8 Julii 1427 (Investitura Jacobi de Xiąż ad altare S. Bartholomei)
Nr. 9228 (w zapisie: „Czytałem Michał Wiszniewski 1842.")

Pieczęć z czerwonego wosku na taśmie pergam.
mała In Florentia alias Clepars fer. 4a in Crastino divisionis Apostolor. 1427 (Nr 756)

Pieczęć z zielonego wosku – herb Róża – napis
na wstędze dokoła mały gotycki: S. nicolai
de michalovo castellani crac. – na taśmie
pergam. 1434 d. 14 Maji

Pieczątka mała z zielonego wosku – herb Grabie
napis gotycki mały: S. iohannis de cocina – na
taśmie pergam.
1436 d. 19 Febr. Johannes Koczinsky judex Judaeorum Crac.

Pieczątka mała z ~~zielonego~~ czarnego wosku – herb Gryf –
napis gotycki mały nieczytelny – na taśmie pergam.
1439 d. 9 Febr. Gregorius de Branice succamerarius
Sophiae reginae Poloniae

IV

Urbanus V papa Universitatem Studii generalis per Casimirum Regem Poloniae Cracoviae erectam confirmat.

Avinioni, Anno 1364, die 13 mensis Septembris.

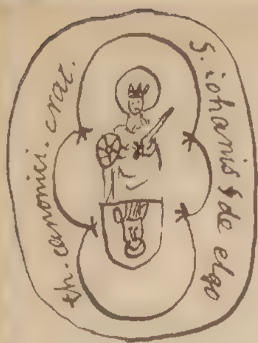
Urbanus Episcopus Servus Servorum Dei. Carissimo in Christo filio Kazimiro Regi Poloniae illustri Salutem et apostolicam benedictionem. Decet regiam celsitudinem

/: i. t. d. drukowane w Corpus juris scholastici, str. 15 i w Muczkowski: Wiadomość o założeniu Uniwersytetu :/

(Signaturae ad latus et in dorso:) x x ≡ Jo. de Angicuria. – Pro Jo. Mercerij. – P. Vicalis. – Henricus (Werneri) de Ribbenitze procurat.

(przepisane)

(Ex archetypo membranaceo. Sigillum avulsum appensum erat filis sericis coloris flavi et rosacei. – Nr. Arch. 12,493.)

Pieczęć okrągła mniejsza czerwona: S. Katarzyna z mieczem i kołem pod nią herb: Wieniawa napis gotycki mały. S. iohanis de elgo = th. canonici. crac. - na niciach jedwabnych różowych i zielonych - przywilej z r. 1441 d. 25 Febr. Johannis de Elgoth Decretorum Doct. Scholastici et canon crac. Vicarii in spiritualibus generalis (wielkości dwuzłotówki)
(testis Joannes Scarbkonis de Pnyow canon. crac.)

1431 Jacobus Advocatus civit Kazimir, Johannes Morgenstern ~~[illegible]~~, Michael Feylomet Scabini
1440 Petrus Advocatus. Johannes Briganth Johannes Roemer, Nicolaus Frios, Mathias Bargel, Cristinus Schrolle, Martinus Pyaluha jurati civit. Kazimir.
Hora Tertiarum Nonarum

Pieczęć okrągła czerwona duża (jak talar dubeltowy) w bogatej gotyckiej szafie siedzi Św. Katarzyna z kołem i mieczem, nogami depta po leżącym poganie którego czart ciągnie za nogi - po bokach 2 aniołki na opięcie tarcze z herbami Wieniawa. napis gotycki S. iohis de elgot. scolastic. crac. = sac. palij. aplici: causarl. auditor. - Na sznurku plecionym z nici jedwabnych zielonych różowych i szarych - przywilej z r. 1443 d. 12 Martii - potwierdzenie fundacji ołtarza S. Agnieszki w kościele P. Maryi w rynku Krak. przez Piotra Hirsberg mieszczana Krak.
testes: Nicolaus de Pyerstne custos eccles. colleg. S. Maria Keluensis Philippus de Elgoth canonicus Wratislav. Andreas de Pothok laicus Cracov. dioeces.

S + PRZIBCONIS +
de Ddamnianice +

średnica pieczęci okrągłej.

Pieczęć z białego wosku na taśmie pergam. trzecia z porządku – wszystkich było siedm.
Z roku 1720 Nr. 6268.

Petrus canon. de Wyśnicze

Testes:
Andreas archidiac. et officialis crac.
Nicolaus de Lapanow
Jasko Budonis de Czechel
Martinus Besserabsky
canon. crac.
Johannes de Tarnow palat. Crac.
Sbigneus Bank castel. Wyszens.

Cracovie 1720 ipso die S. Dorotheae
na prebendę SS. Piotra i Pawła w Koniuszy

+ Sigillum domini spitkonis heredis de molsten

Pieczęć z białego wosku zwyczajnego na taśmie pergam. (Sigillum majus Spitkonis palatini et capitanei cracovien. Anno 1494 fer. 4a post diem OO. Sanctorum. Cracoviis.

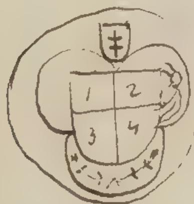
Pieczęć duża majestatyczna Władysława Jagiełły z r. 1400 z białego wosku, na odwrocie mniejsza pieczęć koronna w czerwonym wosku na niciach jedwabnych różowych i zielonych (Erekcya uniwersytetu Krak. — Pieczęć majestatyczna przedstawia króla z wąsami bez brody siedzącego na tronie z berłem i jabłkiem pod baldachimem gotyckim; ~~Ośkoło...~~ pod nogami tarcza z lwem ziemi lwowskiej; po bokach w 6 półłukach aniołki trzymają herby: 1. Orzeł polski 2. Głowa żubrza z pierścieniem w nozdrzach na szachownicy, ziemi Kaliskiej. 3. Pół lwa i pół orła ziemi sieradzk. ~~Kujawsk.~~ 4. Rycerz konny czyli Pogoń litewska depcząca smoka. 5. Cztery belki i sześć rzędów gwiazd, ziemi sandomirskiej. 6. Głowa starca w koronie ziemi Kujawsk. Dokoła napis gotycki minuskułami: Wladisl(aus. dei.) gra. (rex. poloni. nenō. terru. cracouie. sandomir. syrradi(.... cie. cuyauie. litwanie i princeps. supm. pomorame. russieq. dns. (t her. etc.) — Pieczęć mniejsza ~~małe~~ (contrasigillum) czerwona na odwrocie przedstawia aniołka trzymającego tarczę o 4 polach: Orzeł, Pogoń, Głowa żubrza i Pół lwa i pół orła. Napis (jak wprzód opisany gotycki) *

Fra kto: rym z pamiątki w nie... obierzy ... nottny: mają

Też sama duża (bez contrasigillum) na niciach jedwabnych różowych i zielonych z r. 1401 — Tażsama (bez contrasigillum) na niciach jedwabnych: ceglastych (czerwonożółtych), wiśniowych, niebieskich ciemnych i jasnoniebieskich z r. 1403. — Takaż sama (bez contrasigillum) na niciach jedwabnych białych, jasno różowych i jasno zielonych z r. 1409. — Taka sama (bez contrasigillum) biała na sznurku plecionym z nici jedwabnych różowych czarnych i białych z r. 1415 — Takaż biała na niciach jedwabnych różowych bladych z r. 1417 — Takaż biała na niciach różowych i zielonych jedwabnych z r. 1425

Pieczęć czerwona na niciach jedwabnych ponsowych, zielonych czarnych z r. 1448. Tarcza czteropolowa (na niej): 1. Orzeł. 2. Pogoń. 3. Głowa żubrza w szachownicy 4. Pół lwa i pół orła pod koroną. Tarczę trzymają po bokach dwie małpy na pół wychylone. Pod tarczą 2 jaszczurki. Tarcza otoczona 3 półkolami, u górze

Też sama z r. 1486 na sznurku czerwonym jedwabnym

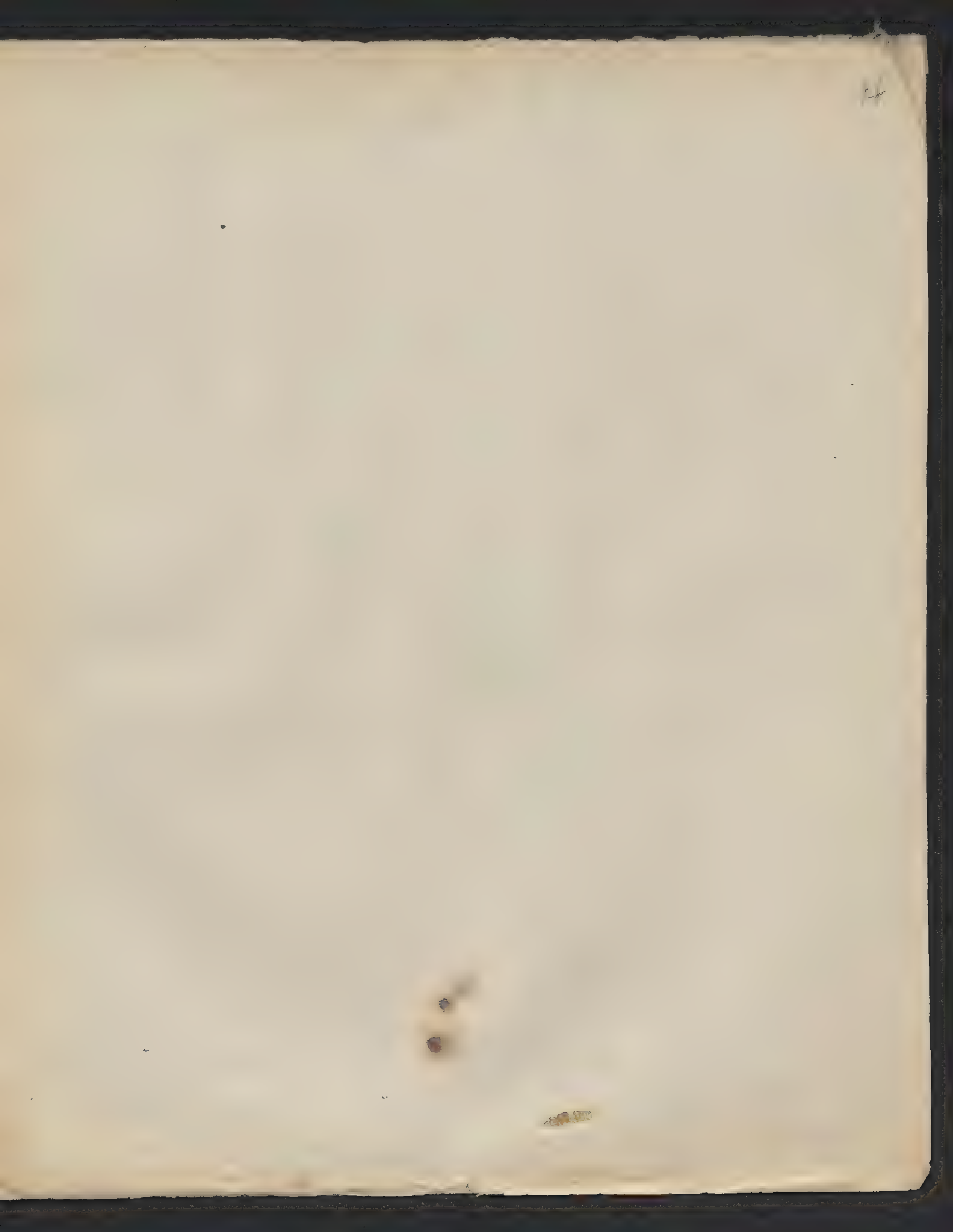
mała tarcza z krzyżem podwójnym. Napis gotycki mały: *S* ka= zimirus* dei gracia * rex * polonie * magnus dux * lithwa= nie * et * heres * russie * et cetra * [wielkość talara

Na odwrocie małe contrasigillum sygnetowe czerwone. Tarcza z orłem polskim, dokoła małemi gotyckiemi: Kazimi= rus dei gra rex polonie et cetra *

Pieczęć ~~[illegible]~~ czerwona na sznurku z nici jedwabnych białych ~~czerwonych~~ różowych i niebieskich z r. 1468. Tarcza o 4 polach z orłem i pogonią podwójnie napis gotycki mały: Kazimirus dei gracia rex polonie magnus dux lithwanie etc.

Też sama z r. 1485 na taśmie pergamin.

78

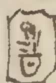

Pieczęć okrągła zielona na taśmie perg.
1440 d. 16 Novembr
Canon. Scrac. et Officialis

Wielmożny Pan

Żegota Pauli

Mny Pan i Dobrodz.

Nr. 473. Pieczęć Myszki z Mezrzeszny Andrzeja
zielona Matka Boska trzyma P. Jezusa

podnią herb Gryf. obeznista po krajach
napis w otoku
„Czytał w r. 1842 Michał Wiszniewski“
Sententia definitiva super Parva Czaple
1424 d. 15 Junii

Nr. 991b
Wladislaus rex custodiam ecclesie S. Floriani
Acad. Crac. donat. 1425 d. 25 Febr.
z dużą majestatyczną pieczęcią
w otoku napis „czytał Michał Wiszniewski w
„roku 1842.“

S. Kazimirus. dei gracia. rex. polonie.
magnus dux. lithwanie. et. heres. russie.
etcetera Contrasig. Jedwab. czarny rożowy
zielony - tarcza 4 herb. trzymają 2 natury
w górze tarcza z (ⱡ) — 2. r. nach dem 1448

80

1456 d. 14 Maji. in Monast. Thynicensi: Maciej Skawinka opat tyniecki z całym Konwentem nadają Uniwersyt. Krak. probostwo s. Mikołaja (którego proboszczem wtedy był Raphael de Skawina) N.r 11358.

juspatronatum praesentandi doctorem aut Magistrum

+ S. conventus. m... terii thyenciensis (SS. Piotr i Paweł) scholast. zielony

obrazek ✠ na nim tarcza z Klucze i miecz napis nieczytelny gotycki czerwony

1522 d. 17 Sierpnia w Wilnie

Zygmunt I pozwala Konstantynowi Iwanowiczowi Xięciu Ostrogskiemu pieczętować się woskiem czerwonym obyczajem właściwym innym Xiążętom litewskim, którego używać może zawżdy piszęc do Króla.

Daniłowicz: Skarbiec T. II. p. 295 N? 2290

S. C.CC. IOIS. CMITE. D. WISNICZE.

Jana Kmity starosty krakowskiego, na wosku płowym, wisi na pasku pargamin. u dokumentu z r. 1376. w archiw. XX. Cystersów w Mogile.

PETRYS. KMITA IN WISNICZE. CASTEL. SANDO. R. P. MARSCHALC. CRACO. SCEPVSI. PREMIS. CAPIT.

Piotra Kmity z Wiśnicza, Kasztelana Sandomirskiego, marszałka W. Koron. Jenerała krakow. starosty spiskiego &c. Wosk czerwony, wisi na pasku pargam. u dokum. z r. 1535 w arch. Akademickim

Pieczęcie Thorunia: Na tronie pod baldachimem gockim:
pomiędzy dwoma wieżami siedzi N. P. Maria trzymająca
P. Jezusa dziecinę napis do koła + sigillum. burgensium
in thorun.
(duża jak spodek od filiżanki)
Wernicke I.

Wieża drewniana w niej gwiazda po boku dwie tarcze
z krzyżami Do koła napis tac. (+ Sigillum

nove civitatis torun.

Wielk. talara podwójnego

Święty Jan stoi (skórą odziany) pomiędzy 2 drzewami napis tac:
+ secretum. burgensium in thorun.

Wielk 2 taler.

do [illegible]

5. [illegible]nologia -

[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] 1213.
([illegible])

[illegible]

5.

1273 Leszka pieczęć jako xięcia Sieradz w Lelewela
nauki dające poznać Tab. II

1286 Pieczęć mniejsza revers Leszka czarnego: pół orła pół
Lwa Sznurek zielono-czerwony - Wielka pie-
częć złota.

86

1297 [illegible] I
of Growth
[illegible]

Jan I senior

Rycerz w zbroi stojący z mieczem spuszczonym w prawej
z tarczą z orłem w lewej (1376 – 1388. 1400
Sigillum Joannis

Tarcza w niej na krzyż 2 orły i 2 gryfy (1410)

Krakowskiego iż woźny urzędowy
Gnoińskiemu z Gnojnika staroście
dowie Piotra Frykacza o niezapłacenie
in czynszu widerkaufowego z wsi
(po łacin.)
post festum S. Dorotheae 1567.

pieczątka przylepiona)

Własności OO. Dominikanów Kraków.)

Bolesław IV

Pod gotycką wystawą rycerz w długim płaszczu w hełmie z mieczem w prawej z chorągwią w lewej po bokach 2 tarcze na jednej orzeł wielki na drugiej 2 orły i 2 gryfy na krzyż. Napis: Boleslaus Dei gracia dux Masovie et Russiae terrarum dominus et haeres 1450 - 1451

Tarcza na 4 pola podzielona w których na krzyż orzeł z gryfem napis: S. Boleslai Dei gratia ducis Mazovie.

Władysław + 1455

Orzeł polski wielki: S. Vladislai Dei gracia ducis Masovie et domini Plocensis (1421)

Zygmunt August Król po

na Niziołka a starszy

moią którego ostatni

brackiej w Krakowie,

przez Grzegorza Przyby

Cracoviae feria

Ziemowit II +1345 : P. Jezus Ukrzyżowany koło krzyża stoją 2 osoby jedna wyciąga ręce a druga stoi z kadzielnicą. (Vossberg)

Rycerz w zbroi łuskowatej w hełmie spiczastym z tarczą i mieczem w lewej z chorągiewką w prawej S. Semoviti Dei gratia ducis Masoviae domini viznensis. (Vossberg)

Pieniądze

Ziemowit III

Pułgroszek czyli Kwartnik srebrny - z jednej strony w 4 półkolach litera S. i dokoła napis Moneta Semoviti - z drugiej Orzeł bez korony : napis : Ducis Masoviae (bity około 1370 1381 w Płocku

Ziemowit IV

Denar potrójny - z jednej strony orzeł bez korony i napis moneta ploc - z drugiej S i napis Semoviti ducis. (1381-1426)

Denar pojedynczy : Orzeł ukoronowany - wokoło Semovitus = z dru.

Mikołaj z Szydłowca kaszte[...]
i Piotr z Poręby sędzia ziem[...]
cieszowski zaciągnął długu
Myszkowskiego

W Oświęcimie, w pierwszy [...]

(Na pergaminie – z piecz[...]
pergaminów. – druga [...]

giej strony krzyż a nad nim korona napis Dux Ploc.
(z r. 1383) ob. Bandtkie

Ziemowit III xiąże wiski † 1345

Rycerz w hełmie spiczastym w koszuli z mieczem
w prawej ma chorągiewkę a w lewej tarczę :.
Sigillum Semoviti Dei gracia ducis Masovie
et ducis omnium Wiznensis 1343. 1335

Mikołaj z Szydłowca kaszte
burgrabia krakowski staro
świadczają iż Błażek Rybi
i 75 złotych od Marcina M

W Zatorze, w poniedzi

(Na pergaminie – z 2
taśmach pergamin

Frojden

Rycerz zbrojny na koniu w hełmie w prawej włócznie w lewej tarcza: Sigillum Frojdeni Dei gratia ducis Var. Schovien. sis. 1335 (Vossberg)

Ziemowit ~~IV~~ III ~~XXXIII~~

Rycerz w hełmie spiczastym trzyma w lewej tarczę w prawej miecz zamieszony na lwa wspiętego z paszczą otwartą: S. Semoviti Dei gratia ducis Mazoviae ~~domini Wiznensis~~ et cirnensis 1343 (Vossberg.)

Orzeł polski: S. Semoviti dei gratia ducis Mazoviae et domini Czernensis 1355

Hanusz Książe oświe[cimski]...
Anny z Przeciszowa mał[żonki]...
iż od braci swych Jana a J...
szowa posag macierzysty...
W Zatorze, w poniedziałe[k]...

(Oryginał na ...
wiszącą na ta...

(Nr. Klas[y]...

LXXI

1422 d. 18 Octobr.

Albertus Jastrzębiec confirmat

czerwona na niciach różowych

Święty biskup (z aureolą) do połciała stoi; prawą błogosławi w lewej
trzyma pastorał, pod nim tarcza z herbem Jastrzębiec
Napis małemi gotyckiemi S. alb... arpi crac.

I

Casimirus dictus Magnus R
sitatem studii generalis in qu
tate, Cracoviae erigit.

Cracoviae; Anno 1364. d

In nomine Domini. Ea quae ex n
/: i. t. d. drukowane w Corpu
i w Muczkowski: Wiadomości o
Krakowskiego :/

34

1439 sabbato ante f. S. Jacobi Apost.

nápis pečeti Ubigr. Hejm.
z 2 hvězdami i křížovým biskupem.

D.

[illegible]

1445 75

sigillum de cera rubea intra capsam de cera alba
cum cauda pergameni duplici impendente

1445 cordula serica rubei viridei et albi coloris

qđ = quod
q̄ = que
S̄nīa = sententia
rꝭ = ris

} 1483.

biskup do pół ciała z pastoratem błogosławi u nóg tarcza [herb] napis gotycki mały: S. p...., laodiciensis epp.. tasiemka różowa jedwabna Nr. 8982.

Lada 20

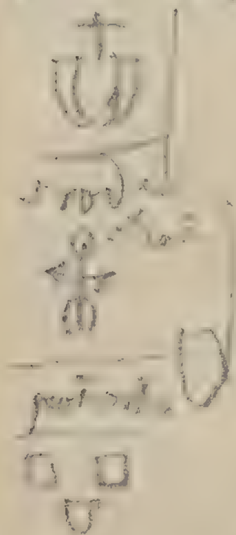
in dulgentiae in eccl. S. Ad. singulis ... ... per 40 dies conasoae

Sigillum Civitatis
Cracoviae Metro
polis Regni Po.
loniae

3 wieże z oknem
bramą

Krzyż 3 medale
[illegible]
jedn. miasta
Krakowa

Stan. Mich. ... eg.
... eq. ... cond.
... U. D. M. Sel.

3 ryby

Zeit. Sebide. Kast. al.

[illegible]

[illegible] ... jeuky go.

[illegible]

mosi zna pofrebrane
snod prybity.

S.- Peterburg,
typo-litografia B. M.
Wolfa,
1893.

Forma

Leipzig. Druck von Grimme & Trömel.

II

S. Scabinorum de Sancto Floriano (Stwte egipsk. – ręka)
Nº 110 p. 15.

S. Kazimirus. dei gracia. rex. polonie. magnus dux. ~~russie~~ lithwanie. et. heres. russie. et cetra (tarcza z 4 herbami w górze krzyż podwójny Polski Litwy Kalisza Kujaw)
II Nº 135 p. 73.
II Nº 185 p. 180.

S. Juris. theotonici. in. castro. cracov (głowa)
II Nº 162 p. 122.

S. Scabinor. Cracovie civitatis (św. Biskup)
II Nº 167 p. 132.

S. floreci minus (S. Florian) raja Kleparza
II Nº 170 p. 138.

S. Kazimirus dei gracia rex polonie magnus dux lithwanie etc. (tarcza z 4 herbami: Polski i Litwy)
II Nº 177 p. 162

+ S. Conventus: monasterii: tyencensis (S. Piotr i Paweł)
II Nº 183 p. 177.

S. Stanislai During de C. (herb)
II Nº 198 p. 210.

S. D: ... stanislai duri.. (monogram)
II Nº 204 p. 225.

S. Stanislai de Swiradzicze (P. Maria)
II Nº 210 p. 237.

Sigillum
S. Scabinorum in prandnic (głowa)
II Nº 217 p. 252.

Leipzig. Druck von Grimme & Trömel.

2 marmuru.

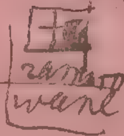
Arcyb. w infule w prawej trzyma Krzyż długi
arcyb. w lewej Książkę - w Kapie bogatej
na której Zallinż w Dalmatyce pod nią

i albie. W tyle z obu stron głowy 2
aniołki rozpościerają kobierzec
nad głową tukowanie

w niem gałęzie z ptaszkami

de
(gryf) Sbigneus 1 (topor)

4 | 4

2

zamazywane

3)

sancto cruci

3) ... al rie ana familia sato croci (gryf
(+) ria dambno wlgo nuncupata quarto
(4) nonas februarias mortuo mcccclxxx
iij (debno
1) Sbigneus de Olesnicza archiepa
primati topor,
i qz gnezn. summo consilio et
2) animi magnitudine praestanti
die (tatori ... xxx) et parenti

Herrn

Dr E. Friedlein

Sadowanie Kapy wzypomina Kenotaf

Unverlangt Nichts!

…and Klemm's Separat-Conto *in Wien*

verlange:

Auf je 12 Exemplare 1 frei.

220/200 baar mit Firma und $33\frac{1}{3}\%$.

Oesterreich. Volkskalender mit 100 Illustrationen für 1866 à 60 kr. österr. Währung ord.

(Verlag von Leopold Sommer in Wien.)

Firma:

…Separat-Conto *in Wien*

…ge:

…fest mit 25% und 12—1, 24—2 ꝛc.

…25% und ohne Frei-Exemplare.

…**Volkskalender** mit 100 Illustrationen

…6 à 60 kr. österr. Währung ord.

…ag von Leopold Sommer in Wien.)

…en mit Firma:

…mit Firma:

Firma:

122

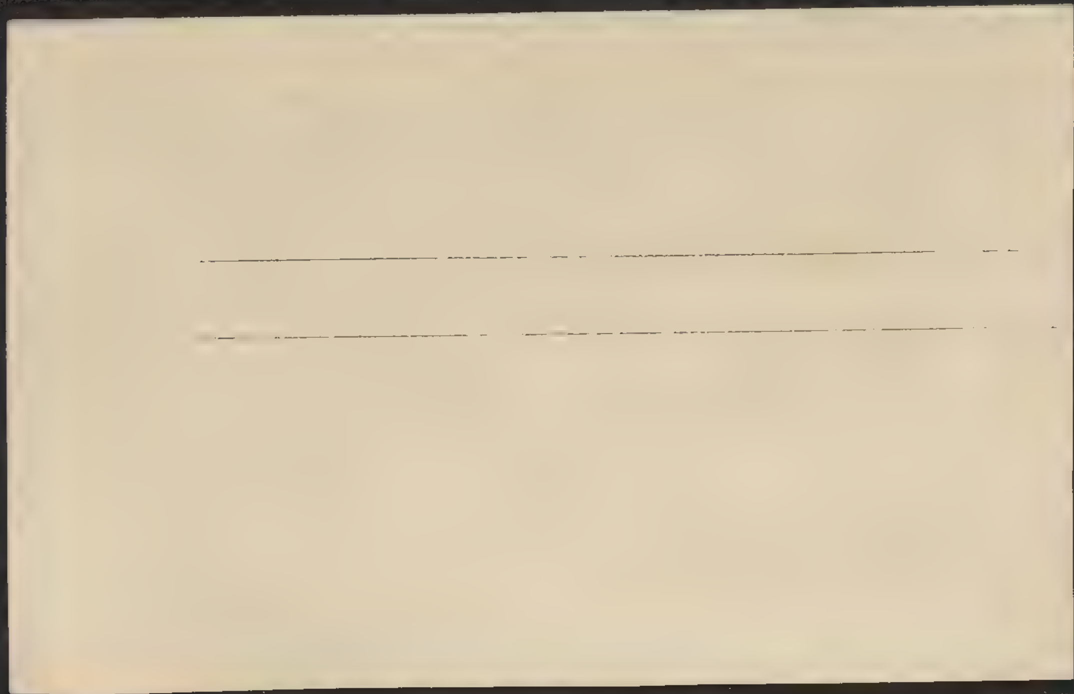
Pieczęć Stefana Batorego wielkości małego talerza przedstawia w środku siedzącego króla z berłem i koroną pod firankami tronowemi dokoła 12 herbów prowincyj i napis

Pieczęć mniejsza (Contrasigillum) ma w środku orła pol. a po bokach 11 herbów z napisem takimże.

Piotrkovia in Comitus ipso die Conversionis S. Pauli d. 25 Januar.
1540 (Zygm. Aug. pamiętając na prośby swej żony
s. p. Barbary Radziwiłłówny patronat probostwa
S. Floriana nadaje Uniwersytetowi Krakow.

Stanisl. de Tarnow castel. zavichost. Chesan:
rar. regni capit Sirad. ostrzeszovien.
Christoph. Myszkowski castel. osvięcim
Joannes Ocieski Cancellarius R. P. Capit Cracov.
Osvięcim Zator. Sandec. Olstin.

Pieczęci przy braku pomników plastycznych od XI do XIV wieku u nas ważne są do historyi sztuki
na nich osoby Książąt z większą troskliwością niż na monetach – na pieczęciach konwentów i kościo: tów wizerunki świętych, architektura, epigrafika dla paleografii ważna Pieczęci są ważnem bardzo źródłem do historyi sztuki i obyczajów
S. Wit z palmą S. Jerzy S. Marcin S. Jan, S. Wacław

Pieczęci ciekawe pod względem historyi, dyplomatyki, genealogii, są pomnikami sztuki – z nich łatwiej poznać rozwój chronologiczny sztuki a niżeli z innych zabytków. Są pieczęcie Xiążąt większe i mniejsze, biskupów, opatów, kapituł, kościołów, szlachty i ich żon, miast a nawet mieszczan i Kongregacyj pojedynczych

Ob: Dr Melly: Beiträge zur Siegelkunde des Mittelalters. Wien 1846.

Romanische und gothische Stilproben
aus Breslau und Trebnitz. Eine kurze
Abhandlung zur Kenntniss der bildenden
Künste des Mittelalters, zunächst
Schlesiens von Dr. Hermann Luchs.
Breslau (Edv. Trewendt) 1853. 4°
K. 3. str. 42. K. 1. i 3 tabl. lit.

dobra charakterystyka stylu gotyckiego
i romańskiego, malarstwa, skulptury

na tytule drzeworyt: Reitersiegel
od 1387–1408 księ Jan opawski i raciborski
konno bewehrt mit Plattenrüstung
[illegible] (kaczyn Waffen-
rock) kein Kettenhemd, [illegible]
Beinschienen mit [illegible], flachem Topfhelm
darauf oben 2 Büffelhörner (als Conus, Cleno-
dium) Schild mit schreitendem Adler w prawej
wzniesionej ma miecz dobyty długi prosty
krzyżowy od którego rękojeści idzie łańcu-
szek przypięty do pancerza. w lewej trzyma
uzdę. Koń (dextrarius) jednochodnik okry-
ty deką (talera) z wyhaftowanemi orzełkami.
Ogon spleciony i związany, czaprak bardzo
mały. Pole (campus) zasiane orełkami małemi
i otoczone sztukami drobnemi. Schrift [illegible]
ist von 2 mit ~~[illegible]~~ gothischen
[illegible]
[illegible] Minuskel. S. iohannis.
dei. gracia. oppavie. et. rathiworie. ducis.
wielkości małej filiżanki.

większe owalna wielkości małej filiżanki
kościół romański z 2 wieżami nawą i presbiterium
wąski zrobiony z boku przed nim stoi
biskup w infule z pastorałem błogos
ławiący napis + Sigill. Sci. Bartholo:
mei conventus in Trebnicia.
pole kratkowane w kratkach krzyżyki
~~z r. 1219~~ z r. 1234

fig. 16 Hedwigsbecher gelbliches Glas
szlifowane reliefy 2 lwy najzgrabne
(jest to herb familii Andechs)
im Breslauer Kunstmuseum w innej
srebrnej oprawie

Casper J. L.
Beiträge zur medicinischen Statistik
Berlin 1825 in 8o rel.

niemiec

107

Kupfertafel
Nr. 5

Melly D. E.
Beiträge zur
Siegelkunde
des Mittelal-
ters
Wien
1846. 4° I
Theil mit 13
Kupfertafeln
[illegible]
Greifswald
[illegible]

10.8

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

IV. [illegible] 10 Blätter

Exemplar 1 für Orchester.

Sturm-Marsch der

das National-Lied für P

Wach auf mein V

Kriegslied für 1 Stimme

III. **Schleswig-Holstein**

Dem Muthigen

4stimmigen Männerchor,

allein 10 Sgr.

IV. **Trauer-Marsch,** e

Idstedt gefallenen Schle

Derselbe für gross

Eine Composition, welche mit

Aufführungen von grösster

☞ Bei festen Bestellungen

1 Exemplar für Orchester.

[illegible] 109
[illegible] 1250 – [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]

[illegible] 1758

[illegible]

Dokładny Opis pieczęci Inflantskich Wielkich mistrzow, Komturow, Biskupow, Miast. i t. d. oraz opis pieniędzy bitych w Inflantach — Spis miast i zamkow z datą założenia w dziele: (Grubers Livländische Chronik czyli)

Arndt Johann Gottfried: Der Lief: ländischen Chronik Anderer Theil. Halle 1753. fol.

Opis pieczęci i dokładne wiadomości o biskupstwach inflantskich

Index Corporis historico-diplomatici Livoniae, Esthoniae, Curoniae oder Kurzer Auszug aus derjenigen Urkundensammlung (von C. E. Napierski) Riga und Dorpat 1835. fol. II.r Theil.

Jagielski Adam Stephanus Phil. Dr. professor cursus philos. Vladislaviani. Collega Major, S. Annae Scholasticus, S. R. M. Secret. Mathematicus privil. geometra jurat.

1) Ratio boni communis in omni honoris gradu habenda circa primas in AA. LL. et Phil. Laureas 5 ejusdem Laureae Candidatis collatas A. 1769 d. 21 Octobr.

Piekosiński: Materyały sfragistyczne I. 1890. 12º str. 31.

" Poczet najstarszych pieczęci szlachty polskiej z tematów rznicznych. 1890. 8º. str. 24.

" Odezwa w przedmiocie zamierzonego dzieła o heraldyce 1894. 4to Kart 3.

" Sprawozdanie archiwaryusza z czynności uporządkowania archiwum m. Krakowa. 1888–1889. Kraków 1891. 8vo str. 6.

Herrgott (M.). S i g i l l a v e t e r a e t i n s i g n i a cum antiqua, tum recentiora varii generis complect. quibus usi sunt marchiones, duces, archiducesque Austriae. (M o n u m e n t a D o m u s A u s t r i a c a e. Tomus I.) Cum 25 tabb. aen. fol. maj. Viennae Austr. 1750. Ldbd. 6 fl.

113

(Mit 531 Münzabbildungen.) Folio. Frkft 1615. Pbd. 3 fl.

Tacitus, Germanien, übers. mit Anmerkg. v. Sprengel. 8. Halle 1819. br. 40 kr.

Tasso, das befreite Jerusalem. Uebersetzt von J. Gries. 2 Bde. 12. Stuttg. 1822. 45 kr.

Taussig (G.). Venedig von Seite seiner klimatischen Verhältnisse. 8. Venedig 1847. br. 30 kr.

Daselbst [illegible] Bücher gekauft [illegible]

(Druckerei der kaiserl. Wiener Zeitung.)

Sfragistyka. – Właściwym ojcem nauki sfragistycznej (Siegelkunde – Pieczęcioznawstwo) jest Heineccius, który jednakże nie zwrócił w niej uwagi na jej ważność pod względem historyi sztuki i archeologii, jak to nowsi badacze Kugler, Lepsius, Melly, Sava uczynili. – Przed Heinecciuszem zaczął już Mabillon zwracać uwagę na pieczęcie; po Heinecciuszu oddawali się temu zawodowi Leyser, Foustain i Tassin (autorowie dzieła Nouveau Traité de diplomatique) Gerken i inni. – W Węgrzech pierwsze dzieło o pieczęciach: Cerographia Hungariae seu notitia de insignibus et sigillis regni. Tyrnaviae 1734 wydał podług jednych bezimiennie jezuita Szegedy a podług innych Koller lub Péterfi. Później Pray: Syntagma hist. de sigillis regum et reginarum Hungariae pluribusque aliis. Budae 1805. – Palma: Heraldica regni Hungariae. Vindobonae 1766. – Wagner: Collectanea geneal. hist. Hung. Familiar. Decades X. Pestini 1802. – Manzini: Compend. polit. literat. notit. Poson. et Cassov. 1777–1779. I. II (dyplomatyka) – Schwartner: Introduct. in rem diplom. Hungar. Budae 1802 Edit. 2a – Perger: Bevezetés a diplomatikába. Pest 1821 – Gerney: Magyar történelmi tár. II Magyarországi Káptalanok és Konventek. Pest 1856 (Rozprawa o pieczęciach Kapituł i Klasztorów) F. Nagy: Magyarország családai. Pest 1859. IV Tomy (herbarz) – Kövary: Erdély nevezetesebb családai. Kolozsvar 1854 (herbarz siedmiogrodzki.) – Pieczęcie pruskie i polskie opisał Vossberg:

Sfragistykę uważano pierwotnie jako poboczną gałąź dyplomatyki, ze względu genealogicznego, heraldycznego i jurydycznego.

Fi Arnold v. Ipoly-Stummer

Siegel des Mittelalters von Polen, Lithauen, Schlesien Berlin 1854 – Żebrawski – Rysunki wydali Kielisiński, Działyński.
Przy pieczęciach należy wziąść pod uwagę: Epigrafikę pieczęci, Ikonografią, Kostiumy Architekturę, Ornamentykę sposób pieczętowania, kształt, materyjał.
Zwykle używano: Sigillum majus, authenticum, privilegiale – i Sigillum minus, memoriale – Secretum – Contrasigillum (przy mniej ważnych aktach sądowych) – Sigillum citationis (Annulus)
Zawieszano pieczęcie na sznurkach z nici, jedwabiu różno kolorowego (czerwonego czyli ponsowego, zielonego, niebieskiego, białego) lub na taśmach pergaminowych – Używanie farb narodowych do sznurków w Francyi i Anglii dopiero w XIV wieku weszło w modę – W Polsce ich nie znano podobno.
Najprzód używano wosku białego (blichowanego) żółtego, szarego, ciemnobrunatnego; a w XIV wieku czerwonego od Królów, biskupów, senatorów.
Pieczęcie najdawniejsze są okrągłe (orbicularia) – Korporacye i osoby duchowne w XIII wieku zaczęły używać formy owalnej (oblonga) przypominającej mistyczne jajo wielkanocne (Mandorla)
Najdawniejsze napisy w ~~[illegible]~~ lapidarnym piśmie
Kapituła strygońska (Gran) ma w pieczęci mniejszej popiers S. Adalbertus w infule, palliuszu z pastorałem z XII wieku
Herb Andegaweński węgierski: Szczyt przedzielony w prawej połowie osiem belek czyli rzek (trabes) węgierskich, ~~[illegible]~~ srebrnych i czerwonych – w lewej połowie złote lilie (fleurs de lis) na niebieskiem tle – na hełmie klejnot (cimier) andegaweński: z korony wystają 2 pióra strusie w pośród których głowa strusia trzymająca podkowę (qui mange le fer); co podług Chron Thurocz L. I cap. 99 stąd poszło iż Karol Robert chował na dworze swym strusia ulubieńca, którego sam karmił.

Na klejnotach darowanych Kollegiacie Akwisgrańskiej r. 1374 przez Ludwika Króla węgier i pol. przychodzą: Orzeł polski; Herby węgierski; cały struś z podkową i na hełmie głowa strusia z podkową.

Sfragistyka. Zwyczaj przywieszania pieczęci do dyplomatów powstał w XI wieku. – Najdawniejszą pieczęcią w Polsce jest owa Krolowej Ryxy. Pieczęć zastępowała podpis i dawała świadectwo wiarogodności. Dyplomat bez pieczęci lub śladów takowej, może być uważany jako nieurzędowy. Dla zapobieżenia fałszerstwom stempel pieczęci (typare – typarium) koronnej był u Kanclerza w uschowaniu, lub dawniej u pisarzy. Po śmierci panującego kruszono pieczęć; dlatego też się nie przechowały; lubo są wypadki iż następca tronu (n. p. Władysław Warneńczyk) używał pieczęci swego poprzednika zmieniwszy tylko imię. – Jeżeli pieczęć zginęła to ją wywoływano (n. p. Proszowic z r. 139..)* – dla fałszerzy były ostre kary. Do pieczęci używano kruszcu lub wosku. Ołowiu używali cesarze byzantyjscy, papieże od VIII wieku cesarze niemieccy również srebra, złota lub blaszek złotych w środku wypełnionych żywicą. Kruszcowe pieczęcie zwane bullae nie były w Polsce w używaniu. Wosku używano dla miękkości i dla taniości. Z początku używano wosku naturalnego lub blechowanego albo pomieszanego z żywicą lub kredą. Wosk taki ma barwę szarą i łupie się blaszkowato. W Niemczech Fryderyk rudobrody w Polsce Kazimierz wielki (?) i to w puszce z wosku białego. Wosku zielonego używały klasztory (n. p. Karmelitów w Krakowie) ciemno zabarwionego miasta prywatne (n. p. Tarnow) i szlachta, mieszanie. pierwszy zaczął używać wosku czerwonego; W XV w. zaczęli biskupi u nas używać czerwonego wosku. W XV wieku Krolowie nadawali miastom i pojedynczym rodzinom dla odznaczenia się prawo używania wosku czerwonego. Miasta z czerwoną pieczęcią mogły porywać osoby nienależące do ich jurysdykcji (Tschoppe u. Stenzel p. 246). – W najdawniejszych czasach wytłaczano pieczęć na dyplomie pergaminowym, dopiero od czasu Fryderyka rudobrodego zawieszano takową w ten sposób

*) Ob. Górnicki co mowi o skradzionej pieczęci kanclerskiej

iż zaginano spodni brzeg i przez niego przewlekano z początku sznurek z nici konopnych lub taśmę pergaminową (podobnie pieczętowano listy taśmą pergaminową, papierową lub nicią cf Rotuli). Do sznurków używano jedwabiu najczęściej jednobarwnego, później różnobarwnego; lecz barwa nie miała tu znaczenia jak w innych krajach. – W XVI wieku sznurki jedwabne przerabiano nićmi złotemi lub srebrnemi

Podział pieczęci 1) Pieczęć główna (Sigillum authenticum) miała w napisie imię i tytuł panującego z dodaniem: Sigillum lub S. – Zwano je Sigillum majestatis lub majus (Kazimierz wielki i Władysław Łokietek zmieniali takową) 2) Pieczęć sekretowa (Secretum [Sigillum minus]) do mniejszych czynności urzędowych miała napis: Secretum 3) Pieczęć podręczna (Signetum) lub pierścieniowa (annulus) używana do małych czynności nie miała napisu tylko herb często z literami początkowemi imienia. 4) Pieczęć urzędowa (n. p. sądów) 5) Pieczęć odwrotna (Contrasigillum) używana od królów, biskupów, kapituł, miast dla lepszej wiarogodności – często brano do tego Signetum. – używane już w XIII w. w Polsce zaprowadził je Wacław czeski. Który większych rozmiarów używał pieczęci obustronnych (Münzsiegel) – Napisy (epigrapha) są w otoku do środka XV wieku perłową liniją od herbu oddzielone. W XV wieku zaczęto dawać napisy na wstęgach. Pojedyncze słowa przedzielane są punktami, gwiazdami, lub różyczkami. Najdawniejsze napisy są gotyckiemi majuskułami (mieszanina liter rzymskich prostych – litterae quadratae – z uncyjałami) sgone de napisów pomnikowych owczesnych używane – litery E, M, N, A są zaokrąglone – litery tłuste z początku później chudsze. Z końcem XIV wieku używano gotyckich (niemieckich) minuskuł – a w XVI w. przechodowych lapidarnych liter łacińskich. Napisy są łacińskie; zamiast ae używano e zamiast t często c; zamiast ii często ij i zamiast u często v – Używano i skróceń n. p. S. lub D. G. lub zc (etc)

Co do przedmiotu dzielą pieczęcie na 1) Jezdzieckie (S. equestria) 2) Tronowe (majestatyczne) 3) Herbowe – albo też 1) Portretowe (wizerunkowe) z wizerunkiem stojąco, konno lub na tronie ważne do historyi strojów. Xiążęta szlązcy wyobrażeni pieszo z chorągwią lub mieczem pod bramą miejską z boku trąbią stróże z wież, lub giermek podaje zbroję albo hełm księciu. – Książęta pomorscy, kujawscy, polscy wyobrażeni w walce z niedźwiedziem, dzikiem, gryfem, smokiem lub lwem. – Na pieczęciach jezdzieckich książęta mają włócznię z chorągiewką lub miecz. Króle wyobrażeni tylko na majestacie. W XIV wieku dawano tło wzorzyste, kratkowane – Tarcze herbowe ostre trzymane przez aniołów w tunikach i stułach. Architektoniczne ozdoby tronów z kobiercami coraz bogatsze

Stosownie do wezwania Szanownego Oddziału Archeol. i sztuk pięknych w Towarzystwie naukowem Krak. pod d. 17 Marca 1867 – mam zaszczyt niniejszem odpowiedzieć, iż przysłana pieczęć miasta Rymanowa, ze względu sfragistycznego za takową poczytana być nie może. Jest ona utworem nowszym już po rozbiorze Polski wykonanym, jak świadczy napis na krawędzi odwrotnej strony: Sta(wetny ?) Michał Zakiewicz Woyt Fundiator D. 14 M(arca ?) R. 1780. Wyobrażenia w środku pieczęci rozdzielone krzyżem (pod koroną) na 4 pola niezgrabnie ryte, przedstawiają 2 razy osobę klęczącą przed drugą stojącą, która szablę trzyma (Ścięcie S. Jana ?) i 2 razy rękę wska=zującą nad którą kwiatek. Co by oznaczały te godła które reszta na 3im i 4tym polu wbrew przyjętemu zwyczajowi heral dycznemu do góry nogami są ustawione, trudno odgadnąć, rów=nie jak i sam napis do koła *) WOBTWNRPWSMNWLNCNPLPK WKPWSLWMR. – Jeżeli by to rzeczywiście pieczęć miasta Ryma-nowa być miała, (a nie cechu lub korporacyi jakowej, co także być może) zostałaby iż r. 1780 sprawienie pieczęci miejskiej (dworskiego jako w miasteczku prywatnem nie królewskiem należało do Urzędu Dominikalnego) czyli tak zwanego Justiciariatu lub Mandataryatu a nie do wójta należało: przypuścić by wypadało iż krzyż jest reminiscencyą relikwią dawnej właściwej pieczęci: Dębno (: + w) a napis nieodgadniony lubo wyraźny zawierałby początkowe litery imion i przezwisk członków urzędu gmin-nego lub korporacyi, albo li też źle odczytany i nowemi literami prze-pisany jakiś napis staroświecki. Toż samo można by powiedzieć i o niezgrabnym napisie na rączce: ↓ SIOICNM (Sigillum ?) SDIIBPIRIS CIIOSLO↓

Jako najstosowniejsze godło dla pieczęci miasta Rymanowa uważałbym herb Dębno (krzyż biały (podwójny) czerwony) w niebieskiem (czerwonem, później w czerwonem) polu z znakiem (białem podwójnem) czerwonem W w czwartem przedzieleniu *) założyciela miasta

*) ob. Długosz Histor. Lib. XI annus 1410 Tom II pag. 242)

Dobiesława z Oleśnicy ~~Oleśnickiego~~ Sienieńskiego kasztelana halickiego później wojnickiego, lubelskiego, sandomirskiego a w końcu wojewody sandomirskiego + d. 12 Września 1440, który r. 1412 miasto i kościół farny podtyt. ś. Wawrzyńca w Rymanowie założył. W rękach jego potomków pozostawał Rymanów aż do końca XVI wieku, poczem przeszedł w majątek Stadnickich, Ossolińskich a w końcu Signiów.

W dawnej Polsce były miasta dwojakie królewskie i prywatne; miasta królewskie miały ~~odwieczne godła~~ w herbach odwieczne godła, najczęściej patronów kościelnych, lub znaki odpowiadające zatrudnieniu albo li też topograficznemu położeniu. Jeżeli miasto królewskie miało prawo magdeburskie i przytem pozwolenie majestatyczne do obwarowania się, używało na ten czas trzech wież z bramą. — Miasta prywatne pieczętowały się zwykle herbem założyciela lub posiadacza jak n.p. miasto Tarnów będące w końcu własnością xiążąt ~~Ks~~ Sanguszków używało herbu Leliwa od założyciela swego spółrodzica Tarnowskiego, podobnie jak i miasto Jarosław dotąd nosi w herbie Leliwę jako pamiątkę fundatorów swych Tarnowskich. Do takich miast prywatnych należała ~~także~~ też i Rymanów: z której to przyczyny z prawdopodobieństwem nie mylnie, jeżeli się jako najwłaściwsze godło do pieczęci obierze herb Dębno ~~najwłaściwszy będzie jego pieczęcią~~ z dodaniem roku 1412 jako (daty) starożytnej erekcyi miasta. — Ponieważ w każdem mieście był dawniej dwojaki urząd ~~naczelny~~, radziecki i wójtowski: więc też każde miasto miało 2 ~~oddzielne~~ pieczęci z oddzielnemi godłami to jest radziecką i wójtowską. Wszelakoż pieczęć radziecka była właściwym herbem miasta. Można przeto by ~~tej~~ mniemać iż ~~nadesłana~~ przysłana pieczęć rymanowska F nie ~~była~~ ~~jest~~ była radziecka tylko wójtowska podrzędną.

bynajmniej się gdyby później w innym pokoleniu więcej ... przypominają tej daty.

by się okazało F, o ile ~~pfaulen~~ tymi ~~...~~ i wiarogodną

Załączając 3 wzory do pieczęci dla miasta Rymanowa, polecam co do ozdób i co do postępowania w podobnych wątpliwych przypadkach najnowsze dzieło Vossberga: Die Städte siegel des Grossherzogthums Posen — który to autor podobnież herb fundatora za główną zasadę dla pieczęci miejskich przyjmuje. podając rysunki pieczęci ...

Wappenbuch der Städte des Grossherzogthums Posen ... von F. A. Vossberg. Berlin 1866.

Heraldyka

Dzieła: Menestrier: Nouvelle methode raisonnée du blason. Lion 1677. – Menestrier: ~~[illegible]~~ Origine et vraie pratique de l'art du blason 1659. – Spener: Insignium theoria seu operis heraldici pars generalis. Francofurti 1690. – Gatterer. – Hefner – Wien
Petra-Sancta: Tesserae gentilitiae a Silvestro Petra-Sancta Romano Soc. Jes. ex legibus fecialium descriptae. 1637. 4º (o symbolice herbów)
Abrahami Gorlaei Antverpiani Dactyliothecae seu annulorum sigillarium collectio cum explicationibus Jacobi Gronovii. Lugduni Batavorum 1695. (Dzieło to służyło Szponowi przy fałszowaniu starożytności pryłwickich)
Przy herbach: Tarcza w niej pole, kolory, figury – pojedyncza lub składana. – ~~[illegible]~~ Ozdoby ~~[illegible]~~ tarczy herbowej: Korona, mitra, hełm z kratowaniem (Visier – Rjeszetyna), wieniec nadhełmowy (bourelet), nadhełmie (Cimier – naszłemnik – Klejnot), labry hełmowe (les labrequins – namet), trzymacze tarczy (szczytoderzateli) – Dewiza: u narodów zachodnich była pierwotnie hasłem (Cri de guerre – Cri d'armes – Le cri suit la bannière – Okrzyk – Klik), ~~[illegible]~~ u nas hasło herbowe (n.p. Warnia – Rak, Starza – Topor nie miało znaczenia dewizy, które dopiero w XVI wieku zaczęto używać (Paprocki, Okólski) – W Polsce niebyło urzędu heroldyi oddzielnego ani heroldów, sprawy herbowe (miles et włodyka) sądziły Urzędy grodzkie takzwanym sądem rugowym przez zaprzysiężenie świadków pokrewnych herbowych.

Rossijskaja rodoslownaja kniga, izdawajemaja Petrom Dołgorukowym. S. Peterburg, 1855 –

Czast I. St. Peterburg, peczatano w tipografii Karla Wingebera 1854. 8º str. 350 (Spis imienny szlachty rossyjsk. Genealogie książąt pochodzących od Ruryka i od ~~[illegible]~~ Gedymina – między tymi Masalscy, Czetwertyńscy, Mirscy, Drucccy, Sokolińscy, Lubeccy – Woronieccy, Czartoryscy, Kurcewicze, Sanguszki.)

Czast II. S. Peterburg, peczatano w tipografii Wejmara 1855. str 327 (Genealogie Xiążąt niepochodzących od Ruryka ani od Giedymina – Hrabiów i Baronow rossyjsk.)

Czast III. Sanktpeterburg, peczatano w tipografii Eduarda Wejmara, 1856. str. 523. (Genealogie obcych familij osiadłych w Rossyi: Xiążęta, Markizy, Hrabiowie, Barony, Szlachta – jest tu wiele polskich) Kniazie gruzyjscy i imiretyńscy (Bagrationy) cyganow Mingrelii (Dadiany) Abcharyi (Szerwaszydze), Swanetyi (Dadyszkiliany), Guryi (Guriele), potomki carów Sybirskich (Sybirscy), Kałmuccy (Dondukow-Korsakow) Kniazie Gruzyi (Abameliki; Orbeliany, Certelewy, Czawczawadze, Czerkiesow, Erystow) Litwy Kniazie (Nieświscy, Giedrojce, Radziwiłły, Sapiehy ~~[illegible]~~) Kniazie Meszczery tatarscy (Meszczerscy) Kniazie Kabardyi (Czerkascy), Kniazie Nogajscy tatarscy ~~[illegible]~~ (Urusow, Jusupow) – Kniaziów zaczęto w Rossyi mianować od 1707, Grafow od 1706, Baronów od 1727. – Xiążęta Polscy (Lubomirski, Jabłonowski), Hrabiowie Polscy (Bieliński; Branicki Walewski; Grabowski; Gutakowski; Jezierski; Zamojski; Ożarowski; Ossoliński, Skarbek, Sobolewski) [Krasiński] Hrabiowie Austryi (Potocki; Ankwicz, Jabłonowski; Iliński, Mostowski; Mniszech, Stadnicki; Wodzicki, Ledochowski, Fredro) Hrabiowie Prus (Gurowski; Wołłowicz, Lubieński; Raczyński; Kwilecki; Plater) Hrabiowie Francyi, Szwecyi, Saxonii (Nostitz), Węgier (Esterhazy) Finlandyi (Morenheim) – Szlachta rossyjska pochodząca od Ruryka (Buryni, Ogińscy), Szlachta wpisana w Księgę barchatną – Familie szlacheckie rossyjskie przed r. 1600 – Baronowie (Ra[illegible]ki; Kosiński)

Część IV. Sanktpeterburg, w typografii III Otdjelenia Sob. Je. J. W. Kancelarii, 1857. str. 482 (Rodziny szlacheckie: pochodzące od Ruryka – między temi Ogińscy, Puzyny – i zapisane do barchatnej księgi; Familie szlacheckie ruskie przed r. 1600 – Dodatki: Hrabiowie Alexandrowicz, Bobrowski, Brzostowski; Zbaiński; Kiciński; Krukowiecki; Loś, Lubieniecki; Małachowski; Mikorski; Poletyło, Rzewuski; Starzeński; Suchodolski; Sierakowski)

(Część V. obejmująca familie wygasłe, dotąd nie wyszła)

M. G. Georgii Petri Schultzen D. Summarische Nachricht an die S. T. Herren Buchhändler von dem zu druckenden Pohlnisch = Litthauisch = und Preussischen Wapen = Buche mit vielfältigen Anmerkungen und 2000 Abrissen ausgezieret. Thorn, Gedruckt in E. E. Hochw. Raths und Gymnasii Buchdruckerey (1743) 4º. Kart 4. na odwrocie tytułu wezwanie do księgarzy aby zakupili ten manuskrypt herbarza z 2000 rysunkami herbów. Dat. Thorn, 1743 October. – Cały herbarz miał obejmować 2 części. I) Część obejmowała traktaty o pieczęciach koronnych i litewsk., biskupstw, opactw, województw, ziem. Herby szlachty polskiej alfabetycznie z ~~Paprockiego~~ Okolskiego z dodatkami z Niesieckiego. II) Część obejmowała Prusy polskie. Herb Xięstwa Pruskiego, ~~a)~~ Scibora gubernatora herb familijny. b) Herby biskupstwa warmińskiego i chełmińskiego c) Herby województw pruskich; d) Herby szlachty pruskiej z 400 herbami, Rękopis Biblioteki Załuskich warszawskiej: De familiis Prussicis, o familii Kostków; e) o starych rodzinach szlacheckich w Toruniu f) Wiadomość o familiach toruńskich: Stroband, Lichtfuss, Mochinger, von der Linden etc. g) O herbach Wielkich mistrzów krzyżackich h) O pieczęciach większych miast pruskich: Torunia (o której jest Boehmii Disputatio), Elbląga (cf Seyleri Collectanea mscp.), Gdańska (cf Opis Lipińskiego) i) Herby mniejszych miast w Prusiech, biskupich miast w Warmii, biskupich miast chełmińskich.

Summarinsz Kleynotow, Abo Herbow Państwa y Ryczerstwa Korony Polskiey y W. X. Litew. z rożnych Authorow: A mianowicie, z Bielskiego, z Paprockiego, y Scriptow S.S. Jagodyńskiego zebrany. A dla snadnieyszego nalezienia Czytelnikowi, wedle obiecadła sporządzony y wydany. W Krakowie w drukarni u Dziedzicow Jakuba Sybeneychera Roku P. 1621. 8º. szesnastkie kart 3 (tytuł i dedyk) kart 40

ded. Pawłowi Waynie Dworzaninowi K.J.M.... Stanisław Germański W Krakowie 26 Julii 1621.

naprzód herby Województw potem abecadłowo drzeworyty z Bielskiego.

Gorczyn Jan Alexander: Herby Królestwa Polskiego. Kraków 1653. 8º str. przeszło 94. ma drzeworyty inne roboty grubszej text przedrukowany i rozszerzony.

123

(Paprocki Łukasz: Origo Stemmatis Gryzmata w jego dziele: Łaski cudowne przy Kościele Sieprskim. Warszawa 1652. 4to)

Nad ~~[illegible]~~ herbem Hełm albo Szyszak na to się kładzie, iż herb jest za rycerskie postępki nadany od Króla, dla tego też nad herbami Koronę malują.

Tytuły Książąt podług Konstytucyi 1641, Litewskie niczem nie derogują, lecz pro uno equestri ordine być mają.

Nazwę Szlachty wyprowadza Łukasz Paprocki od słowa Die Łolsche Schlacht t. j. od bitwy pod Tannenbergiem r. 1410.

Herby polskie mają pole czerwone albo błękitne – rzadko żółte.

Szlachta pieczętowała się woskiem czerwonym albo czarnym – mieszczanie zaś zielonym.

Herby kobiet mają być malowane bez szyszaka.

Herby 4 do wywodu: 1) z ojca który spłodził. 2) z matki która zrodziła. 3) z Babki po ojcu czyli tej która ojca zrodziła. 4) z Babki po matce czyli tej która matkę zrodziła.

Temi 4 herbami wywodzą się kanonicy Katedralni: jako tych przodków których ludzie świadkowie znali.

Piąty herb w pośrodku jest w Litwie ten który ~~[illegible]~~ y przyjęto podczas Unii, zaś herb pierwotny jest ten który był dawny przed Unią n. p. Chodkiewicz mają Gryfa z mieczem nadanego, Sapiehowie rękę z strzałą

Często kroć kładą 5 herbów bez fundamentu (czego przyczyny niewiedział Łuk. Paprocki).

[illegible]

1721

Arma Regni Poloniae. (drzeworyt)
Sigismund Aug. D. G. Rex Polon.
Marc Ambrosius Lectori S.
" regni Poloniae, eiusque praecipuarum
" familiarum aliquot arma sive Insignia
A – 3 (Kart 4) K
na końcu Armorum Catalogus.

Jabłonowski Józef Alexander: Heraldica to jest osada Klejnotów rycerskich i wia: domości znaków herbownych dotąd w Polszcze nieobjaśniona, ustawami nauki powszechnie przyjętej okryślona, Lwów w druk. Collegii Soc. Jes. 1742. 4to Kart nieliczb. 81 (Sygn A-U) tablic sztych in 4to 13, i 1 tablica in fol. sztych. (Szachownica) 15 f.

— — Powtórnie przedrukowana, popra: wiona i przyczyniona. Lwów, w druk Coll. Soc. Jesu 1752. 4to
Kart nieliczb. 5, ~~kart~~ liczb. 1-203 i 3 strony nieliczb. tabl. sztych in 4to 13, tablica 1 sztych in 4to (z herbami Jabłonowskich) na po: czątku — i 1 tablica in fol. sztych. (Szachownica) i 1 tabl. drukow. in fol: Prerogatywy Urzędów do str. 198.
cześnik, podczaszy; pincerna, subpincerna
stolnik, podstoli; dapifer, subdapifer
Krajczy, incisor
podkomorzy, succamerarius etc.

Niesiecki Kasper 126

Korona polska (T. I) w druk. Colleg. Lwowskiego
1728 fol. K. 3 (ded. Maryi Pannie)
Przestroga str. 284. 401. K. 1 (Protesta
cya, erraty)
T. II 1738. K. 3 (ded. Mariannie z Potockich
Jartowej) str. 759. k. 1 (Protestacya, errat.
T. III 1740. K. 4 ded. Franciszce Urszuli Radziwiłłowej
str. 937.
T. IV 1743. K. 1 str. 820.

Teodor Waga doręczył Niesieckiego podobnie jak Krasicki.

127

128

[illegible]

D[illegible]o 1804 po Krasickim
Kupił w Berlinie – w Wrocławiu
gdy zbankrotował Kupił Jerzy
Sam. Bandtkie 1812.
w 8 częściach.

P. T.

Herrn C…

k. k. Minist…

Herbarz polski Kaspra Niesiec-kiego S.J. wydany przez Jana Nep. Bobrowicza. Lipsk 1842. Tom IX str. 432.

"Wosiński w Krakowskiem Województwie. Katarzyny Wosińskiej z domu Gędzickiej, nagrobek wi-działem w Krakowskim kościele S. Franciszka."

Spis Szlachty Królestwa Polskie-go. Warszawa 1851. 4°
(numer pod którym w księdze szlacheckiej właściwej litery jest zapisanym)
str. 280.
Wosiński h. Brodzic
Józef Mateusz syn Wojciecha
(L.W. Nr 205)

Leipzig,
Verlag von Otto Spamer,

histor.

1853.

Forma

zu Schwarzenberg. Ein bio 8vo
Denkmal, von Adolp Franz

Tabulae Jablonovianae ex arboribus genealogicis familiarum Slavicarum regni Poloniae nec non extranearum ab iis prognatarum collectae opera et studio authoris perfectius ac uberius elaboratae. Editio prima atque novissima. Amstelodami Anno 1743 fol. m.

(Jabłonowski przed wydaniem rozsyłał tablice pojedyncze znaczniejszym rodzinom dla sprostowania)

(autor Józef Alexander z Prus Jabłonowski starosta buski, korsuński)

K. 7 tytuł, dedykacyja Stanisławowi Leszczyńskiemu Królowi pol. Aprobata trybunału lubelsk. (za prezydencyi Jana Morawskiego, Przedmowy, Listy Józefa Załuskiego ref. kor. Janusza x. Wiśniowieckiego Kasztel. Krak. i Jana Tarły wojewody sandomir, wiersze na pochwałę autora

K. 4 Indexa.

Tablic 1-80 in fol. genealogicznych

Portret autora sztych: Ph. Endlich Amsterdamczyk.

Spis tablic: (1) 1) Lecha i potomstwo jego sławiańskie. 2) Czecha i pochodzące od niego rodziny czeskie (2) 3) Cesarzów greckich (Komnenów), Paleologów, Serbów i t. p. (Gonzagów) (3) 4) Piastów Książąt (polskich: śląskich) (4) (5) Xiążąt żmudzkich Radziwiłłów Ostyków, Gasztołtów. (16 nr 1) (6) Jagiellonów i od nich Holszańskich, Giedrojciów, Narbutów [illegible] Świrskich, Bohowityczów, Słuszków. (16 nr 2) (7) 7) Sapiehów i xiążąt Lwowskich. 8) Chodkiewiczów 9) Połubińskich. 10) Jagiellonów i Moniwidów, Chlebowiczów Zabrzezińskich, xiążąt Słuckich, Wiśniowieckich, Koreckich, Sanguszków, Czartoryskich, Zasławskich, Rożyńskich. (10) 11) Wiśniowieckich, Trubeckich, Bielskich. 12) Zbaraskich, Poreckich, Woronieckich. (Troniczy Czetwert) (14) 13) Sanguszków. 14) Xiążąt ruskich (Rurykowiczów) 15) Janina: Sobieskich, Chotelskich (Daniłowiczów) (20) 16) Wieniawa: Leszczyńskich Broniszów, Lubieńskich. 17) Opalińskich, Górków, Moszyńskich. 18) xiążąt Pomorskich 19) Jaxa: Mieleckich, Branickich

nr (1) (2) i t. d. [illegible] są wydrukowane na tabl.

Tab. XVI nr 1 (16 nr 1) Radziwiłłów)

Tab. XVI nr 2 (16 nr 2) Holszańscy, Olsiki, Sudymontowicze

XVII [illegible] Sapiehów

(19. ma mylny Nr 42)

Latorzyńskich 20) Czarnkowskich, Górków. 21) Ostroro-
gów, Szamotulskich. 22) Kettlerów kurlandskich. 23) Topor
Tęczyńskich, Zbylutów, Gołańczewskich, Morawickich, Ptaszów
Łaszyńskich, Rożnów, Zawiszów, Farurejów. 24) Tarłów,
Zaklików, Korycińskich, Czyżowskich, Pileckich. 25) Osso-
lińskich, Balickich, Plinków. 26) Wielopolskich, Myszkow-
skich. 27) Leliwa: Tarnowskich, Granowskich, Pileckich. (31)
28) Sieniawskich 29) Potockich, Moskorzewskich, Kamieniec-
kich, Górskich. 30) Prus: Jabłonowskich, Mińskich,
31) Koniecpolskich, Roszyckich, Łagowskich 32) Jastrzę-
biec: Zborowskich, Rytwiańskich 33) Kostków, Młodzia-
nowskich, Wejerów 34) Habdank: Skarbków, Warszyckich
35) Szreniawa: Lubomirskich, Stadnickich, Kmitów. 36)
Odrowąż: Szydłowiecki, Siedlnicki, Pieniążków, Konieckich
37) Rawicz: Dębińskich, Ożarowskich. 38) Dębno: Oleśnic-
kich, Sienińskich 39) Ogończyk: Kościeleckich, Działyńskich,
40) Półkozic: Ligęzów, Wolskich, Boguszów, Wydżgów.
41) Radwan: Zebrzydowskich, Cikowskich, Uchańskich,
Przypkowskich. 42) Koźlerogi: Zamojskich, Mokrskich,
Łazińskich, Szczygniowskich, Cetnerów. 43) Poraj: Kurozwęc-
kich, Buzeńskich, Ostrorożskich, Zawiszów. 44) Korczak:
Gorajskich, Chodorowskich, Czuryłów, Barzych, Boratyńskich
Komorowskich, Strusów. 45) Ślepowron: Krasińskich, Gąsiew-
skich 46) Rogala: Krasickich. 47) Lewart: Firlejów.
48) Zadora: Lanckorońskich, Wojeńskich, Rusockich, 49) Kali-
nowa: Kalinowskich. 50) Żółkiewskich (Łaszczów, 51) Niesiołow-
skich
Mniszchów Wandalinów. 52) Dönhoffów, 53) Przerębskich
54) Przyjemskich, Rozrażewskich, Chełmskich. 55) Bełżeckich
Koniecpolskich, Korniaktów. 56) Łabędź: Duninów. 57) Herburtów (58)
Fredrów. 59) Paców, Kiszków, Iwanowskich 60) Tyszkie-
wiczów, Chaleckich 61) Wołłowiczów 62) Naruszewiczów, Kopciów.

G (Nr 32)
F (ta tablica ma Nr 36)
F (Nr 37)
F Nr 38

Jarmdiiskich (50)
(63) Zienowiczow, Czothanskich, Błędowskich, Humnickich (50)
64) Fryznów, Chreptowiczow. 65) Kmitow, niemierzycow, Pociejow, Woronicżow, Olizarow, Sołtanow; Woinow, Ilinicżow, Kieżgaiłow 66) Stanisław-skich, niemirow, Hulzenow. (67) (71) Latalskich, Dzięgowskich, Chlebowiczow, Sierakowskich 68) Załuskich Kołow, Karnkowskich, Krosnowskich. (69) Bybelskich, (58) (taż sama LVIII w innej ed.)
Skorutów, Prochnickich, Nowodworskich, Łaszczow (70)
Rzewuskich. Wolskich 71) Sieniutow, Czeczelow, Jarmolinskich, Czothanskich, Jerliczow. 72) Skarbkow, Telefusow, Wyżyckich, Zaleskich, 73) Rejow, Bidzinskich, Borkowskich. 74) Rydzynskich, Ławtowskich-werbna, Gardzinskich, Myszkowskich, Kotwiczow, Dłuskich, 75) Orzeszkow, Chełchowskich, Szumow, Butlerow. 76) Raczkow, Kostrzewskich, Kotnickich, Łaprockich, Wolskich. 77) Ciołkow, Nacięjowskich, Drzewickich, Żelechowskich Poniatowskich, Prazmowskich. 78) Gozdawa: Bonarow, Wesslow, Feliejow, Jezierskich, Orzechowskich 79) Rogala: Wesslow, Rożyńskich, Urowieckich, Swirskich, Kuropatnickich. 80 - Skotnickich, Firlejow, Łaszczow, Stępkich, Dębskich 80) Colligationes variarum familiarum in 172 ramis
= Między źródłami cytuje autor: Archiwum kor. metryki kor. i lit. wołyń. Statuta, Archiwa prywatne, Przywileje, Dyplomata Akta miejskie, Napisy, Nagrobki, metryki krzestne, ślubne pogrzebowe, Testamenta, Intercyzy, Działy, Donacye Genealogie przeszło 500 produkowane w Trybunale, Dedykacye, Przedmowe, Panegiryki, Kazania — Akta wojewodzkie i ziemskie (z tych najstarsze Sreńskie w województwie płockim bo od r. 1300 i dotyczą ziemi zawkrzyńskiej, płockiej, mławskiej)
Dzieła: „Heraldica Longini primi Scriptoris XIV saeculi - Okolski Simon: Fragmenta M.S. — Niesiecki Casp. Quintus Tomus in M.S. Coronatorum Regni Poloniae et M.S Historiae Polonae non finitum — Herburt Felix: Libellus Historiae Polonae

= Manuscripta: Basso (in Polonia et Vratislavia apud S. Elisa:
betham) – Alberti Strzempa de familiis – Teofili Rutka:
Kleynot – Baranowski – Ms. Familiarum Prussicae Brant:
neri in bibl. Jos. Zaluski – Alberti Lapraki S. J. – Alb.
Wiuk Kojałowicz – Wojna: Familiae Lithuanicae –
Joannis Jabłonowski palat. russ. de familiis – Tomiciana
– Ms. Anonymum de Odrowążijs Szydłowiecijs

Dzieła tegoż Autora:

maximae et sententiae contra corruptionem cordis humani (polonice) Leopoli 1741. 12º

Imperium Sarmaticum (gallice) Hallae 1742. auctum 1748 4º. (L'Empire des Sarmates)

Heraldica (polonice) Leopoli 1743 et 1748 auctum 4º.

Historia antiqua Rollini (polonice) Lublini 1744. 4º

Opus genealogicum

Trigonometria (polonice) cum notis in Astronomiam

Dodecas ducum Poloniae exercitus

Aliae Lucubrationes, Dissertationes, Orationes politicae

Tabulae Jablonovianae edit Norimberg 1748 ded. Augusto III

19: Tab I–IV. 5–9. X. 11–13. XIV. 15–19. XX. 21–23. XXIV. 24. 25. 26. XXVII – LXVI. LXIII (mylnie za LXVII). LXX. LXXI. LXXII. LXXIV – LXXVI. LXXVIII. LXXIX. LXXX. (brak tablic 68, 69, 73, 77.)

Herbu Topor. Tabl. XXIII Szczyńskich, Zbylutow, Golanczewskich
brak Rabsztyńskich, Morawickich, Ptaszów, Laczyńskich, Roj-
nów, Zawiszow, Taruzejów

" " XXIV Tarlow, Zaklików, Koryciń[skich],
Szubinskich, Czyżowskich, Pileckich

brak " " XXV Ossolinskich, Balickich, Hynków,

" " XXVI Wielopolskich, Zaprzancow, Zegotów,
Myszkowskich.

34. Leliwa Tab. XXVII Tarnowskich, Pileckich

Tabulae Jablonovianae ex arboribus genealogicis familiarum Slavicarum regni Poloniae nec non Extranearum ab iis prognatarum collectae opera et studio authoris perfectiusac uberius elaboratae. Editio prima atque novissima. Amstelodami Anno 1743 fol.

K. 1 tytuł.
2 Dedykacyja Stanisławowi Leszczyńskiemu królowi
3 Portret Josephi Alexandri de Prussi Jablonowski ... Ph. Endlich Amstelodamensis Picarti discipulus (z herbem książką i planem na dole wewnątrz)
4 Approbatio tribunalis regni lublin (Lew Morawski prezydent)
5 Praefatio
6. Usus operis – monitum ad lectorem – Opera authoris alia
7. Litera Josephi Załuski referendarii – Janussii ducis de Wisniowiec cast. krac. 1738 – Joannis Tarlo palat. sand. 1743.
8 (Wiersz) Josepho Jablonowski: Stanislaus Konarski; Albertus de Ostrowiec Jakubowski, Romualdus Mustel, Scop Anglus.
9. Tab I. Elenchus I (Spis źródeł) – Schediasma authorum

karta 10: Elenchus II indicans Genealogias, origines domuum et cognationes per faemellas (spis alfabetyczny)

Fedor Sangušzko

Andrzej starosta włodzim. marszałek wołyn. żona Anna Despotówna z Serbii

Dymitr + zabity | Jarosław zabity | Roman woj. brac. żona Chodkie wiczówna

Szczegółowe wykazy majątku c.k. Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Kraków 1864 4° str. 157

57.

(Lineae regnatrices.

karta 10 Elenchus II indicans Genealogias, origines domuum et cognationes per faemellas, literae, familias, numerus tabulas (spis alfabetyczny rodów)

" 11 Elenchus III propter Originem communem et distinctionem armorum (spis tabl.

" 12. Elenchus IV Collectio [illegible] et colligationum (spis alfabetyczny pochodzenia pojedynczych familii)

Tablic geneal

19. 1. 2. 3. ... Jabłonowskich, Tarnowskich, Zieniawskich, Koniecpolskich, Borowskich, Kostków, Radziwiłły, Sapieha, Sobieski, Daniłowicz, Ostroróg, Tarło, Krasicki, Kalinowscy

30 (31 (32 36 (37 (38. 39 (41 50. 58 (62 (65 (68 (71 Katalskich

79. (Colligationes.)

39. Kostków Działyń

	z obwodk. #33
16. (Wieniawa Leszczyńskich Broniszów, Lubieńskich)	XVI. No 1 (Radziwiłłów odmienna)
	XVI No 2 (Holszańscy Olsiki Sudymontowicze (odmien)
17 (Opalińskich Górków Moszyńskich	XVII. (Sapiehów odmienne)
XX (Czarnkowskich Górków)	XX. (Sobieskich odmienne
21 (Ostrorogów, Szamotulskich)	XXI (Ostrorogów Szamotulskich odmienna.
XXIV (Wielopolsciorum Myszkowsciorum)	24 (Tarłów
26 (Wielopolskich)	XXIV (Wielopolskich)
XXXI Koniecpolskich	XXXI (Tarnowskich odmienna w obwodce)
XXXII Zborowskich	XXXII (Sieniawskich w obwodce
XXXII (mylnie za miast XXXIV Skarbków Wartyckich	nie ma

XXXVI (Grydlowieckich Pieniąż kow

XXXVII (Zaowiz Dębińskich Ożarowskich

XXVIII (Dębno Olesnickich)

XXXIX (Kościeleckich Działynskich

XLII Zamojskich

L (Żołkiewskich Lasoczow)

LVIII (Fredrów)

LXV (Kmitow, Ponięjow Solta now

LXVII (na mylnej liczbę LXIII Latalskich Sieniawskich)

LXVIII brak

XXXVI (Potockich w obwodkach.

XXXVII (Łabog Koniecpolskich w obwodce.

XXXVIII (Czastrzębiec Zborowskich w obwode

XXXIX (Kostków w obwodce)

XLII Gryf Branickich w obwode

L (Zenowicz Stuszka, Jarmolinski w obwodce.

LVIII (Rybelsky, Prochnicy Skoratowie w obwodk.)

LXV Ostoja, Saborowie, Chełmsky, Przyjemsky (w obwodce brak

LXVIII (Krasicki Rogala w obwodce)

LXIX brak. brak

~~LXX~~

LXXI (Sieniutow Czyżelow LXXI Łatal-skich Siera-kowskich w obwódce.

Tabulae Jablonovianae . . . . progenitorum tum cum iis cognatarum collectae opera et studio authoris prae^{er}fatius ac uberius elaboratae - Opus novissimum. Editio prima Wirembergae typis Joannis Henrici Godefred. Bielingii 1748.

tytuł

ded. Augusto III author

Weis : Kostümknabe
vom 14 Jahr bis auf die
Gegenwart Stuttgart
1872 I Abth. II Abth

Kermes du Nord ou la Cochenille de Pologne 1774.

1773.
Borkowski h. Sulima
Krązowski [+] nad hełmem lew z mieczem
Sokołowski h. Pomian.
Bakowski [+] w hełmie kruk z podkową
Jastrzębiec
Wędziński D^to
Łazoski de Łazoski et Kisielany D^to
Duniczewski [+] w hełmie 3 pióra
Kielarowicz (herb Gozdawa?) lilia
Ptaszkowski [+] w hełmie 2 ręce Ogończyk?
Siwert *

1666 Lochman Joannes został Dr Fil w herbie stojący rycerz z mieczem podniesionym
Kaczorowicz (Anathides) Franciszek Dr Fil
Bardziński Albertus h. Abdank

Codex diplomaticus Poloniae editus studio Leonis Rzyszczewski et Antonii Muczkowski Tomus. I Varsaviae 1847. 4º
p. 286 Nº 162 ex z przywileju Stanow Krolestwa polskiego danego wykrzczonym Litwinom przypuszczając ich do szlachectwa, in Horodlo d. 2 Octob. 1413 (w zbiorze Xiążąt Radziwiłłow)

unum domus et stirpe

Lelywa . . . . . (Monywid palatini wilnensis

Zadora . . . . Jawni pal. trocensis

Rawa . . . . minigail

Lysowe . . . Surygal

Jastrzambczy seu Lazanky alias Bolesty, Nagorą vocate . . . .
Nemyr capit. polocens.

Tramby . . . . Mostykone

Topori . . . Butrymo

Labancz alias Skrzynsczy . . . Goligunt

Poraye . . . . nicol. Bylynyn

Dembno . . . Albracht Korewa de Sowgodsko

Odrowancz . . . Wyssegierd

Wadwycz . . . . Petr. Mondigerd

Drya . . . . . nicol. Tawtigerd

Hlawdancz . . . Johan Gastoldi

Polu-kosza . . . Wolczkone Kulwa

Griffones . . . Butowdo

Srzenyawa . . . Jadath

Pobodze . . . Kalone

Grzymala . . . Johanne Rymowydowicz

Zaremba . . . Gyneth Konczewicz

Pirzchala . . . . Dawkstha

Nowyna ... nied. Boynar

Zaloscha ... Wolczkone Rukuthowicz

Kopacz ... Gethowoth

Rola ... Dangel

Srokomla ... Jacob. Mynigel

Cattus marinus ... Woysnar Wylkolewicz

Powala ... Georgio Sangabo

Pomyan ... Saka

Dolywa ... Naczkone

~~Olerzig Storge~~ Szarza ... Tolrbud

Dolanga ... Monstwyld

Bogurya ... Stanisl. Wyssygyr

Janyna ... Woysym Daneykowicz

Bychawa ... Monstold

Swynky ... Andrea Dowknothowicz

Kolda ... Mynimund Sossnykowicz

Sulyma ... Rodywil.

Dzialancz ... Koczan

Lodza ... Myczusch

Belythowie ... Gerdud

Korczakowie ... cum. Czupam

Brzala cum Woydylone Brssulowicz
Wanszik ... Kozzano Succowicz
Czolek ... Johanne Ewild
Godzamba .. Stanislao Bukowskiewicz
Osmorog alias Geralth ... Surguthe de Resskum

Vroczimovo

Tom trzeci tego dzieła najrzadszy ma tytuł:
„Summaryusz imion Klejnotem urodzenia
„szlachetnego zaszczyconych, a tych między-
„inszemi, tak dawnych że już ich wiele
„zeszło, tak w Koronie, jako i w Wil. Xię. Litt.
„Tudzież i tych których w przeciągu panowa-
„nia swego, nam dzisiaj rozkazujący Najjaś-
„niejszy Monarcha Stanisław August IV Król
„polski, aż do ostatniego Sejmu przypadłego na
„rok 1782 tegoż Klejnotu używście lub pry-
„watnie domieścił w Tomie tym trzecim przez
„Wacława Warszyckiego do druku podanym
„Roku 1783 zebrany." 8º Kart 16 nieliczb.
zawiera najprzód Przedmowę (K. 3½) w której autor
ostro na samowolne udzielanie Nobilitacyj przez
Króla powstaje — Spis imion szlachty opuszczonych w
Tomie I (K. 4½) — Spis osób które nobilitowane zostały
lub indygienat od Stanisława Augusta otrzymały

Exemplarz wszystkich 3 tomów (w którym tylko tytułu
do Części II tu znajdującego się - brakuje) posiada
Biblioteka Uniwersytetu krak.
Na odwrocie tytułu Tomu I jest: „Autorowie z
„których to zbrane dzieło." i t. d.

739

Prefekt departamentu Warszawskiego:

„Gdy się okazało, iż wydawanie przez JP. Wielądko wypisów z dzieła jego pod tytułem Heraldyka, wprowadzić może w błędne mniemanie, iż takowe wypisy służyć mogą za dowód szlachectwa, przeto dla zapobieżenia wszelkim nadużyciom, na mocy wyższego polecenia ostrzega się Publiczność, że wypisy rzeczone są nic nieznaczące, nic dowodzić nie mogą, i że wydawanie ich zakazanem JPanu Wielądko zostało.

W Warszawie dnia 23 września 1815.

Rościszewski, Z. P.
Rakiety, Sekr.

(Dodatek do Gazety korespondenta Warszaws. i zagranicz. 1815. Nr. 82.)

1110

Juzefowicz M. O proischoždenii szlachetskich rodow Jugo-zapadnoj Rossii. Kijew 1867. 8. - broz 3932. Wifft

Iwanowski Hellenicz: Wspomnienia narodowe. Paryz 1861. Wifft 294.

" " Kilka rysow i pamiątek. Poznań 1860. Wifft. 292

" Rozmowy o polskiej Koronie Kraków 1873. 2 T. Wifft. 293.

" " Wspomnienia lat minionych Krak. 1876. 2 T. Wifft. 2859.

Karatajew . . . Lit. CSQe Lit. 64

" Namietki Lit. 571

Karaszewicz: Oczerk istor. Cerkwi na Wołyni Wifft. 432

Format	Autor	Ty[tuł]
fol.	(*Redaktor*)	godło, edycya, miejsce druk[u] ... miejsce składu, ilość tomów, ... rycin, mapp, tablic, ... Stan egzempla[rza]

Lit.

Hlumiecki Stefan z Rycht

Relacya komissy[i] ... ca evacuationem ... nej; jako i innyc[h] ... niona przez Ste[fana] ... Sokolcu Hlumie[ckiego] ... podolskiego na ... grodzińskim in... (b. m.)

(Edycya o...

Tłumacz (*przerabiacz*) (*wydawca*)

Dział	Umiejętność	Przedmiot

Sculpsit et delinea[vit] Maximus Woszzanka Mohiloviae 1628 rycin 18. tytuł.

1117

Neues Wappenbuch des blühenden Adels im Königreiche Galizien, herausgegeben und mit historisch-genealogischen Erläuterungen sowie mit vollständiger Blasonirung versehen von Otto Titan von Hefner. München 1863 Heraldisches Institut. Leipzig E. F. Steinacker. 4to Kart. 3. Str. 38 i Tabl. 36 litogr. (na każdej tablicy 12 herbów od A-Z) (razem 432 herbów)
Opisy herbów familii od A-J 3 Rthlr.

Hefner O. T. Handbuch der theoretischen und praktischen Heraldik. München 1861. 4°. 2 Bde mit 66 Tafeln u. 286 pag. 10 Rthlr.

" " Heraldische Bilderbogen fol. 72 Blat (à schwarz 2 Sgr. color. 3½ Sgr.

" " Originalmusterbuch für Wappenmaler, Architekten, Künstler 48 Taf in 4°. Farbendruck 8 Rthlr.

Poczet szlachty galicyjskiej i bukowińskiej
Lwów 1857.

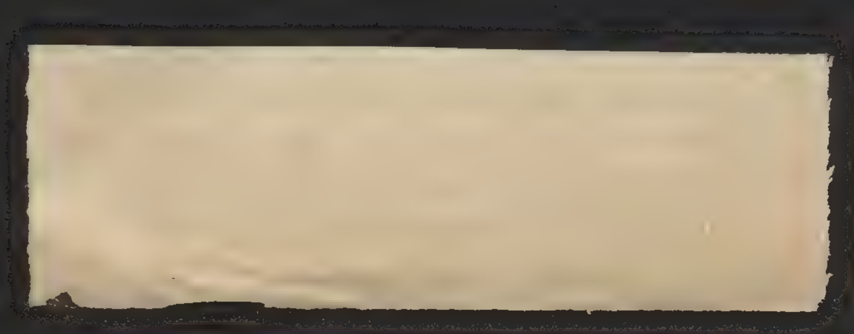
(galicyjskie herby zebrane przez kapitana
Friederyka Heyer)

1412

Neues Wappenbuch des blühenden Adels im Königreiche Galizien, herausgegeben von Otto Titan von Hefner. München 1853 (Heraldisches Institut. – Leipzig E. F. Steinacker. 4to Kart 2 str. 38 i Tabl. lit. 36 (na każdej po 12 herbów litograf. razem 432 herbów) stanowi oddział dzieła Neues allgemeines Wappenbuch ... Lieferung.

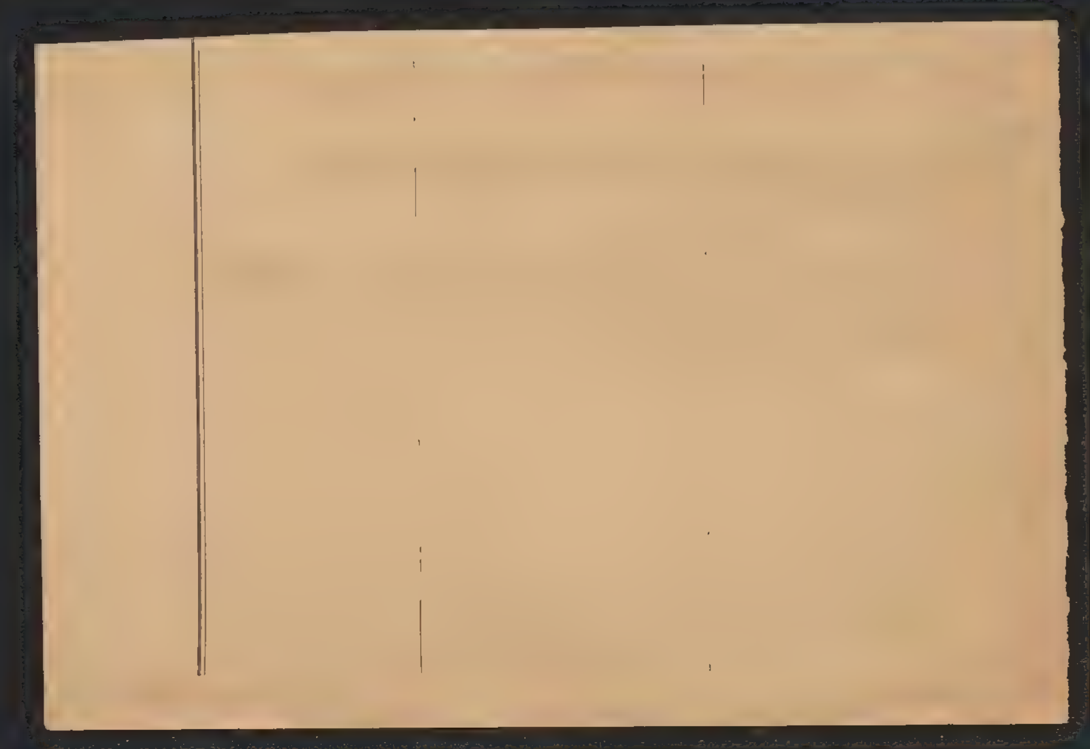
Hefner wydał: Handbuch der Heraldik 2 Theile
(35 ark. z 66 tabl.) 6 Thlr.
Heraldisches Originalmusterbuch z 48 chromolit. tabl. (9 zeszyt) (zeszyt 6 tabl.) 1 Thlr.
Wappen der Städte und Märkte Bayerns w 4 tabl. imper. form. chromolit.
Heraldische Bilderbogen 60 tabl.
I Bd. 48 Blätter à 1 Bogen 1½ Sgr. Kolor. 3 Sgr.

Familie hrabiów o których wiadomości w Taschenbuch der Gräflichen Häuser. Borkowski (1871) Czapski (1865) Drohojowski (1860) Dzieduszycki (1860) Grudzinski (1865) Gurowski (1865) Łoś (1871) Łubienski (1865) Mieczyński (1865) Ogiński (1865) Plater (1868) Łoto(...)ki 1862 Badeni(?) (1865) Stadnicki (1865) Potocki (?) 1860 Skorupka(?) 1865 Szembek 1865 Szołdrski(?) 1865 Tarnowski(?) 1865

Artur br. Reisky Dr. Praw w Drzewicy 4611

Heraldyka pana A. A. Kosińskiego
w świetle krytycznem
Nadzwyczajny dodatek do Nr. 9 „Słowa."
Warszawa 1886 Styczeń

115

Dorst J. G. Leonh. Schlesisches Wappenbuch. Görlitz 1845. (G. Heinze)

I Band (Heft 1-7) 1-84 Tafeln 1-261 Wappen

II " 85-156 " 262-523 "

III " 157-180 " 524-607 "

Hlft. 7320.

M

~~Kloch~~ =

[illegible]

3 ryby

Seydlitz

ros Rogala

Trzhamer

Kościelski

~~[illegible]~~

Gelhorn

~~Renard~~ —

~~Głowa turecka~~ w zawoju

116

Dorst J. G. L. Schlesisches Wappenbuch. Görlitz 1845. 4to 1–III Bd. (1 Vol.) Hift. 3320.

Bagmihl J. T.: Pommersches Wappenbuch. Stettin 1843. I–V Bd. (2 Vol.) Hift —

117

Dr Freiherr v.
Rothschitz
„Stein der genealogie"
über Theorie in
[illegible]

Mizler I
tytuł K. 1
dedyk. K. 3.
Praefatio K. 6 a – c.
Text str 1 – 806
Index. kart 21.

1º 2a [illegible]
2 [illegible]

[illegible]
1638 d.
3 [illegible]

1115

O původu a proměnach jmen rodnich od Jana M. Hulakowského. (Časop. Musea česk. XXXIV Rok. 1860 Svaz. II pag. 146-161. – Sv. III p. 293-312 (i o początku herbów) – Sv. IV p. 420-433 (O nazwach Żydów)

Broniš P.: Die slavischen Familien namen in Niederlausitz. Bautzen 1867. 8°. str. 31. Gram. pol. 682.

Bezsrébrennik = bezmezdnik
neprystrastnyi k' dengam.
Kosma i Damian.
mzda = nagroda, płaca.

Spener Philipp Jacob: Insignium theoria seu Operis heraldici pars generalis Francofurti ad Moenum 1690 fol. (na początku 20 tabl. herbów rytowanych podług przedmiotów) 150

151

Zedlitz-Neukirch L. Neues preussisches Adelslexicon. Leipzig 1842. 8°. 5 Tom.

Megerle v. Mühlfeld J. G.: Oesterreichisches Adelslexikon. Wien ~~[illegible]~~ 1824. 8°. 2 Bde.

Kneschke E. H. Neues allgemeines Deutsches Adels-lexicon. Leipzig 1863. 8°.

w 1879 Ukanie[illegible] ...

w Nl. Umyja[illegible] ...

[illegible]rodzaj oprawy	w roku 187	
	kupnem od — zmianą z	obowiązkowo — darem

Wartość egzemplarza		za		Cena księgarska dzieła	
zł.	ct	zł.	ct.	zł.	ct.

15

Zedlitz-Neukirch L. v. Neues Preussisches Adels-Lexicon. Leipzig 1842. IIe Aufl. 8o 5 Bdn.

Hfzt. mem. 5,150.

Kreschke

Lewitskij

Opyt o prois

Das Buch der Ritterorden und Ehrenzeichen.
Brüssel u. Leipzig (Carl Muquardt) 1848. 8°
(2 98 tabl. [illegible]) Hist. dé. 5524.

Die Orden, Wappen und Flaggen aller Regenten und Staaten. Leipzig (Moritz Ruhl) 1883. 8°
(2te Auflage) (2 38 tabl. chromolit.) Hist. dé. 8079.

Lit.

Władysław Lask

Dziejów narod

nek historycz

Warszawa 17

154

[illegible]

[illegible] Nr. 8

[illegible]

Archiv für Kunde österreichischer Geschichtsquellen.
Wien 1848-1857. 8º 18 Bde.

Baltische Studien herausgegeb. von der Gesellschaft für pommersche Geschichte und Alterthumskunde. Stettin 1832 - 1847. 8º 13 Bde.

Biedermann: Geschlechtsregister der fürstlichen, gräflichen und ritterschaftlichen Familien des fränkischen Kreises und des Nürnbergischen Patriciats. Nürnberg 1745-1771. fol. 10 Bde.

Gothaischer genealogischer Hofkalender. Taschenbuch der gräflichen Häuser 1825-1858 - Historisch-heraldisches Handbuch dazu 1855. 16º - Taschenbuch der freyherrlichen Häuser 1848-

Hugo C. L. Sacri et canonici ordinis Praemonstratensis annales. Nancei 1734-1736. fol. 2 Bde.

Hyrtl J. A. F. Die fürstlichen, gräflichen und freyherrlichen Familien des österreichischen Kaiserstaats Wien 1851-1852. 8º 2 Bde.

Kirchenlexikon herausgeg. von J. H. Wetzer und B. Welte Freyburg 1847-1855. 8º Bd 1-11 und 3 Suplem.

(Kneschke E.): Die deutschen Grafenhäuser der Gegenwart Leipzig 1852-1854. 8º 3 Bde.

Ledebur L. v. Allgemeines Archiv für die Geschichtskunde des preussischen Staates. Berlin 1830-1835. 8º 17 Bde. - neues Archiv 1836. 8º 3 Bde.

(Ranfft M.) Genealogischer Archivarius. Leipzig 1731–1738. 8º 8 Bdn = Genealogisch historische Nachrichten 1739–1749. 8º 12 Bdn = Neue genealogisch historische Nachrichten 1750–1762. 8º 13 Bdn = Fortgesetzte neue hist. gen. Nachrichten 1762–1777. 8º 14 Bdn

156

Recueil d'armories des maisons nobles de France par H. Gourdon de Genouillard Paris (Dentu) 1860. 8°

(między nowemi księgami)

Dział	Umiejętność	Przedmiot

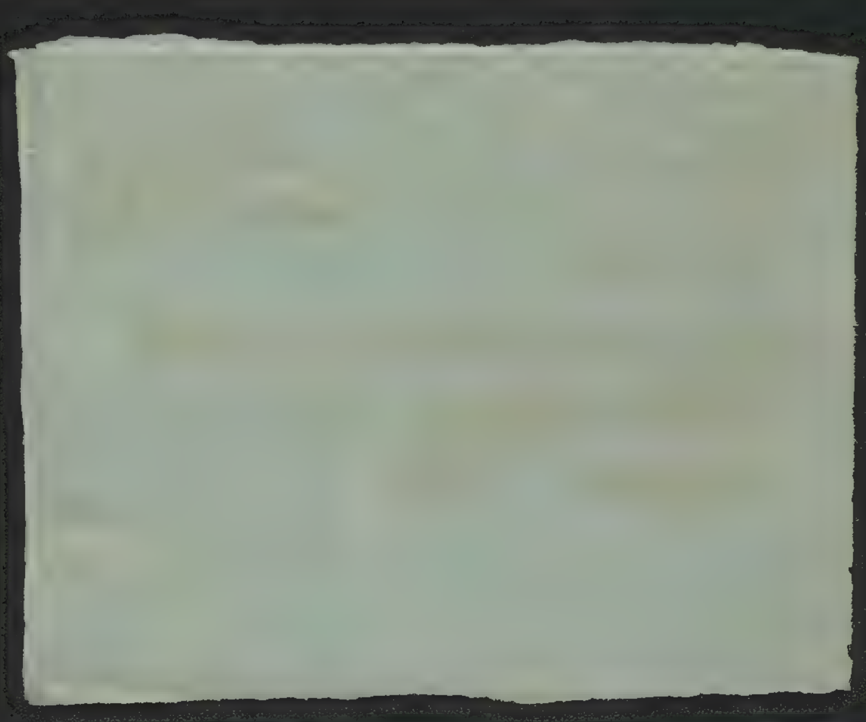
157

Le Marquis de Blan-
tot - [illegible]
D'azur au chevron d'argent
accompagné de trois besans
d'or - Normandie

Bazon (?) - D'azur à 3
bouteilles (?) d'or - Normandie
Bourjon (?) D'azur
à trois boucles d'or
au chef du même char-
gé d'une étoile
de sinople - Bourgogne
Bouchot (?) - D'or à trois
[illegible] de gueules

Miaskowski E. Du credit foncier et de son avenir en Russie. S. Petersb. 1860. 16º

Herbownik dworjanskich rodow Carstwa Polskago 2 Vol. 8º Warszawa 8 Rub.

Russkija [illegible] [illegible] 5 Rubl. 159

Für Bau=Beamte, Architekten, Privat=Baumeister, Maurer= und Zimmermeister, Bau=Eleven ꝛc. ꝛc.

Rossijskaja [illegible] [illegible] [illegible]

4 tomy [illegible] 1855 - 1859 - 12 Rubl.

Im Verlage von **Carl Flemming** in Glogau sind erschienen und in allen Buchhand-

Vorlegeblätter für Ziegel- und Steinarbeiten.

Entworfen und gezeichnet von

G. G. Ungewitter,

Architekt.

Diese Vorlegeblätter für Ziegel- und Steinarbeiten umfassen 48 Tafeln, 1 Titelkupfer und 6 Druckbogen Text und erscheinen in 6 Lieferungen zu 8 Blättern nebst zugehörigem Text in schöner Ausstattung.

Sweriges rikes Ridderskaps och Adels Wapenbok. Stockholm uplagd hos Lars Salvius 1746 fol.
str. 26

Kassai József: 161
Szók... [illegible]
[illegible] [illegible].
Kolozsvárott 1855
Vargyasi [illegible] 161–279. 8°
4170/1854
Tudomány[illegible] [illegible]
[illegible] 1826
[illegible]
II [illegible] M–N. [illegible] 161–279
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible]

Abonnements-

Jeschu

Ein Monatsblatt zur Förderung jüdisc

in Haus, Gemeinde

herausgegeben

Samson Raph

Rabbiner der Israelitischen Gemeind

Diese Zeitschrift, welche während der kurze
samkeit aller Freunde jüdisch-religiöser Interessen
„Förderung des jüdischen Geistes und jüdi

Diesem ihrem Ziele gemäß sucht sie den geist
und deren Beziehungen zu der Aufgabe einer jeden
Originalcorrespondenzen die faktischen religiössittlichen
schaulichen, und durch Würdigung dieser Zustände u
sowie der dadurch bedingten Mittel einer Bessergestaltu
in den Verhältnissen des Hauses, der Gemeinde und

Moriconi. Frediano Moriconi przybył za Jana Kazimierza i otrzymał szlachectwo

Orsetti di Lucca.

Crollalanza G. B. di: Dizionario storico-blasonico delle famiglie nobili e notabili italiane estinte e fiorenti compilato dal Commendatore G. B. di Crollalanza. Pisa (presso la Direzione del Giornale araldico) 1886. 1888. 1890.

Volume	I	30 lire	A–K.
"	II	30 lire	L–S.
"	III	30 lire	T–Z. Suppl.

[illegible]

Zur Historie und
Genealogie von
Schlesien I Stück.
Breslau (Korn) 1785.
st. 51 (poprawki do 3 pisarzy
pewnych tomu I Som:
mersberga. Koniec na Rosickim

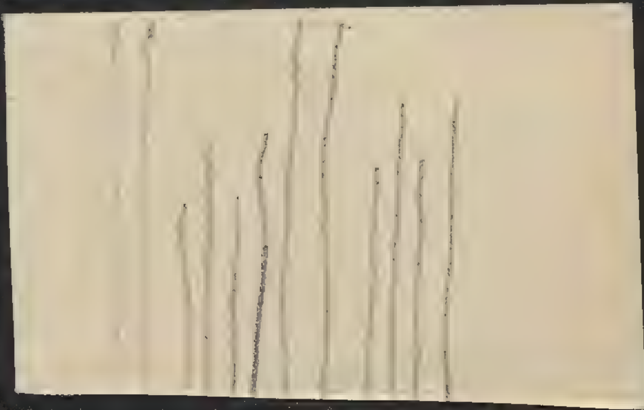
164

Querfurth Dr. Kurt von: Wörterbuch der heraldischen Terminologie. Nördlingen (Beck) 12½ Bogen mit 322 Holzschnitten. 4 Thlr. 10 Sgr.

Magny de: La science du blason. Paris 1860. 4º czerwono oprawn. w histo-ryi.

165

166

Podług p. Piekosińskiego znamiona herbowe polskie pochodzą z run skandynawskich przyniesione przed Lachów nadelbiańskich z sąsiedniej Danii w międzyrzecze Odry i Warty
Podług niego runa tyr ↑ znak wojskowy rodu seniora, podobna do strzały
Lecz większa część run starego futorke powstała z grecko-italskiego alfabetu i tak runa tyr ↑ powstała z litery T; a w herbach pojawiają się godła rycerskie miecze, strzały, podkowy, strzemiona, trąby, koń
Runa g = X ma być znak wojskowy rodów młotszych
„znaki runiczne przedzierzgały się z wolna w herby" (?)
Gerałt, Jasieńczyk, Słońce Maszkowskich pochodzą z runy madr (?)
Orada i Kosy Aleksandrowicze pochodzą z runy yr (?)
Z niesłychanie wybranych dorywczo run madr i yr sposobniejszych do rozmaitych metamorfoz posypały się jak z roga obfitości rycerskich znaków i polskich herbów na 20 tablicach pomieszczonych

Ob. Recenzyja przez Petruszewicza w „Nowyj Hałyczanin". Lwów 1889
Nr 21. 22. 23.

k. k.
Franz-Josefs Universität in Czernowitz eröffnet am 4 October 1875
do której wcielono griechisch-orientalisch-theologische Fakultät, gestiftet 4 Juli 1875

Fickes Adolf Dr. Hundert Jahre 1775 – 1875 (Separatabdruck aus der Statistischen Monatschrift) Wien 1875

Mikullitsch Andreas: Culturzustände im Herzogthum Bukowina 1775 – 1895
Czernowitz Handelskammer 1875.

[illegible] początek XII wieku

[illegible] przejście [illegible] XII w. [illegible] XIV [illegible] 163

[illegible]

[illegible] na przejście w XIII w.

[illegible] 1177 w [illegible] 1378, 1386

[illegible]

[illegible]

[illegible] mora [illegible]

[illegible] w XVIII wieku [illegible]

[illegible]

[illegible]

(poznaki) [illegible] mech [illegible]

mici podług [illegible] 2 [illegible]

[illegible]
[illegible]

Kawalerowie Złotej ostrogi (Equites calcaris aurei; vel auratae militiae) pasowani przez papieży i panujących przy wstąpieniu na tron, wolno im było nosić złoty łańcuch i złote ostrogi. Zwyczaj ten zaprowadził cesarz Konstantyn wielki. Papieże kreowali prócz tego Comites Aulae Lateranensis et Palatii Apostolici.

Ordo Draconis institutus a Sigismundo imperatore a. 1385 in nuptiis cum regina Maria.

Zbiór rycin przedstawiających ubiory
i uzbrojenia zakonów Wojsko-
wych wydany w Rzymie 1711.

4 zł

Arkes 572.

z rozwojem samowładztwa szlachty.
Nadanie szlachectwa przysługiwało królom. Dopiero
za Stefana zastrzegła ustawa sejmowa z r. 1578 aby
„plebei nie byli kreowani na szlachectwo jeno na sejmie
„za wiadomością pp. Rad., albo w wojsku dla
„znacznego w męstwie swego pokazania."
Utrudzono więc ludziom z gminu przystęp do szlachectwa.
R. 1601 (Vol. leg.) „szlachectwo ma być udzielane
za zaleceniem senatu i posłów ziemskich a wojskowych od hetmana.
R. 1633 (Vol. leg.) iżby szlachcic nie ważył się
z nobilem do herbu przyjąć i za nim świadczyć
pod utraceniem własnego szlachectwa. — Nowokreowanej szlachcie użyto prerogatywy, jako to
przystęp do urzędów i sprawowanie poselstw aż do
3go pokolenia.
R. 1641 i 1676 żądano jednomyślności
wszystkich stanów przy udzielaniu szlachectwa
i instancyi już na sejmikach przedsejmowych.
R. 1775 musiał się nowy szlachcic wykazać
że jest osiedlonym i przynajmniej za 50,000
złp. dóbr posiada, gdyż inaczej traci swą dostojność.

Beifolgend erlaube ich mir Ihnen

1 Verzeichniss meines **philologischen Verlages**, enhaltend Werke aus der **englischen**, **französischen**, **italienischen**, **spanischen**, sowie **lateinischen** und **griechischen** Sprache,

zu übersenden, indem ich Sie ersuche, mir gefälligst anzugeben wieviel Exemplare Sie zur Vertheilung an dortige Schulvorstände, Directoren und Lehrer gebrauchen würden. Da meine Lehrbücher an vielen Orten eingeführt sind, so wird die Vertheilung dieser Verzeichnisse für Sie gewiss Bestellungen zur Folge haben und die kleine Mühe lohnen.

LEIPZIG, August 1862.

Hochachtungsvoll

Wilhelm Violet.

Von Herrn **W. Violet** in **Leipzig** verlange:

Verzeichnisse von Lehrbüchern, zur Vertheilung.

Ort und Datum:

Firma:

Druck von Bär & Hermann in Leipzig.

172

Patrycyat

W Polsce nie było Patrycyatu (Szlachectwa kupieckiego lub pieniężnego) bo nie było handlu – z resztą szlachta z trudnością przypuszczała mieszczan do szlachectwa.

Szlachta rodowa (Dynasten-Adel)
" dworska (Dienst-Ministerialadel – bojary na dworze)
" wojskowa (Ritteradel)
" kościelna (Kirchenadel)
" patrycyuszów (Kaufmannsadel)
" naukowa (Gelehrten Adel) od Zygmunta I.

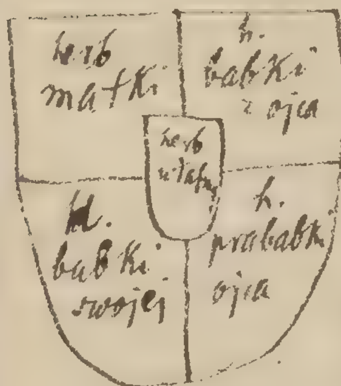
prawo wilcze (Faustrecht)
nie było w Polsce.

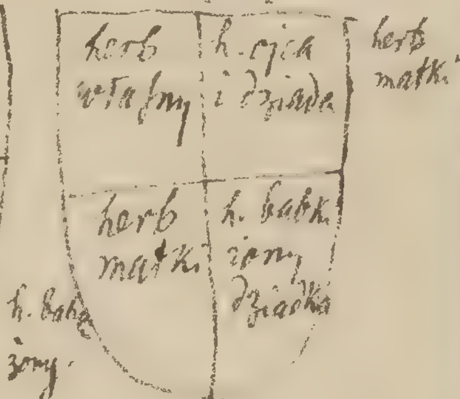
prawo lenne wprowadziło
poddaństwo Hörigkeit

Herby. – Ciekawy zbiór gmerków (Marken-Steinmetz-zeichen) w Karyntyi na 4 tabl. litograf. jest w Mittheilungen der k. k. Central-Commission für Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historischen Denkmale. XX^er Band, 2tes Heft. Neue Folge 1894. Wien 4to, str. 98. – Znaki te służyć mogą do porównania z znakami herbowemi polskiemi, które umieścił Piekosiński w Wiadomościach numizmatyczno-archeologicznych 1893 Nr 4, str. 111. (Tom II Nr 18).

Heraldyka

Tarcza, jej kształt, części – jej pole – figura

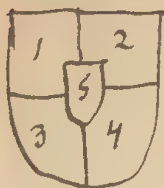

Testament Kottataja
Astrea Tom I str. 141

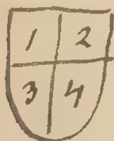
daruje Trębickiemu i Telatyckiemu,
daruje Alexandrowi Linowskiemu

176

5 Herb własny familijny
1. Herb matki
3 " Baby macierzyńskiej
2. " Baby z ojca (kto rodzi ojca)
4 " Prababy z ojca (kto rodzi dziada)

w Kanoników

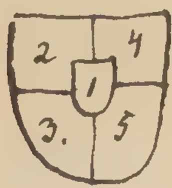
1 Ojciec
2 matka.
3. Babka z ojca
4. Babka z matki

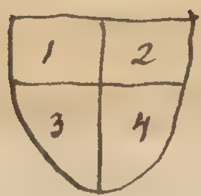
1 Herb własny
2 " matki
3 " Dziada (tenco i Ojca)
4 " Babki (żony dziada)

Labry
Kompartyment (boki w sztuki różne wyrzynane)
Armatury

Każdy szlachcic urodzony szczyci się 4 herbami

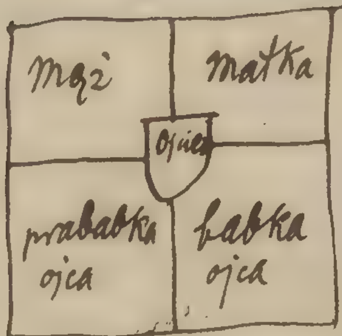

1. Herb własny
2 " matki
3 " baby macierzystej
4 " baby z ojca (która rodziła ojca)
5 " prababy z ojca (która dziada rodziła)

1. Herb ojca
2 " matki
3 " babki z ojca
4 " babki z matki

Herb żony

179

z kerke
Izabeli Zapis
[illegible]
[illegible]

ojčec	matki ojčec
matki matka	ojca matka

Vidavius Valent.
Lilpentis Martinus

ojciec

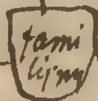
matka z domu

matka ojca

matka matki

dziad ojca

dziad matki

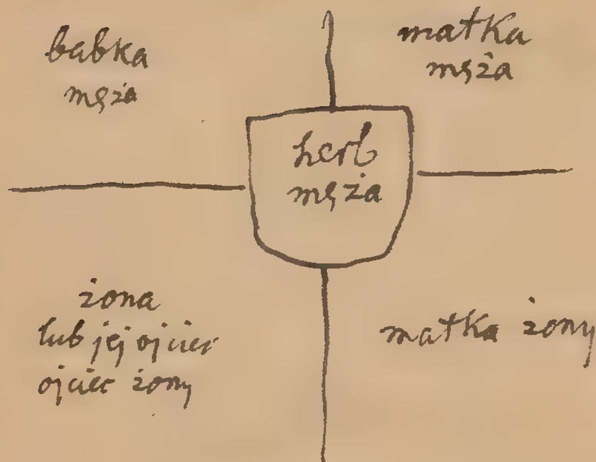

babka ojca

babka matki

Paneg. Sacr. Tom. 9. Rękopis

Sapecki Papież generalny S. Norbert 1715.
" Fenix odrodzony S. Stanisław 1715.
~~Audyk Joan. Nepom:~~
Bojarski Anton. Nepom. 1747.
Chojnacki Joseph. 1729
Goszkowski Math. Cant. 1742
Krzyżanowski Ant. Nicol. 1728
Nikodebski Joannes Josephus
Patelski Stanisł. Mich.

babka męża
matka męża
herb męża
żona lub jej ojciec ojciec żony
matka żony

357

glossary). ~~Ed~~ Stuttgart 1861. 12°

— (tói sano) Leipzig 1863. 12mo

— The poetical Works of complete in one volume. Paris 1827. 8vo

— (tói sano). Brunswick 1827. 8vo

— St Ronans Well. Paris 1824. 8vo 3 Volum.

— Woodstock, of the cavalier, a tale. Paris 1826. 12mo 3 Vol.

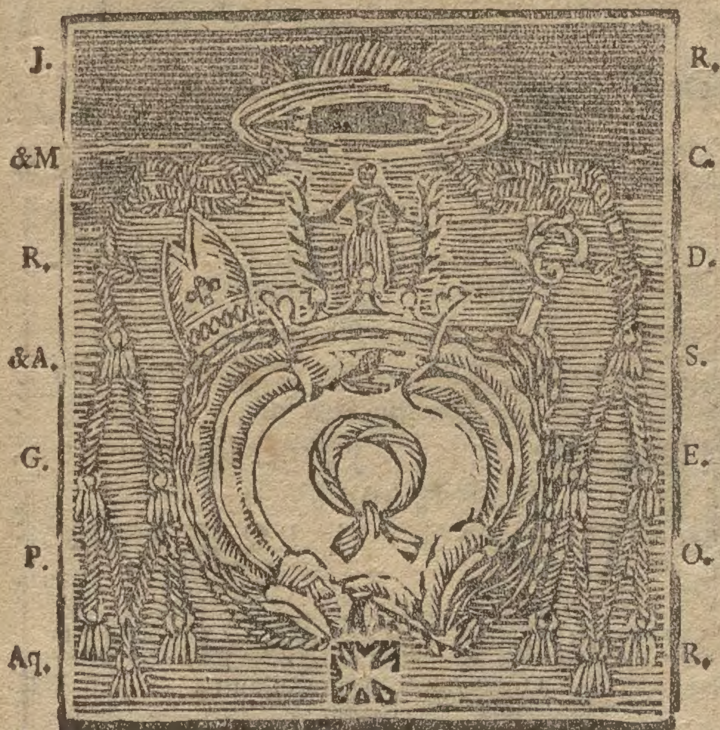
— Tales of my Landlord (Count Robert of Paris – Castle Dangerous) Paris 1832. 8vo 3 Vol.

(pio franiusXu

Walter Scott: Le Monastere, roman historique. Paris 1821. 8vo 4 Vol. -/.

AVITUM STEMMA
ILLUSTRISSIMI, EXCELSISSIMI
ET
REVERENDISSIMI
DOMINI DOMINI

De

Eq.

DIRECTORIUM DIVINI OFFICII AC MISSARUM,

JUXTA
RUBRICAS GENERALES BREVIARII & MISSALIS ROMANI
nec non
DECRETA SACR. R. C.
PRO
DIÆCESI POSNANIENSI
ACCOMMODATUM
In Annum Domini M. DCC. XCVIII.
POST BISSEXTILEM, SECUNDUM
Authoritate
Illustrissimi, Excellentissimi & Reverendissimi
Domini Domini
Ignatii de Małoszyno et Raczyno
Comitis
RACZYNSKI,
Dei et Apost Sedis Gratia
EPISCOPI POSNANIENSIS
Ord. Aquil. Rubr. Equitis
EDITUM
Per Joannem Woyćiechowski,
Vice-Dec. Cath. Posn. Coll. S. Nicol. Præpt.

POSNANIAE,
Typis in Typographia Presseriana.

